

vitéz lovag Szalai József

Vári Ferenc plébános és társai kálváriája

Kerekegyháza

2023

vitéz lovag Szalai József

Vári Ferenc plébános és társai kálváriája

Kerekegyháza

2023

vitéz lovag Szalai József

ISBN: 978-615-01-7657-4

Kerekegyháza
2023

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
Kutatástörténet.....	9
Találkozásom Vári Ferenc plébános anyagával	12
Egyháztörténelmünk a Rákosi és a Kádári időkben.....	13
1944. október 31. Kerekegyháza	17
A kommunista hatalom kiépítésének lépései Kerekegyházán.....	27
A koncepció kirakatper rövid bemutatása	29
A Kerekegyházi Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskola története.....	32
Egyházi ingatlan lefoglalása elleni fellebbezés 1947-ben.....	34
Kerekegyháza Község Nemzeti Bizottságának dokumentumaiból.....	36
Államrendőrség Vizsgálati Jelentése	40
Kerekegyházi események, jelentések, és letartóztatások.	44
Vári Ferenc plébános bemutatása	48
Vári Ferenc élete és kálváriája	49
Vári Ferenc pappá szentelése.	50
Vári Ferencet 1943. augusztus 1-vel, Kerekegyházára nevezték ki plébánosnak.....	52
Vári Ferenc és társai letartóztatása.....	64
Vári Ferenc plébános vádirata	70
Vári Ferenc plébános fellebbezése a vádiratra.....	74
Vári Ferenc plébános I fokú ítélete	80
Vári Ferenc plébános I fokú ítéletének második jegyzőkönyve.	83
Vári Ferenc plébános fellebbezése az I elsőfokú ítéletre.	92
Vári Ferenc plébános II fokú ítélete.....	97
Vári Ferenc plébános internálásának javaslata	99
Vári Ferenc, 1953. szeptember 10-én szabadult a Kistarcsai Internálótáborból.....	102
Vári Ferenc plébános szabadulását követő életútja.....	104
Emlékirat Vári Ferenc plébános halálára.	106
Vári Ferenc plébános társainak a sorsa.....	109
Dr. Móczár Antal földbirtokos	109
Puchardt Győző kántortanító, iskolaigazgató, kántor.....	125
Solymos (Sebetka) Imre kántortanító	142
Herpay Kálmán okleveles gépészmérnök.....	149

André família tiszteletére	159
Dr. André János magyar királyi repülőorvos százados	168
Szirtes János faesztergályos.....	178
Horváth Mária római katolikus egyházi tanítónő	182
Mikity Rozália okleveles tanítónő	193
Székely Emma római katolikus egyházi tanítónő	198
Jancsó Imre Vencel plébános	211
Ivánovits Zoltán igazgató-tanító, iskolaszék elnöke	215
Gábor Imre plébános	219
Hájos Géza káplán	222
Szent-Andrássy Tibor káplán.....	222
Bartos Béla SOP szalézi szerzetes	223
Kis János Lajos káplán.....	223
Németh Tibor jezsuita káplán	223
Dr. Bárd János kalocsai egyházmegyes pap, segédpüspök	224
Mácz István római katolikus lelkész és hittantanár.....	227
Utószó	238
Köszönetnyilvánítás.....	243
Források	247
Felhasznált szakirodalom.....	247
Levéltárak, adattárak források.....	248
Újságok	248
Adatközlők	248

Előszó

A belénk égetett múlt...

Kisgyermek voltam, nem volt villany nálunk, nem volt rádió sem. Az 1950-es évek eleje volt, este összejöttünk és miközben kukoricát morzszoltunk, meséltek a szülők. Sokszor átjött a szomszéd Görbe Józsi bácsi, édesapám unokatestvére, én öregnek láttam, mint kisgyermek, de mivel 1895-ben született, még 60 éves sem volt és jól tudott mesélni. Az első világháborúban volt katona az orosz fronton. Emlékeim szerint 1915-ben a gorlicei áttöréskor esett fogságba. 1927-ben a fogolycsere során érkezett haza. Megjárta az Uralt, Szibériát és még sok más helyet. Édesapám a második világháborúban vett részt, mint tüzér az orosz fronton. Érdekes dolgokat meséltek és néha úgy gondoltam fiatalon, hogy jó Hány János voltak. Ma már tudom, hogy nagyon fontos dolgot tettek. A múltat, a háborús élményeket, dolgozták így fel, hogy a sok átélt küzdelemből mégis új, emberséges élet szülessen számukra.

Néhány évvel ezelőtt összefutottam Kerekegyházán Szalai Józseffel egy általa rendezett kiállításon. A kiállított anyag, a kerekegyházi kulákoknak kommunista átalakítás során elszenvedett jogtalanságait, gyötrelmeit mutatta be. A kiállítás érdekes volt, - több ismerős, rokon nevét is fölfedeztem, - de más feladataim igazában kitöltötték a szabad időmet, így nem foglalkoztam vele.

Az elmúlt év során keresett meg, hogy ismerem-e Vári Ferenc plébános sorsát. Természetesen mondtam, hogy hallottam róla, de igazában nem ismertem közelebbről. Akkor jelezte, hogy szeretné, ha segítenék, mert a rehabilitálásánál elakadtak. Ekkor kértem, hogy adja ide az összegyűjtött anyagot és elkezdtem foglalkozni a plébános atya sorsával. Személyesen nem ismertem közelebbről, de találkoztam vele. Komolyabb személyes emlékem nem volt róla, csak annyit tudtam, amit a szüleim mondtak, hogy az iskolával kapcsolatban ítélték el és nem jó foglalkozni vele. Ebben a szülői intelemben, a félelem és a ki nem beszélt, el nem gyászolt múlt nyilatkozott meg. Talán Márai Sándor által írt mondat igazságát találom meg: *„A kommunizmus soha nem volt a nép forradalma. Egy kis, vérszomjas, bután teoretikus, szadista értelmiségi csoport, a kivételezettek üzlete volt. A nép – a paraszt, a munkás, az értelmiségi – soha nem érezte a kommunizmust forradalomnak, sem a maga ügyének.”*

Plébánosként nagyon sokszor találkozom azzal a fájdalommal, hogy idős szülők küszködnek azzal, hogy gyermekeik vagy unokáik, akiket ők úgy gondolták, hogy a lehetőségeknek megfelelően vallásosan neveltek, elmaradnak a templomból. Sőt a vallásos élet megnyilvánulásának más megnyilatkozásai, hagyományai is kivesznek az életükből. Nagyon sokszor magukban keresik a hibát, hogy mit és hol rontottak el. Mintha semmit sem jelentene az általuk hozott áldozat, a fiatalok életében.

Az elmúlt században több író dolgozta fel egy-egy magyar család történetét. Az írók nagyon gondosan ábrázolják és mutatják be a családokat ért veszteségeket. Arra figyeltek fel, hogy a történelmi veszteségek összefonódnak a család személyes veszteségeivel. A családjainkat ért fájdalmak és a helyi történelemi események hatással vannak egymásra és

meghatározzák a következő nemzedékek életét. Az elhallgatások, a feldolgozatlan sérelmek felerősödnek, ráterhelődnek a következő nemzedékre, amely nem tudja a családi hagyományokat egészségesen tovább vinni.

Esterházy Péter a *Harmonia Caelestis* c. családregejében fogalmazza meg: „*Létezni annyi, mint a múltat fabrikálni magunknak.*” A másik gondolat, amit idézni szeretnék tőle, ami útmutatónk is lehet: „*A múlt, nem azért a miénk, mert dicső; de mert a miénk, gazdagok vagyunk, és ez a gazdagság növeli a szabadságot.*” Érdemes ezt a mondatot mindig az emlékezetünkben tartani, amikor ezzel a most feltárt örökséggel megküzdünk.

Amíg Kölcsey Ferenc nem írta meg a Himnuszt, addig is volt a magyarságnak összetartó, közös imádsága. Nem minden időszakban, nem mindig azonos belső erővel. Régen a nép ajkán őrzött himnuszok és imák jelentették ezt, ilyenek voltak a „*Boldogasszony Anyánk*”, a „*Te benned bízunk eleitől fogva*”, vagy az „*Erős vár a mi Istenünk*” kezdetű énekek. Az Isten segítségét, áldását kérték őseink harcaikban, elcsüggedésükben, elnyomatásuk nehéz éveiben, vagy balsors tépte évtizedek alatt a különböző felekezetű keresztények.

A mai korban, ebben a járvánnyal nehezített időben, sokszor leverten tántorgunk, remény nélkül bóklászunk. Mintha nem mernénk Istenhez fordulni, aki igazán segíthetne. Múltunk felidézése felemelhet, segíthet, hogy eltájékozdjunk ebben a megroggyant világban. Ezért a hiteles múltunk ismertetése az egyik legfontosabb feladata lenne az iskoláinknak, családjainknak és közösségeinknek.

Szembe kell nézni azzal, a mai magyar társadalomban, hogy: „*a kommunisták, a történelem ismertetésének kizárólagosságából nem engedtek, ehhez foggal-körömmel ragaszkodtak.*” –írja Schmidt Mária az „*Országból hazát*” című könyvében. Majd így folytatja: „*A marxista, osztályharcalapú balos történelemszemléletet mindenhol kötelezővé és egyeduralgó tették. A történelmi szükségszerűségekre hivatkozva azt állították, hogy a fejlődés magasabb fokán állnak, mint a polgári demokráciák, a történelem pedig egy olyan egyirányú utca, amelynek végén a megvalósult utópia: a kommunizmus áll. A kommunisták kizárták a történelmet, elvették a jogot a múltunk saját értelmezésére, nemzeti szempontú értékelésére. Lecseréltették velünk hőseinket, ünnepeinket, jelképeinket, el akarták feledtetni gyászainkat, sikereinket, büszkeségre okot adó eredményeinket.*” Aki ezt nem hajlandó elfogadni, azt ma lekicsinylés, sőt komoly támadások is érhetik. Erről a szerző Szalai József többet tudna mesélni.

Az 1990-es évek sikeres forradalmi megbuktták a kommunista rendszereket Kelet-Európában. A magát mindenhol átmentő posztkommunista élcsapat, habozás nélkül összebútorozott azokkal, akik az új társadalmi, elsősorban gazdasági elvárások közvetítésére hozták őket. Ők lettek a nyugati gyakorlat átvételének a legelkötelezettebb képviselői. Az is előnyükre szolgált, hogy múltjuk miatt zsarolhatók voltak. Ezért a nyugati politikai és gazdasági élet képviselői, mindent bevetettek annak érdekében, hogy befolyásuk érintetlen maradjon. Ezt szolgálta a sajtó, amely késlekedés és kételkedés nélkül nyilvánította őket

igazi demokratáknak. Az őket szolgáló ki nem szolgáló nemzeti erőket, pedig igyekeztek lejáratni.

A mai kor szétesett digitális kultúrája nem ad biztos támpontot, az igazságot kereső fiataloknak. Az internet adta lehetőségek sokaságába fulladnak, ahol elsősorban szélsőségesen liberális tartalommal találkozunk. Múltunk hiteles ismerete elősegíti a tájékozódást, a hazaszeretet megőrzését és a többiek felé való nyitottságot, a kisebbségek tiszteletét.

Köszönöm Szalai Józsefnek, hogy szerény lehetőségeivel, de szívós és kitartó munkával, vállalva ezért néha a lekicsinylést, esetleg a támadásokat is, haladt a maga útján az igazság megismertetésére. Köszönet neki érte.

Vári Ferenc plébános rehabilitálása, a „rendszerváltást” követően, három évtizedet várt magára. Szalai József helytörténész volt, aki az 1948-as kerekegyházi események dokumentumait megtalálta, az okmányokat, iratokat feltárta és megállapította, hogy Vári Ferenc és a köréje csoportosuló emberek, egy koncepció per áldozatai lettek.

2012-ben, Vári Ferenc testvérági leszármazottjával, a Szegeden élő Vári Ildikóval kezdeményezték a Fővárosi Törvényszéken a plébános rehabilitálását. A törvényszék elsőre azzal utasította el, hogy igazolja magát, hogy valóban unokahúga Várinak. A beszerzett anyakönyvi kivonatok birtokában, a másodjára beadott újabb rehabilitálási kérelmet pedig azzal utasította el a törvényszék, hogy az egyházi személyek esetében, a volt egyháza szerinti egyházi elöljáróság a jogosult a semmissé nyilvánítási kérelem benyújtására.

Ekkor fordultam Marton Zsolt váci megyéspüspökhöz, hogy egyrészt nem történt-e meg a rehabilitálás, hiszen a törvény 30 évvel ezelőtt született. Miután megkaptam a választ, hogy nem történt meg, akkor kértem felhatalmazást dr. Jobbágy Lajos ügyvéd úrnak, hogy az, a püspökség nevében képviselje a rehabilitálás ügyét. Aki elvállalta az ügy ingyenes képviselését. Hálásan köszönjük nagylelkűségét. 2020. júniusában fordult a Fővárosi Főügyészséghez, hogy Vári Ferenc rehabilitálását kérje. Hála Szalai Józsefnek, minden irat, a rendőri intézkedéstől, a peren és ítéleten át az internálásig, rendelkezésünkre állt. A júniusban benyújtott felterjesztést augusztus végén azzal utasították el, hogy a váci püspök már nem illetékes, mert másik egyházmegyéhez tartozik Kerekegyháza.

Ekkor megszereztem Bábel Balázs érsek atyának is a megbízását, dr. Jobbágy Lajos kecskeméti ügyvéd részére. Az új felterjesztés alapján a Fővárosi Törvényszék, 2020. szeptember 21-én semmissé nyilvánította az ítéletet, és a Vári Ferenc plébános ellen felhozott vádakát.

Tudomásul kell vennünk, hogy a már elhunyt Vári Ferenc plébános ellen elkövetett jogtalanságokat nem lehet jóvátenni. Talán a jog igazságot szolgáltatott neki ezzel az ítélettel. A vele együtt ártatlanul meghurcolt 9 személy életének és hozzátartozóik életének, tönkretételét, megnehezítését, szenvedését és megaláztatását, senki és semmi nem tudja orvosolni és jóvátenni.

Tudomásul kell vennünk, hogy mindazok, akik ezt a pert kitervelték, vagy részt vettek a műben felsorolt emberek meghurcoltatásában, besúgók, beépített egyének, pártfunkcioná-

riusok, rendőrök és bírók, eme jogtalan és embertelen cselekedetükért nem vonhatók felelősségre.

Vári Ferenc plébános azért kaphatott enyhébb büntetést, mint amit valószínűleg neki szántak, mert időközben a Pócspetriben történt események elterelték a hatalom figyelmét Kerekegyházáról. Pócspetriben a katolikus iskolájukért tüntettek a katolikus szülők. Az őket feloszlató rendőrök egyikének véletlenül elsült a puskája és agyonlőtte társát. Ennek kapcsán Pócspetri lett az egyházi iskolák államosítása ellen küzdők megtörését szolgáló kirakatper központi eseménye. (A település jegyzőjét felakasztották, a plébános itt életfogytiglani börtönt kapott, és többen kaptak komoly 10-12 évi börtön-büntetést.) Emellett a kerekegyházi események eltörpültek, az itt előkészített koncepciók per gyakorlatilag okafogyottá vált. Ennek ellenére a helyi hatalom a pert végig vitte.

A könyvnek akár személyes, akár közös feldolgozásához, szükséges az a lelkiület, amit József Attila „*A Dunánál*” című versében megfogalmazott, hogy átérezzük mennyire szükséges a múlthoz, az emlékezés-megbékélés-megbocsátás reménye:

*„A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés,
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.”*

Görbe László
plébános

*„A múlt nem mögöttünk van,
hanem bennünk él tovább.”*

Csoóri Sándor

Kutatástörténet

Kutatásom történetének rövid bemutatása, hogyan jutottam el az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciós kirakatperig. A per ítéletének következtében Vári Ferenc kerekgyházi plébános több mint öt évet töltött különböző börtönökben, internálótáborokban. A kirakatperben tíz kerekgyházi személyt hurcoltak meg, és ezzel a további életüket megbélyegezték, megnehezítették, és előmenetelüket gátolták.

A koncepciós kirakatper olyan politikai jellegű per volt, amelyet egy előre megtervezett, politikai koncepció szerint folytattak le, és ennek szellemében hoztak ítéletet. Az ilyen pereket általában diktatúrákban rendezték meg, jelentős nyilvánossággal. Céljuk a társadalom különböző rétegeinek az elrettentése, a megfélemlítése vagy a megsemmisítése volt. 1949-re a többpártrendszer megsemmisítésével, majd a vállalatok államosításával, a kommunisták megszerezték a totális politikai és gazdasági hatalmat.

Röviden említést kívánok tenni, a kutatóimhoz és az értékmentési törekvéseimhez kapcsolódó, pozitív és negatív élményeimről is, amelyek több esetben pontosan ugyanolyan feledhetetlen, lelki traumákat generáltak belülről bennem, mint amelyeket a 60-70 évvel ezelőtti koncepciós perekben, eleink is átéltek.

Szalai József, a Dél-Alföldi 56-os Vitézi Rend és a Szent György Lovagrend tagja. Az utóbbit Károly Róbert király alapította 1326-ban Visegrádon.

Szüleim az 1920-as években, szegény körülmények között élő, sokgyermekes családok gyermekeként születtek. 1950-ben kötöttek házasságot, amikor a kuláküldözés, a sorban állások, a nélkülözések mindennapjait élték az emberek. A mai Ballószög területén éltem meg gyermekkorom kezdetét. Egy jobb módú kecskeméti gazda tanyáján éltünk, s szüleim e gazda gazdaságában dolgoztak. Miután szüleim összespóroltak annyit, hogy tudtak venni a kerekegyházi határban 2 kataszteri hold földet, építettek rá egy tanyát. Ezek után már a kerekegyházi tanyavilágban, a saját házukban élhettünk.

Családunkat nem érintette kimondottan a „kuláküldözés”, az addigi szegény sorsnál, az 1945 után hatalomra került kommunista párt, illetve a hazánkat is elérő technikai fejlődés, jobb életkörülményeket teremtett. Mondhatom azt, hogy gyermekként és felnőttként is, semmit nem éreztem meg abból az időszakból, amely Kerekegyházán is kuláktragédiák sorát követelte.

2004-ben jutott tudomásomra, hogy a feleségem távolabbi rokoni ágáról egy fiatalembert, az 1956-os megtorlás időszakában a Kádár kormány kivégeztetett. Innen indult el a kommunizmus áldozatait utáni érdeklődés, és a kutatómunka. 2006 tavaszán javasoltam először, hogy az 1956-os szabadságharcunk 50. évfordulóján, 2006. október 23-án az önkormányzattal közösen, kiállítással emlékezzünk a kommunizmusban üldözöttekre, a „szabadság hőseire”. Még be sem mutattam semmit, csak beszéltem arról, hogy az évfordulóra mivel készülök, máris két politikai támadás érte a családomat. Családom akkor építkezett, és az építkezésen két egymást követő munkaügyiis ellenőrzést tartottak. A második alkalommal az ellenőrzést végző személy elmondta, hogy bejelentésre jött, akinél be volt diktálva az autóm rendszáma is.

A környezetemben több „politikai” okokból üldözött vagy kivégzett személy és több kulák tragédiáját feltártam, amikor szembesültem településünkön, a kuláküldözés áldozataival. Mikor kutatni kezdtem a kuláküldözés áldozatait után, nem is sejtettem, nem is mertem volna arra gondolni, hogy micsoda történelem tárul elém. Amelyből az itt élő emberek szinte semmit, vagy csak töredékét ismerik.

Kutatásaimat csak alkalmanként végeztem. Évekig élő tanúkat próbáltam felkutatni. Az emberekkel történő beszélgetések többségében megnyíltak az emberek, de voltak olyan esetek, amikor nem kívántak beszélni a családot ért politikai üldöztetés történéseiről. Nem mindig volt könnyű szóra bírni az embereket, mert egyrészt bennük élt a több évtizedes megfélemlítés, másrészt pedig nem kívánták felkavarni azokat a sebeket, amelyek nagyon sok fájdalmat, szenvedést, okoztak, egy-egy család életében. Voltak olyan esetek is, amikor többszöri megkeresés után kaptam bizalmat, hogy beszélgetés kapcsán értékekhez juthassak, akár fotóval vagy dokumentummal kiegészíthessem a dokumentálni kívánt személy élettörténetét.

Nem könnyű visszaemlékezni azokra az esetekre, amelyekben a beszélgető partner elérzékenyült, elcsuklott a hangja, vagy éppen nem tudott szóhoz jutni. Az elérzékenyülés, az

én esetemben is sok esetben tovább folytatódott, mikor a jegyzetből egy bővebb jegyzetet készítettem, vagy éppen összeállítottam egy-egy élettörténetet.

A legemlékezetesebb esetem, Pethes Balázs bácsival való beszélgetést követően történt, kinek az édesapja 1952-ben „kuláküldözés” áldozata lett. Egy későbbi alkalommal ismét kérdezgettem, nem maradt-e ki valami a visszaemlékezéséből. Egy ideig nem tudott szóhoz jutni, mikor felidézte édesapja tragédiáját. Mondvacsínált ügyel hat hónapra ítélték. A mai Tiszaújvárosban, az akkori Leninvárosban építkezésen dolgozott, s ruhája átázott az esőben, amelytől tüdőgyulladást kapott. Majd ezt követően visszavágták a börtönbe, és napi fél liter tejet kapott csak azért, hogy ne a börtönben haljon meg. Balázs bácsi Sátoraljaújhelyre utazott, hogy hazahozza beteg édesapját a börtönből. Borzasztóan fájó volt e visszaemlékezésről beszélnie, mert mikor meglátta a saját apját, nem ismerte meg. Teljesen lefogyott, testsúlya mindössze 38 kg volt. Két hónap múlva meghalt. A kommunisták a legközelebbi pártgyűlésen nem szégyellték kimondani, hogy egy kulákkal kevesebb.

Majd végül sorba vettem e témakörhöz kapcsolható Bács-Kiskun Megyei, és a Budapest Fővárosi Levéltárat is. 2011 elején jártam kutatni az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába. E levéltári kutatás kapcsán el kell mondanom, hogy csak bizonyos mélységig kutathattam, s nem tekinthettem bele például a kimondottan személyekre vonatkozó jelentési anyagokra.

Mint kutató, nagy szomorúsággal kell összegezmem így utólag, az elmúlt másfél évtizedet. Egy a keresztény értékek mögé bújt „álszent”, *(ki feltehetően az előző rendszerben és a rendszerváltásban betöltött, berögződött tevékenységétől nem tudott szabadulni,)* volt az ellenállásaim, és az ellehetetlenítem forgatókönyv írója. Ki ártatlan embereket vezetett meg, ártatlan emberekkel szembeni politikai ellenállásokra. Ugyanerre a taktikára építve, belőlem, mint ártatlanból bűnöst, míg önmagából, ki keresztény értékek mögül tervelte ki ártatlan emberekkel szembeni emberi gonoszságait, a felelőssége alóli kibúvása részeként, ártatlan emberek megvezetésével, építette fel, önmaga ártatlanságát úgy, hogy a nehezen felfogható magatartásának a terhét, az ártatlanul megvezetetteknek kell cipelniük, amelynek akkor nem láthatták át, a későbbi következményeit. Az ártatlanul megvezetettek, mit sem sejtettek abból, kiket az „álszentünk” eszközként használt ártatlan emberekkel szembeni politikai ellenállásokra, amelyhez párosult a gyűlöletes megvezetés is, hogy ez a ketős taktika együttes alkalmazása, ártatlan ember, emberek, családok későbbi életsorsának alakulására is kihatással lehet. Hatalmas kihívás volt a számomra, az ellenállásokkal és a gyűlölettel szemben, a talpon maradásom, hisz sokszor az összeomlás határán voltam. Hálával tartozom Istennek, hogy a lelki vezekléseimben, a több mint egy évtizede tartó belső feszültséggel telített életemben, időnként kezet nyújtott, és belülről lelkileg erőt adott ahhoz, hogy leüljek és megörökíthessem, az ártatlanul üldözött keresztények emlékezetét. Fontosnak tartottam kiegészíteni a kutatástörténetemet az elmondottakkal, amely a diktatúra fénykorát idézte fel bennem.

Találkozásom Vári Ferenc plébános anyagával

Volt tudomásom plébánosunk Vári Ferenc letartóztatásáról, de magát azt a tényt, hogy ez egy koncepciós kirakatper volt, talán én mondhattam ki elsőként Kerekegyházán. Az ehhez kapcsolódó dokumentumok összessége volt a legterjedelmesebb, mivel ebben a perben tíz kerekegyházi lakos különböző megtorlás szenvedő alanya volt. Többször kikértem, átolvas-tam ezt az irat anyagot, mire megfejtettem, hogy ez valójában egy koncepciós kirakatper.

A per elsőrendű vádlottja, legszimbolikusabb alakja Vári Ferenc plébános volt. Őrá alapozták elsősorban az ügyet, ami miatt az egzisztenciáját is teljesen elveszítette. Hogy egy ekkora horderejű kirakatpert, ki vezérelte le a háttérből, nem derült ki konkrétan a dokumentumokból. Elégge zűrzavarosnak látszik az akkori helyi tanács működése, több tiszt-ségviselővel szemben történt különböző koncepcióra épülő fegyelmi, illetve népbíró-sági eljárás. E mesterségesen, tudatosan generált zűrzavaros helyzetet, és a személyi cseréket kihasználva, épülhetett be egy a népbíró-sági eljárásokra kellő rálátással rendelkező kulcsfi-gura a közigazgatásunkba, akit e kirakatper levezénylésére jól felkészíthettek, és ő koor-dinálhatta a háttérből a per létrejöttét, megvalósulását. Ügyesen, taktikusan épült fel a per, sok esetben teljes egészében átláthatatlan, szövevényes, és hozzá kell tenni azt is, hogy a dokumentumok hitelességében sem lehet minden esetben bízni. A dokumentumok készítői mindig nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy az igazi felelősök arca ne derüljön ki.

2011 tavaszán került látókörömbe egy Szolnokon élő plébános, aki 1948. május 9-én a Kerekegyházi Egyházközség kérésére, az iskola melletti téren, egy rendezvény kere-tén belül, beszédet mondott. Megtudtam Jancsó Imre plébánosról, hogy meghíúsította az ÁVH letartóztatását. Telefonos kutatásba kezdtem, ekkor már beteg volt, és csak a testvé-rével tudtam kapcsolatba kerülni. Eljuttattam négy oldal dokumentumot az Állambizton-sági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) dokumentumaiból és én is kértem az életútjá-ról anyagot. Jancsó Imre a *Keresztény Élet* hasábjain elmondta, hogy a mi plébánosunk Vári Ferenc, véres ingeket küldözgetett ki a Kecskeméti ÁVÓ-ról cserére. E levélváltás, Jancsó Imre halála előtti nap történt. Ezt a Jóisten is így akarta. Kutatásaim történetének, eddigi legnagyobb kitüntetése volt. A 92 évet megélt Jancsó Imre plébános lelkét, a halála előtti napon szabadítottam meg az egykori kommunista megbélyegzéstől, és vehettem át Tőle a fájdalmas keresztet, a „*nehéz sorsot megélt emberek keresztjét*”, amellyel egykoron a kom-munista párt megbélyegezte.

Egyháztörténelmünk a Rákosi és a Kádári időkben

A kommunista ideológia, az egyházainkat ellenségnek tekintette, és a hitélet bomlasztása, rombolása, szétverése érdekében, különböző koncepciók generálásával, igyekezett megtörni, száműzni, az Isteni szolgálattól, a hitre való neveléstől azokat, kik példamutató módon tanították, nevelték, a keresztény hitéletre, a fiataljainkat. Az 1948-as kirakatperünket követően, a kommunista diktatúra kiépítésének, lábátvetésének az időszakában, a Rákosi és a Kádári időkben, az 1960-as évek közepéig bezáróan, a diktatúra üldözte, és koncepciók eljárásokkal igyekezett megtörni egyházi méltóságainkat, amelyeknek a következménye, akár a papi hivatás feladása, illetve az egyházi személyiségek, tisztségeikből, állásaikból, való kikezdése, félreállításának a kikényszerítése, a kieszközölése is lehetett. Az államhatalom új eszközöket vetett be a katolikus püspöki kar megtörésére. Ilyen volt 1950-ben, a papi békemozgalom megszervezése is. A kerek egyházi hívő emberek, az egyház és a keresztény üldöztetés időszakában, szinte nem láttak semmit abból, hogy valójában milyen történelmi tények történtek az egyházunkon belül a háttérben. 1953 és 1965 között, hét káplán váltotta egymást, a katolikus plébániánkon.¹

Vári Ferenc plébános, 1953. szeptember 10-én szabadult a Kistarcsai Internálótáborból. Mindössze öt nap különbséggel, olyan fordulatot vesz az egyházüldözés településünkön, amely mögött egyértelmű, hogy a felsőbb politikai vezetés döntésének, elvárásának kellett állnia. A döntés mögötti cél volt tovább gyengíteni, az egyházaink társadalmi befolyását, és éltetni a megfélemlítést, az elrettentést, az egyházi személyiségek irányába.

A plébániánkon megtalálható História Domusban, egy 1969-es utólagos bejegyzés szerint, 1953. szeptember 15-én távozik Kerek egyháza-ról Alexi Géza plébános, és ezen időpontig van nyilvántartva Vári Ferenc plébános is, a plébánosok és a lekipásztörök névsorában, (internálva 1948-1953) kiegészítéssel. Bizonyára nem véletlen volt, a békepap Kerek egyháza-rára történő helyezésének az időpontjának a megválasztása sem, mert az említett napon veszi át a plébániánk vezetését, és ezt követően 12 éven át, ő a plébániánk vezetője. Aki egy szimpatikus, úriember benyomását keltette, közvetlen magatartásával, megjelenésével, mindenkivel szemben szívélyes és kedves volt. Annyit mindenképpen el kell mondani róla, hogy mielőtt Kerek egyháza-rára helyezték, Shvoy Lajos székesfehérvári püspököt, hosszabb időn keresztül őrizte.

Mindenesetre tényként kimondható, hogy összehangolt előre előkészített politikai döntésnek kellett megelőznie, Vári Ferenc plébános őrizetből való szabadulása, illetve a békepapunk Kerek egyháza-rára történő helyezése között, amelyhez szükséges volt a helyi és a felsőbb politikai vezetés egyetértése, közreműködése is. Itt elmondanám, hogy a további

1 Az érdeklődési körömnél fogva, elsőként Szent-Andrássy Tibor káplán börtönbezárásáról hallottam még valamikor 2015 táján. Ezt követően 2019-ben került látókörömbe, dr. Bárd János kalocsai segédpüspök, kit 1962-től Kerek egyháza-rán tartották háziőrizetben, ami felkeltette az érdeklődésem. Az 1953 és 1965 közötti időszak kutatása is meghozta a maga gyümölcsét, mert megismerhettem közelebbről Mácz István 1960-1961-es iskolai tanévben, Kerek egyháza-rán tevékenykedő hittantanárunk életsorsát.

egyházüldözéshez teljesen adottak voltak a feltételek, úgy a politikai vezetésünk, mint az egyházunknál jelenlévő kettős beállítottságú személy oldaláról nézve, amelyek már a korábbi években, közvetlen a II. világháborút követően, az egyház külső és belső bomlasztása, kezdeti időszakában megteremtődtek. A békepap mozgalom, egy békegyűlésen, 1950. augusztus 1-én, Kádár János irányításával alakult meg, és már ekkor kialakulhatott a kapcsolat a békepapunk, és a később hatalomra került Kádár János között. A szovjet mintára létrehozott mozgalom célja, az egyház megosztása, és a hívők elbizonytalanítása volt. A békepap-mozgalom, a szovjet csapatok által megszállt országok közül, Magyarországon érvényesült a legjobban, itt évtizedekig működött.² Nem kívánom különösebben firtatni békepapunk történelmünkben betöltött szerepét, mert nem láthatjuk, hogy milyen indítással csatlakozott a mozgalomhoz, és azt sem, hogy alkalmaztak-e vele szemben kényszerítő eszközöket. Mindenesetre a tevékenysége alatt, egymást váltották a káplánok, kik közül többen, ki tudja, hogy honnan és milyen módon, politikai üldöztetést szenvedtek. Mivel többeknek nem ismert a későbbi életútja, fel kell vállalnunk mindazon káplán emlékezetét, még akkor is, ha csak átmenetileg fordultak meg a településünkön, ezen időszakban.

Egyháztörténelmünknek vannak még feltáratlan foltjai, úgy a Rákosi, mint a Kádári időszakból. A megfélemlítés miatt, évtizedekig senki nem mert beszélni arról, hogy miért kerültek Kerekegyházára a katolikus egyházunkhoz egyházi személyiségek, viszonylag rövid időszakokra, és aztán arról sem, hogy hogyan alakult e személyek későbbi életútja. Az itt élő emberek, nem látnak semmit az egyháztörténelmünk azon tragikus eseményeiből, a diktatúra időszakából, mikor emberi életutak, egyik pillanatról a másikra, kerültek a politikai megaláztatás, megbélyegzés, és az üldöztetés periferiájára.

Mi állhatott annak a háttérben, hogy Kerekegyháza, egy viszonylag kis település, kiemelt helyet kapott, az egyházi méltóságokkal szembeni politikai megaláztatások, megbélyegzések, üldöztetések kivitelezésében?

A szovjet megszállást követően a vallásosság, a „klerikális reakció”, az egyik elsőszámú ideológiai ellenséggé lépett elő, és a szocializmus építését akadályozó erők gyűjtőfogalma lett. Történelmi tény, hogy a szovjet csapatok, 1944. október 31-i Kerekegyháza felszabadítását, illetve a megszállását követően, egy szűkebb kiszolgáló alakulat, mintegy félévig még Kerekegyházán tartózkodott. 1945. április közepéig, hadikórházként volt berendezve az iskolánk, a Balatoni Farkas Kastély. A Székesfehérvár környéki elhúzódo harcokból is hoztak Kerekegyházára sebesülteket ellátásra, gyógykezelésre. A sebesültek ellátásához szükséges személyzet, illetve a tisztállomány elszállásolására, igénybe vették a Móczás Kastélyt, magánlakásokat, és a plébániánkat is. Így akár már ezen időszak is megteremthette a kedvező feltételek kialakítását az egyházüldözéshez, amelynek ékes bizonyítéka, hogy az orosz katonák, a templomunkban a szentségházat feltörték, s az oltáriszentséget kiszórták az oltár körül. Gyakorlatilag, már a háttérben ekkor ott vannak a szovjet megszáll-

2 Bögre Zsuzsa: Békepapság az üldözött egyházban.

In: http://acta.bibl.u-szeged.hu/25168/1/religiosa_001_061-071.pdf (letöltés: 2020. június 1.)

lókkal együttműködő azok a kollaboráns személyek, úgy az egyházunknál, mint a politikai közéletben, kik kívülről és belülről igyekeztek gyengíteni, bomlasztani, rombolni, szétverni, az egyházunk közösségi összetartó erejét. Az 1948-as egyházi iskoláinkhoz kötődő kirakatper, 13 oldalas Vizsgálati Jelentésében világosan megfogalmazódott, hogy a jelentésekhez szükséges adatok szolgáltatására, 2 „B” egyén volt kinevezve. Az egyik „B” egyénünk, már a háborút megelőző években, közeli munkakapcsolatban volt Vári Ferenc plébánosunkkal, a katolikus egyházunkkal, és e társadalmi réteggel, ki az egyházunkon belüli aktivitásával, szerepvállalásával, a katolikus egyház nyelvén igyekezett ápolni a keresztény értékeket, a keresztény kultúrát, ezzel maximálisan beilleszkedve az egyházunk belső életébe, működésébe. A hátsó szándékú tevékenységével, nem keltette fel senkinek sem a figyelmét, így könnyen jutott olyan bizalmas információkhoz, amelyeket kiforgattak a valóságtartalmából, amelyek később helyet kaptak a plébánosunk elleni lejárató, gyűlöletpropagandában, és mint koholt vád, vádak, kaptak helyet a politikai meghurcoltatásában. Nem könnyű szavakat találni arra, hogy egyházi méltóságunk közeli munkatársát, alárendeltjét, bizalmasát vették rá, vagy valamilyen formában zsarolták meg, olyan adatgyűjtésre, amely alkalmas volt a keresztény emberek és a plébánosunk szembeállítására, lejáratására, a gyűlöletkeltésre, a gyűlölet propaganda generálására, amellyel évtizedekre előre elvetették a magját, a Vári plébános iránti gyűlöletnek. Az 1948-as kirakatper, a felsőbb politikai vezetés tudtával, együttműködésével, és a helyi tettestársak közreműködésével valósult meg. Az 1948-as kirakatper forgatókönyvét, mind az eseményekre, mind az áldozatokra való tekintettel, a „B” egyénjeink adatközléseinek köszönhetően, a háttérben meghúzódó koordinátoruk közreműködésével, hihetetlen precizitással írták meg napra pontosan, amely a felsőbb kommunista vezetés elvárásainak, maximálisan megfelelt. Ezt a kiépült, megbízható kapcsolatrendszer, a minden igényt kielégítő apparátust, amelyben ki volt osztva a különböző szerepkör, amely az egyház és keresztény üldöztetéshez szükségeltetett, már csak ki kellett használni, úgy a Rákosi, mint a Kádári időkben. Az elmondottakból nem nehéz kitalálni, hogy a keresztény értékeket, álcaként, fedezetként használták a „B” egyénjeink, az egyház és keresztény üldöztetés időszakában, és mindezt a háttérből vezérelten tették, a kommunista diktatúra kiépítése, és a kommunista ideológia megtestesítése érdekében. Hogy országos viszonylatban történt-e ilyen szintű, előre megszervezett, koordinált, egyházi méltóságokkal szembeni politikai megtorlás előkészítése, kivitelezése, azt nem tudhatjuk, mindezenre egyedülálló, egy viszonylag kis településre való tekintettel, e különös feladat felvállalása. Nem szabad ítélkeznünk senki felett sem, mert abszolút jószándékú embereket is megvezettek, és használták eszközként őket, úgy, hogy a megvezetettek fel sem fogták, illetve át sem látták annak a következményeit. Mindehhez hozzá kell tennem azt is, hogy a megvezetések hátterében, a felelős kulcsfigura, a politikai érdekek kikényszerítője, sem arcát, sem nevét, nem fedte fel, gyakorlatilag a megvezetettek, sok esetben végtelenül kerültek a számukra kedvezőtlen helyzetbe.

Összefoglalva az elmondottakat, a látottakat, nem könnyű kimondani, hogy a baloldal eszközként használta, politikai hatalmi törekvései beteljesülése érdekében, a történelmi

egyházunk méltóságát, és a keresztény értékeket, például Vári plébánossal szembeni olyan adatgyűjtéshez, amely részévé vált a későbbi politikai üldöztetésének. És példaként említeném még a dr. Bárd János segédpüspökkel szembeni házi őrizetet is, kit az Isten, a hívők szolgálatára teremtett, ki büntetésből nem misézhetett Kerekegyházán, azon a helyen, ahol a keresztény emberek imára térdeltek a padsorok között, hogy közelebb kerüljenek Istenhez. Nagy szomorúsággal vettem tudomásul, hogy az egyházüldözésben, akarva, akaratlan szerepet vállalók, el tudták hitetni úgy az egyházunkkal, mint a közösséggel, hogy igazi keresztények, közben a keresztény értékek mögüli szerepvállalásukkal, ártatlan keresztény emberek, és egyházi méltóságok kerültek a politikai megbélyegzés, üldöztetés, megaláztatás célkeresztjébe, és mindezen sajnálatos történelmi tényeknek, kizárólagosan, baloldali politikai hatalmi érdekből kellett megvalósulnia. Megismerhettem azt a sajnálatos és szomorú történelmi tény is, hogy a baloldal milyen eszközökkel, módszerekkel, és milyen áron, „egyház és keresztény üldöztetéssel”, koncepciós perekkel, terrorral, erőszakkal, letartóztatásokkal, internálásokkal, fordította maga javára 1948-ban a mérleg nyelvét, ezzel kikényszerítve, a politikai egyeduralmát. A diktatúra évtizedeiben, az egyház és a keresztény üldöztetés időszakáról, az említett tragikus eseményekről, egyáltalán nem lehetett beszélni.³

Tudom, hogy a kerekegyházi egyház és keresztény üldöztetés áldozatainak a történelmi elégtételéért tett kökemény küzdelmem során, olyan témát feszegetek, amely nem jó hatással van a történelmi egyházunk méltóságára. A kommunista rendszer, azoknak a „keresztényeknek” ismerte el a munkáját, kik az egyházainkon belül, szerepet vállaltak egyházi méltóságok, pl., dr. Bárd János püspök, Vári Ferenc plébános és sorstársai, politikai megaláztatásában, üldöztetésében. Az egyház és a keresztényüldöztetés áldozatainak, semmi esélye sem volt a diktatúrával szemben, hogy megvédjék önmaguk, illetve a történelmi egyházaink méltóságát. A történelmi igazságtételt, nem írhatja felül, sem egyházi, sem politikai érdek, mert a történelmi elégtétel során, nem tehetünk kivételeket senkivel szemben, mert az igazságtétel, minden politikai üldözöttet egyaránt megillet. Nem kívántam, és nem kívánok a történelmi egyházaink méltóságán csorbát ejteni, csak csupán, az egyház és keresztény üldöztetés áldozatait kívánom igazságtételben részesíteni, a magam egyszerűségével, és a Jóistentől kapott küldetésemmel.

Azok a „B” egyének, kik gyűjtötték a „koholt” adatokat Vári plébánosról és sorstársairól, egyrészt mentelmi joguk volt, mindennemű erkölcsi, morális, és jogi felelősség alól, másrészt kiemelt politikai védelmet kaptak a kommunista párttól, a baloldali politikai hatalom-

3 Az 1948-as kirakatperünk véghezvitelével, és az államosításokkal, a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete, a kerekegyházi Magyar Dolgozók Pártja, megteremtette a kedvező feltételeket a diktatúra kiépítéséhez, szétverte, megszüntette a többpártrendszert, és a demokráciát. Átvette a teljes politikai és gazdasági irányítást a településünkön, attól a Kerekegyházai Független Kisgazda és Polgári Párttól, amely az azt megelőző időszakban, a demokratikus úton történt választásokon, abszolút többséget szerzett. Nem kutattam konkrétan a II. világháború előtti időszakot, hogy milyen pártok léteztek a településünkön, de az tény, hogy az 1945-ös helyi választásokon az az FKGP, amelyik már a háború előtt is létezett, fölényesen 67%-os többséget szerzett, amelyről az alábbi Vári Ferenc plébános feljegyzésében is olvashatunk.

tól. Még az ártatlanul megvádoltaknak, sem bizonyítási, sem védekezési lehetőségük nem volt a kommunista rendszert kiszolgáló vérbírák törvénytelen ítéleteivel szemben. Azok a „B” egyének, kik el tudták hitetni önmagukról, hogy keresztények, a kommunista rendszertől megkapták a méltónak nem mondható elismeréseiket, míg a háttérben, azok a keresztények, kik nem titkolták el Istenbe vetett hitüket, életük végéig ült rajtuk, a politikai megbélyegzés, az emberi, erkölcsi, és az egzisztenciális tönkretétel.

Olyan sorsfordító, személyekhez köthető eseményeket kívánok feljegyezni, bemutatni, amelyekről a diktatúrában nem volt ildomos beszélni, és ezeknek a tényeknek a dokumentálásától tartózkodtak. Több olyan hitelesnek tűnő információk birtokába jutottam, amelyeket küldetésemnél fogva, kötelességemnek tartok feljegyezni, és a minimálisan elvárható történelmi elégtétel érdekében, a nevüket megemlíteni.

1944. október 31. Kerekegyháza

Vári Ferenc plébános feljegyzése, a második világháború időszakából:

„A második világháború Kerekegyházán is éreztette hatását. Nem csak fiai közül teljesítettek többen katonai szolgálatot, hanem az általános háborús helyzet sokszor ránehezedett az itteni lelkekre is. A mostani világháború, sokkal kegyetlenebb volt, mint a múlt világháború a hátszágokra is. A légitámadások az országban sokfelé csináltak kegyetlen pusztításokat, „ember és anyagi károk jelentkeztek” – mint a rádió is mondotta sokszor lapidáris rövidséggel. 1944. április 3-án volt az első s egyik legborzasztóbb támadás Csepel-Budapest ellen. Aztán alig múlt el hét, de nap is – hogy ne lett volna valahol támadás. Legtöbbször az angolszász repülők jöttek – éjjel, de nappal is elég sokszor. Szörnyű vigalomban borzolták a lakosságot – még ott is, ahol nem hullottak a bombák. Budapest környéke, de vidéki nagyvárosok is sokat szenvedtek a bombázások miatt. A városok lakossága igyekezett kisebb helyekre költözni, ahol mégis ritkábban volt veszedelem. A háború sújtotta Budapestről, a távolabbi kisebb településekre is menekültek az emberek, így Kerekegyházán is közel ezer volt a „menekülők” közül – főképp Csepel-Budapestről, de máshonnan is. Sokan „hazajöttek” családtagjaikhoz – de igen sokan lakást béreltek. E miatt természetesen a templomba is többen jártak – szentségekhez is többen járultak. Általában a kibombázottak – buzgók voltak. A háború alatt sok alkalma volt a lelkipásztornak vigasztalni. Nem csak a hadbavonultak hozzátartozói szorultak lelki támogatásra, hanem mindenki, épp az előbb említett általános veszély miatt.

A háború ötödik évében a harcvonat igen közel jutott az ország szívéhez. Nemcsak a Keleti Kárpátok bérceit ostromolják az orosz csapatok, de a románok „kilépése” következtében az erdélyi városokon keresztül is jöttek már felfelé – Erdély ország szinte teljesen hatalmukba került rövidesen. Hogy ez a szörnyű propaganda következtében is mit jelentett, mekkora aggodalmat jelentett – azt szinte nehéz leírni. Mert, hogy bent vagyunk mindenben – más szemmel

nézzük az eseményeket. Nem csak Erdélyből menekültek óriási számokban – de csakhamar a Tiszán túlról is igyekeztek a biztosabbnak hitt Tisza-Duna közére – meg inkább – Dunántúlra. Szétszóródott családok, menekülők áradata volt mindenfelé látható – s az aggodalom a tetőfokra szökött a lelkekben. Az orosz csapatok mindenütt átlépték a Tisza vonalát.

A háború határunkhoz érkezett.

1944. október 10-én az orosz páncélosok Kecskemétre is befutottak, ahonnan aztán a német, magyar csapatok rendetlen visszavonulása szörnyű pánikot okozott az itteni lakosság között is.

Mindenfelé menekülők áradata, az aggodalom tetőfokon. Az akkori események, a német magyar csapatok rendezetlen visszavonulása, szörnyű pánikot okozott a lakosság körében. Fokozta a zűrzavart, a Kecskemétről hallatszó robbantások detonációi, a felcsigázott, kiszínezett fantáziára épült hírek. Október 15-én Horthy Miklós kormányzó felhívást intézett a magyar nemzethez, melyben bejelentette, hogy a háború folytatása számunkra céltalan. S ezért fegyverszünetet kért, az orosz csapatok vezetésétől. Mindenki fellelegzett – de egyúttal aggodalmasan kérdezte – vajon mi lesz tovább? Rövid idő múlva a rádió bemondotta a változást – a kormányzó „lemondott”, s a hatalmat Szálassy Ferencnek adta át. Ő alakított kormányt is – most már 100%-osan a németek szájíze szerint. A nyilasok terrorja még inkább dolgozott – s a már eddig is sok visszatetszést szült „zsidótörvények” – még inkább súlyosabbakká váltak. Itt Kerekegyházaán különben is alig voltak zsidók – de a nyilas párt sem igen tudott komoly embereket hatalmába keríteni. Október utolsó napjaiban, már itt is nyilvánvaló volt, hogy az orosz csapatok feltartóztathatatlanul nyomulnak előre. Ebből nem csinált titkot, sem a német, sem a magyar katonaság. A lakosság egy része főként fiatalok lányok szekerekkel – katonai autókkal elmenekültek ismét. Altrichter Ferenc esperes úr is ekkor menekült el a nagy bizonytalanságban.

A Püspök úr október közepe táján ide érkezett körlevele határozottan előírta, hogy a plébános – és a káplánja ott maradjon mindenfelé, ahol a hívei maradnak, de nagy engedelményeket adott – pápai felhatalmazás alapján arra is – hogy ha nem tudnánk misézni a templomban. De nem is nagyon vágyakoztunk elmenni – hisz láttuk mit jelent „menekülni” lenni – s itt nem számított – hogy valaki menekült civil, vagy pap volt. Persze tagadhatatlan, hogy nagy aggodalom volt szívünkben – hisz a propaganda épp rólunk sok rosszat mondott, hogy miképp kegyetlenkednek az oroszok.

Október 31-én ért egészen határunkhoz a háború. Délelőtt a csapatok jó része már „átvonult”, délután 2 órakor már aknavetők „csomagjai” érkeztek hozzánk – a gépfegyverek zaja is mind erősebb lett. A lakosság bunkerekben keresett biztonságot – s várta a harc átvonulását – bár tagadhatatlan, hogy attól tartottunk – hogy tartós küzdelem színtere lesz községünk is. Hála Isten – nem volt komoly harc. Az iskola közelében egy akna robbant fel – sok ablakot az iskolában, néhányat a templomon is bezúzott.

Jó magam erre lettem figyelmes – s félve a többi – esetleg templom közelében történő becsapódásoktól – régi tervem szerint – „elmenekültem” Meleg B Alajos kedves hívemék-

hez – mondhatnám élet és halál között. Hisz ekkor már életveszélyes volt az utcán való járás – süvítettek a golyók, de csak mentem... szerencsésen odaérkezve – már a bunkerben találtam az ottaniakat: csakhamar rózsafüzérhez folyamodtunk – mert éreztük még nehéz órák lesznek ezek. Tompa robbanásokat hallottunk, de az alkonytáján elcsendesedett minden. Megjelentek az orosz katonák és „soldát” -ot kerestek mindenfelé – ott is... de úgy tudjuk – hogy ezek nem bántottak senkit a bevonuláskor. Pedig volt ám félelem! A propaganda jól dolgozott – baj is akadt az éjszaka folyamán – főképp a bor következtében – nőink közül többben estek áldozatul.

A harc hála Isten – nem sok áldozatot követelt – magyar katonák közül csak néhányan haltak meg, kik sajnos napokig temetetlenül voltak. Az elesett orosz katonákat a templom köré is temették.

November 1-ére virradóra már nem volt ünnepi hangulat a szívekben – 2-án sem mertek az emberek a temetőbe menni.

Csakhamar megtudtuk – hogy a templomnak nem történt komoly baja – sajnos a szentségházat feltörték, s az oltáriszentséget kiszórták az oltár körül. A plébániának se történt baja, bár a bevonulás alkalmával több katona járt ott – de a telefonkészüléken kívül mást nem bántottak. Hálásan is gondolok itt is özvegy vitéz Pásztor Jánosnára – s Szalai Teréz szolgálónkra – akik bátran hűségesen itt maradtak. Nekik köszönhető – hogy hála Isten a plébánián nem történt baj. Terus meg külön dicséretet érdemel – mert ő szedte össze az oltáriszentséget – s takarított a templomban. Ő jött el hozzánk is – Lojzi bácsiékhoz s beszámolt az eseményekről. Amennyire lehetett háznál miséztünk. Kedves kollégám vitéz Balasay József – Trepák Árpádeknál misézett – s lakott. Nála még több hallgató is volt, mint a Lojzi bácsiéknál.

A híveink csakhamar megtudták – hogy itt maradtunk s kimondhatatlan boldogsággal újságotlalt – hogy ők is szerencsésen keresztül éltek a nehéz napokat. Örültek nagyon jelenlétüknek – s mi is éreztük – hogy ez a mi igazi hivatásunk – híveink között maradni s őket vigasztalni. Egymás között felosztva a községet – nekem az északi rész jutott. A bevonulás után 3-ik napon súlyos beteghez mentünk ki Pethes Antal harangozóval és feleségével együtt. Nem volt aggodalom nélküli az út – de megérte. Nem csak a beteget részesítettem a szentségekben – hanem a feleségét is átvettem az egyházba – gyermekét pedig megkereszteltem. Úgy éreztem magam – mint egy diadalmas hadvezér – s bátran jártam már ez után mindenfelé. A plébánián is szétnéztem – kedves Pásztor néni eltett libamáját is megkóstoltam.

Majd pedig a következő héten a Sebetka Józsefékhez költöztem át – hogy közelebb legyek a központhoz. Itt már szinte naponta miséztem, többen is jöttek a katakombaszerű misére.

Kimondhatatlan öröm volt híveink számára, amidőn november 12-én reggel 8 órakor megszólalt templomunk harangja, s misére hívott mindannyiunkat. Lados Balázs néninél levő tolmács óvatosságot ajánlott a misemondással, illetve a templomban való funkcióval – de végre megindultunk itt is. Idős dr. Bedő Bélának és Dziad Kázmér oroszul tudó hívőnk-

nek nagy része volt abban, hogy elmertünk kezdeni. A harangszó hatása leírhatatlan volt, mert könny szökött a szemünkbe s önkénytelenül is sírva fakadtunk – hogy hála Isten ezt is megéltük ismét.

A 9 órakor kezdődő szentmisén pedig szinte tele voltak a padok – s bár az öltözet legtöbb embernél nem volt ünnepi – de megérezтік, hogy annál nagyobb ünnep van a szívünkben... s kimondhatatlanul jól esett a szent vallásnak nyújtotta vigasztalás. Az énekes mise alatt híveink énekeltek – s kántorunk bátran elővette a legszebb hazafias és Mária énekeket, s a mise végén pedig a magyar himnusz, amelyet könnyezve énekeltünk.

A következő nap a községházán gyűltünk össze, községünk minden rétege képviselve volt, Dziad Kázmér és ~ Lajos felszólalása után, kik az orosz hadsereg kiáltványait ismertették – elhatároztuk, hogy elindítjuk az életet, az üzleteket, a műhelyeket, kinyitjuk a hivatalokat. Ne álljon meg a munka, mert a megbénulás – rossz hatással van az emberekre. Sebestény László könnyezve mondta, hogy a község sokat köszönhet Kázmérnak, s ajánlja, hogy helyette – mint aljegyző – ő vegye át a község ügyeit – a rendkívüli időkben. Én is felvállaltam és hangoztattam, hogy a vallás szerepe most is rendkívül fontos s midőn sok mindenünk elvesz, a vallás ad erőt, s vigaszt nekünk.

Ezen naptól kezdve – ismét a plébánián laktunk, ahova ép előtte lévő napokban költözött be egy kis csapat – őrnagy kapitány – több főhadnagy stb., még szakácsuk is volt. Mindjárt megkínáltak bennünket is – de csakhamar saját magunk kezdtük el a főzést, mert az jobban esett. Sajnos – Pásztor néni – Terus is az én kis szobámba szorult be – mert a többit ők lefoglalták. Nem voltak rosszak – bár kezdetben kis gyanakvással éltek – később azonban igen felmelegedett a hangulat... A szép bajuszos főhadnagy – igen nagy szimpátiával volt az egyszerű, de sokat dolgozó Terus iránt.

Községünkben csakhamar láthatóvá vált – hogy a háború veszedelmét nem csak az ágyúk – fegyverek jelzik – de a katonaság viselkedése is. Bár a propaganda, ha túlzott is – de sok volt az igazság benne. Nem csak nőink voltak „üldözött vadak”, kik az éjszakákat nem merték otthon tölteni, de más értékek is veszedelemben forogtak. Nem csak bor, enni való, de más is kellett a katonáknak.

A „Héjjas különítményben” szolgált személyeket november hóban összeszedték – s hozzátartozóik nagy aggodalmára, Kecskemétre vitték kihallgatásra. Hála Isten – egy hónap múlva már ismét hazajöhettek – de megtudhatták – hogy miképp viselkedett velük az orosz titkos rendőrség.

A község vezetése mindinkább a fentebb említett Dziad Kázmér kezébe került, ki jól tudott oroszul – s a mieink is megbíztak benne. Sebestény László jegyző mindinkább visszavonulni látszott.

Iskolánkat először november közepe táján vették igénybe, amidőn a padokat az udvarra hordva – az emeleten összehordott bútorokkal kórházat rendeztek be. Örültünk, hogy még nem vették igénybe, de legalább a hiányzó ablakokat megcsináltatta a község nekünk.

Advent III. vasárnapján kezdtük el a rendszeres prédikációt, s a legelső téma: minek is örülünk most, jól átéreztek a hívek, hogy annak kell örülni, ami van. A hajnali miséket 7 órakor tartottuk – és a hívek szép számmal jöttek azokra. Általában dicséretes volt a buzgóság, s úgy gondoltuk – hogy a rendkívüli helyzet csak erősítette a vallásos életet. A reggeli és estéli harangszót még egyelőre elhagytuk – mert akkor nem járt semmi aggodalom nélkül. Az éjféli misét délután 4 órakor tartottuk meg – bár akkoriban oroszok nem voltak a faluban. A zsúfolt templomban mindenki zokogott, amidőn megemlékeztünk a „távollévoőről – s megkértük a kis Jézust, hogy ő közvetítse az ünnepi táviratokat”. Nem sok család volt, ahol mindenki együtt lett volna. A pásztorok miséje 7 órakor, a többi 8, 9, 10 órakor voltak.

Az év végi hálaadás – igazi hálaadás volt – hogy a szörnyű vészen át ilyen szerencsésen megmenekültünk. Újév napján is sokan voltak – amikor bejelentettem, hogy a katekizmus alapján tartjuk a szentbeszédeket.

Január első napjaiban vitéz Balassay József káplánomat Réteg Gyula kiskunmajsai plébános – püspöki helynök a menekülés miatt egészen pap nélkül maradt Újkécskére helyezte, s így csak az Erdélyből még 1944. szeptember hóban idemenekült Ferenc Sándor sepsi-bükszádi plébános maradt itt a hívek gondozására egész májusig, amidőn és visszatért Erdélybe hívei kérésére.

Vitéz Balassay József kiváló szónok – jó munkatárs – az ifjúságnak barátja volt – távozása komoly veszteséget jelentett – de meg kellett érteni, hisz 14 000 hívő maradt lelkipásztor nélkül. Ferenc Sándor a gyakorlott paptárs – a nagyszerűen alkalmazkodó egyéniség példaképem lett. Sok segítséget jelentett a templomban, iskolában. Kozák Árpád nyugdíjas iskolaigazgatónál lakott, ki szintén Erdélyből való volt.

Január második felében egy orvos vezérkar érkezett községünkbe, a parancsnok plébániánkon lakott a feleségével együtt. A Borbás félé házban, /a mai rendőrség épületében/ volt az iroda, de a személyzet „privát” házaknál lakott. Közben az iskolába egy repülő alakulat költözött az emeletre, még az alsó osztályokban január 9-én megkezdjük a tanítást, az orosz parancsokság figyelmeztetése ellenére is. Az aggódó szülők is csakhamar megnyugodtak – hogy még sem lopták el az oroszok a gyerekeket.

Sajnos február első napjaiban már ismét megszűnt a tanítás, hiszen egy hatalmas orosz csapat foglalta el az iskolát – de a községünk sok házát, sőt egész utcarészeket üritettek ki érettkük – úgy mondták – 8-10 ezer ember volt itt akkor. Iskolánk padjai először a fászínbe, majd az udvarra kerültek. Az alsó termekben pedig villanypóznából, kerítésdeszkából priccseket csináltak. A színpadunkat teljesen szétszedték – a deszkák jórészt tönkretették – illetve fölhasználták – a kulisszák egy részét sötétítőnek használták – de hála Isten, jó emberek segítségével /Sebetka, Kozák, Szabó családok/ sikerült a templomba átmenteni – míg a szertár többi dolgait a plébániára mentettük át. Sajnos – a legtöbb színpadi háttér megsemmisült a színpalakkal együtt.

Még húsvét előtt egy korházi alakulat jött az iskolánkba – s miután nagytakarítást csináltak – még meszeltek is – berendezték „pazarul” tábori korháznak. Így aztán az idő javultával az iskolát kénytelenek voltunk „korcsma” helyiségekben megkezdeni – de Mihala koporsónál – Kozák Árpádeknál is volt egy-egy tanterem. Helyesek voltak a gyermekek – kik kisszékeket hoztak, meg táblácskákat asztalnak. Nagy volt azonban az öröm – mikor a korház elvonulásával ismét beköltözhattünk a rendes tantermekbe. A tanítást július 11-én fejeztük be – hála Isten – a növendékek 40-50% kapott is bizonyítványt.

Még 1944. szeptember hóban megbíztam az iskolánk igazgatásával Puchardt Győző kántortanítót, miután Molnár Péter még augusztus hóban bevonult katonai szolgálatra. Az oroszok bevonulása után – a kecskeméti tanfelügyelőség őt bízta meg az összes kerekesházi iskolák igazgatásával, „mivel Molnár Péter elmenekült” – ő lett a megyei pedagógusok szakszervezetének az elnöke is. Kissé nyers modorral – de határozott tudással végezte feladatát – amelyért köszönetet mondtam neki, miután Molnár Péter 1945. augusztus hóban visszaérkezett.

Természetes, hogy a húsvét előtti időben nem gondoltunk semmi megújításra – a keresztiúti ájtatosságot megtartottuk. Nagyhéten is mindent – s örömmel köszöntöttük a húsvét ünnepét, amidőn már a szép természet is éledezett – s újabb remények keltek szívünkben.

Mindenki arra törekedett – hogy a tavasszal el tudja végezni a kinti munkát – bár a sok robot – majd az oroszok jövés menése sok akadályt okozott. Hála Isten – a szép május sok ígéretet adott – de a nyári szárazság sok termést gyöngévé tett. Egyedül a szőlő, de a gyümölcs is rekordtermést mutatott fel. Közben az árak is emelkedtek – a nagy orosz pénzbőség felugrasztotta mindennek az árát. Ruhanemű – lábbeli hiány mindjobban érezhetővé vált – s az árakban is megmutatkozott.

Lassan megszoktuk – hogy nem vagyunk egyedül, s nem féltünk az oroszoktól. Az természetes – hogy láthattuk – hogy hol itt, hol ott tettek kárt – s vittek el, amit akartak és értek. Mindjobban kezdtük érezni, hogy most már a bőrünkről van szó – s ép ezért bátrabbak is lettünk velük szemben.

Természetes, hogy a háború miatt el voltunk zárva sokáig az ország más részétől – Szegedről még november közepe táján hozott egy orosz kapitány levelet dr. Kerdon Lajos püspöki helynöktől, miután én is írtam neki. Szüleimnek november 12-e körül írtam – egy beteg által küldtem haza – tőlük pedig december első felében kaptam hírt – hogy élnek, jól vannak. Egész közel levő helyek nem érintkeztek egymással.

Vácról az első levél 1945. január 11-én érkezett Puchardt Győző kántor által – ki ott lévő lánykáit hozta haza – egy orosz autón. Én is írtam persze egy levelet Püspök Atyának – s beszámoltam az itteni s azon hírekről, amit a környékből tudtam. Ez volt ott is az első hír, amit kaptak az Alföldről. Persze nagy örömet hozott, mert csak rémhíreket tudtak – s érdekes, hogy a beszámoló levelet a sok ott rekedt paptársak is olvasták – s megnyugodtak sokan. A Vácról írott sorokból – egy körlevelet szerkesztettem és a híreket elküldtem a környék plébániáira.

Az élet múltával itt is megindult a pártok szervezkedése. Először a Kommunista Párt indult – nagy lendülettel. Egy Kecskemétről ide küldött titkárféle, mint valami tejhatalmú vezér „tisztogatott” a községházán, majd az iskolában ismertette az új szellemet. Ellensúlyozásra rövidesen a Szociáldemokrata Párt is megalakult, majd a Nemzeti Parasztpárt – végül a Kisgazda Párt is.

Persze a hangadók a kommunisták voltak – őket támogatták az oroszok is. A községházán a Nemzeti Bizottságban ők diktáltak – bár mindegyik párt benne volt. Nagy Lajos „menekült” ember került Pencz Lajos helyére titkárnak – ki pedig a földosztást vezette teljes sikerrel, míg ki nem sütötték róla – hogy a legnagyobb nyilas volt – de Háromszéki néven. Kimondottan nem háborgattak bennünket templomban, iskolában, de éreztük, hogy a szellemük távol van tőlünk.

A legnagyobb baj volt itt is – hogy a rendőrség a kezükbe került – s az akkori nehéz viszonyok között – élet-halál urai igyekeztek lenni. A nyilasok idejében itt bujkáló Klein / később Koltay/ Sándor igen sok embernek okozott – fájdalmat – bosszútevésével. Horváth Mária rk. tanítónő, Balassay József volt káplánom – ekkor Újkécskén adminisztrátor, neki köszönheti főképp – a jó párhónapi börtönt. Hála Isten – később „előléptették” innen – s

ABBÉ színdarab 1944. Balról ülő 1. Horváth Mária, 4. vitéz Balassay József káplán, kit 1945-ben több hónapi börtönre ítélték. Rá szeretnék itt emlékezni. 5. Vári Ferenc plébános, álló 7. Szirtes János, 9. Kiss Lajos (Fotó Kiss Lajos). MNL BKML XXV. 18. Kecskeméti Népbírósi iratok 1945-1948. 217/1945. Balassay József 30 éves római katolikus lelkész, Újkécske. Vád 1944. október 10-én a kerekgyházi levették erőszakos Dunántúlra viteléhez segítséget nyújtott. A levette gyakorlati érten és a templomban, a kommunisták ellen harcot hirdetett, stb. ítélet: 1945. június 12. felmentés szeptember 4. Hozzáteszem, hogy látni kell az akkori pereket, amelyek politikai érdekből történő megtorlásokról szóltak.

így megszabadultunk tőle. Nagy ellensége volt a Kalotnak is. Különben a rendőrség tagjai nagyrészt helybéli fiúk voltak – s midőn Fellegi Jenő derék katolikus férfi lett a parancsnok, nem csináltak kifogásolni valót. A többi pártok erősödésével már kezdett az élet normalizálódni s megnyugodni. A november 4-i országos választások itt is 67%-os kisgazdapárti győzelmet hoztak, de nem aknázták ki ennek előnyeit. 1945 év végén mégis úgy látszott, hogy a kisgazda párt ragadja magához az irányítást – melynek ifjúsági csoportja is megalakult. Sajnos látszik itt is – hogy kevés az önzetlen – a közzel törődő férfi.... Nincs fanatizmus bennük, mint a másik pártban.”⁴

Vári Ferencet Kerekegyházán töltött tevékenysége alatt, 1945-ben nevezték ki püspöki tanácsossá.

„2350/1945.

Püspöki tanácsosi kinevezés.

Tisztelendő Plébános Úr!

Jóleső érzéssel és főpásztori meglelégedéssel kísértem figyelemmel Tisztelendőséged lelkipásztori munkáját az elmúlt években. Különösen is örömmel láttam Tisztelendőséged buzgalmát a szentségi Úr Jézus imádásának és engesztelésének előmozdításában, a vallásos és társadalmi egyesületek életének fellendítésében és általában a hívek lelki gondozása terén kifejtett szorgalmas tevékenységében. Ezért főpásztori bizalmam kifejezésekképpen Tisztelendőségedet püspöki tanácsossá nevezem ki.

Magamat Nagytisztelendőséged buzgó imáiba ajánlva vagyok.

Vác, 1945. augusztus 21-én szerető atyja az Urban püspök

Nagytisztelendő Vári Ferenc tanácsos plébános úrnak, Kerekegyháza”⁵

4 Kerekegyháza Római Katolikus Plébániahivatal, (továbbiakban KRKP) História Domus bejegyzése 67-74. 1944 – 1945

5 Váci Püspöki Káptalani Levéltár, (továbbiakban VPKL. Vári Ferenc anyagában). Mindössze 12 dokumentum található Vári Ferenc plébános dossziéjában, valamennyien kb., fél oldalasak, melyek közül többeket bemutatok. Szomorú, hogy a kutatásom és az értékkeremtés során, több helyszínen a nyomomban voltak, és az is, hogy 2012-ben, a már engedélyezett kutatási kérelmem, akkor meghíúsult. 2014-ben, mikor képviselő-testületi döntés született a kirakatper feldolgozásáról, ismét kértem kutatási lehetőséget. Ekkor már nem volt akadálya a kutatásnak, de a korábban (utánamnyúlt) személy olyan véleménnyel nyilatkozhatott rólam, amely befolyásolhatta, a 2021-es kiegészítő kutatási kérelmem elbírálását.

Vári Ferenc köszönőlevele, a Kerekegyházi Római Katolikus Plébániahivataltól.

„Számú: 91/1945.

Tárgy: Köszönet a püspöki tanácsosi kitüntetésért.

Hivatkozás: ad 230/1945.

NAGYMÉLTÓSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ PÜSPÖK ÚR!

Fönti számú kegyes leiratával, püspöki tanácsossá méltóztatott kinevezni.

Amilyen váratlan volt ezen kitüntetés, olyan örömet okozott a lelkemben, de úgy látom híveim között is. Őszintén mondom, nem is gondoltam volna, hogy a mai rendkívüli időkben, kegyelmes Püspök Úr ilyen formában gondol csekélységemre, s a jó Isten dicsőségére végzett szerény munkámat ilyen kitüntető módon elismerni méltóztatik.

Addig is, míg azt személyesen nem tehetem, legyen szabad e sorok által mélységes köszönetemet kifejezni Kegyelmes Atyám előtt. Ígérem, hogy a jövőben még fokozottabb mértékben igyekszem eleget tenni, reám váró feladatoknak, s Püspök Atyám utasítása szerint mindent megteszek itt Kerekegyházán is, hogy híveimet a mai rendkívüli időkben az egyházközségnek megtartsam, bennük a Jézus Szíve iránti tiszteletet fokozzam.

Nagyméltóságú Püspök Úr fölszentelt kezét csókolja,

Kerekegyháza 1945. szeptember hó 30-án, legkisebb káplánja, Vári Ferenc plébános.”⁶

A fentebb említett helyi kispapok 67%-os választási győzeleméhez hozzá kell tenni, hogy 1945. november 4-én tartották a II. világháború után Magyarországon a választásokat, amelyet a Független Kisgazdapárt nyert meg fölényesen 57%-os országos átlaggal. Ennek ellenére a szovjetek kikényszerítették, hogy koalíciós kormány alakuljon, hogy a Kommunista Párté legyen a belügyi tárca, hogy a további hatalomszerzés szempontjából a fegyveres rendfenntartó erővel a politikai tisztogatást véghez-vihesse, a totális diktatúra kiépítése érdekében.⁷

A Kerekegyházai Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt, egy dokumentum alapján, 1945. január 30-án alakult meg, és e dokumentum arról is tanúskodik, hogy jelenleg mintegy 300 tagnál tartanak.⁸ A helyi „tisztogatás” tényéről maga Vári plébános a fentebb bemutatott feljegyzésében is említést tesz, amely gyakorlatilag már a háborút követően, a politikai pártok alakulásakor jelen van a településünkön. A tisztogatás erőszak hullámmal, terrorral, letartóztatással, internálással, perbefogással, fegyelmi eljárással, stb., járt, amelyek mind a megfélemlítést szolgálták. Vagyis az 1945-ös „demokratikus” választás csupán egy formáság volt a szovjet fegyverekkel támogatott kommunista párt részéről, mert a

6 VPKL, Vári Ferenc anyagában.

7 1945-ös magyarországi nemzetgyűlési választás – Wikipédia

8 Kerekegyházai FKGP dokumentumai a szerző birtokában. E dokumentumot, egy Kerekegyházáról elköltözött személy ajánlotta fel, kinek az édesapja tagja volt e pártnak.

választásokat követően a népakarat teljes egészében nem érvényesülhetett, mert a háttérben ott van az erőszak, a terror, amely elrettentő erőként hallgatásra kényszeríti az embereket. Mindezen megfontolásból is lehetett tartózkodó a helyi kispap párt tagsága, s nem mert kellő határozottsággal élni a szavazati többség lehetőségével.

Mindettől függetlenül, ott vannak a képviselőkben, csak sajnálatos, hogy különösen a Kispap Párt meghatározó személyiségeit kikezdi valamilyen módon, ezzel gyengítve, bomlasztva a pártot. A félelem, és a tartózkodás mögött számtalan ok szerepet játszott. Még a háború időszakában a nyilas kormány alatt, a helyi nyilasok aktivitása, tevékenysége, pl., Sebestény László főjegyző kikezdése, eljárás kezdeményezése ellene.⁹ 1944 novemberében, közvetlen a szovjet megszállást követően, a „Héjjas különítmény” tagjainak a letartóztatása, kihallgatása, amelyet maga az orosz titkosszolgálat hajthatott végre.¹⁰ 1945 év elején megindul a helyi „nyilasokkal” szemben is a megtorlás, pl. Bodó Árpád volt nyilaskeresztes párttitkárunk is ezen letartóztatás áldozata.¹¹ Ezek azok az események, tényezők, a politikai hatalomváltásokkal járó leszámolások, megtorlások, amelyek mind bizonytalanságot, félelmet generáltak a Kispap Párt tagjaiban.

Vári Ferenc plébános történetírására hihetetlen precizitás, rövid, tömör és hiteles megfogalmazás jellemző. Nyilvánvaló, hogy plébánosunk szem előtt tartotta, hogy neki elsősorban a település érdekeit szem előtt tartva, mindenkit egyformán kell szolgálnia, tisztelnie, és talán ezért jellemző feljegyzéseire, a határozott, céltudatos fogalmazás. Tisztán látta a kor történéseiben az igazságot, a szín tiszta valóságot, amelyet a politikai hatalom nem tetészése ellenére is, mindenkor őszintén és egyenesen kimondott, s talán ez is közrejátszott a későbbi megtorlásainak időhúzásában.

9 Budapest Főváros Levéltára, (továbbiakban, BFL) XXV. 1. b. Budapesti Népbíró iratai - Igazolás, fellebbezési iratok. 4840/1946.

10 A Héjjas különítmény letartóztatásáról és kihallgatásáról, maga Vári beszél a fentebb leírtakban.

11 Magyar Nemzeti Levéltár, Bács-Kiskun Megyei Levéltára, (a továbbiakban: MNL BKML), XXV. 18. Kecskeméti Népbíró iratai 3/1945. Bodó Árpád, 54 éves nyugdíjas MÁV-főtiszt Kerekegyháza. Vád: Kerekegyházán 1944. május 1-én és 2-án a csendőrségen feljelentett egy kerekegyházi asszonyt, mert nem viselte a sárgacsillagot. 1944. októberében három helyi lakost, mint angolbarátokat jelentett fel a hadtestparancsnokságon. Ítélet: 1945. március 26. 6 hónap internálás, 1000 pengő pénzbüntetés. NOT: 1945. május 11-én 3 év börtönre, és 5 év politikai jogaitól való felfüggesztésre ítélte. (Bodó, 1947. április 20-án, 56 évesen, elhunyt a szegedi Csillag-Börtönben).

A kommunista hatalom kiépítésének lépései

Kerekegyházán

A II. világháborút követően, a kommunisták megkezdték politikai ellenfeleik kiszorítását a hatalomból. Az 1945 utáni szovjet megszállással, a polgári demokrácia lehetőségei beszűkültek. Az teljesen egyértelmű, hogy hogyan fosztottak meg kerekegyháziakat az 1947-es parlamenti választások lehetőségétől, a választói névjegyzékből való kizárással. Hogy ez hány személyt érintett, azt sajnos nem tudjuk, csak arról van adat, hogy kik éltek a fellebbezés lehetőségével.¹² Látva a helyi kommunista párt buzgóságát, Simkó Vilmos nyilasból mundért váltó, kommunista párttitkárunk tevékenységét, különösen a koncepciós perek tekintetében, és tudva Mikics Antal cséplőgép-tulajdonos véleménynyilvánítását és letartóztatását, egyértelműen kimondható, hogy a „kék cédulás”, csalásos választás sem maradhatott ki, Kerekegyháza történelméből.¹³ Külön erre a célra gyártott „kék cédulával”, egy-egy kommunista, több helyszínen, több körzetben is leadhatta a voksát. Kerekegyházán a kékcédulával szavazók, teherautóval érkezett idegenek voltak.¹⁴ Megjegyzem, és úgy gondolom, hogy Simkó Vilmos korábbi budapesti múltját, még akkor is ki kell mondanunk, ha ez csak az akkori közbeszédre épült, és csak a későbbi párttitkári múltját, településünkön betöltött szerepvállalását tudjuk bizonyítani, mert abban az időben, nélküle és tudta nélkül, a kirakatper nem valósulhatott meg. Nyilvánvaló, hogy a tisztázatlan múltja miatt, hogy mentse a bőrét, Kerekegyházán igyekezett olyan politikai hatalmi pozíciót betölteni, amelyben nem tudták kikezdeni, és olyan politikai érdekeket képviselni, akár erőszakkal, terrorral, vagy koncepciós perekkel kieszközőlni, amely a kommunista diktatúra kiépítéséhez, a legmegfelelőbb eszközként szolgált.¹⁵

A szovjetizálódó rendszerben – nem minden előzmények nélkül – 1947-48 – fordulójától az egyházak léptek elő a kommunista politika fő ellenségévé. A diktatúrának kiszolgáló egyházakra volt szüksége. Az 1945-től 1948-ig terjedő időszak az egyházak felszámolására, elsorvasztására tett, kommunista kísérlet első szakasza volt. Ebben az időszakban került sor, a katolikus egyház anyagi és társadalmi felszámolására, földjeik és az egyházi iskolák államosítására, valamint az egyesületeinek felosztatására. Az 1948-as esztendő, az egyházi iskoláink államosítása, a koncepciós kirakatper, az ártatlan emberek és a plébános letartóztatása, Kerekegyháza történelmének egyik legnagyobb vihart kavarási eseménye volt.

12 MNL BKML, IV. 955. Bács-Kiskun Megye 9. sz. választókerület iratai, Kerekegyháza 1947 évi számlálólapok. 34. doboz.

13 Neve elhallgatását kérő adatközlő alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

14 Pethes Balázs volt kisgazdapárti tag, szíves közlése alapján.

15 Simkó Vilmos párttitkári múltjáról, és a kirakatperünkhöz köthető szerepével kapcsolatosan van egy dokumentum, amelyet az időrendi sorrend miatt, a későbbiekben szeretnék bemutatni. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, (a továbbiakban: ÁBTL) 3. 1. 9. V – 9443 /13 Vári Ferenc pere.

A XX. századi koncepciók pereket leggyakrabban Sztálin szovjet diktátor nevéhez kötöttek, melynek módszereit magáévá tette Rákosi Mátyás rezsimje is. A kommunista jellegű koncepciók pereit sajátosságára jellemző volt, hogy nem csak a valós politikai ellenfelekkel való leszámolást tekintették fontosnak, hanem a politikai propagandában megnyilvánuló ellenségkép bemutatása mellett az irányukba megnyilvánuló gyűlölet keltése is fontos cél volt.

A kommunista párt, a totális diktatúra, és egyeduralmának kialakítása érdekében, a „múltrendszer” politikai vezéregyenységeivel, köztiszteletben álló személyiségeivel, beleértve a kommunista párt számára nem kívánatos ellenzéki pártok akkori vezetőivel, tagjaival, szembeni lejáratását, megfélemlítését, félreállítását, a jól bevált eszközként, a koncepciók pereket alkalmazta. E per is bizonyítéka a Kerekegyházi Független Kisgazda és Polgári Párt, valamint a Szociáldemokrata Párt Kerekegyházi Szervezete felőrlésének, szétverésének és az egyházi vezetés, keresztény politikusok elleni leszámolásnak. A szovjet mintára felépült koncepciók kirakatpereit koordinálására, teljes lebonyolítására, olyan embereket készítettek fel, akik eleve jártasságuk volt a népbírói eljárásokban, és az előre kitervelt forgatókönyv megírásához, már csak az erre megbízott személyek „fantáziájára” volt szükség. A kirakatpereit kitervelői, előre tervezetten, irányított tömegnyilvánossággal, a társadalom különböző rétegeinek elrettentésére, megfélemlítésére, és gyűlöletére, vagy a megsemmisítésére törekedtek.

A Magyar Kommunista Párt, már 1945-öt követően, a hatalom teljes megragadására törekedett és a szocialista – kommunista iskolareform bevezetését látta szükségesnek, melynek érdekében, minden eszközt bevetett. Miután a kommunista párt, radikális iskolareform megvalósításában gondolkodott, a cél érdekében, baloldali népnevelők árasztották el 1948-ban az országot, hogy a lakosságot, főként a szülőket, az egyházi iskolák államosításának szükségességéről agitálják. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948 májusában, már, mint kész tényt közölte a nyilvánossággal, hogy a nem állami, köztük az egyházi iskolákat államosítani fogja.

A koncepciók kirakatper rövid bemutatása

A kerekegyházi koncepciók kirakatper előkészítése részeként, már 1947 őszén jelen van a kommunista propaganda, úgy az egyháznál, mint a katolikus iskoláknál, melynek köszönhetően, már 1947. november 16-án, a Katolikus Szülők Szövetségének gyűlésén, Szirtes János tiltakozó szónoklatot tartott, az egyházi iskoláinkban történő, állami tankönyvek bevezetése ellen.¹⁶ Ezen idő tájt, épülhetett be a közigazgatásunkba, a kirakatperünk előkészítésére, koordinálására, forgatókönyvének folyamatos írására, az a kulcsfigura, kit jól felkészítettek a kirakatper levezérlésére, ki kapcsolattartó volt a legfelsőbb politikai vezetéssel, a népbíróssággal, valamint ennek felsőbb szerveivel, és az ÁVH-val.¹⁷

1948. június 16-án, a Magyar Országgyűlés megszavazta az iskolák államosításáról szóló törvényt. 1948. június 17-én, mintegy harminc kerekegyházat tartóztatott le a Kecskeméti ÁVO. Tíz kerekegyházzal szemben indult különböző megtorlás, és ezzel kezdetét vette egy országosan kiemelt koncepciók kirakatper, a hozzá kapcsolódó országos propagandával.¹⁸

E kirakatper, több részre bontható. Az egyértelműen kimondható, hogy az MTI híradásaiban, valamint az országos és a megyei sajtókban megjelenő cikkekkel, tehát a tömegpropagandával példát statuáltak más települések irányába, az iskolák államosításával szembeni véleménynyilvánítók megfélemlítésére, hogy ne merjenek ellenállást tanúsítani. Az is egyértelműen kimondható, hogy e kirakatper, az egyház és a keresztény hívő emberek, vagyis e társadalmi réteg lejáratásáról, megfélemlítéséről is szólt. Itt el kell mondani, hogy Kerekegyházán az országos átlagtól is jóval erősebb katolikus többség volt, és talán ezért esett a kirakatper megrendezésének választása Kerekegyházára.

A tíz eljárás alá vont személy közül, kilencen szorosan kötődtek a katolikus egyházunkhoz, kik közül többen tagjai voltak a Kisgazda Pártnak is. A tizedik személy, a református Herpay Kálmán, a Szociáldemokrata Párt tisztségviselője, vagy tagja volt, aki azért került bele a kirakatperbe, hogy a kommunisták, ezzel az egyetlen koncepciók perrel, Kerekegyházán, a politikai, gazdasági, értelmiségi és egyházi felső vezetés félreállítása mellett, szétverjék a számukra ellenzékieknek tekintett politikai pártokat is.¹⁹

1948-ban Rákosi, a Kommunista Párt vezetésével, a nem állami iskolák teljes felszámolását tűzte ki célul. A hatalom jogot formált arra, hogy az egyházak saját vagyonukból épített intézményeit, egyik napról a másikra, államosítsa. Az államosítások tárgyalás nélkül, diktatórikus eszközökkel, erőszakkal, internálásokkal, koncepciók perekkel mentek végbe.

16 Szirtes János későbbi meghurcoltatása, kizárólag ezen eseményre korlátozódik.

17 Mint a kirakatper kutatója, kirajzolódik az események összefüggéséből, hogy ki lehetett a helyi összekötő, kinek a nevét nem kívánom megjegyezni, mert konkrétan ez dokumentumokkal nem bizonyítható.

18 MNL BKML V. 348. Kerekegyháza Nagyközség közigazgatása iratai 2512/948.

19 ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dossziéja, e megtorlás sorozatról tanúskodik.

A koncepciós kirakatper végrehajtásának az irányítói, Rákosi Mátyás, és a klikkje vonzás-körzetében keresendők.

Jancsó Imre, aki 1948-ban Kecskeméten káplán, egy *Keresztény Élet* hasábjain megírt élettörténetében, a cikksorozat harmadik oldal utolsó soraiban olvashatjuk, hogy „plébánosunk Vári Ferenc, véres ingeket küldött ki a Kecskeméti ÁVÓ-ról, a /plébániánkra/, cserére.” A megfélemlítés ezen eszközével, Rákosi és Kádár is élt. A kommunista börtönökben agyonverték, politikai kivégezték, vagy az általuk súlyosan megbélyegzett elítéltek, /jelen esetben Vári Ferenc plébános/, véres ruháját, sok esetben hazaküldték a családnak, /a plébániának/, hogy az embereket, /az egyházat/, ily módon megfélemlítsék, s kényszerítsék a hallgatásra.²⁰

A Kerekegyházán élt Kovács László féltestvérét, Imrét, aki 1956-ban Monoron élt, az 56-os budapesti szerepéért kivégezték, és az édesanyjának, szintén hazaküldték a véres ruháit. Egy édesanyjának nem kell nagyobb fájdalom annál, mint mikor a fiát ártatlanul elveszíti. De a kommunista hatalomnak még ez sem volt elég, lelki terrort is alkalmazott az édesanya, a család, a testvérek irányába.²¹

Plébánosunk esetében, maga a katolikus egyház, elhallgattatására, elrettentésére, megfélemlítésére szánták, hogy Vári Ferenc plébános nevében, véres ingeket küldtek ki a plébániánkra, cserére. Az e fajta megfélemlítésben szerepet vállalhatott, a helyi kommunista párt vezetése is. Innentől kezdve egyértelműen kimondhatjuk, hogy a História Domusban, plébánosaink, az 1953-as enyhülésig, miért nem merték dokumentálni, a hazatérő Altrichter Ferenc plébános halálát követően, az egyház belső életében történő eseményeket. Az itt élő emberek, semmit nem láttak abból, hogy micsoda félelemben éltek itt az egymást követő plébánosaink, hogy hogyan féltették szószerint a saját életüket, mert például arról, hogy Vári Ferenc plébános nevében véres ingeket küldözgetett ki a Kecskeméti ÁVÓ cserére, az egyháztól semmi nem szivárgott ki.

A kommunista bíróságok elveszítették függetlenségüket azzal, hogy a Rákosi rendszer kiszolgálóivá süllyedve, a törvény és a jogsértésekkel, az igazságszolgáltatás legsötétebb időszakát teremtették meg. E koncepciós kirakatper, Kerekegyháza történelmének legsötétebb időszakára emlékeztet, mikor a magyar bíróságok, az emberi jogokat, és az emberi méltóságot semmibe véve, a kommunista hatalom kiszolgálóivá váltak. Az igazságot, a könyörtelen kegyetlenséget, a brutális erőszakkal, a megfélemlítéssel járó, koncepciós kirakatpert, a kommunista rendszer bukásáig, rendszerváltásig, el tudták hallgattatni. A kirakatper valamennyi szenvedőalanya megbecsült tagja volt a közösségünknek, munkájukat minden településünkön élő elismerte, nagyra becsülte.

Törvényszékeink a törvények és a jog teljes megcsúfolásával, hozatták meg ártatlan emberekre az előre megírt ítéleteket, ha kellett akár az elítélt számára „kedvező” ítélete-

20 Dr. Jancsó János szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

21 Kovács László szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

ket is. Majd ezt követően arcul csapva a számukra politikai ellenfélként kezelt személyeket, kiélhették minden bolsevista hajlamukat, és annyi időre internálták ezt követően őket, amennyire csak akarták. Erre több példa található e perben is. Vári plébánost első fokon három évre ítélték, majd másod fokon két évre ezt visszaminősítették, és mikor szabadult a Váci fegyházból, Kistarcsára internálták, ahol még több mint három évet tartották őrizet alatt.²²

Kerekegyháza helytörténetében, a népbíróági eljárásokból jól kitűnik, hogy a kommunista hatalom, a társadalom különböző rétegeiből kiemelt személyeken keresztül, koncepciók perekkkel igyekezett megfélemlíteni, elrettenteni, az államosításokat megelőzően, az egyes társadalmi rétegeket. A közösségi élet nyugalmát, a bolsevista propaganda ellenére, nem a szóban forgó koncepciók perbe vont emberek zavarták meg, akiket tényleges bűn nélkül vont perbe a kommunista hatalom, hanem ellenkezőleg, zavart keltő az a kommunista propaganda volt, amely ártatlan kerekegyháziakat áldozott fel, koncepciók eljárás alá vonással, hogy példát statuáljon egy közösség, egy társadalmi réteg, egy ország irányába, az előre kitervelt megfélemlítési szándékával. Akik szenvedő alanyai voltak ilyen pernek, egy életre megtanulták az új rendet, mert nem mertek beszélni a letartóztatások alkalmával elszenvedett erőszakról, brutalitásról.²³

Látva a letartóztatottakkal szembeni brutalitást, egyértelműen kimondható, hogy mindeikkel szemben alkalmaztak erőszakot a letartóztatások és a kihallgatások során, még a tanítónőinkkel szemben is.²⁴ A koncepciók kirakatper szenvedőalanyainak, meg kellett élnie, a XX. századi egyház és a kereszténység üldözését, valamint az ezzel járó, kommunista üldöztetés okozta iszonyatos szenvedés, borzalmas kegyetlenségeit. Ők nem élhették meg a szabadságot, a demokráciát, de kitartásukkal, hitükkel, imádságaikkal, üzentek a jövőnek, hogy egy településen, egymás mellett méltósággal is lehet élni, hogy ki-ki a maga módján, tegyen a közömbösség ellen, és hogy emlékük legyen örökké áldott.

22 BFL. VII. 5. e. Népbíróságtól átvett peres ügyek iratai- 20901/ 1948 – 1950. Vári Ferenc és társai, valamint az ÁBTL. 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere, minderről tanúskodnak.

23 Kutatási területem, koncepciók eljárásokkal történő, kimondottan politikai üldözötték körét öleli fel, így van rálátásom arra, hogy a különböző társadalmi rétegeket hogyan félemlítették meg, az államosításokat megelőzően.

24 A kor történéseiből kirajzolódik, és látva Mikity Rózsa tanítónő, valamint a per több áldozatával szembeni erőszakot, nyugodtan kimondhatjuk, hogy a nőkkel szemben is alkalmaztak erőszakot.

A Kerekegyházi Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskola története

1861. évben önálló községgé alakult Kerekegyháza, megválasztotta bíróját, jegyzőjét, az előljáróság tagjait és megkezdődött a valódi községi élet. Ebben az évben épült a katolikus iskola, amit miséző helyként is használtak. Az épület hossza 22 öl, szélessége 5 öl, magassága 2 öl és 6 col, az épület alapja téglából épült, a falak pedig vályogból, fehérre meszelve. Ez az épület ma a Fő utcán, a templom oldalsó bejáratával szemben, boltként működik. Kerekegyháza 1873-ban lesz önálló lelkészség. 1913-ra épült meg a templom és ettől kezdve nem volt tovább imaház az iskola.²⁵

Klebsberg Kunó kultúrpolitikai elképzelései között fontos helyet foglalt el a magyar nép műveltségi színvonalának emelése. Az addig csak papíron meglévő 6–12 éves korig terjedő tankötelezettség tárgyi feltételeinek megteremtése. A hatosztályos elemi népiskola után, a 12. életévüket betöltött gyermekeknek „ismétlő iskolába” kellett járniuk. Itt már nem folyt mindennapos tanítás. Télen hetenként öt, nyáron két óra volt a kötelező tanítási idő, amelyhez megteremtette a gazdasági feltételeket.

1927 folyamán a Kerekegyházi Római Katolikus Egyháztanács elhatározta, hogy felhasználja azt a kedvező alkalmat, melyet a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak a rendelete nyújtott, hogy ahol a felekezetek hajlandók, mintegy 40%-kal hozzájárulni, a Minisztérium hajlandó 60%-os ingyen segítyt adni az egyháznak, új elemi iskolák fölépítésére. Ennek alapján az egyház kérelmére, a Minisztérium részéről dr. Benis főigazgató helyszíni szemle után, azzal a javaslattal terjesztette a Minisztérium elé az egyház kérelmét, hogy Kerekegyházán tíz tantermes iskola építése szükséges. A Minisztérium az építést 93035/926 VIII. ü. ö. sz. alatt engedélyezte oly formán, hogy 1927-ben négy tanterem építtessék föl úgy, hogy 1928 folyamán még építendő hat tanterem folytatólágosan hozzáépíthető legyen, s az 1927. évi építkezés fedezésére 60%-os segítyt (36 000 P.) folyósít. Mivel az egyháztanács gazdaságosabbnak ítélte, ha a 10 tantermet egyszerre fölépíti, újabb kérvénnyel fordult a Minisztériumhoz, melyben kifejtve kérelmeinek indokait, kijelenti, hogy hajlandó a 10 tantermet 1927 őszén elkezdve, 1928. július végéig fölépíteni, ha a Minisztérium, írásban biztosítja az egyházat, hogy 1928 évi költségvetésben a hat tanterem építési költségeinek 60% hozzájárulást irányoz elő. A Minisztérium a kért segítyt (40 000 P.) 46750/1927 VIII. ü. ö. a rendelettel engedélyezte.²⁶

Az új iskola-épület fölszentelése: az iskola építkezési munkálatai, 1928. szeptember 22-én fejeződtek be. Az egyháztanács az iskola fölszentelés napját, szeptember 23-ára tűzte ki, mely napra katolikus napot is hirdetett az egyháztanács. Az ünnepségen jelen volt

25 Hazag László: *Adalékok Kerekegyháza történelméhez*. Kerekegyházáért Baráti Egyesület, Kerekegyháza, 2007. (a továbbiakban: Hazag 2007) 99.

26 KRKP, História Domus bejegyzésében. 1927. 34-35. oldal.

és beszédet tartott, dr. Horváth István miniszteri tanácsos, Mihalovits Ernő lajosmizsei kanonok plébános, Láng János országgyűlési képviselő és dr. Miklósi Ferenc fővárosi líceumi felügyelő. A katolikus napot, délután 3 órakor, ünnepélyes litánia keretében, Takáts Mihály prelátus plébános, lelkes zárószavai fejezték be. A felavatott iskola névadója Szent Imre herceg volt. Az új tíz tantermes iskola, Kerekegyháza Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskola néven működött az államosításig, 1948-ig.²⁷

A Szent Imre szobrot, Tátrai Gábor OFM esperes plébános adományozta 1936-ban az iskolának. Akkor az iskola emeleti lépcsőfordulójában volt, jelenleg a katolikus templomunk oltárának baloldalán látható. A fotó, Kovács József, Templomunk az Isten háza, Korda kiadó Kecskemét 1999. 71. oldal.

27 KRKP, História Domus bejegyzésében. 1928. 35. oldal.

Egyházi ingatlan lefoglalása elleni fellebbezés 1947-ben

A bemutatni kívánt dokumentum, arra a lefoglalt ingatlanra vonatkozik, amelyikről a Kerekegyháza Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskolánk bemutatásában is szó esik, amely épület ma a Fő utcán, a templom oldalsó bejáratával szemben, boltként működik.

„114/194.

ALISPÁN ÚR!

Tisztelettel alulírott, mint kerekegyházai róm. kat. Egyházközség elnöke a kerekegyházai községi elöljáróság, mint lakáshivatal 2469-1947. sz. „Véghatározata” ellen a törvényes határidőn belül tiszteletteljes

fellebbezést

jelentek be az alábbi indokaim alapján kérem Alispán Urat a hozott véghatározat megsemmisítésére.

A kerekegyházai lakáshivatal fenti véghatározatával kimondotta, hogy a rk. egyházközség tulajdonát képező épületet a Magyar Kommunista Párt kerekegyházai szervezete, illetve a szakszervezet és a helyi UFOSZ szervezet részére kiutalta. Indokában azt adja elő, hogy a helyiségeket 1945. évben a felszabadulás idejétől a Nemzeti Bizottság fenti párt részére kiutalta. Ez állítása nem felel meg a valóságnak, mivel ilyen határozatról a Nemzeti Bizottság az egyházközséget, mint tulajdonost soha nem értesítette. Az indoklás további része úgy hangzik, miszerint az igényelt ingatlan a felszabadulás előtt nem lakás célját szolgálta, hanem levante, illetve Kalot helyiség volt. Ez sem felel meg a valóságnak, mert a szóban lévő épület soha nem szolgáltat levante célokat. Ezzel szemben a valóság az, hogy hosszú évtizedeken keresztül lakás célokat szolgált.

Fentiekkel szemben tisztelettel bejelentem Alispán Úrnak, hogy a Lakásügyi Miniszteri Biztos Úr 1947 B. B. 1352/2 sz. Határozatával a szóban lévő épület egy részéből kényszerkilakoltatást 1947. évi július hó 31.-i hatállyal elrendelte, miről mint az érdekelteket, úgy a kerekegyháza község elöljáróságát is értesítette. Alispán Úr elbírálására bízom, hogy a községi lakáshivatalnak jogában áll-e a Lakásügyi Kormánybiztos Úr határozatával szemben ellenkező határozatot hozni?

Nem közömbös az sem, hogy a nevezett szervezetek bár 1945. év óta használják az egyházközség tulajdonát képező ingatlant, egy fillér lakbért sem fizettek, sőt az épület egy részét takarítási díj fejében albérleti lakásul adták ki, az ingatlanhoz tartozó, de díjbevételileg a harangozó díjazását képező cca 600 négyszögöles konyhakertet is jogtalanul egyéni célokra kisajátították.

Egyébként a kecskeméti Járásbíróság P. 76 (1946) 4. sz. illetve 77 (1946) 6. sz. végzésével a kielégítési végrehajtást az egyházközség javára elrendelte, a fent nevezett szervezetekkel szemben.

Alispán Úr! Az egyházközség 14 tanerővel általános iskolát tart fenn. A 3 éves terv keretében az általános iskola továbbfejlesztését határozta el, melynek egyik része a szóban forgó épületekből tanítói lakás, illetve tornaterem létesítése, (e tervét az illetékes minisztériumhoz be is jelentette). A fenti határozat azonban megakadályozza az egyházközséget a bejelentett tervének keresztül vitelében. Ma mikor minden szervnek kötelessége a 3 éves terv végrehajtásában az egyes közületeknek kitűzött céljait támogatni, a lakáshivatal épp az ellenkezőjét teszi, vagyis akadályozza a 3 éves terv végrehajtásában az egyházközséget.

Fentiek alapján ismételten kérem Alispán Urat, szíveskedjék a kerekegyházai lakáshivatal által hozott határozatot megsemmisíteni s utasítani a lakáshivatalt, hogy más helyiséget utaljon ki a szervezeteknek, annál is inkább, mivel igen is van a községben alkalmas helyiség arra, hogy a fenti szervek munkájukat más helyiségben ugyanolyan eredménnyel folytathatják, mint a jogtalanul, bér nélkül lefoglalt helyiségekben.

Kerekegyháza, 1947. évi július hó 24-én.

*Teljes tisztelettel: Vári Ferenc sk
tan. plébános, egyházk. elnök.”²⁸*

Megkívánom jegyezni, hogy a Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye alispáni hivatala, „a kerekegyházai lakáshivatal véghatározatát helybenhagyta, hogy a rk. egyházközség tulajdonát képező épületet a Magyar Kommunista Párt kerekegyházai szervezete igénybe vette, és ezzel egyidejűleg a fellebbezést pedig elutasította.” Részlet az indoklásból: „Az 1946; I. t. c. kimondja, hogy minden községben kívánatos a pártok működése, márpedig Kerekegyházán más, párthelyiség céljára alkalmas helyiség nincs.”

Kerekegyháza Község Nemzeti Bizottságának dokumentumaiból

A Nemzeti Bizottságunk dokumentumaiból, két dokumentumot szeretnék bemutatni. Elsőként az 1948. június 2-án készült dokumentumot, amelyik az iskoláink államosításának megszavazásáról tanúskodik, amely szavazás, két héttel megelőzte az Országgyűlés által megszavazott törvényt. Az előre hozott szavazási időpont megválasztása, része lehet a kirakatperünk előkészítésének.

„Kerekegyháza Község Nemzeti Bizottsága

J e g y z ő k ö n y v .

Felvétetett 1948. június 2-án du. 18 órakor megtartott Nemzeti Bizottsági ülésről, amelyen képviselve voltak Termelési Bizottság, UFOSZ, FÉKOSZ, MNDSZ.

Nagy László elnök megnyitja az ülést, és röviden ismerteti az okot, amiért rendkívüli ülést hívott össze. Hitelesítésre felkéri, Jánosik Józsefet, Szűcs Sándor tanítót, majd felolvassa Pestvármegye 187/N.B./1948. sz. körlevelét, melynek tárgya állásfoglalás az iskolák államosítása kérdésében.

Körlevél felolvasása után tűrhetetlennek tartja Nagy László, hogy amikor az egyik oldalon a demokráciát építik, a másik oldalon pedig rombolnak. Majd Dégi Jenő keresetlen szavakban is alátámasztja annak tartalmát az egyházzal kapcsolatban. Váolja, hogy az egyház mindig kiszolgálója volt a nagytőkének és a nagybirtokos osztálynak. Az államosítás a kisemberek érdekeit szolgálja, nem tagadja, hanem védi a vallást, csak a gyermeknevelést akarja elválasztani a vallásoktatástól. Szűcs Sándor tanító szól még hozzá, és hirdeti a községben, hogy ne féltsék az erkölcsöt a községben, bár több oldalról támadások érik őket, de ő azért kitart az államosítás mellett. Szélesi Mihály szól a határozat mellett, és egy példával illusztrálja egy kisgyermekről, aki nem ment el templomba miután nem volt cipője. Az anyja nem engedte el, miután szégyellte mezítláb elengedni. Másnap a plébános úr parancsára büntetésből térdelni kellett az iskolába az órák alatt.

Nagy László felteszi a kérdést a határozatra vonatkozólag és a jelenlévő népi szervek tagjai kitörő lelkesedéssel teljes egészében magukévá teszik, a Pestvármegyei N. B. határozatát az egyházi iskolák államosításával kapcsolatban.

Utána a Nemzeti Bizottság a folyó ügyeket tárgyalta.

Igazolás iránti kérelmek:

Hajek Magdolna kérelmét, a Nemzeti Bizottság, politikai megbízhatóságát igazolja. Tuman Károly politikai megbízhatóságát a Nemzeti Bizottság igazolja. Bagó János politi-

kai megbízhatóságát a Nemzeti Bizottság igazolja. Ifj. Tóth Imre részére, a Nemzeti Bizottság nem ad ki politikai megbízhatóságról szóló igazolványt.

Több tárgy nem lévén az ülést bezárja.

KMFT. Bakó János N. B. titkár Nagy László N. B. elnök”²⁹

A bemutatott dokumentumban, Szélesi Mihály hozzászólásához el kívánom mondani, hogy a plébános úr órák alatt térdeltette a diákokat az iskolában, mert édesanyja nem engedte el a templomba mezítláb, az ugyan előfordulhatott a háború utáni szegénységben, hogy nem volt cipője a gyerekeknek, de az már eltűzött, vagy teljesen kizárt, hogy órákon keresztül térdeltette a diákokat a volt plébánosunk büntetésből. Nagy valószínűséggel, Szélesi, az egyházi iskolák államosítása kérdésében, befolyásolásra, rosszindulatú, gyűlöletet generáló, Vári plébános elleni negatív hangulatkeltés céljából emelte fel a hangját, az összehívott N. B. rendkívüli ülésén.

Az 1948. november 5-én készült dokumentum, pedig arról tanúskodik, hogy a Nemzeti Bizottságunk, (felsőbb elvárásra, a Mindszenty per előkészítése részeként), egy olyan határozatot szavazott meg 1948. november 4-én a községházán, amelyben az Országház elnökének, táviratban tiltakoznak Mindszenty József bíboros, demokráciaellenes aknamunkája ellen, és a kormánytól a legszigorúbb megtorlást követelik vele szemben. Ilyen és hasonló támogató nyilatkozatokkal készítették elő, Mindszenty letartóztatását.

„Kerekegyháza Község Nemzeti Bizottsága.

150/1948 N. B. szám.

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett Kerekegyházán 1948. évi november hó 4-én a községháza bírósobában este 6 órakor megtartott Nemzeti Bizottsági ülésen.

Az elnök miután megállapítja, hogy az ülés szabályszerűen hivatott össze, üdvözli a megjelenteket.

Az üdvözlő szavak befejezése után felolvassa az országos Nemzeti Bizottság leiratának azt a részét, amely a Mindszenty féle demokráciaellenes munkával szembeni állásfoglalásról szól. A fentiek ismertetése után a Nemzeti Bizottság, a következő határozatot hozta: Nagy Imrének az Országgyűlés elnökének táviratban teszi meg jelentését állásfoglalásáról, melyben kéri, hogy a kormányzat a legszigorúbb megtorlást alkalmazza a primásnak akna-

29 A Nemzeti Bizottság ülésén jelen voltak: Nagy László MDP, Bakó János MDP, Góbor József MDP, Vass Gábor MDP, Liszicsán Antalné MNDSZ, Szélesi Mihály UFOSZ, Sóbujtó István MDP, Romancsik Imre FKGP, Gengeliczki László FKGP, Jánosik József FKGP, Várhegyi Imre NPP, Zakar István NPP, Kaszala József NPP, Horváth János MDP, Dégi Jenő v. jegyző MDP, Tenke Lajos UFOSZ, Tóth Imre MDP, Szűcs Sándor szab. szaksz. tanító. MNL BKML XVII. 1948. 24-es doboz. Kerekegyháza Nemzeti Bizottsága iratai. 69/1948

munkájával szemben. Ezzel egyidejűleg a fenti leirat alapján jegyzőkönyvi kivonat megküldésével tesz jelentést az Országos Nemzeti Bizottságnak állásfoglalásáról, mellyel kapcsolatban következő szövegű határozatot hozza: Kerekegyháza község Nemzeti Bizottsága tiltakozik Mindszenty József demokrácia ellenes izgató akna munkája ellen, miszerint követeli a kormányzat részéről vele szembeni legszigorúbb megtorlást, annál is inkább, miszerint az esztergomi érsek körlevelei folytán Kerekegyháza község volt plébánosa arra ragadtatta magát, hogy állandó demokrácia ellenes izgatást folytatott a rendszeresen megtartott szülői értekezleteken, továbbá a katolikus propaganda nap keretében ördögnek öltözött klerikális hívő demokratikus sajtóterméket osztogatott azzal a hozzáfűzéssel, hogy ettől óvakodjatok.

A fenti tények alapján a jóhiszemű paraszti dolgozókat félrevezetve annyira felizgatták, hogy amikor az iskola államosításának kérdése felvetődött egy hatalmas tömeggel rendelkezett, megszervezetten, hogy az adott jelre a vészharangot megkongassák és előidézze a második pócspetri esetet. Ez kitűnik abból, hogy okt. 30-án megtartott Népbíróági tárgyaláson Vári Ferenc volt plébános felterjesztésében, amit a püspöki karhoz juttatott el az állott, hogy a tömeg olyan izgatott volt, hogy tartani kellett a kirobbanástól, amelynek esetén megszólaltathatták volna a vészharangot.

Ennek alapján Kerekegyháza Község Nemzeti Bizottsága arra az elhatározásra jutott, hogy a legszigorúbb megtorlást követelje a hercegprímással szemben, hogy hasonló provokáció elő ne fordulhasson a klerikális reakció részéről. Ezek után a titkár a már előzőleg az elnöki tanácson letárgyalt és kiadott Lusztig Jánosné politikai megbízhatósági kérelmét illetve igazolásának kiadását utólag betערjeszti, amit a Nemzeti Bizottság tudomásul vesz.

A Kerekegyházai Önkéntes Tűzoltótestület tagjainak már előbb letárgyalt és jegyzőkönyvbe foglalt tagjai részére a titkár betערjesztésére a kinevezési javaslatokat a Nemzeti Bizottság meghatalmazása alapján Nagy László elnököt bizza meg aláírásával.

A folyó hó 7-én megrendezésre kerülő forradalmi emlék ünnepély megtartása során az Országos Nemzeti Bizottság leirata alapján a Nemzeti Bizottság megemlékezik az 1918-as magyar Forradalomról is a fenti ünnepség keretén belül. Ennek alapján műsorát következőkben állapítja meg: Himnusz, Internacionálé. A község felszabadulásának évfordulója alkalmából Kis Károly községi főbíró emlékezik meg a felszabadulásról és annak jelentőségéről. Az ünnepi beszédet Farkas József vezető jegyző tartja. Az ünnepi beszéd után még két előadás a Nemzeti Paraszt Párt és a Magyar Dolgozók Pártja részéről mondanak beszédet, s a műsor a Szózat eléneklésével ér véget.

A 498/1948 N. B. számú körlevél tárgyát ismertette a Nemzeti Bizottság megállapítja, hogy az őszi szántási és vetési munkálatok különösebb szorgalmazására nincs szükség, amennyiben azokkal szemben a legszigorúbb megtorló intézkedések folyamatba tételére tessz javaslatot a községi elöljáróságnak.

A fenti körlevél azon pontjára mely a Nemzeti Bizottság székhelyén működő Népi és Termelési Bizottság tagjait felülvizsgálni hívja fel a Nemzeti Bizottság figyelmét, megállapítja a

Nemzeti Bizottság, hogy községünkben ennek megtisztogatására szükség nincs, mert abban sem kulák, sem osztályellenség szerepet nem kapott. Több tárgy nem lévén elnök az ülést berekeszti.”³⁰

Mindszenty József bíborost, (1892-1975), koholt vádakra épülő „konceptiós kirakatperben”, 1948. december 26-án letartóztatták. 1949. február 8-án a második magyar kommunizmus vérbírái, koholt vádak alapján életfogytiglani fegyházra ítélték. Mindszenty bíboros, és Vári Ferenc plébános, mindketten konceptiós kirakatper áldozatai, és a „hazug” kommunista propagandának, üldöztetésnek, köszönhetően, ártatlanul ültek börtönben.

30 Az 1948. november 4-i Nemzeti Bizottsági ülésén, jelen voltak: Nagy László N. B. elnök, Simkó Vilmos, ifj. Tóth Balázs, Szélesi Mihály, Tenke Lajos, Janosik József, Sobujtó István, Kaszala József nemzeti bizottsági tagok. MNL BKML XVII. 1948. 24-es doboz. Kerekegyháza Nemzeti Bizottság iratai. 149/948

Államrendőrség Vizsgálati Jelentése

A kerekegyházi egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciók kirakatper előkészítésében szerepet vállaló adatgyűjtő, kettős beállítottságú két „B” (beépített) egyének, elsőként Vári Ferenc plébánosról 1948. február 29-i keltezéssel, majd március 18-tól Puchardt Győző iskolaigazgatóról, április-május hónapokban, pedig már valamennyi eljárás alá vonni kívánt személyről gyűjtik a terhelő adatokat. Az adatgyűjtés mindenkivel szemben célirányosan történt, az egyszerű beszélgetések kapcsán, akár kiprovokált, kimondott, eltorzított, felnagyított, vagy egyszerűen a koholt terhelő adatok, képezték a későbbi vádirat alapját. Az adatgyűjtő „B” egyének ott voltak a közéletben az adott helyeken, magánlakáson, kártyapartin, a katolikus iskolánál, az egyháznál, és a szentmisén is. Az Államrendőrség Kecskeméti Kapitánysága, 1948. június 6-án, már a törvény megszavazása előtt, felterjesztette a Budapesti Államvédelmi Osztálynak, a helybéli „B” egyének jelentései alapján, azt a 13 oldalas Vizsgálati Jelentést, amelynek alapján megszervezik a kirakatpert. Következzék e Vizsgálati Jelentésnek a kirakatper előkészítéséhez szükséges legmeghatározóbb mondanivalója, kivéve belőle a személyekről készült terhelő adatokat, amelyekkel a későbbiek során, a kihallgatási jegyzőkönyveknél, illetve a vádiratoknál is találkozhatunk.³¹

„Államrendőrség Kecskeméti Kapitánysága. Államvédelmi osztály.

30.072/1948. Tárgy: Vári Ferenc kerekegyházi plébános és társai ügye

R.sz.: 50.550/1948.

Mell: drb.

Államvédelmi Osztálynak,

BUDAPEST.

F. évi május hó 31-én jelentettem, hogy Kerekegyházán Vári Ferenc plébános körül csoportosult jobboldali klikk felszámolására vonatkozóan a munkálatokat megkezdtem.

A birtokomba jutott b. jelentések alapján összeállítottam azokat a terhelő adatokat, amelyek segítségével jegyzőkönyvezés folytán a gyanúsítottak ügye bírói útra terelhető és a kerekegyházi rémhírterjesztő központ teljesen felszámolható. Felterjesztésem befejező részében ismertetni kívánom, hogy ezen akciómat milyen módon szándékozom végrehajtani. Az eddigiek során az alábbi személyekre vonatkozóan jutottak birtokomba terhelő adatok:

- *VÁRI FERENC, kerekegyházi plébános,*
- *PUCHARDT GYŐZŐ r. kath. ált. isk. igazgató, Kerekegyháza,*
- *HERPAY KÁLMÁN, volt műegyetemi hallgató, Kerekegyháza,*
- *Dr. André János, kerekegyházi orvos, (nyugaton)*

³¹ Mint a kirakatper kutatója, összességében átlátom a pert. Mondandómban, a Vizsgálati Jelentés tartalmát, és a kirakatperben betöltött szerepét, kívántam röviden összefoglalni.

- HORVÁTH MÁRIA, kerekegyházi r. kath. iskola tanítónője,
- DR. MOCZÁR ANTAL, volt földbirtokos, (64 éves)
- Székely Emma, a kerekegyházi r. kath. iskola tanítónője,
- Solymos Imre, „ „ „ tanítója,
- SZIRTES JÁNOS, a kerekegyházi FKGP szervezet titkára,
- VARGA JÓZSEF, kerekegyházi káplán,
- Beliczai János, kerekegyházi műlakatos,
- TERNEZS FERENC, kecskeméti telekkönyvvezető,
- HUSZÁR JÁNOSNÉ, a kerekegyházi gyermektelep vezetője, (nemzetvédelmi eset)
- MIKITY RÓZSA, a kerekegyházi r. kath. isk. tanítónője,³²

Vári Ferenc plébános és társai, semmilyen olyan „rémhírterjesztő” tevékenységet nem folytattak Kerekegyházán, amely szembeállt volna a demokráciával, a demokratikus államrenddel. Egy nem létező tevékenységről, előre megtervezett politikai koncepció generálásával, a kirakatper megrendezésével, olyan látszatot igyekeztek kelteni a közvélemény előtt, amely demokráciaellenes, amely már törvénysértő, bírói útra terelhető, és kiváló eszköz az emberek, a közösség, és a társadalmi rétegek megfélemlítésére, elrettentésére. Az itt helyet kapó személyekre bontott terhelő adatokat, amelyre épültek a célirányos kihallgatások és a vádiratok, a terjedelme miatt kihagynám, viszont a vizsgálati jelentésben a végére hagyott „megjegyzést” idézném, a benne foglaltatott, előre megírt, apró részleteire is kiterjedő, koholt vádakra épülő koncepciók kirakatper forgatókönyvének a megismertetése céljából.

„MEGJEGYZÉS.

Mint a fenti adatokból kitűnik, a kerekegyházi Vári és Puchardt csoportosulás napról-napra merészebben terjeszti a rémhíreket és szítja a gyűlölködést, a kerekegyházi lakosság között a demokratikus államrend és annak vezető férfiai ellen. Legfőbb ideje annak, hogy ezt a csoportosulást felszámoljuk, mert minden bizonnyal ebből a rémhírközpontból terjednek tovább Kecskemét város területére is a különböző rémhírek és alapos gyanú merült fel arra vonatkozóan is, hogy a legutóbb Kecskeméten megjelent röpcédulák terjesztése és a kecskeméti utcákon megjelenő falfeliratok megszervezése és kivitelezése ebből a rémhírközpontból indult ki. Ennek a klikknek a felszámolása, melynek értelmi szerzői Vári plébános és Puchardt Győző iskolaigazgató, országos jelentőségű lenne. A reakció látva azt, hogy a demokrácia eléggé megerősödött arra, hogy a klérus sötét üzelmeinek is határt szabjon meghátrálna és visszavonulna.

Felterjesztésemhez csatolom Vári plébános, Puchardt Győző iskolaigazgató, dr. Móczár Antal földbirtokos, Horváth Mária tanítónő, Varga József káplán, Székely Emma tanítónő és Beliczay János műlakatos környezettanulmányát.

TERVEM.

Az akció végrehajtására és a csoport felszámolására konspirációs szempontból szükséges egy tervet kidolgozása. Ezt a következőképpen kívánom megoldani.

Vári Ferenc plébános és Varga József káplán kivételével a 12 gyanúsítottat, valamint ez ügyben ezideig felmerült és kikérdezendő személyeket egyszerre összeszedem és őket kihallgatásra előállítom osztályomhoz. Szükségesnek látom ezt azért, mert ezzel elkerülhetem azt, hogy akár a gyanúsítottak, akár a tanúk egymás között összebeszéljenek, ezáltal a nyomozás sikeres lefolytatását nem akadályozzák meg. Ezen személyek összeszedésére a leghelyesebb időpontnak a kora esti órákat tartom. Kb. ½ 8 óra tájban a szükséghez képest 3 vagy 4 csukott személykocsit veszek igénybe, amelyeket rövid időközökben útnak indítok Kerekegyházára, kb. 6 nyomozóval. Előzőleg minden egyes olyan személy pontos lakcímét megtudom, akiket be akarok hozni osztályomra, minden nyomozó előzőleg ki lesz oktatva arra, hogy melyik személyt állítsa elő. A kijelölt és előállítandó személy lakásán házkutatási parancs alapján azonnal házkutatást tart és az esetleges bűnjeleket biztosíthatja. A gyanúsítottak összeszedését úgy fogom megoldani, hogy azok a történetekről egymás között ne értesüljenek. Beszállításuk után előre kijelölt helyiségekben fogom elhelyezni őket és szigorúan felügyelek arra, hogy egymással ne érintkezzenek, ne tudjanak arról, hogy rajtuk kívül ki van még benn az osztályon. Ezt úgy oldom meg, hogy a kihallgatások tartamának ideje alatt egy-egy helyiségben csak egy gyanúsított fog tartózkodni, aki mellett állandóan egy nyomozó lesz.

A kihallgatások ideje alatt osztályomat őrszemes rendőrök által őriztetem, hogy oda semmilyen illetéktelen egyén be ne juthasson. Ugyanakkor, mikor a gyanúsítottak és beszállított tanúk kihallgatása Kecskeméten, az osztályon folyamatban lesz, ugyanebben az időben Kerekegyházára szintén kiszáll két, vagy 3 nyomozó, figyelve az ottani hangulatot, valamint igyekszik olyan tanúkat kihallgatni, akik úgy Vári, mint a többi gyanúsítottra vonatkozóan terhelő adatokkal tudnak szolgálni.

A kora esti órát azért választottam az akció megindítására, hogy az esetleges házkutatásokat időben be tudjuk fejezni, vagy legalább megkezdeni. A házkutatást azért tartom szükségesnek, mert mint már fentebb is említettem, gyanú merült fel arra vonatkozóan, hogy a legutóbb Kecskeméten elszórt rőpcédulák terjesztése Kerekegyházáról, ebből a rémhírközpontból indult ki. Nem lehetetlen, hogy külföldi kapcsolatokkal is rendelkeznek.

A gyanúsítottakat előbb egymásra tanúkként hallgatom ki, majd utóbb, amikor kellő számú tanú lesz kihallgatva rájuk vonatkozóan, mint gyanúsítottakat fogom őket kikérdezni.

Az akció lebonyolítása, valamint a kihallgatások megtörténte után azokat a személyeket, akik ellen súlyosan terhelő adatok merülnek fel, őrizetbe kívánom venni. (Vári és Varga kivételével) és a budapesti népbíróságok mellé rendelt Ötös Tanácsnak átadom azzal, hogy esetleges szabadlábra helyezésük esetén kísérik vissza osztályomhoz a közigazgatási eljárás lefolytatása végett. Azon gyanúsítottakkal szemben, akik ellen perrendszerű bizonyítékokat összeszedni nem tudok, internálási javaslatot teszek.

Megjegyezni kívánom, hogy a felsorolt 14 gyanúsítottra vonatkozó adatokat két beépített b egyénem jelentései alapján állítottam össze, akiket a dekonspirálás elkerülése végett a gyanúsítottak, valamint a tanúkkal együtt szintén előállítok osztályomra. Őket is kihallgatom azért, hogy róluk elterelődjön a gyanú.

Ezen akció lebonyolítása után két-három olyan személyt, akik ellen nem merültek fel súlyos adatok, szabadon bocsájtok és ezekkel együtt a két b. egyént is hazaengedem. Ezáltal szintén a dekonspirálás veszélyét akarom elkerülni, mert a kerekelyházi lakosságnak nem lesz feltűnő az, hogy éppen ezt a két személyt bocsájtottam el kihallgatás után.

Ezen akció végrehajtása sürgős intézkedést kíván annál is inkább, mert a kerekelyházi demokratikusan gondolkodók, úgyszintén Kecskemét város társadalma türelmetlenül várják ezen rémhírközpont egyszersmindenkori felszámolását. Meg vagyok győződve arról, hogy a rémhírközpont felszámolása – nem beszélve Dél-Pest vármegyéről – de Kecskeméten is a reakció teljes visszavonulását vonná maga után és intő példa lenne azok részére, akik a rendőrséget gyengének minősítik.

Kecskemét, 1948. június hó 6-án.

Koltai Vilmos r. fhdny.

Osztályvezető”³³

33 ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 163-175.

Kerekegyházi események, jelentések, és letartóztatások.

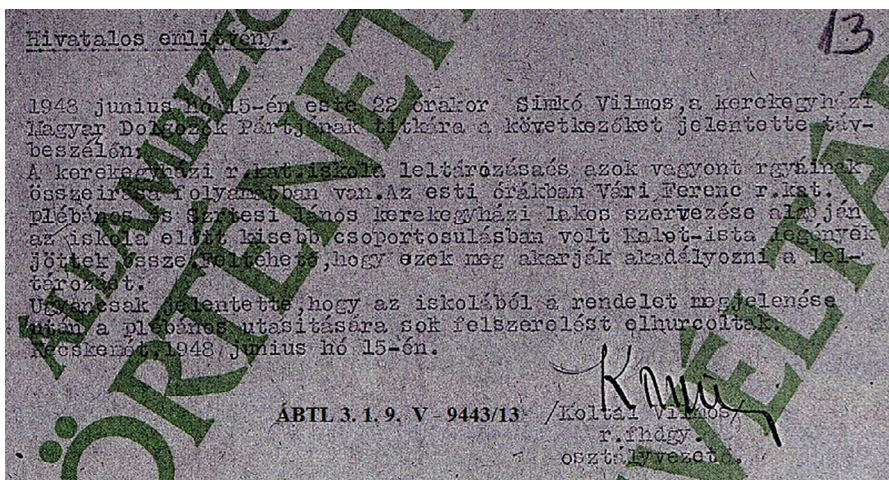
A központi iskola leltározása, 1948. június 15-én, estébe nyúlóan befejezést nyert, amelyen jelen volt a Kecskeméti ÁVO is.³⁴

Íme a korábban említett dokumentum bizonyíték, Simkó Vilmos párttitkári múltjáról, és a kirakatperünkhöz köthető szerepvállalásáról.

„Hivatalos elismervény:

1948. június hó 15-én este 22 órakor Simkó Vilmos, a kerekegyházi Magyar Dolgozók Pártjának a titkára, a következőket jelentette távbeszélőn. A kerekegyházi r. kat. iskola leltározása és azok vagyontárgyainak összeírása folyamatban van. Az esti órákban Vári Ferenc r. kat. plébános és Szirtes János kerekegyházi lakos szervezése alapján, az iskola előtt kisebb csoportosulásban, volt KALOT legények jöttek össze. Feltehető, hogy ezek meg akarják akadályozni a leltározást. Ugyancsak jelentette, hogy az iskolából a rendelet megjelenése után, a plébános utasítására sok felszerelést elhurcoltak.

Kecskemét 1948. június 15. Koltai Vilmos r. fhdgy. osztályvezető.”³⁵

Simkó Vilmos, a kerekegyházi Magyar Dolgozók Pártja titkárának a jelentése

A kommunista párt, 1948. június 16-án terjesztette be az Országgyűlésnek, az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényt. A külterületi iskolákban, június 16-án és 17-én történt meg a leltározások befejezése.³⁶ Ezen dátumok is ékes bizonyítékai annak, hogy a koncepciós kirakatpert micsoda átgondoltsággal, precizitással jól előre kitervelték, mert miután június 17-én a leltározás befejezése megtörtént, kezdetét vették a letartóztatások.

³⁴ Az ÁVO-s jelenlétről is találunk erre vonatkozóan említést. Hazag 2007. 299.

³⁵ ÁBTL 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere dosszié. 13.

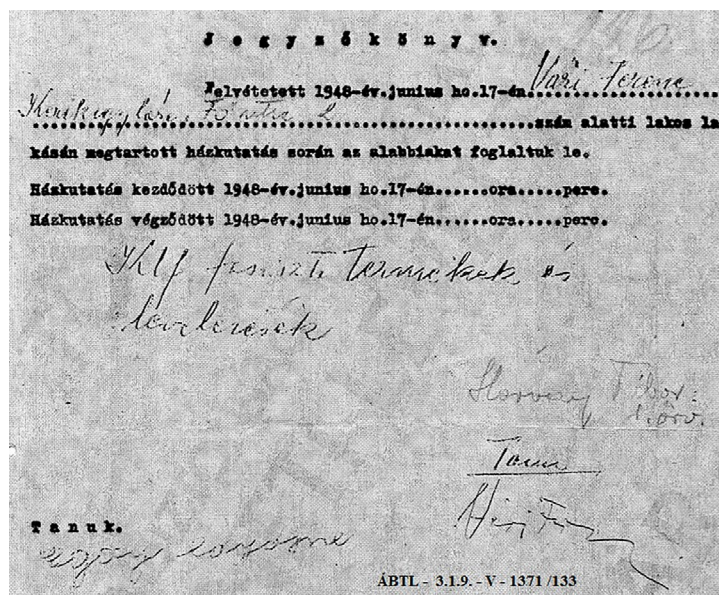
³⁶ MNL BKML V. 348. Kerekegyháza Nagyközség közigazgatási iratai. 2512/1948

Az 1948. június 17-i letartóztatottak névsora:

Vári Ferenc plébános, Szirtes János faesztergályos, Trepák Árpád cipész, Mikity Róza tanítónő, Varga József káplán, Nagy Sándor községi állatorvos, Trepák Károly gazdálkodó, Ispán Mihály segédjegyző, Szabó Károly cipészsegéd, Trepák Károlyné háztartásbeli, Fazekas Zoltán községi iroda főtiszt, Solymos Imre tanító, Palla Lajosné háztartásbeli, Puchardt Győző r. katolikus iskolaigazgató, Horváth Mária tanítónő, Jenei Jenő tanító, Balkó Piroska tanítónő, Székely Emma tanítónő, Bíró Rózsa tanítónő, Herpay Kálmán műegyetemi hallgató, dr. Hegyi József gyakorló ügyvéd, Ternesz Ferenc telekkönyveztető, dr. Kovács Gábor orvos, Dobróczky Antal nyugalmazott körjegyző, dr. André János honvéd orvosszázados, dr. Móczár Antal földbirtokos.³⁷

A letartóztatottaknak valamennyiüknek van legalább egy tanúvallomása, ez lehet önmagáról, vagy egy gyanúsítottal szemben, de vannak akik több személlyel szemben is tesznek tanúvallomást. Vári Ferenc plébánossal szemben, összesen 15 személy tesz tanúvallomást. A kihallgatások mindenkivel szemben célirányosak voltak, és a fentebb bemutatott Vizsgálati Jelentésre épültek. Miután több napon keresztül történtek a kihallgatások, a perben szereplőknél, belefoglaltatott a kihallgatásuk időpontja, a kihallgatási, vagy a tanúvallomási jegyzőkönyveikbe.

El kell mondanom, hogy a letartóztatások előtt, a plébániánkon házkutatást tartottak, Vári Ferenc plébános és Varga József káplán szobájában, és a házkutatási jegyzőkönyvek tanúsága szerint, „Klf fasiszta termékeket, levelezéseket foglaltak le.”³⁸

A plébániánkon történt házkutatás során, fasiszta dokumentumokat, levelezéseket foglaltak le

37 A felsorolt személyeknek mindnek van legalább egy tanúvallomása, amelyekről nem gyűjtöttem másolatokat, mert nem tartottam indokoltnak.
ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié

38 ÁBTL 3. 1. 9. V – 1371 Puchardt Győző és társai vizsgálati dosszié. 133.

E nap másik szomorúsága, hogy Vári plébánost, egy valótlan állításokra épült, a személye elleni propagandával, még a letartóztatása napján is próbálták befeketíteni, amellyel a vele szembeni gyűlöletet kívánták erősíteni. És e negatív megítéléssel járó, álhírré épült lejáratast, azzal igyekeztek bizonyítani, hogy a hétköznapi pletyka szinten megjelent, mesterségesen generált álhírt, öt hetedikes-nyolcadikos iskolai tanuló édesanyjának a tanúvallomásával dokumentálták is. Idézem azt a jelentést, amelyre épült az említett propaganda, és a tanúvallomások:

„Tárgy: Vári Ferenc plébános ügye.

Jelentés.

Kecskemét 1948 évi június hó 17-én.

Jelentem, hogy bizalmasan arról értesültem, hogy Vári Ferenc plébános azt igyekszik elhitetni a kerekegyházi lakossággal, hogy abban az esetben, ha az iskolákat államosítják, a gyerekeket elviszik ki Oroszországba, és onnan soha többet nem jönnek haza. Ezen bejelentés ill. félrevezetés hatására id. K. Józsefné, ifj. K. Józsefné, F. Ferencné, G. Ferencné, és ifj. M. Istvánné kerekegyházi lakosok sírva mesélték tovább a plébános szavait. Ezen kijelentés Váritól folyó évi június hó 15-én hangzott el.”³⁹

Az alant bemutatott dokumentum is ékes bizonyítéka annak, hogy a kirakatper előkészülete, véghezvitele, a helyi és a felsőbb politikai vezetés, és az őket kiszolgáló Belügyminisztérium, illetve a Népbíróságok kölcsönös együttműködésével valósulhatott meg. Érdekes ezzel kapcsolatban az 1948. június 20-án született államosítási dokumentum, ami egy nappal a törvény elfogadása előtt kezdődik, a június 17-i letartóztatást, majd a (perben nem szereplők kihallgatását követő, szabadon bocsátását) is tanúsítja, amely megerősíti azt a vélekedést, hogy a községháza részese volt az eseményeknek.

*„Kerekegyháza község elöljáróságától
2512/1948.*

Tárgy: Felekezeti iskolák, óvodák vagyonának záralá vétele.

Belügyminisztérium

dr. Radnóti r. őrnagy körzeti felügyeleti szemlélő úrnak.

Budapest.

Jelentem, hogy a 6500/1948. sz. korm. rend. és a kapott utasítások értelmében a leltározást 1948. június 15-én szabályszerűen megkezdtem és foganatosítottam a róm. kat. belterületi iskolában még 15-én éjjel a leltározás befejezést nyert. A többi iskolákban 16 és 17-én fejeződött be a rendelkezés végrehajtása. A felvett leltárak a község elöljáróságán és 1 példányban a rendőrsőn van elhelyezve. A június 15.-i leltározásnál a kecskeméti ÁVÓ. is megjelent, mert csak így tudtuk a leltározás további folyamatát biztosítani, mivel az iskola épülete előtt gyülekezés támadt. A leltározás minden rendezavarás nélkül fejeződött

39 ÁBTL 3. 1. 9. V – 1371 Puchardt Győző és társai vizsgálati dosszié. 125.

be. Június 17.-én az államvédelmi osztály Vári Ferenc plébánost és Puchardt Győző igazgatót és még mintegy 30 személyt az államosítással kapcsolatban és egyéb államellenes magatartásuk miatt őrizetbe vett, akik közül 9 jelenleg is őrizetben van, míg a többieket haza bocsátották. A közhangulat az első napok izgalmai után megnyugodott és jellemző, hogy már többen kerestek fel az előjáróságon olyan szülők, akik az államosítás elleni tiltakozó nyilatkozatot a plébános terrorjára aláírták, azzal a kéréssel, hogy támogassuk gyermeküket a Népi Collégiumba való elhelyezésnél. Természetes, hogy az arra érdemeseknek mindenben segítségükre vagyunk, és minden támogatást megadunk.

Jelentem még, hogy megállapítottam, hogy a 6500/1948. sz. rendelet megjelenése után a belterületi róm. kat. egyházi iskolából 49 drb. széket és egyéb bútorokat, részben az igazgató lakására, részben a plébániára, részben pedig magánhához szállítottak el. Feljelentésemet a rendőrségen megtettem.

Kerekegyháza, 1948. június 20.

hvjegyző Dégi Jenő⁴⁰

Kerekegyháza község előjáróságától.

2512/1948.

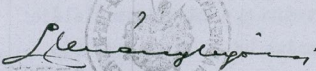
Tárgy: Felekezeti iskolák, ovodák vagyonának zarárá vétele.

B e l ü g y m i n i s z t é r i u m
dr. Radnoti r. főrnagy, körzeti felügyeleti szemlélő urnak,

B u d a p e s t .

Jelentem, hogy a 6500/1948 sz. korm. rend. és a kapott utasítások értelmében a leltározást 1948. június 15.-én szabályszerűen megkezdtem és fogantatítottam a róm. kat. belterületi iskolában még 15.-én éjél a leltározás befejeződést nyert. A többi iskolákban 16 és 17.-én fejeződött be a rendezés végrehajtása. A felvett leltárak a község előjáróságán és 1 példányban a rendőrségen van elhelyezve. A június 15.-i leltározásnál a kecskeméti ÁVO. is megjelent, mert csak így tudtuk a leltározás további folyamatát biztosítani, mivel az iskola épülete előtt gyülekezés támadt. A leltározás minden rendezés nélkül fejeződött be. Június 17.-én az államvédelmi osztály Vári Ferenc plébánost és Puchardt Győző igazgatót és még mintegy 30 személyt az államosítással kapcsolatban és egyéb államellenes magatartásuk miatt őrizetbe vett, akik közül 9 jelenleg is őrizetben van, míg a többieket haza bocsátották. A közhangulat az első napok izgalmai után megnyugodott és jellemző, hogy már többen kerestek fel az előjáróságon olyan szülők, akik az államosítás elleni tiltakozó nyilatkozatot a plébános terrorjára aláírták, azzal a kéréssel, hogy támogassuk gyermeküket a Népi Collégiumba való elhelyezésnél. Természetes, hogy az arra érdemeseknek mindenben segítségükre vagyunk és minden támogatást megadunk. Jelentem még, hogy megállapítottam, hogy a 6500/1948 sz. rendelet megjelenése után a belterületi róm. kat. egyházi iskolából 49 drb. széket és egyéb bútorokat, részben az igazgató lakására, részben a plébániára, részben pedig magánhához szállítottak el. Feljelentésemet a rendőrségen megtettem.

Kerekegyháza, 1948. június 20.

hvjegyző
/Dégi Jenő/

MNL BKML V. 348. Kerekegyháza Nagyközség közigazgatási iratai.
28-as doboz 2512/1948

E közigazgatási dokumentum megerősíti azt a vélekedést, hogy a községháza is részese volt az eseményeknek.

Vári Ferenc plébános bemutatása

Vári Ferenc plébánost a szentesi hívek joggal tekintik a mai napig a saját papjuknak, hiszen közel négy évtizedig szolgált a városban. Mégis, életének van egy olyan rövid időszak, amely alighanem mindennél jobban nyomot hagyott az ő lelkében és megpecsételte élete alakulását: a Kerekegyházán töltött 5 esztendő, amelynek végén, koholt vádak alapján, koncepciós kirakatper keretében börtönre ítélték, szabadulását követően pedig internálták. Az általa éveken át, gondos aprólékossággal, szép kézírással, hűségesen vezetett szentesi Historia Domus lapjai is már megsejtetnek valamit ennek az embernek és katolikus papnak a személyiségéből, de az ő lelki nagysága az 1948-1953 közötti, vészterhes években ragyogott fel igazán. Alapos műveltségű, ugyanakkor alázatos és szerény, hivatását szolgálatként megélő, mindenféle karrierizmustól és becsvágytól távol álló, az előjárói iránt fiúi odaadással és engedelmességgel, az egyházáért és annak híveiért minden áldozatra kész pap volt. Menthette volna önmagát, lelki békéjét, jó hírnevét, egyházi előmenetelét súlyos kompromisszumok és néma cinkosság árán, de nem tette. Következő volt és maradt vállalásához, elveihez, hitéhez. Kijelenthetjük: ami volt Mindszenty József bíboros országos viszonylatban, az volt helyi keretek közt Vári Ferenc Kerekegyházán. Nagy árat fizetett mindezt: megrokkant egészséggel, megtiport emberi méltósággal folytathatta csak hivatását 1953 után Szentesen, a külvárosi negyedben, a szegények papjaként. Csendes működés és lelki finomság jellemezte őt utolsó évtizedeiben. Isten gondviselő szeretete megengedte, hogy a külső körülmények, mint tiszta gabonát megőröljék, és az izzó kemence lángjai tegyék jellemét még nemesebbé. 45 évvel a boldog halálát követően „illő és üdvös”, hogy megemlékezzünk róla, hogy felmagasztalódjék az ő személye, élete, hűséges papi munkálkodása, és hogy beteljesedjék rajta is a zsoltáros mondása: „Amikor visszahozta az Úr Sion foglyait, mintha álomból ébredtünk volna. Megtelt akkor örömmel az ajkunk, és nyelvünk ujjongva énekelt. (...) Akik könnyek közt vetnek, majd ujjongva aratnak” (Zs 125). Bizonyára Isten országában örökre beért Vári Ferenc plébános magvetése és életáldozata, s immáron örömujjongás az ő osztályrésze. A róla szóló, papi életét bemutató és méltató kiváló tanulmánykötet nem más, mint ujjongó hálaadás a mai kerekegyháziak és minden jóakarátú ember részéről. Mert valóban, „az Istent szeretőknek minden a javukra válik” (Róm 8,28).

Dr. Gruber László szentesi plébános, teológiai tanár

Vári Ferenc élete és kálváriája

Vári Ferenc szülei, Sági Mária és Vári Ferenc (A fotó, Vári Dezsóné)

1902. november 17-én, Csongrádon, harmadik gyermekként született. Édesapja, néhai Vári Ferenc csizmadiamester. Édesanyja Sági Mária, földműves családból származott, 1929-ben meghalt. Iskolái: négy polgári iskola Csongrádon. V-VII osztály Kiskunfélegyházán, a VIII. osztályt pedig mint papnövendék, Vácott, a piaristák gimnáziumában végezte. Kezdeti nehézségei után, kitűnő eredménnyel zárta tanulmányait. S így, dr. Hannauer A – István püspök úr, Budapest – központi szemináriumba irányította. A Magyar Királyi Pázmány Péter Egyetem hittudományi karának hallgatója 1921-től – 1926-ig, ahol jelesen végzett.⁴¹

41 Kistarcsai Internálótáborban írt önéletrajzában. ÁBTL 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere. 55-56.

Vári Ferenc pappá szentelése.

1926. augusztus 20-án, a Püspök Úr így köszöntötte.

„2432/1926

Kedves Fiam!

Miután a szentelés kegyelmét elnyerted és a character indelébilis (eltörölhetetlen jel) által az Úr Jézus munkatársa lettél, első lelkipásztori állomásul a Hómezővásárhelyet jelölöm ki, ahol Nagytisztelendő Cseh András esperes-plébános úr oldala mellett fogsz, mint hitoktató és segédlelkész működni.

Mielőtt a tanítványok munkájára útra kelnél, atyai szeretettel kötöm újból lelkedre az ordinatióban kapott intelmet: Stundē sanck et religioſe vivire atque omnipotentī Dec placere, út gratiam ſuam poſſis agui-rere. (Törekedj vallásosan élni, a Mindenható Istennek tetszése szerint, hogy kegyelmével támogasson.)

Maradj meg azon az úton, amelyen a szemináriumban előjáróid vezettek, ha nem is lesz olyan könnyű, mint aminőnek távolról látszott. Őrizd meg ideális gondolkodásodat és igyekezzél azt gyakorlati érzékkel párosítani. Élj mély lelki életet, amelynek az imádságban Istennel való egyesülés a forrása. Plébános úrnak szeretetébe ajánlottalak, fordulj hozzá bizalommal.

Állásodat szeptember 1-re kell elfoglalni. Állásodra vonatkozó részletes felvilágosításért fordulj bizalommal a plébános úrhoz.

A ./. alatt csatolt hitoktatói kinevezést, a világi hatóságok előtt való felhasználás végett csatolom.

Hogy működésed Istennek tetsző legyen, és hogy munkálkodásodban az Úr Isten kegyelme kísérjen, szívem mélyéből adom Reád főpásztori áldásomat és buzgó oltárimáidba ajánlottan maradok”.

Püspök Vác 1926. augusztus hó 20-án

Tisztelendő Vári Ferenc újmiséis úrnak⁴²

Vári Ferenc pappá szentelése alkalmából készült a fotó, 1926-ban (A fotó, Vári Dezsőné)

1926. augusztus 31-től, Vári Ferenc Hódmezővásárhelyen hitoktató. *„Szelíd, drága jó lélek, gyermeklelkű, kedves pap. Bár ezer és ezer ilyen papja volna az egyháznak. Kár, hogy a szervezete nem látszik elég erősnek, kevés az ellenálló képessége. Nem tudom, hogy bírja-e?”*⁴³

1928. március 24. Súlyos tüdővérzés miatt, gyógyulásra volt szüksége, ezért - betegen - Szentesre, a Csongrád Vármegyei kórházba került, mint hitoktató. Szeptember 1-től, a Püspök Úr végleg Szentesre helyezte, mint III. káplánt, és a kórházban, mint kórházi lelkész működött. Ellátás címén – egyesek malíciája miatt, neki először havi 58, később 28, legutóbb 14 Pengőt kellett havonta fizetni. Sikerült kivívni, tekintettel a kórházi teljes és lekötött szolgálatra – 1931. január 1-től ingyen kapott teljes ellátást, fűtést, mosást és világítást. Az egyházközség 1931. március 31-től kezdve, havi 25 Pengőt javasolt meg, a III. káplán részére. 1931. április 1-től, mint III. káplán – délelőtt a plébániai irodában dolgozott a plébános vezetése mellett, az ő utasítása szerint. Szerény, lelkiismeretes munkája, jó segítséget jelentett, a plébánost távollétében ő helyettesítette.

Feljegyzés, Szentes Szent Anna Plébániahivatal: *„Vári Ferenc nagy szeretettel és rátermettséggel végzi a kórházi teendőit. A betegek számára, 1930. szeptemberében, külön imakönyvecskét ad ki, hogy a szentségek felvételénél segítséget nyújtson a betegeknek. A praktikus más imákat is magába foglaló „Betegek Kis Imakönyvét” csak hamar megismerik az ország legtöbb kórházában. Nemcsak látogatja a betegeket, s vigasztaló szavaival enyhíti fájdalmukat, hanem saját kezelésében levő kis könyvtárával szórakozást is ad a betegeknek. A Szent István Társulat kitűnő regényei s a Képes Krónika bekötött évfolyamai, igen kedvelt olvasmányok. Természetes, hogy a betegek gyóntatása, szentséggel való ellátása az első feladata. Első péntekre közös gyónáson, de máskor is gyónnak a betegek – különösen műtét előtt vagy után. Ritkán van olyan beteg, aki elhagyná a kórházat anélkül, hogy ne gyónna, és ne áldozna. Újabban, egy Jézus Szíve képet is kapnak a betegek – praktikus imával a hátsó lapján. Arra törekszik a kórházi lelkész, hogy ne csak testileg, de lelkileg is gyógyulva távozzanak a betegek a kórházból. Hogy milyen munkát végez, csak az a sok-sok beteg tudná megmondani, aki megfordult a kórházban.”*

Vári Ferenc plébános, 1928 és 1938 között, többször volt, a Svájci Zizers bei Churban és Davosban, heteket, hónapokat töltött papi otthonban, gyógykezelésen. Betegsége miatt, a Megyés Püspök megbízásából Vári Ferenc, 1938. november 9-től a Szentesi Egyházközségnél, mint az egyházi elnök helyettese működött. Teljes adminisztrátori feladatra, a plébánia ügyeinek vezetésére és teljes plébánosi jogkörre kapott megbízást. Hivatása mellett, Katolikus Leányegyletek – dolgozó leányok, Kalász – Zita kör szervezésében, vezetésében vett részt.⁴⁴

43 Mindössze e rövid bejegyzés van Vári plébánosról, a Hódmezővásárhelyi Plébániahivatal História Domusában, amelyet kérésemre, az élettörténetének a feldolgozásához kaptam.

44 Szentes, Szent Anna Plébániahivatal, a História Domus, 1920 és 1943 közti évek eseményeit rögzíti kötetben, 26-27. oldal

Vári Ferencet 1943. augusztus 1-vel, Kerekegyházára nevezték ki plébánosnak

„Pétery József Püspök Úr levele.

4810/43.

Plébánosi kinevezés.

Tisztelendő Lelkész Úr!

A megüresedett kerekegyházi plébánia híveinek plébánosává Tisztelendőségét nevezem ki, s felruházom mindazon jogokkal és kötelezettséggel, amelyek a plébánost a Dcer. Syn. 43 – 60§-a szerint megilletik.

Főpásztori bizalommal küldöm Plébános urat új állomáshelyére, hogy eddigi buzgalmával híveinek jóságos atyja legyen, s őket az isteni Mester útjaira vezesse, s azon megtartsa.

Különös gondjaira bízom Tisztelendőségednek az A.C. mozgalmait, az ifjúságot, a betegeket s a szegényeket, akik az Úr Jézus Szent Szívéhez is legközelebb állottak.

A plébánosi eskü letételére, a közeli napok egyik délelőttjén jelenjék meg Tisztelendőséged előttem.

Buzgó további munkájára az égi kegyelmek zálogául főpásztori áldásomat adom s magamat imáiba ajánlottan maradok.

pk. Tisztelendő Vári Ferenc plébános úrnak Szentes

Kerekegyházi plébános kinevezése.”⁴⁵

„Méltóságos és Főtisztelendő

Kanonok, Esperes Plébános Úr!

Értesítem Kanonok Urat, Kerekegyházára Vári Ferencet nevezem ki plébánosnak.

Kérem Kanonok Urat, hogy a plébániát nevezettnek adja át és az átadási iratokat, terjessze fel hozzám.

Egyebekben...

pk. Méltóságos és Főtisztelendő Mihalovits Ernő kanonok, esperes plébános úrnak.

Lajosmizse 1943. július 30.”⁴⁶

Vári Ferencet, aki 1928 márciusa óta dolgozott Szentesen a kórházban, mint kórházi lelkész, majd később a plébánián, mint irodista káplán is, váratlanul érintette a Kerekegyházára történő kinevezése, mert a hosszú idő alatti működésére elmondható volt az, hogy ked-

45 VPKL, Vári Ferenc anyagában.

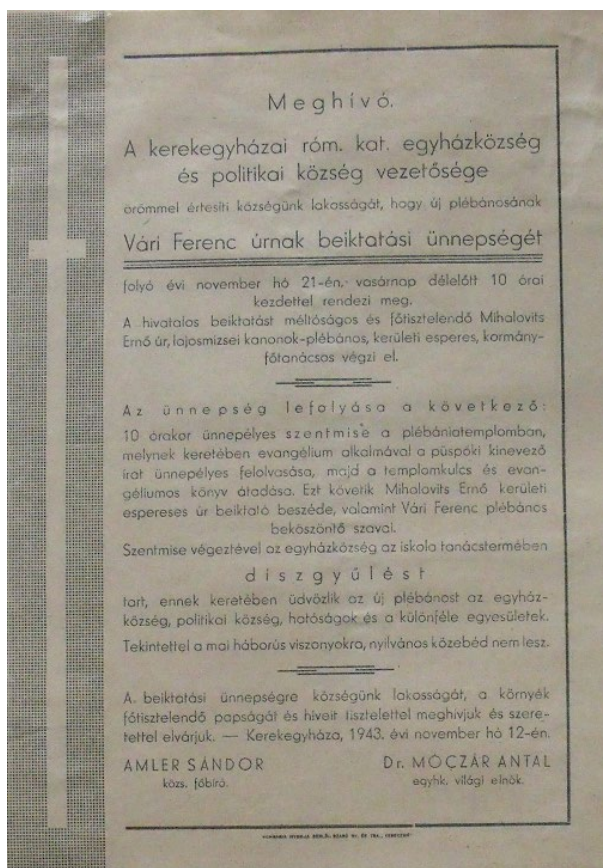
46 VPKL, Vári Ferenc anyagában.

ves emlékek kötötték az ottani tevékenységéhez. Ezen időszakra elmondható az is, hogy igaz és mély lelkipásztori tapasztalatot szerzett. A Püspök úr kitüntető bizalma és a biztatásai belsőleg azonban arra kötelezték, hogy habozás nélkül vállalja fel az új kihívást, a várható nehézségekkel való szembenézést, a lelkipásztori teendőket. Az új környezetben, a plébánia bebútorozásánál, nagy segítséget nyújtottak nővérei, kik barátságos otthont teremtettek számára, így aránylag hamar be tudott illeszkedni az új környezetbe. A még hiányzó szobai, konyhai, ebédlői bútorok pótlására, dr. Móczár Antal és özvegy Beretvás Istvánné különböző bútorokat, köztük szekrényeket, asztalt, díványt, órát, éjjeli szekrényt, stb., ajánlottak fel, melyekkel megtelt az egész épület.

Már az első szentbeszédében igyekezett arra törekedni, hogy a hívek szívéhez őszintén közel jusson, hogy lássák, hogy a kerekégyháziak papja kíván lenni, és maradéktalanul az egyházközség érdekében, a hívek lelki üdvéért kíván maximálisan dolgozni. A megváltozott szerepkörben, nagy kihívás előtt állt, mert sokszor egyedül kellett a felelős döntéseknél, a feladattal megbirkóznia. Az időnkénti problémák megoldásában, nagy készséggel nyújtott segítséget a nyugdíjba vonult Altrichter Ferenc esperes plébános, így például a régi képviselőtestület feloszlásával, illetve az újjá alakításával is, mely alkalommal törekednie kellett arra, hogy abban a társadalom minden rétege képviselve legyen. 1943. október 17-én, a képviselő testületi alakuló gyűlésen, ismét dr. Móczár Antalt választották elnökké, ügyésszé dr. Borbás Gáspárt, pénztárossá pedig Sebestény László községi vezetőjegyzőt, és mindez mellett még számos javaslatot tettek, köztük Puchardt Győzőre is.

A megalakult új képviselő testület tanács-tagjai, a saját hatáskörükben, az egyházközség működése érdekében mindenben támogatásukkal biztosították, hogy Vári Ferenc a vallási életben boldogan buzgólkodhasson, a hívők maximális megelégedettségére.

Vári Ferenc plébános feljegyzése, az 1943. november 21-én tartott hivatalos beiktatási ünnepsége alkalmából készült rendezvényről.

Meghívó a beiktatási ünnepségre.
(A dokumentum, a Kerekégyháza Katolikus Plébánia Hivatal, História Domusban, 48. oldal)

„Nagyítás nélkül elmondhatjuk, hogy jól sikerült ezen beiktatási ünnepség.

S látszott itt is, hogy az embereknek ez által is alkalmat tud adni arra, hogy kifejezhessék érzelmeiket a plébánosuk iránt. Úgy látom, hogy ez sikerült is. Legjobb kapocs létesült a plébános és a hívek között. Az ünnepség fő mozgatója, dr. Móczár Antal volt – ki a plébános tudtával – a tantestület közreműködésével együtt készítette elő – az ünnepség részleteit. Feltűnő volt, hogy a meghívót nem a főjegyző írta alá a község részéről, hanem a főbíró Amler Sándor.

A templomi ünnepség – a hívek nagy serege előtt zajlott le. Mihalovits Ernő kerületi esperes – végezte a beiktatást, majd igen szép szavak kíséretében szolt a papi hivatás föntségéről – de egyúttal arról a kötelességről is – melyek a plébánosra várnak itt is. A plébános szavában ígéretet tett arra, hogy jó pásztora igyekszik lenni a kerekegyházi híveknek.

Meleg szeretetteljes szavakkal emlékezett meg Altrichter nyugállományú esperes plébánosról – aki 3 évtizeden keresztül annyi jót tett a kerekegyházi hívekkel és a községgel is. A szép templom, plébánia, iskola, az Ő alkotó készségét dicséri – a hívek áldozatos készségével együtt. Felszólította a híveket ünnepélyesen, hogy vele együtt szeressék a jó öreg lelki pástort, s továbbra is mutassanak nagy szeretetet iránta.

Szem nem igen maradt szárazon – mikor édes jó anyámról is megemlékeztem – kinek mindent köszönhetek – ami jó bennem van. Boldog voltam, hogy legalább édesapám itt volt Juliska nővéremmel – Dezső öcsémmel és Selmeczi István sógorommal együtt.

A szentáldozás alkalmával sok áldozó volt – kik bizonyára kérték a többi hívekkel együtt a jó Istent, hogy boldog melegség járja át lelkemet – midőn a mise végén áldást osztottam híveimnek.

Az ünnepség másik része a Római Katolikus Iskolában folyt le – az egyházközség díszközgyűlése keretében.

Kedves volt, hogy az oda átvonuló plébánost – legelőször az iskolás gyermekek köszöntötték – gyermekded lélekkel közvetlen hangon.

A díszközgyűlés szónokai között feltűnt mindenkinek a szentesi tanárom – dr. Maros János szónoki remeke. Nem csak – 17 ezer katolikus szentesi hívő sereg – de a még hálás köszönetét is tolmácsolta az új plébános előtt – s gyönyörű szavak kíséretében engedte megértetni az itteni híveket – ki az új plébánosuk – mit dolgozott ő eddig Szentesen. Ne fájjon az – mondta – a kerekegyháziaknak – ha néha visszatér a régi helyére – s szereti továbbra is azokat – akikkel együtt élt oly sokáig.

Válaszomban megköszöntem kedves volt plébánosom meleg szavait – a többi üdvözlésekre is válaszoltam – s itt is kifejtettem – hogy csak azért „ünnepeltettem magam” – mert tudom, hogy ez által is mélyebb és bensőségesebb lesz a kapocs közöttünk. De biztosítottam is a szónokokat – hogy a kerekegyháziak egész közönségét szeretetembe zárom – és értük akarok majd dolgozni.

A plébánián szűk körű ebéd volt – amelyen, a vendégeken kívül a helybéli vezetőség – egyházi és politikai község vezetői vettek részt – a tantestületekkel együtt. Igen kedves pohárköszöntők hangzottak el. Dr. Móczár Antal a kerületi esperest köszöntötte – ő pedig az A.C. szellemű katolikus vezető férfiakat. Kedves volt Sebestény László köszöntése is – aki Vári Bácsinak köszönte meg – hogy ilyen derék fiát adta nekünk.”⁴⁷

Vári Ferenc plébános feljegyzéseiből hihetetlen és fáradhatatlan dinamikusság, tenni akarás rajzolódik ki a közösség irányába, az egyházi egyesületek aktivitásával, értékteremtéssel, a közösség összekovácsolása érdekében. Írásaiból kirajzolódik a szókimondó egyénisége, az egyenes, tiszta, őszinte beszéd, és az is, hogy a politikai hatalommal szemben mindenkor mértéktartó. Az utókor számára megfogalmazott üzeneteiből az is kiderül, hogy végtelen nagy szorgalommal, odaadással látta el lelkipásztori feladatát, melyről közel fél-száz oldal feljegyzés tanúskodik.

Közvetlen a II. világháború előtti időszakban megjelent *„Vácegyházmegyei Papok Közönlöne”* kiadványából, Vári plébános, *„A falu”* című cikkét szeretném idézni, mint élettörténetéből egy láncszemet, valamint egyháztörténeti, illetve településtörténeti megfontolásból.

„A FALU

Talán kíváncsian kérdezik egyesek, hogy miképp gyűjtöttünk össze a 6000 lelket számláló Kerekegyházán eddig 7721 pengőt? A felelet egyszerű: mindent megtettünk, amit Kegyelemes Püspök Atyánk elrendelt, s amit az A. C. központ kívánt.

Megcsínáltuk a nagybizottságot közel 40 taggal. Ismertettem előttük a mozgalmat, annak célját, s kértem, hogy a bizottság legyen ennek a mozgalomnak apostola. Kozák Árpád ny. igazgató azonnal 70 kéve szarát, illetve annak értékét 100 P-t ajánlott fel a nemes célra, kifejezván, hogy mindenki így „számítson át” s akkor nem lesz sok az 50, 100 s több pengős adomány. Sebestény László főjegyző ajánlotta, hogy az egyházközségünk, de az ország minden egyházközsége évente állítson be majd a költségvetésébe bizonyos %-ot erre a célra, hogy a mozgalomnak állandó forrása legyen évről évre.

A főképp tantestületből álló rendezőbizottság segítségével október 10-én „nagyszabású” nyilvános gyűlést rendeztünk az iskola udvarán. A külsőségekhez tartozott az is, hogy a közönséggel szemben álló falon, egy most beszerzett hatalmas „Jézus a gyermekek között” képet helyeztünk el, amely köré a Diák Otthon Mozgalom ismert nagy plakátjait tettük. A díszemlény háta megett erdőt varázsoltunk virággal teleszőve, majd pedig két oldalt egyenruhás diák leányaink és fiaink álltak sorfalat a gyűlés alatt.

Az egyházközségünk világi elnöke dr. Móczár Antal megnyitó szavait hatásossá 1000 P átnyújtásával tette, majd dr. Czvikovszky János ceglédi hittanár mondott nagyszerűen felépített, példákkal átszőtt (az eredmények is mutatják) hatásos beszédet a mozgalom céljairól, annak jelentőségéről. Közben s aztán Mécs „Laci Bácsi” erre az alkalomra ajánlott verseit: Májusi legenda, Vaskó János és fiai, E fiúkért valaki felelős, stb., szavalta el egy

diákfiú és leány, majd Kalász leányaink énekeltek szépen, Horváth Mária tanítónő vezetésével.

Befejező szavaimban megköszöntem az eddigi lelkesedést, de kifejezésre juttattam, hogy a „komoly eredmény” biztosítása még hátra van. Szeretetükbe ajánlottam „kedves gyűjtőinket.”

Október 17-én, az országos gyűjtés napján, mi csak 400 P-t gyűjtöttünk, de szinte kértük híveinket, hogy „tartalékoljanak”, mert a komoly gyűjtés csak ezután lesz.

A következő hetekben felnőtt gyűjtőink, „ráérő” diákjaink, fiúk, leányok között beosztottuk a községet a pár nap alatt már minden gyűjtő beszámolt az eredménnyel. A csekklapos „ügyet” is most bonyolítottuk le egy alkalommal. A tanyavilágban néhány gazda adott fuvart jó szívvel. Dr. Móczár Antal mellett özv. dr. Farkas Zoltánné, Beretvás Istvánné adott 1000-1000 P-t, dr. Borbás Gáspár 500 P-t, néhányan még 200, illetve 100 P-t, de általában elmondhatom, hogy szinte mindenki adott s jó szívvel.

Régi terveink végrehajtására egy „Művész estet” tervezünk most nov. 15-én a Mozgónk nagytermében, ahol dr. Beresztóczy Miklós váratlan távolmaradása folytán Kovács Sándor prelátus volt szíves az ünnepi beszédet vállalni. Bertók István és neje ny. operaházi tagok, híveink énekszámait, majd Rubányi Vilmos operaházi karnagy fogja kísérni. Mécs László néhány versét diákjaink fogják szavalni. Úgy hisszük, hogy a szerény anyagi siker mellett (5, 4, 3, 2, P-ös árak) erkölcsi sikerünk jó lesz s a híveink némi jutalmat is kapnak, az eddigi buzgó adakozásért. Kalász leányaink a Kalot fiúkkal együtt műsoros délutánt terveznek még a mozgalom céljaira, hiszem, eredménnyel. Vári Ferenc plébános Kerekegyháza’⁴⁸

Szomorú tény és valóság, hogy a háborút követően, a kommunista rendszer kettős beállítottságú emberei jelen vannak az egyházainknál, és ráül a félelem a mi katolikus egyházunkra is. Vári Ferenc plébánosnak az utolsó feljegyzése a félelem árnyékában, a háború elől elmenekült Altrichter Ferenc, nyugalmazott esperes, plébános, az 1945. októberi hazatérése, az 1946. január 14-i halála, és a 17-i temetése, valamint az ezekkel kapcsolatos események rögzítése. Megjegyzem, hogy a templom, iskola és plébánia építő Altrichter Ferenc, 1909-től 1940-ig, 31 éven át volt Kerekegyháza plébánosa. Az említett Vári feljegyzéséből röviden az derül ki, hogy Altrichter Ferenc nyugdíjas plébános, bizonyára a háborúval velejáró szovjet megszállás hozta kommunista üldöztetés elől „menekülhetett” el Kerekegyházáról, és hogy 1945. október közepén, testileg-lelkileg megtörve, „megtérni” tért haza, szeretett településünkre, melyért oly sok áldozatot tett, úgy, hogy útközben Ödön testvére, Budapesten meghalt. Vári plébános a templomban, szentmisén kérte a híveket, hogy a mindenétől megfosztott, élelemmel egyáltalán el nem látott családot, látogassák meg, és ki miben tudja, támogassa őket. Vári Ferenc plébános, 1946. januárjától közel két és fél évet töltött még Kerekegyházán. Vajon miért szakadt meg bejegyzéseinek a folytatása? Plébáno-

⁴⁸ Vácgyézházmegeyi Papok Közlönye 1943-1944. Lapengedély nélkül, kézirat gyanánt adták ki, a hívek jótékonykodására számítva ingyen terjesztették. (A kézirat a szerző birtokában.)

sunk bele láthatott az Altrichter plébános elmenekülésének a hátterébe, és a „szovjet megszállással párosuló, egyházi méltóságainkkal szembeni, kommunista üldöztetésbe”, és úgy vélem, hogy ez elrettentette, és ezért nem merete folytatni bejegyzéseit.

Vári Ferenc plébános, a további kerekegyházi küldetése során, az egyházüldözéssel szemben, harcol az egyház fennmaradásáért, miközben arról mit sem sejtve, hogy a háta mögött elárulják minden mozdulatát, gondolatát, s külső és belső bomlasztással igyekeznek megtörni a személyét, az egyházat, és szembeállítani a keresztény közösségen belül az embereket egymással.

A *Szabad Nép* 1947. december 17-i számában, „*Ne szeresd felebarátodat!*” címmel, az 1948-as koncepciós kirakatper előkészítésének részeként, hazugságra épülő lejárató, gyűlöletet generáló újságcikk jelent meg, amelyben 9 szemenszedett hazugságot fogalmaztak meg Vári Ferenc plébánosunkkal szemben.

„Ne szeresd felebarátodat!

*A kerekegyházai plébános megbélyegzi, fegyelmi elé
állítja azt, aki a karácsonyi akció javára gyűjt vagy ad.*

Térségbe tágul a kerekegyházi főutca, út ahol jobb felől a katolikus templom magasodik, mellette az iskolával, plébániával és szemben a községházával, meg a református templommal.

Szűkszavú tanácskérés volta táviratban, amely innen jött a községházáról és azt panasztolta Pestre, hogy Vári plébános misén hirdette ne adjanak az Országos Karácsonyi Segélyakciónak, a tanítókat pedig eltiltotta az akcióban való részvételtől.

Kidobják a gyűjtőket

Akik gyűjtenek, maguk is nincstelenek, újtelepesek asszonya a legtöbb. Kopottas ruhákban, sárosan, kifagyva érkeznek vissza a községházára, zsákokban hozzák a „természetbenit”, rongy-bugyellárisban a pénzt.

• *Múltkor órákon belül – együtt volt 2000 forint, rengeteg szalonna, még sonka is akadt, - mondta Liszicsánné -, de amióta Vári plébános úr azt a beszédet mondta... ma már Kaldenekkerék, akik módos gazdák, 4 liter babot löktek oda, a még gazdagabb Jancsikék pedig 10 deka szalonnát, a Krellné még egyesesen semmit nem adott.*

A 30 holdas Halasiék ma ajtót mutattak a gyűjtőknek, az Urbán Ferencnének pedig egyetlen tojást dugott egy nagygazda felesége a szatyorba azzal: „Meg ne tudja a plébános úr.”

A református tanítóék: Szűcsék egész nap a tanyavilágot járták, a református lelkész egy napi szabadságot adott ezért a tanítónak, ők is azt mondják: a beszéd óta ötödére csökkent a gyűjtés.

Öt éve tanító Kerekegyházán a katolikus iskolában Jenei Jenő. Őt választották december 1-én elnöknek, amikor a tantestület 11 tagját bekérte a jegyző, hogy a gyűjtést megbeszéljék. Úgy gondolom – mondja -, hogy egy napi szabadságot kapunk és ezalatt gyűjtünk... A plébános úr megtudta és közölte, hogy nem vehetünk részt... De mi tovább szerveztük a gyűjtést, újabb gyűlést is hívtunk össze. Ide telefonált akkor nagy dühösen a plébános úr: fegyelmi elé állíttat és viselni fogjuk a felelősséget... Másnap megkérdeztem tőle, hogy nem az-e a lényeg, hogy adjunk? Ő azt mondta erre: nem mindegy, hogy „azok” adnak-e, vagy mi. Az „azokat” különös nyomatékkal mondta...

Most odavezetnek a templom ajtajához, ott is hirdeti az írás: „Boldogasszony karácsonyára a gyűjtést rövidesen megszervezzük. Várjuk be ez. „meg is jegyzi erre Puchardt Győző tantestületi igazgató, aki pedig a MÉP-nek és a MOVE-nak volt a titkára: „Finoman van mondva... még sem lehet félreérteni....”

KALOT, a majom és egyéb

A legilletékesebb: Vári Ferenc, a plébános először előhúzza a most érkezett táviratot. A váci püspöktől jött: „Csak Boldogasszony karácsonyára gyűjthet. A főhatóság.” – Ennyi áll benne. A plébános ilyeneket mond: „Hogy én túlmentem az előírt passzivitáson is? Intelligens, egyetemet végzett ember vagyok, tudom, mi a felső intenció. Hisz látnivaló, hogy már a püspök távirata előtt közöltem a felső fórum elhatározását... A tanítók ügye kizárólag hozzám tartozik... Majd gyűjtsenek a mi akciónkra...”

Vári plébánosról itt mindenki tudja, hogy a felszabadulás után a Trepák cipészhez állított be cigánygúnyában dolgozni, - félt, hogy nem felejtették el a fasiszta időkben tartott beszédeit. Azután minden rendeződött...

Az utolsó választás előtt már házról-házra járt Barankovicsék érdekében agitálni, a szószékről pedig akkor is nehezen félreérthető „finoman megfogalmazott” mondatokban szólt a hatos kockáról: „Hatszor is gondoljátok meg, hova tesztetik a keresztet... Hathatósan támogatassatok bennünket...”

Az iskola folyosóin KALOT és Kalász egyenruhás fiúk és lányok.

Az egyik iskolateremben szülői értekezlet kezdődik, Vári plébános hangját hallani: „Tiltakoznotok kell a demokratikus tankönyvek ellen.” Puchardt igazgató úr is hasonlóan nyilatkozik, azután a plébános helyeslése közben Szirtes elnök beszélni kezd: „Képzeljétek el, kedves szülők, hogy arról kell gyermekeinknek tanulni, hogy miért szélesebb a nő medencecsontja, de ez még semmi: ha egyszer mi meghalunk, gyermekeink nem fogják meglátogatni sírjainkat, mert minek is menjenek ki – gondolják majd akkor -, mikor szülőnk egy majom volt.”

Vári plébános újra helyesel ennek a népbutításnak és felhívja a szülőket a tiltakozásra.

Kerekegyházán jó talajra talált Péteri József váci püspök távirata. És vajon hány helye van az országnak, ahol munkanélküliek és osztálykárosultak ezreitől vonták így el a néhány jobb falatot, melegebb ruhát, ...

A sötétbe borult Kerekegyházáról a csillogó műútra fordulunk, azután Budapest következik. A minisztériumban még éjjélkor is lázasan folyik a munka, újabb és újabb adományok érkeznek, ezer méter számra a textilgyárakból az árú, halmokban a cipőtalp, a dorogi 48-as ifjúság 1800 csomagot küldött, a pécsi bányatelep 500-at, a biharmegyei 48-as ifjúság 500 csomagot. Ezek nem akarják elütni százezer nincstelen magyar családot a boldog karácsonytól. György István.⁴⁹

Vári Ferenc plébános feljegyzéseiből jól kivehető, hogy a második világháború időszakától, az 1946. januári Altrichter Ferenc nyugalmazott esperes, plébános haláláig eltelt időszakban, a közel fél évig Kerekegyházán tartózkodó orosz megszállók garázdálkodásai, a fosztogató és erőszakoskodó orosz katonák által lelőtt egy tucat kerekegyházi körüli események, a letartóztatások, a kommunista diktatúra kiépítésének kezdeti időszaka, az egyházüldözés, félelmet, bizonytalanságot generált a társadalom rétegeiben. Vári Ferenc plébános mindent megtett azért, hogy a megfélemlített rétegeknek, a kiszolgáltatott embereknek, lelki segílyt nyújtson. Mindezen oknál fogva, plébánosunk is a politikai hatalom elsőszámú ellenségévé vált.

A szovjet megszállás alá került országokban, összehangolt támadást indítottak az egyházak és a vallás felszámolására. A katolikus egyházunk megtörésére, az 1948-as koncepciók kirakatper előkészítésére, nagyon jó eszköz volt, a kommunisták befolyása alatt álló sajtó, a *Szabad Nép*. A tudatosan manipulált, hazugságokra épült, gyalázkodó hangvételű, a tömegindulatot felkorbácsoló interjú, kiváló eszköz volt a plébánosunkkal szembeni gyűlöletkeltésre, az egyház, a keresztény hívő emberek, és a társadalom rétegeivel való szembeállítására. A közvélemény megtévesztésével, a gyűlöletre uszító propaganda célja, a Vári plébánossal szembeni tömeghisztéria generálása, erkölcsi magatartásának lekicsinyítése, hiteltelenítése, egzisztenciális leépítése, tönkretétele. A kommunisták által, a Vári plébános személyére szólóan irányított propagandával, az emberekben, s a társadalom rétegeiben, felkivánták lobbantani a gonoszságot, s felszítani bennük a Vári iránti gyűlöletet.

Vári Ferenc plébánosnak nem szegte kedvét a váratlan esemény, a lejárató újságtámadás, amelyre egyébként fel is készítették a papi hivatásának felkészülése során. Teljes felelősséggel és odaadással, tovább folytatta a felsőbb egyháztól reábízott szolgálati küldetését, Krisztus tanításának és szeretetének az átadását a hívőknek, a közösségünknek.

A kirakatper propagandájának előkészítése, már az ezt megelőző hónapokban elkezdődött, aminek következménye, a Katolikus Szülők Szövetségének 1947. november 16-i tiltakozó gyűlése. Az is konkrét tény, hogy 1947 novemberében, feltehetően a közigazgatásunkba épült be az a kapcsolattartó kulcsfigura, ki az ÁVH-val, a népbírósággal, a felsőbb politikai vezetéssel folyamatosan egyeztetett a kirakatpert illetően, kiről valószínűsíthető, hogy a koncepciók kirakatper helyi koordinátora, illetve maga a kirakatper helyi forgatókönyv írója.

49 A *Ne szeresd felebarátodat*, című cikk. *Szabad Nép* 1947. december 17. számában.

A bemutatott újságcikk megjelenésében, amellyel plébánosunkat a nagynyilvánosság előtti tömegpropagandával, lejáratni, megbélyegezni kívánták, a tartalmának összeállításában, szerepe lehetett az említett személynek, illetve a katolikus egyházunknál, valamint az egyházi iskoláknál jelenlévő kettős beállítottságú „B” egyének, információ szolgáltatásának is. Mivel e cikk egy országosan előre kitervelt kirakatper előkészítésének a része volt, tudnia kellett a megyei és a legfelsőbb politikai vezetésnek is róla, így magának Rákossinak is.

És most következnek bizonyítékként Vári Ferenc plébános, a Váci Megyés Püspöknek címzett levelének a tartalma, amelyben Vári leírja, hogy az újságcikkben kilenc szemenedett hazugságot fogalmaztak meg vele szemben.

„Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr!

Mélységes hálával mondok köszönetet a december 18-án kelt kegyes és kitüntető soraiért, melyet a sok támadás s rosszindulatú gyűlölködés között hozzám intézni méltóztatott.

Éreztem már a legutóbbi táviratán is, hogy Megyés Püspök Urunk a hátam megett áll, de ezen levél arról győzött meg, hogy jószágos Atyánk Szíve is együtt dobog kicsi gyermekének egyszerű szívével... Csodálatos erőt ad ez nekem s mindazoknak, akik velem együtt küzdenek Püspök Atyám szándékának megvalósításáért.

Nem hiszem, hogy abba hagyják a támadást, mert a v. jegyző oda nyilatkozott valakinek, hogy ez még csak a kezdet. De az biztos, hogy jelen újság cikk igen sok embernek kinyitja a szemét még jobban, hogy lássák milyen szörnyű módszerrel dolgoznak ők, midőn csak ebben a híradásban kilenc szemenedett hazugságot találtak fel a gyanútlan hallgatónak, illetve a bárgy olvasó táboruknak.

Hála Isten, munkánk nem volt eredménytelen, mert „angyalkáink” a községben levő szegény családjainkhoz s még kb. 30 tanyai hívőnk részére, van ez elkészítve, hogy majd a piaci napon ezt is megkapják. Bár nem járhatunk házról-házra, mégis úgy látom, hogy szép segítséget adunk jó családjainknak nem csak élelemben, hanem ruhákban is.

Szinte biztosra veszem, hogy ez kevesebb, mint a község által megrendezett gyűjtés eredménye, de biztos, hogy itt csak az volt irányadó, hogy ki van rászorulva nagyon s milyen katolikus az illető. A.A.C. elgondolása szerint aszály sújtotta néhány családot is segítettünk a lehetőség szerint.

Felszentelt kezét a leghálásabban megcsókolva zárom soraim és maradok a legteljesebb mértékben ígérve az engedelmességet mindig,

Kerekegyháza 1947. december hó 19-én Legkisebb fia: Vári Ferenc”⁵⁰

Vári Ferenc plébános, 1947 karácsonyán még nem tudhatta, hogy a kommunista párt, nemcsak Kerekegyháza történelmében, hanem országos szinten is egyedülálló történelmi jelentőségű kirakatper forgatókönyvét írja, az iskolák államosításához kapcsolódóan, és azt

sem, hogy ő lesz a kirakatper legszimbolikusabb alakja, vagyis, hogy rá fog épülni a kirakatper.

A kirakatper előkészítésén, valamint az egyházi iskoláink államosításához kapcsolódóan a propaganda dolgozott, és ennek érdekében a politikai tisztogatás is elkezdődött. Vári plébános egyértelmű erre vonatkozó utalása, a Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úrnak, 1948. április 16-án címzett levelében van utalás, melyből idézek:

„Őszintén meg kell mondani, hogy mind a Nemzeti Bizottságban, mind pedig a községi képviselőtestületben nagy tisztogatás történt. Természetes szókimondó, bátor, főképp jó katolikus férfi alig maradt. Az is bizonyos, hogy mindezek ellenére a négy párt hozza meg a határozatokat, persze a legnagyobb egyetértésben.”⁵¹

Vári Ferenc plébános, e rövid és őszinte megfogalmazásából úgyszólván minden kiderül, ami abban az időben történt, ekkor még mit sem sejtve a későbbi retorziókból, a megtorlásokból. Sajnos ehhez kapcsolódóan a községi képviselőtestületi döntésről, nem áll rendelkezésünkre dokumentum.

Vári Ferenc plébános 1948. április 26-án újabb levelet fogalmazott meg a Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úrnak, amelyet teljes egészében idézek:

„70/1948

Iskolánk jellege

2545/1948

Nagyméltóságú és Főtisztelendő

Püspök Úr!

A fönti számú kegyes leiratára hivatkozva, mély tisztelettel jelentem, hogy a katolikus szülők vallásos szövetsége április 25-én tartott gyűlésén foglalkozott a község vezetősége által iskolánk államosítására irányuló törekvéseivel is. Mielőtt még a rendes jegyzőkönyvi kivonatot s egyháztanácsi határozatot felterjeszteném Nagyméltóságodhoz, röviden beszámolok a gyűlés idevonatkozó részével. A meghirdetett gyűlésre szokatlanul sokan jöttek el. Észrevették templomi hívásunkból, hogy rendkívül fontos ügyről is van szó. Meglátszott mindenkin az aggodalom s a várakozás is, hogy miről is van szó. Amidőn pedig közöltem, hogy községünk Nemzeti Bizottsága és képviselőtestülete iskolánk állami kezelésbe vételét kérte, a megdöbbenés moraja futott végig. S midőn azt kérdeztem, hogy megkérdeztek-e valakit a szülők közül, – ezen ügyre vonatkozóan – mindenki nemmel felelt ép úgy, mint arra a kérdésre, hogy azonosítják-e magukat ezen határozattal. Továbbiakban javasolták, hogy csináljunk tiltakozó jegyzéket, s azt sokan írják alá, majd juttassák el illetékes helyekre, s végül pedig az idezárt határozatot hozták. Tudjuk, hogy nagy dologról van szó: észre kell venni, hogy a szülők aggodalma óriás fokra hág, ha tovább folyik ezen törekvés. Viszont azt is be kell látni, hogy milyen félelemmel nyilatkoznak meg egyes személyek, akiknek fél-

51 BFL VII. 5. e. Népbírásgáttól átvett peres ügyek iratai – 20901/1949 Vári Ferenc és társai. 130.

teni valója van bizonyos bosszútól és visszavágástól. Bízunk abban, hogy illetékesek mégis belátják, hogy a katolikus magyar szülők legérzékenyebb pontját nem szabad bántani, ha nyugalmat akarnak a lakosság lelkében megőrizni. Püspök atyánk felszentelt kezét mély tisztelettel csókolva is arra kérjük, hogy nekünk segítségünkre lenni szíveskedjék, hogy az iskolánk továbbra is a miénk maradjon. Kerekegyháza 1948. április hó 26-án, legkisebb káplánja: Vári Ferenc plébános”⁵²

A Váci Püspökséghez címzett bemutatott dokumentumokhoz hozzá kell tennem, hogy a Kerekegyházán megfogalmazott, az iskolák államosításával összefüggésbe hozható levelek nem jutottak el a címzetthez, mert a Váci Püspöki Káptalani Levéltárban, az itt bemutatott dokumentumok közül egy sem található meg. Az említett levéltárban, a Vári plébános 1947. december 17-i újságtámadásával összefüggésben két dokumentum található. Ezt követően, már csak a letartóztatásáról vannak dokumentumutalások. Vári Ferenc plébános, az egyházközség, és a hívők is mindent megtettek az egyházi iskoláink állami kezelésbe való vételével szemben. Ekkor még nem sejtették, hogy már minden visszafordíthatatlan, mert már ekkor eldöntött tény volt a törvény keresztül vitele a Parlamentben. Ugyanakkor a koncepció kirakatper forgatókönyvét már részben előre megírták, illetve még ezen túl is több mint két éven keresztül fogják írni. A Katolikus Szülők Szövetségének 1948. május 23-i gyűlésén határozat született arról, hogy levelet írnak az Országgyűlés elnökének Nagy Imrének és Ortutay Gyula Magyar Vallás és Közoktatásügyi miniszternek, az iskoláink államosítása elleni tiltakozásul. Ezek közül az utóbbit szeretném idézni, teljes terjedelmében.

Katolikus hívek levele Ortutay Gyula Úrnak, Magyar Vallás és Közoktatásügyi miniszternek.

„84/1948.

Kerekegyházi katolikus hívek tiltakozása az iskolák államosítása ellen.

Katolikus szülők szövetségének határozatára.

Miniszter Úr!

A kerekegyházai katolikus szülők szövetségének május 23-án megtartott rendkívül népes gyűlésének határozatából kifolyólag elfogadott a Miniszter Úrhoz intézett szülők és hívek felterjesztését továbbítom a szerény megjegyzéssel, hogy az ezernél jóval több aláíró még nem egészen fejezi ki a kerekegyházai hívek ragaszkodását a katolikus iskolánk mellett, hisz jóval többen vannak, akik semmi körülmények között sem kívánják iskolánk államosítását.

Hisszük, hogy a most lefolyó tárgyalásokban meglátja Miniszter Úr, hogy a Magyar Püspöki Kar mennyire ragaszkodik az iskoláinkhoz. Örömmel mondhatom, hogy a kb. 5000 lakosú Kerekegyháza pedig, mint az aláírások bizonyítják szerény kivétellel, mögötte áll a

52 BFL VII. 5. e. Népbírásgtól átvett peres ügyek iratai - 20901/1949 Vári Ferenc és társai. 128.

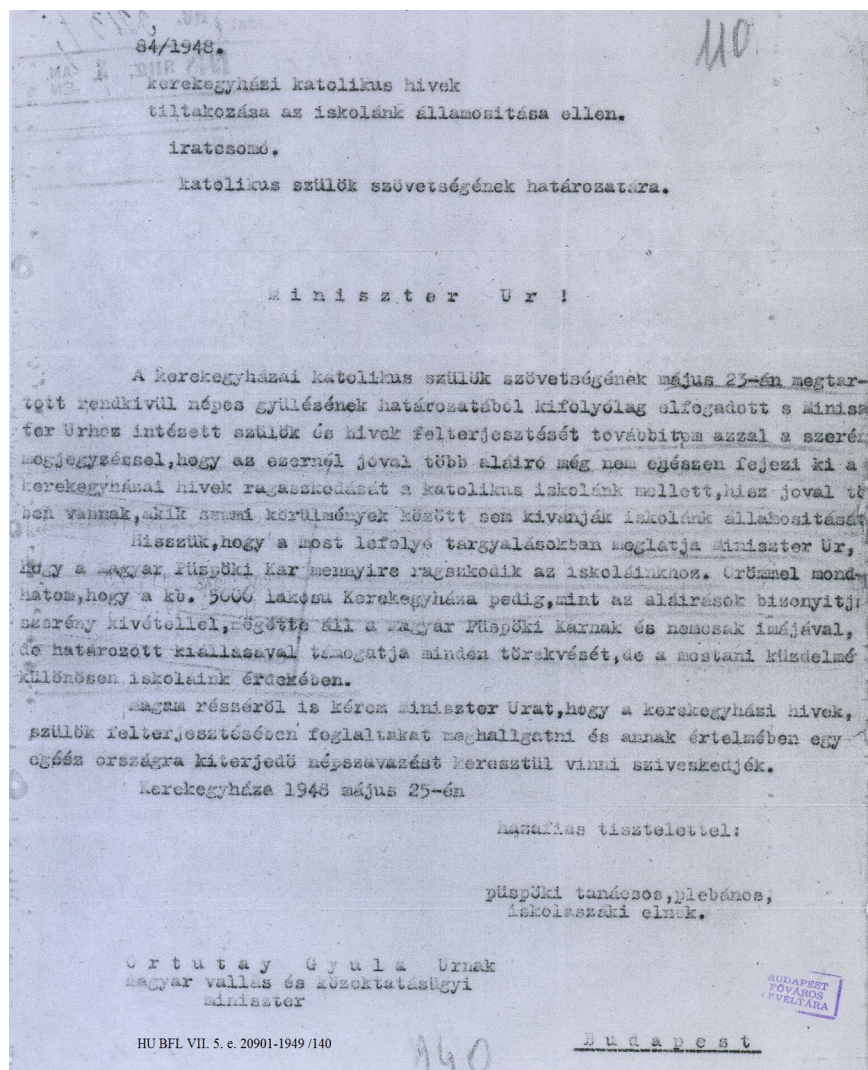
Magyar Püspöki Karnak és nem csak imájával, de határozott kiállásával támogatja minden törekvését, de a mostani küzdelmét különösen iskolánk érdekében.

A magam részéről is kérem Miniszter Urat, hogy a kerekegyházi hívek, szülők felterjesztésében foglaltakat meghallgatni és annak értelmében egy egész országra kiterjedő népszavazást keresztül vinni szíveskedjék.

Kerekegyháza 1948. május 25-én,

Hazafias tisztelettel: Vári Ferenc püspöki tanácsos, plébános, iskolaszék elnök.

Ortutay Gyula Úrnak, Magyar Vallás és Közoktatásügyi miniszternek Budapest."⁵³

Hiába a
példaértékű
tiltakozás az
egyházi iskolánk
államosítása
ellen, a gőzerővel
dolgozó
propaganda,
az erőszakos
letartóztatások,
a kirakatper
megrendezése,
mindent felül írt.

Megjegyzem, hogy az idézett levélben megfogalmazott aláírás gyűjtőívvel nem találkoztam a kutatásom során. Az egyértelmű volt abban az időben, hogy a postai leveleket ellenőrizték, cenzúrázták, így az is biztosra vehető, hogy e levél sem jutott el a címzetthez. Ekkor már olyan előrehaladott volt az iskolák államosításának a ténye, hogy e levéllel senki nem foglalkozhatott. Egyszóval, e levél lepörgött arról a kommunista vezetésről, amelyik az oktatást, mindenképpen állami felügyelet alá kívánta vonni.

Vári Ferenc és társai letartóztatása

A Kommunista Párt 1948. június 16-án terjesztette be az országgyűlésnek az iskolák államosításáról szóló törvényjavaslatát. A törvény megszavazásával kíméletlen hadjárat indult ezen intézmények vezetői és egyházi személyiségek ellen. A katolikus egyházunk és a plébánosunk részéről, a félelem abszolút jogos volt. Mivel a háborút követően, az egyház és a keresztényüldözés következményeként, a törvény megszavazását követő nap, 1948. június 17-én Vári Ferenc plébánost és mintegy 30 kerekgyházi személyt letartóztattak.⁵⁴

A kommunista párt által megnevezett, az egyházhoz közel álló, a közéletből eltávolítani kívánt személyeket és a kihallgatásra szánt hívőket, a volt Rákóczi utcai, csendőrség /a későbbi óvoda/ épületében gyűjtötték össze. A begyűjtött személyeket, teherautóval szállították Kecskemétre. A kerekgyházi tanácsháza előtt egy teherautó ÁVH-s, vagy katonaság állt készenlétben. Az utcákat dzsippel járták, a lakosság elrettentése érdekében. Kecskeméten, az első kihallgatás az ÁVH-val szembeni tanácsháza, keleti részének pincéjében történt. Az ÁVH és a tanácsháza közti utcában, egy pótkocsis teherautó ÁVH-s, vagy katonaság állt készenlétben. A látottak alapján kimondható, hogy a kihallgatások során, az eljárás alá vonni kívánt személyekkel szemben, erőszakot alkalmaztak. Volt, aki arról beszélt, hogy kihallatszott a folyosóra, ahogy ütötték Vári Ferencet és kihallatszott a jajgatása is. A kihallgatásokat követően, azokat a hívőket szabadon engedték, akiket nem kívántak e koncepció kirakatperben, eljárás alá vonni.

Vári Ferenc plébános letartóztatásáról, két dokumentum található a Váci Püspöki Káptalani Levéltárban. Egyik a Kecskeméti Római Katolikus Plébánia Hivatalától, a Kecskeméti Esperesi Kerület Esperesétől, 1948. június 18-i keltezéssel, szám: 777/1948. amelyben mély alázattal jelenti az esperes úr, a Nagyméltóságú és Főtisztelendő Megyés Püspök Úrnak, hogy Vári Ferenc kerekgyházi plébánost, tegnap délután ismeretlen okból letartóztatták, és állítólag Kecskemétre hurcolták. A másik dokumentum pedig a Kerekgyházai Római Katolikus Plébániai Hivataltól származik, amelyet idézni kívánok:

54 MNL BKML V. 348. Kerekgyháza Nagyközség közigazgatási iratai. 28-as doboz 2512/948.

„93/1948.

Kerekegyházai Római Katolikus Plébániai Hivatalból

Tárgy: Vári Ferenc plébános úr letartóztatása.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr! *Kegyelmes Atyám!*

Még mindig az izgalmak hatása alatt állok, mikor ezt a jelentést írom. Nem mindennapos esemény volt nálunk csütörtökön. Általános razzia a községben, nagyszámú letartóztatással. Ezek között volt tantestületünk két tagja, a plébános úr, meg jó magam is. Eleinte a helybeli rendőrségen hallgattak ki a nyomozók, majd mindnyájunkat autóval beszállítottak Kecskemétre. Az ottani kihallgatás egészen hajnalig tartott és ennek végén a beszállítottaknak körülbelül a felét, úgy húszat – köztük engem is – hazaengedtek. A vallatások lefolyásáról személyesen szeretnék majd egyszer beszámolni Kegyelmes Püspök Atyámnak. A leg súlyosabb vádak a plébános úr ellen vannak, aki nemcsak, hogy most nincs még itthon, de arra belátható időn belül sem kerül sor. Egész vallatásnak a hangulata csak megerősítette a nyomozóknak kategorikus kijelentését: Vári plébános nem fog többé reverendát ölteni. (Civilben vittek el bennünket.)

Éppen Ezért Kegyelmes Püspök Atyám távirat válaszának megfelelően, már kerestem módját annak, hogy plébános úr helyére papot szerezzenek, főleg a vasárnapi istentiszteletek elvégzésére. Telefonon a kerületi esperes urat is kértem, hogy segítsen ebben, azon kívül holnap megy valaki Kecskemétre, aki szintén megígérte, hogy mindent elkövet ebben az ügyben. Ha biztosat tudok majd a tárgyalások eredményéről, azonnal értesítem a Kegyelmes Püspök Atyát, hogy a végleges intézkedéseket megtenni szíveskedjék. Addig is hálásan vennék minden irányítást, mert különösen a mostani izgalmak hatása alatt sokszor olyan tanácstalannak érzem magam.

További intézkedéseket várva, felszentelt kezeit csókolva, maradtam a Kegyelmes Püspök Atyának legkisebb káplánja.

Kerekegyháza 1948. június 18. Varga József”⁵⁵

A letartóztatásokat követően, a fentebb említett módon, a sajtóban illetve a médiában, kíméletlen országos propaganda veszi kezdetét, melynek elsődleges célja a példát statuálás, a társadalom széles rétegei irányába a megfélemlítésre és az elrettentésre, hogy ne merjenek ellenállást tanúsítani az iskolák államosításával szemben. A nagyszámú újságcikk fontos szerepet kapott a kommunista propagandában az ártatlanul meghurcoltak, de különösen Vári plébános lejáratásában.

A Kecskeméti Lapok című újságban a következő címmel jelentek meg cikkek 1948-ban: Kedden benyújtják a törvényjavaslatot az iskolák államosításáról.⁵⁶

⁵⁵ VPKL, Vári Ferenc anyagában.

⁵⁶ Kecskeméti Lapok 1948. június 12. számában.

*Két halálos ítélet a pócspetri ügyben.*⁵⁷

*Demokráciaellenes izgatásért őrizetbe vették Vári Ferenc kerekegyházi plébánost és két társát. Még hét személy ellen indult meg az eljárás.*⁵⁸

*Internálták a kerekegyházi bujtogatókat.*⁵⁹

*Csütörtökön és pénteken kerülnek a kerekegyházi rémhírterjesztők a budapesti külön tanács elé.*⁶⁰

*Holnap reggel 9 órakor kerülnek a budapesti külön-tanács elé a kerekegyházi rémhírterjesztők.*⁶¹

*Népbíróság előtt állanak a kerekegyházi rémhírterjesztők.*⁶²

*3 évi börtönre ítélte a népbíróság Vári Ferenc kerekegyházi plébánost.*⁶³

*Nemzeti Bizottság állásfoglalása a klerikális reakció és a mindszenzizmus ellen.*⁶⁴

A Pócspetri cikkhez mindenképpen hozzá kívánom tenni, hogy hasonló koncepció per, mint a kerekegyházi. Pócspetriben, a N. B. döntését követően, miután 1948. június 3-án megszavazták az egyházi iskolák államosítását, egy spontán tüntetés következményeként, egy ember meghalt, amiből generáltak egy koncepciót per.

Kecskeméti lapok 1948. június 25-i cikke a letartóztatásokról.

„Demokráciaellenes izgatásért Őrizetbe vették Vári Ferenc Kerekegyházi plébánost és 2 társát. Még hét személy ellen indult meg az eljárás.

A kecskeméti államvédelmi osztály már hónapokkal ezelőtt tudomást szerzett arról, hogy a szomszédos Kerekegyházán nyílt izgatás és rémhírterjesztés folyik a demokrácia ellen. Az akció középpontjában a falu plébánosa, Vári Ferenc római katolikus pap áll, aki az egyház-község rokonérzelmű vezetőivel minden alkalmat megragad arra, hogy híveit az államosítások - különösképpen az iskolák államosítása ellen hangolja, azon kívül a legkülönbözőbb rémhíreket terjesztette a kül- és belpolitika eseményeivel kapcsolatban.

Az államvédelmi osztályon régóta figyelemmel kísérték a kerekegyházi eseményeket, a múlt hét végén detektívek szálltak ki a községbe, őrizetbe vették Vári plébánost és mindazokat, akiknek közvetlen kapcsolatuk volt vele és feltehető, hogy részt vettek a közös akcióban.

Az államvédelmi osztályon mára befejezték a rendkívüli bonyolult és szerteágazó ügy nyomozását és tájékoztatták a sajtó tudósítóit a kerekegyházi eseményekről.

57 *Kecskeméti Lapok* 1948. június 13. számában.

58 *Kecskeméti Lapok* 1948. június 25. számában

59 *Kecskeméti Lapok* 1948. augusztus 6. számában.

60 *Kecskeméti Lapok* 1948. október 27. számában

61 *Kecskeméti Lapok* 1948. október 30. számában.

62 *Kecskeméti Lapok* 1948. október 31. számában

63 *Kecskeméti Lapok* 1948. november 3. számában

64 *Kecskeméti Lapok* 1948. november 4. számában

„Ördög és Egyház”

Kerekegyházán mondja a hivatalos rendőri jelentés – Vári Ferenc plébános, Puchardt Győző, a római katolikus iskola igazgatója és Herpay Kálmán műegyetemi hallgató vezetésével folyt az agitáció. Ők hárman voltak azok, akik gyűléseken, ünnepségeken, előadásokon vezérszerepet vittek a politizálásban és minden alkalommal súlyos, demokráciaellenes kijelentéseket tettek.

Vári plébános februárban például egy egyházközségi családi estén mintegy 200 ember előtt, előadást tartott az „Ördög és az Egyház” címen. „Az ördög a történelem folyamán minden alkalmat megragadott arra, hogy megrontsa az egyházat – mondotta. – Ma is megrohanja, egyenként csábít bennünket, el akarja ragadni iskolánkat, hogy ördögi nevelésben részesíthesse ifjúságunkat.”

Egy ünnepségen a plébános ezt a hírt közölte ismerőseivel: „Magyarországról, a Petőfi-ről elnevezett brigádban ezer fiatalembert küldtek a görög harctérre, akik az első alkalommal, teljes felszereléssel átmentek az amerikaiakhoz.” A hívőknek egyszer ezt mondta: „Ne engedjétek magatokat félrevezetni. Jöhet bármilyen rendszer, végül az fog győzni, amelyik legközelebb áll Krisztushoz.”

Áldozó csütörtökön így nyilatkozott. „Legyenek bárkik, akik az országot vezetik, rosszul vezetik. Uralkodásuk nem tart sokáig, az igazság győzni fog.”

A szószerken minden pásztorlevelet felolvasott, utána pedig egy alkalommal így utasította híveit. „Álljon mindenki talpra, ha kell, az életével védje az iskolát. Fel kell biztatni a községet, mert ha most nem állunk ellen, elbukunk.”

Egy másik alkalommal az iskolák államosításának tervezőit és szorgalmazóit közönséges rablóknak nevezte.

Így beszélt a volt MOVE-titkár Puchardt Győző, a katolikus iskola igazgatója, a MOVÉ-nek és a MÉP-nek volt titkára, a magyar rádióról így vélekedett: „Szinte undorodom ettől a sok hazugságtól, amit a magyar rádió mond!”

Amikor a Szovjetunió a szabadságharc zászlóit visszaadta, így nyilatkozott: „Ezt egyszer már visszaadták, de csak is azért, hogy újra elrabolhassák. Jobban tennék, ha a hadifoglyokat szállítanák haza, de ezt csak ígérgetik.”

Amikor egy alsópusztai tanító közölte vele, hogy iskolájában bált rendeztek a görög harcosok javára, Puchardt igazgató barátságosan ezt tanácsolta kartársának.

„Legyen eszetek! Vigyázzatok az elszámolásnál. Csak öt forintot küldjétek a görögöknek, a vevényre pedig írjátok rá, hogy a pénzen vegyenek maguknak bakancsfűzőt és akaszszák fel rá magukat.”

A demokráciának ő sem jószolt hosszú életet: „Nem kell elkeseredni, csak pár hónapról van szó, aztán minden visszajön.”

A gazdaember azért örül az esőnek, mert jobb volt tőle a termése. Az iskola igazgatója azért örült: „Nagyon kell ez az eső, nagyra nő a kender tőle, úgylis sok kötél kell majd az akasztásokhoz.”

A község katolikussága több tiltakozó levelet küldött el különböző személyeknek az iskolák államosítása ellen. Puchardt azonban az Ortutay Gyulának küldött levelet nem helyeselte: „Kár volt olyan szépen megfogalmazni ezt a levelet annak a fajankónak. Azt kellett volna csak írni: Te marha, vond vissza az államosítást, mert felakasztunk érte.”

Külpolitikai horizont – Kerekegyházán

Herpay Kálmán egyetemi hallgató volt a község hírmagyarázója. Ő adta hírül, hogy a csehszlovák választások előtt amerikai csapatok szállják meg Csehszlovákiát, mert Amerika nem akarja, hogy megismétlődjének a magyarországi események.

Az olasz választásokról kijelentette, hogy jobb lenne, ha a baloldal győzne, mert akkor Amerika azonnal beavatkozna, így viszont várni kell egy darabig.

Szerinte nagyon tragikus lesz, ha még sokáig várni kell az amerikaiakra, mert később már hiába jönnek, nem lesz kit felszabadítani, addig ez a nyomorba taszított nép úgylis elsorvad.

Ilyen és ehhez hasonló véleményekkel traktálta híveit a rémhírterjesztő plébános és két társa. Sokan hittek nekik, és mint valami remek szenzációt, adták szájról-szájra a frissen szerzett értesülést, néha megtoldva a saját véleményükkel is. Kerekegyháza egyetlen rémhírterjesztő központ volt és lett volna mindig, ha az államrendőrség közbe nem lép.

Három őrizetbe vétel

A kerekegyházi rémhírterjesztők vezérkara, Vári Ferenc, Puchardt Győző és Herpay Kálmán most a rendőrség fogdájában várják sorsuk jobbra fordulását. Rajtuk kívül még hét ember ellen indult meg az eljárás, azonban nem vették őrizetbe, csak szigorú rendőri felügyelet alá helyezték őket.

A rémhírterjesztők: Dr. Móczár Antal földbirtokos, akinek ezer hold földje volt és most annak visszaszerzését várja az amerikaiak jövetelétől.

Dr. André János orvos volt repülő százados.

Horváth Mária tanítónő, akit a kecskeméti népbíróság 2 évi börtönre ítélt népellenes bűncselekmény miatt, a NOT azonban felmentő ítéletet hozott.

Székely Emma tanítónő, Solymos Imre tanító, volt határvadász zászlós, Szirtes János a kerekegyházi „Szülők szövetségének elnöke” és végül Mikity Rózsa tanítónő, aki kijelentette, hogy ha az iskolát államosítják, soha többé nem lépi át a küszöbét.

Értesítéseink szerint mind a tíz rémhírterjesztő ügyét Budapestre küldi meg a kecskeméti politikai rendőrség, ahol majd a népbíróságok mellé rendelt különleges ötös tanács vonja felelősségre őket az 1946-ban kelt, a köztársaság védelméről szóló törvénybe ütköző sorozatos bűncselekmények miatt.

*A három főbűnöst, Várit, Puchardot és Herpayt addig is internálják. Még e héten sor kerül elszállításukra.*⁶⁵

Herpay Kálmánnal történt beszélgetés megerősíti, hogy az újságcikkekben különösen kiemelt szerepet kapott Várit, Puchardot, és Herpayt, elkülönítetten, kiemelten kezelték. Látva azt, hogy a kirakatper az iskolák államosítása terén, országos szinten egyedülállóan volt előre kiterve, a Magyar Távirati Iroda tudósításaiban is, és más megyei lapokban is jelenhettek meg, az országos propaganda részeként hírek a kirakatperünkről. Az előre kiterve, az előre megírt forgatókönyv alapján megvalósított koncepció kirakatper, két tekintetben volt példaértékű. Irányított propagandával, elrettentésként, megfélemlítésként használták fel más települések irányába, hogy ne merjenek ellenállást tanúsítani az egyházi iskolák államosításával szemben. Az előre megtervezett politikai koncepció valódi célja, nem a vádlottak ellen szólt. Az irányított tömegnyilvánossággal, különböző társadalmi rétegek, az egyház, az egyházi személyiségek, így „Vári Ferenc politikai lejárását, megszegését”, illetve a keresztény hívő emberek megfélemlítését, elrettentését kívánták vele elérni. A kommunista vészkorszak idején, 1945 után, Rákosiék egyik célja, az évezredek keresztény gyökerek roncsolása, megsemmisítése, a keresztény hitélet, a vallás elszorítása volt.

Vári Ferenc kihallgatásának következő állomása, a „vérprés-állomás”. Hogy mi minden, szenvedésen, kínvallatásokon ment keresztül, a kihallgatások és a letartóztatása során, soha nem fogjuk megtudni. Vári Ferencet és két társát, Puchardt Győzőt valamint Herpay Kálmánt, a Kecskeméti ÁVH-nak meztelenre vetkőztették, majd leguggoltatták őket, és így rugdosták csizmában a veséiket és a kisagyukat. Megalázásként, egy nővel ezt végig nézték, majd üres kihallgatási jegyzőkönyvet íratnak velük alá. Tudták ők, hogy a papoknak legkeservesebb átélni, ha megaláztatásul meztelenre vetkőztetik őket.⁶⁶ Jancsó Imre római katolikus káplán, a „*Keresztény Élet*” hasábjain, visszaemlékezéseiben beszél arról, hogy Vári Ferenc kerekegyházi plébános, véres ingeket küldözgetett ki cserére, a Kecskeméti ÁVH-ról.⁶⁷

Kihallgatását követően, a Dél-Budai Internálótáborban volt előzetes letartóztatásban.⁶⁸

A koncepció kirakatperben, „előre kitervelten”, a „B” egyének, a kommunista párt által megnevezett személyekről gyűjtötték a terhelő adatokat. A törvénytíró besúgóknak, „B” egyéneknek, mindent szabad volt mondania, terjesztették a dezinformációkat, kiprovokálták az emberből azokat a kijelentéseket, amikre szükségük volt, majd ezt követően leírták jelentéseikben.

65 *Kecskeméti Lapok* 1948. június 25. számában.

66 Özvegy Herpay Kálmánné szíves közlése alapján.

67 Jancsó Imre Vencel plébános testvérének, dr. Jancsó Jánosnak köszönhetően, a *Keresztény Élet* hasábjain megjelent teljes cikksorozat szkennelt másolatairól készült kiadvány, *Az Úr Lelke Üzen*, a Kerekegyházi Szent István Egyházközség tájékoztatója, 2011. XIII. évfolyam 5. szám mellett, mellékletként mind a húsz oldallal, megjelent.

68 ÁBTL. 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere, internálásának elrendelése. 68.

Összefüggés figyelhető meg a Vizsgálati Jelentés, és a kihallgatási jegyzőkönyv között! Bemutatásként részlet a 13. oldalas „Vizsgálati Jelentésből”.

„Április 13-án délelőtt az iskola 11 órás szünetében Vári elmondta, hogy értesülése szerint Kecskeméten orosz katonaságot helyeztek el, és ezért az iskolákat le fogják zárni.”⁶⁹

Részlet az 1948. június 18-án történt kihallgatási jegyzőkönyvből. Vári Ferenc kihallgatási jegyzőkönyvébe, beépítették a „B” egyének által megfogalmazott koholt vádakat ügyesen, mintha mindent beismert volna. Amikor az ember elé tették az erőszakot követően a nyomozási kihallgatási jegyzőkönyvet, olvasás nélkül aláírta, nem tudhatta azt írták-e le, amiről beszélt.

„Elismerem azt, hogy 1948. április 13-án a kerekegyházi római katolikus iskola udvarában beszélgetés közben említettem, hogy olyan értesüléseim vannak, mely szerint Kecskeméten orosz katonaságot helyeztek el, és ezért az iskolákat be fogják zárni. Ezt a hírt két diáktól hallottam, nevüket megemlíteni nem tudom.”⁷⁰

Vári Ferenc plébános vádirata

„Budapesti Népjúgyészségtől

1948. Fü. 5333/1. szám

Rendőrségi szám 17780 1948. Szegedi AVÓ.

A Budapesti Népbíróság Különtanácsa

Elnökének

Budapest.

A nyomozati iratait lezárva a következő

vádirat

benyújtásával küldöm át:

a rendőrhatalósági őrizetben levő

Vári Ferenc

kerekegyházi illetőségű, és (Fő u. 260. sz. lakos) terhelt ellen vádat emelek

1. rb. folytatólagosan elkövetett az 1946. évi VII. t. c. 2. § b. pontjába ütköző izgatás bűntette, vele a Btk.8 96. §-a szerint anyagi halmazatban álló

69 ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 164.

70 ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 5.

1. rb. folytatólagosan elkövetett az 1947. XXXIV. t. c. 26 §-ba ütköző és az 1946. VII. t. c. 4. § 2 bekezdése szerint minősülő hírközlés büntette, - végül fenti cselekményekkel ugyan-csak halmazatban álló, -

rb., a Btk. 359 §-ába ütköző és a 356. §-a szerint minősülő 6500/1948. Korm. sz. rendelet 2§-a szerinti büntetés alá eső sikkasztás büntetével, -

mert

1948. február 29. napján, Kerekegyházán „Egyház és ördög” cím alatt tartott előadása során tett következtetéseivel: „Hallottatok a mai evangélium felolvasását a templomban, melyben az ördögről volt szó. A mai világban is kísért egy ördög benneteket és mindenkit. Ma is vannak ördögtől megszállott emberek és vigyázatok, hogy benneteket meg ne kísért-sen és meg ne szálljon az ördög. Az ördög állandóan kísérti az egyházat. Most is, mikor ki akarja venni az egyház hatásköréből az ifjúságot és az iskolák esetleges államosításával a gyermekek nevelését is elakarja ragadni tőlünk, -

1948 április 25-én Kerekegyházán a Katolikus Szövetségnek általa összehívott ülésén elmondott beszéd következő kitételével: „...Meg kell mondani a szülőknek a mai gyűlésünk tulajdonképpen legfontosabb célját, ezért bejelentem, hogy a közelmúltban a köz-ség összes iskoláinak, köztük a katolikus iskolának is az államosítását. Felteszem a kérdést: vajon megkérdeztek-e valakit, mielőtt ezt a határozatot hozták, vajon a nép akarta-e és, vajon adott-e egyetlen édesapa, vagy édesanya a Nemzeti Bizottság, vagy a képviselő tes-tület egy tagjának is erre felhatalmazást... Meg lehetünk győződve: minden ami történt, a szülők háta mögött történt: Ezért felteszem a kérdést azonosítják-e magukat a szülők a köz-ségházán történetekkel?...”

Mert 1948. május 23. napján ugyancsak Kerekegyházán a Katolikus Szülők vallásos szö-vetségének gyűlésén mondott beszéde következő kitételeivel: „...Mikor a Magyar Dolgozók Pártjának programját olvastuk kezdetben meg voltunk vele elégedve, de amikor az egyházi iskolák államosításáról olvastunk, úgy éreztük, mintha fejbe ütöttek volna bennünket, ifja-inkat akarják kezünkől kivenni. Ahhoz, hogy mi növényeket akarjunk nevelni, nem elégsé-ges két órára a napfényre tenni, tovább pedig bezárni a pincébe. Ugyanez a helyzet, ami-kor heti két hittan órán süt a világosság, a többi órán pedig annak a világosságnak pont az ellenkezője történik. Így kedves híveim gyermekeink lelkét féltjük, mikor az államosítástól féltünk. Vajon ezt akarjuk-e, oda akarunk-e mi is eljutni, amit egy angol lapban olvasha-tunk, hogy a vasárnapi bibliaóra helyett az állami iskolákban a diákok gengszter történe-teket akarnak olvasni...”

Mert 1948. május hó 6. napján Áldozócsütörtökön Kerekegyházán elmondott szentbe-széd következő kitételével: „...Rablók vezetik az országot akik elakarják rabolni az egyházi iskolákat... Ez az állapot és ezeknek a rablóknak vezetése már nem fog soká tartani, mert az igazság előbb, utóbb úgyis győzni fog...”

Mert 1948. júniusában, de közelebből meg nem határozható időpontban elmondott beszédének következő kitételével: „...Járjátok végig körzeteiteket és híreszteljétek el azt, hogy az iskolák államosításával nemcsak az iskolákat akarják elvenni, hanem gyermekeinket is, és családi életünket is szét akarják rombolni...”

A demokratikus államrend és annak alapintézményei ellen /Nemzeti Bizottság/ gyűlöltre izgatott.

mert, 1948. március 19-én nagynyilvánosság előtt tett következő kijelentésével: „... Magyarországon csapatokat (Petőfi Brigád) szerveztek, és azokat Görögországba küldték, hogy a görögök oldalán harcoljanak. Ezek a csapatok átálltak az amerikaiak oldalára...”

mert 1948 áprilisában, miután Puchard Győző megemlítette, hogy a Szabad Nép című újság ügynöke előfizetőket gyűjt, a legközelebbi mise alkalmával nyilvánosan tett következő kijelentésével: „...A községben különféle könyv és nyomtatvány ügynökök járnak, akik előfizetőket gyűjtenek különböző nyomtatványokra és sajtótermékekre ennek során megfélemlítéstől se riadnak vissza... Felhívok mindenkit, bárki is legyen az, aki ilyen célzattal híveimet felkeresi, csak akkor eszközöljék az előfizetést, ha ajánlásomat fel tudják mutatni, mindenki mást, minden további nélkül utasítsanak el, remélem mindenki megérti, hogy mit akarok ezzel mondani...”

mert 1948. áprilisában, de közelebből meg nem határozható időpontban, ugyancsak nagyobb nyilvánosság előtt, amikor egy Kardos nevezetű és gyilkossággal gyanúsított személyről volt szó, akinek az ítéletét végre is hajtották, a következő kijelentésekkel: „...Ebben az ügyben a bíróság a bírák áthelyezését lehetővé tevő törvény folytán valószínűleg ami, oly ítéletet hoz, mert abban az esetben, ha valamilyen bíró úgy ítélkezik, hogy az a mai rendszer embereinek nem tetszik, azt b. listázzák, vagy áthelyezik...”

mert 1948. április 18-án ugyancsak többek jelenlétében tett következő kijelentésével: Kecskeméten a rendszer erősítésére orosz katonaságot helyeznek el és ebből kifolyólag az iskolákat hamarabb fogják bezárni...” végül

mert 1948. május és június havában több ízben nagyobb nyilvánosság előtt tett következő kijelentésével, melyeket egyébként szentbeszédei alkalmával is hangoztatott, hogy: „... mindazokat a római katolikusokat, akik az államosítás mellett szavaznak az egyház soraiból kizárja, a szentségeket nekik ki nem szolgáljuk, nem temetjük őket el és a születendő gyermekeiket nem kereszteljük meg...”

Miáltal olyan valótlan tényeket állított és hirdetett, melyek alkalmasak egyrészt, hogy a közrendet és a köznyugalmat megzavarják, másrészt az ország külpolitikai érdekeit is veszélyeztették, végül

mert Kerekegyházán 1948. évi június hó 16-án az Ipartestület előadásához a volt római katolikus iskolából kölcsönként 28 db kerti székeket és 20 dr. támlásszékeket utasítására a parókiára és illetve a római katolikus templomba vitette, -

a 6500/1948. Korm. sz. rendelet 1 §-a értelmében zár alá vett ingóságokkal, tehát birto-
kában levő idején ingóságokkal, mint a sajátjával rendelkezett.

A vád tekintetében a tárgyalásra az 1946. VII. t. c. 11. §-a és a Bp.16 §-ának 1. bekezdésébe értelmében a budapesti népbíróság különtanácsa bír hatáskörrel és illetékességgel.

Indítványozom a Bp 56 §-a értelmében a védő kirendelését.

A beidézendők jegyzékét a vádirat végén közlöm.

Indokolás:

A nyomozás adatait ny. irányadó tanúk vallomása és terhelt beismerése alapján tényállásként állapítandó meg, hogy a terhelt a vádirat rendelkező részébe írt beszédeket elmondotta, kijelentéseket megtette, illetve a cselekményt elkövette.

Abban a harcban, amelyet az egyházi iskolák államosítása kérdésében az egyház folytatott a terhelt olyan módon vett részt, hogy mozgósította Kerekegyháza katolikus lakosságát. Az idézetekből kitűnik azonban, hogy a terhelt nem elégedett meg azzal, hogy észszerűbb okokkal védje az egyházi iskolákat és indokolja azok fennmaradásának szükségességét, hanem olyan kijelentéseket tett, melyekkel a katolikus híveket, akik elsősorban magyar állampolgárok, a mai rendszer, a demokratikus rend ellen izgatja.

Mert az államosítás szükségessége helyett annak hangoztatása, hogy az ördög szállta meg azokat, akik államosítani akarnak, -

hogy kétségbe vonta a pártok delegáltjaiból alakult Nemzeti Bizottság, tehát népi demokratikus szerv azon jogát, hogy a község nevében előterjesztést és nyilatkozatot tegyen, és a szerv működését úgy állította be, mintha az a katolikus szülők megkerülésével, törvénytelenül járt volna el, -

az állami kezelésben levő iskolák tanítása szellemének olyan beállítása, hogy a nevelés eredményeként a tanulók vallási óra helyett gengszter történeteket olvasnak, -

és a demokratikus rendszer vezető államférfiainak olyan beállítása, hogy azok rablók, akikkel szemben az igazságnak előbb-utóbb győzedelmeskednie kell, -

és az a beállítás, hogy az állam célja az iskolák államosításával a családi élet szétzüllesztése, a gyűlölet felkeltésére alkalmas olyan beállítások, melyeknek a tényleges helyzethez és a tárgyilagos bírálathoz semmi közük és nyilvánvalóan csak az érzelmekre akar hatni, céljuk a demokratikus rend elleni gyűlölet felszítása.

Ugyanígy: azok a híresztelések, hogy Magyarországról állítólag kiképzett harcoló egységek Görögországban az imperialisták oldalára álltak át, - hogy demokratikus rendszerben működő bírák megfélemlítés folytán nem a lelkiismeretük, hanem a tényleges hatalmi helyzet alapján ítéleznek, - hogy orosz katonaságot vesznek igénybe a rendszer megerősítésre, - hogy azokat a szülőket, a kiközösítés veszélye fenyegeti, akik az iskolák államosítása mellett szavaznának, -

olyan tendenciózus beállítottságú hírek, amelyek nyugalom megzavarására feltétlenül alkalmasak, aminthogy azokat terhelt szűk körben huzamosabb időn keresztül, tehát folyamatosan terjesztette, a szándék nyilvánvalóan erre a célra is irányult.

A 6500/1948 Korm. sz. rendelet 1. §-ával zár alá vett ingóságok eltulajdonítása, illetőleg azokkal kapcsolatban rendelkezés, - a sikkasztás tényálladási elemeit meríti ki.

Fenti indokok alapján a vádemelés indokolt.

Budapest, 1948. évi július hó 13. napján.”⁷¹

Itt megjegyzem, hogy a vádirata csupán (koholt) kijelentésekre épült, amelyek valójában semmiképpen nem sérthették a demokráciát, a szólásszabadságot, a szabad véleménynyilvánítást. A vádirat, a politika nyelvén megfogalmazott, koholt, eltorzított, hazug állítások, kijelentések felsorakoztatása, hadrendbe állítása volt. Mindezek után az elkészített vádirat, százalmas alkotás volt, különösen azok után, miután az erőszakos vallatást, kihallgatást követően, üres kihallgatási jegyzőkönyvet írtak Vári Ferenc plébánossal alá. A vádbeszéd, mellőzte a perrendtartás szakmai követelményeit, mindenben a korabeli politikai mentalitást, történelmi szemléletet tükrözte. Miután a vádirata valótlan kijelentések sorozatára épült, az emberi jogok, a szabad véleménynyilvánítás jogának, egyértelmű rosszululatú, teljes elnyomásáról, eltiprásáról beszélhetünk. A vádemelési javaslatának tartalmában lehetnek valósnak tűnő kijelentések, de ezek semmiképpen nem lehetnek jogellenesek, és nem voltak alkalmasak bűncselekmény megállapítására. A vétségként felhozott vádak szerkesztésébe, beleszólása volt a politikai vezetésnek, mint ahogy a bíraktól elvárt meghatározott ítéletek meghozatalába is.

Vári Ferenc plébános fellebbezése a vádiratra

Vári plébános, a kibocsátott vádiratával szemben észrevétellel élt a Népbírószak irányába, hogy a vádiratban feltüntetett kijelentéseket nem tette meg, és ennek igazolásul, 8 hamis állítással szemben, összesen 27 alkalommal nevez meg tanút, kiknek kéri a tanúkenti kihallgatását, akik igazolni fogják állításainak valódiságát.

„Tekintetes Népbírószak!

Ellenem Nü.5335/1948. szám alatt kibocsátott vádiratra már igazolt ügyvédem útján észrevételeimet

az alábbiakban terjesztem elő:

A népbírószak megvádolt engem I. rendbeli folytatólagosan elkövetett az 1946. évi VII.t.c.2.§.b. /pontjába ütköző bűntette, vele a Btk.96.§-a szerint anyagi halmazatban álló I. rendbeli folytatólagosan elkövetett az 1947. XXXIV.t.c.26.§-ába ütköző és az

71 Dr. Sárkány György sk. vezetőnépbírószak h. Dr. Halász Sándor sk. népbírószak. Kiadvány hitelül: mh. igazgató. A tárgyalásra idézendők: Vári Ferenc mint terhelt vádirattal, Központi Internálótáborban. Puchard Győző mint tanú, Központi Internálótábor. Szirtes János Kerekegyháza, Kossuth Lajos u. 51. Trepák Károly Széchenyi u. 432. Solymos Imre Rákóczi u. 160. Nagy Sándor Fő ú. 243. Varga József plébánia. Bíró László Általános iskola Szent István tér. Kirendelt védő. BFL XXV. 2. b. Budapesti Népbírószak iratai - Büntető iratok – 5335/1948 Bűnügy Vári Ferenc és társai. 4-7.

1946.VII.t.c.4.§.2.bek. minősülő hírközlés büntette, - végül fenti cselekményekkel ugyancsak halmazatban álló I. rendbeli a Btk.329.§-ába ütköző és a 356.§-a szerint minősülő a 6500/1948.Korm.sz. rendelet 2.§-a szerinti büntetés alá eső sikkasztás büntetével, -

1./ mert 1948. február 29-én Kerekegyházán Egyház és Ördög címen tartott előadás kapcsán a vádiratban feltüntetett kijelentést tettem volna.

Ezzel kapcsolatban előadom, hogy a vádirat szerinti kijelentéseket nem tettem meg. Vagy ha meg is tettem, nem olyan formában, tartalommal és célzattal tettem, mint azt a vádirat feltünteti. Én az ezen napon evangélium indítása folytán /Jézus megkísértése:/ szoltam az ördögről az egyház tanítását kifejtve és Szent Péter levelét figyelembe véve. „Az ördög kísért ma is, mint a történelem folyamán végig kísértette az embert, ezért vigyázzanak a szülők az ifjúságra is, ezeket különös módon kísérti az ördög.”

Miért szoltam volna én ekkor- a vádirat kitétele szerint az „iskolák esetleges államosításáról”, mikor annak még ekkor híre sem volt, ellenkezőleg e Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr a legnagyobb elismeréssel szoltott a katolikus iskolákról a költségvetési beszédében. Tehát ezek szerint én semmi módon nem hozhattam össze ekkor az iskolák államosítását az ifjúság kérdésével.

2./ Mert 1948. április 25-én megtartott és a Katolikus Szövetség által összehívott ülésen a tárgysorozat a központból volt kiadva, amelyhez nekünk ragaszkodnunk kellett. A Püspök Úr kötelező jelentései folytán tudomást szerzett a katolikus iskolákkal szembeni támadásokról, és felhívott bennünket, hogy ezeket a támadásokat a demokratikus szellemnek megfelelően utasítsuk vissza. Tehát nem a vádirat szerint feltüntetett támadás volt ez a demokratikus szervek ellen, így a Nemzeti Bizottság ellen is, hanem pusztán „egy demokratikus szellemben” történt lépés akart lenni a katolikus szülő kívánságának a V.K.M. Úrhoz intézett kérvény formájában.

Az előadottak valóságára kérem tanúként kihallgatni.

1./ Taskó Józsefné háztartás. Kun-Pusztá

2./ Zsigó Józsefné „

3./ Tanca Józsefné „ kerekegyházi lakosokat

3./ Mert 1948. május hó 23-án Kerekegyházán a Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének gyűlésén a vádiratban terhemre róttakat, kitételeket nem tettem, vagy ha megtettem azt a püspöki körlevél felolvasásával tettem, amelyet kötelességünk volt felolvasni, vagy pedig a Magyar Nemzetnek május 18.-iki számából Parragi György beszédéből idéztem, mint pld. azt, hogy a „virág nevelésénél nem elég két órára a napfényre tenni, ha azt akarjuk, hogy a katolikus világnézet napfénye minden órán süssön a katolikus iskolában.” Ezen idézetet tehát egy országgyűlési képviselőnek egy napilapban megjelent beszédéből vettem, miért is engem ezért felelősség nem terhelhet, de ha tőlem is származnak ezek a gondolatok, az is természetes lenne, mert hiszen a papságnak az a kötelessége, hogy a lelkekkel és így az ifjúság lelkével is foglalkozzék. Ezért pedig a demokratikus államban felelősségre nem lehet vonni senkit, mert ezzel éppen a demokrácia építésén segítkezünk.

A fentebb előadottakra, vagyis arra, hogy a püspöki körlevél és Parragi György idézetén kívül más demokráciaellenes, - kijelentést nem tettem, kérem kihallgatni a következő tanúkat.

4./ Porvan Józsefné kerekegyházi lakosokat

5./ Tancsa Istvánné „

6./ Bacsik Józsefné „

4./ Mert 1948. május 6-án Áldozócsütörtökön elhangzott szentbeszéden azt a kijelentést tettem, hogy a „rablók vezetik az országot, akik elakarják rabolni az egyháztól az iskolákat.”

1948. május 6-án a vádirat szerintiek egyáltalán nem hangzottak el. Az első-áldozóknak ünnepe ez és ekkor az ifjúsághoz szólottam, a vallás szépségét és természetfölöttiségét fejtegetve előttük.

Az általam előadottak valóságára kérem kihallgatni.

7./ Gazsi Józsefné háztartásbeli

8./ Palla Lajosné háztartásbeli

9./ ifj. Tancsa Jánosné „

10./ Tóth József gazdálkodó

11./ Krupa György „ kerekegyházi lakosokat

5./ mert 1948. júniusában a vádirat szerint, illetve valójában 1948. május hó 20-án a központból kapott leíratot ismertettem, amelynek a tartalma az volt, hogy tegyünk meg mindent demokratikus keretek között, hogy az erre következő vasárnapi gyűlés méltóságteljes állásfoglalás legyen az iskolák ügyében.

A vád szavai soha nem hangzottak el és sem én, sem más nem izgatott a demokratikus államrend alapintézményei, így a Nemzeti Bizottság ellen.

Ezen körülményekre kérem kihallgatni.

12./ Horváth Mária

13./ Kalmár Józsefné

14./ Altrichter György kerekegyházi lakosokat

6./ mert 1948. március 19-én nagy nyilvánosság előtt kijelentettem volna „Magyarországon csapatokat szerveztek és azokat Görögországba küldték, hogy a görögök oldalán harcoljanak. Ezek a csapatok át álltak az amerikaiak oldalára.”

A vádirat szerint 1948. március 19-én elhangzottakat soha sem tettem, káplánom névnapján volt uzsonna ekkor és jelen volt a tantestület legnagyobb része, de senki ezeket a kitételeket nem hallotta.

Kérem erre tanúként meghallgatni.

15./ Baunok Györgyné háztart.

16./ Krupa Istvánné

17./ Ujvári Pálné kerekegyházi lakosokat

7./ mert 1948. áprilisában a vádirat szerinti kitételeket tettem.

Az 1948. áprilisában a könyvvüggyel kapcsolatban tett kijelentéseim nem a vádirat szerinti tartalommal történtek. Ebben az időben adventista könyveket terjesztettek a faluban, amelyet több hívem, így

18./ Pál-Szabó Antalné háztart.

19./ Gyarmati Béla földműves

20./ Baunoch Györgyné földműves, kerekegyházai lakosok, be is hoztak a plébániára. Erre hívtam én fel híveim figyelmét és kértem őket, hogy vallási dolgokat terjesztő iratokat, könyveket ajánlásom nélkül ne vegyenek. A Szabad Nép-ről, vagy bármelyik politikai napi-lapról egyáltalán nem tettem említést és soha sem igyekeztem befolyásolni híveimet, hogy milyen újságot járassanak.

8./ mert 1948. áprilisában Kardos nevezetű és gyilkossággal kapcsolatban vádirat szerintieket mondtam volna.

Kardos nevezetű egyén gyilkossági ügyével kapcsolatban 1948. áprilisában állítólag a vádirat szerint elhangzottakat egyáltalán nem tettem, de az elképzelhetetlen is lenne, mert hogyan védhettem volna egy olyan bestiális gyilkost, mint nevezett, aki a vadházastársát gyilkolta meg. Ezen védekezésem az is alátámasztja, hogy tudtam mindent a gyilkossági ügygel kapcsolatban, mert

21./ Reibl Tamásné vendéglős, kerekegyházai lakos,

22./ özv. Trepák Pálné háztartásbeli

akihez a gyilkos közvetlen tette után betért, mindent közölt velem.

9./ mert 1948. április 13-án azt a kijelentést tettem volna, hogy „Kecskeméten a rendszer erősítésére orosz katonaságot helyeznek el és ebből kifolyólag, az iskolákat hamarabb fogják bezárni.”

Azon kijelentéseket, hogy orosz katonaságot helyeznek el az iskolákba, és ezért hamarabb fogják azokat bezárni, egyáltalán nem tettem.

10./ mert 1948. májusában és júniusában a vádirat szerinti kijelentéseket tettem.

Azokat a kijelentéseket, beszédeket, amelyeket a vádirat 1948. május és június havában irt terhemre a vádirat szerinti formában nem mondtam el. A kiközösítéssel kapcsolatban önállóan nem foglaltam állást, csak a püspöki körlevelet olvastam fel, melyet kötelességszerűen meg kellett tennem, s melyért személyszerűen nem vagyok felelősségre vonható.

11./ a székekkel kapcsolatban előadom, hogy 1928. évben vásároltunk 70 drb. támlás széket és pedig 20 drb.-ot az iskola részére, 50 drb-t pedig a tanácsterem részére, 50 drb. kertiszéket pedig 1943. évben én vásároltam az Actió Catholica pénzéből az előadásokhoz. Tehát az iskola tulajdonát csupán 20 drb. szék képezi, és így jogosan vitettem el a 28 drb. kertiszéket és 20 drb. támlásszéket. Máshol nem volt helyünk, ezért kellett a többi székeket is az iskolában tartani anélkül, hogy át lettek volna adva az iskolának, vagy fel lett volna véve az iskola leltárába.

Mindezekről tudomása van

23./ Altrichter György gazdálkodó

24./ Trepák Károly „

25./ Boda Mihály „

26./ Sebetka József és Langó László valamennyien kerekegyházai lakosok, akik igazolják állításaim valóságát és kérem tanúként való meghallgatásukat.

Az előadottakból kitűnik, hogy én semmi olyat nem követtem el, amellyel támadtam volna a demokratikus államrendet, vagy a katolikus iskolák érdekeit oly formában védtem volna, amely a demokratikus eszmékkel és eszközökkel ellentétben áll, és melyet bizonyítani is tudok, ezért tisztelettel kérem a vád és körülményei alól való felmentésemet.

Tisztelettel: Vári Ferenc”⁷²

A kerekegyházi Temetőnkben, a haranglábtól kissé feljebb, a főközlekedési út mellett jobbról lévő sírban, a templom, iskola és plébánia építő Altrichter Ferenc plébános, esperes édesanyja, Ohai-Seres Petronella, és testvérei Jolán és György, valamint György felesége nyugszanak. Altrichter György, a katolikus leány és fiú egyesület által előadott színdaraboknak volt a szerzője, míg e színdarabi előadások zenéjét, Puchardt Győző iskolaigazgató, kántor szerezte. Ennek bizonyításául, Puchardt Győző élettörténetén belül, mutatok is be egy dokumentumot.

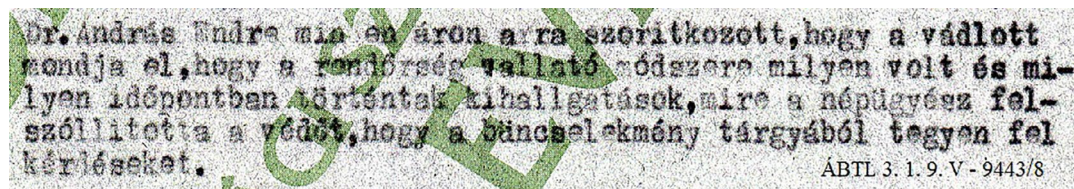
72 BFL VII. 5. e. Népbírásgától átvett peres ügyek iratai – 20901/1949 Vári Ferenc és társai. 107-113.

A Vári plébános által megnevezett tanúk közül, mindössze két személy tesz tanúvallomást Kecskeméten, az 1948. október 30-i tárgyaláson, Trepák Károly és Altrichter György. Az utóbbiról, Györgyről el kell mondanom, hogy valószínűsíthető, hogy tönkretették, mivel a rendszer üldözte az Altrichter családot, és viszonylag fiatalon 1952-ben, 58 évesen halt meg.

A bíróság teljesen figyelmen kívül hagyta a vádlottak védekezését és a bizonyítási indítványok kezdeményezését. A bírósági tárgyalást megelőzte a politikai döntés, a kommunista párt döntése. A per tárgyalását az ÁVH készítette elő, a kommunista pártvezetés elvárásainak megfelelően, amelyre mondhatni azt, hogy egyben utasítás is volt a bírák irányába. A háttérben meghúzódó politikai döntésre meghozott érdemtelen ítélet, a színpalak előtti, az ügyben meghozandó érdemi bírói döntés kimondása, nemes egyszerűséggel szintiszta komédia volt. A vérbírák a tárgyalás során a bizonyítékokat nem vették figyelembe, nem is voltak rá kíváncsiak, tevékenységük mindenben megfelelt a kommunista párt elvárásainak, a szereposztás, az ügyési színjáték, pedig mindenben megfelelt a rendezői elvárásoknak.

A kihallgatások veréssel, kínzással, szenvedéssel jártak, az ember aláírta azt is, amit nem követett el, az „üres kihallgatási jegyzőkönyvet” is. Fentebb beszéltem, a vele szemben elkövetett erőszakról. Nyilvánvaló, hogy nem beszélhetett arról, hogy milyen kényszerítő eszközök hatására írta alá, az üres kihallgatási jegyzőkönyvet. Íme a bizonyíték, dr. András Endre védőügyvéd kérésének elutasítása.

„Dr. András Endre mindenáron arra szorítkozott, hogy a vádlott mondja el, hogy a rendőrség vallató eszköze milyen volt és milyen időpontban történtek a kihallgatások, mire a népbünyész felszólította a védőt, hogy a bűncselekmény tárgyából tegyen fel kérdéseket.”⁷³

Dr. András Endre mindenáron arra szorítkozott, hogy a vádlott mondja el, hogy a rendőrség vallató eszköze milyen volt és milyen időpontban történtek a kihallgatások, mire a népbünyész felszólította a védőt, hogy a bűncselekmény tárgyából tegyen fel kérdéseket.

ÁBTL 3. 1. 9. V - 9443/8

E dokumentum ékes bizonyítéka annak, hogy a védő ugyan jelen van a tárgyaláson, de érdemi munkát nem tud felmutatni, mert ebben akadályozzák.

Vári Ferenc plébános I fokú ítélete, amelyről két jegyzőkönyv is tanúskodik, íme az első

1948. október 30-án, Kecskeméten tartott nyilvános főtárgyalás jegyzőkönyve, a Népbíróság első fokon a következő döntést hozta:

„A budapesti népbíróság különtanácsa I fokú ítélet.

Nb. XXIII. 3213/1940/3 szám.

A Magyar Köztársaság Nevében!

*A budapesti népbíróság különtanácsa nyilvános tárgyalás alapján
meghozta a következő:*

ítéletet:

Vári Ferenc vádlott, bűnös az 1946: VII. tc. 2. § b. pontjába ütköző folytatólagosan elkövetett izgatás büntetében.

Ezért őt a népbíróság különtanácsa az 1946: VII. t. c. 10. § III. és V. bek. alapján 3 (: három) évi börtönre, mint főbüntetésre és 10 (: tíz) évi hivatalvesztésre, politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére és fellelhető vagyon ¼ (: egynegyed) részének elkobzására, mint mellékbüntetésre ítéli.

A vádlottnak 1948. június 28-tól tartó rendőrhatalósági őrizetével a Btk. 94. § és az 1947: XXXIV. t. c. 2. § II. bek. alapján 4 (:négy:) hónapot és 2 (:kettő:) napot kitöltöttnek nyilvánít.

Köteles a vádlott a Bp. 480 §-a értelmében 134 (:egyszázharmincnégyszáz) forint 76 fillér eddigi és a jövőben felmerülő bűnügyi eljárási költséget az államkincstárnak megtéríteni.

A népbíróság különtanácsa a vádlottat az 1947: XXXIV. tc. 26. § -ába ütköző hírkorhólas büntetnének s a Btk. 359. §-ába ütköző sikkasztás büntetnének ellene emelt vádjai alól a Bp. 326. § 2. p. alapján felmenti.

Indoklás.

A népbíróság különtanácsa Trepák Károly tanú vallomása, a Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének 1948. május 23-án tartott gyűléséről felvett jegyzőkönyv, püspökéhez intézett a 1948. május 26-án és június 9-én kelt jelentései s a Katolikus Szülők Szövetségének budapesti központjához intézett 1948. május 25-i bejelentése alapján a következő tényállást állapította meg:

A vádlott, mint kerekgyházi plébános 1948. tavaszán az iskolák államosításának a kormányzat által napirendre tűzött és a demokratikus államrend lényegéből folyó terve ellen rendkívül nagy, szenvedélyes és elvakult agitációt fejtett ki szószéken, gyűléseken és a társadalmi élet minden egyéb, rendelkezésére álló téren. E tárgyban tett megnyilatkozásainak a dolog természete szerint csupán egyes mozzanatai rögzíthetők meg. Ilyenekként jelöli meg a különtanács a következőket:

1948. április 27-én a Katolikus Szülők Szövetségének gyűlésén kijelentette, hogy a kerekgyházi nemzeti bizottság a szülők megkérdezése nélkül és nyilvánvaló akarata ellenére hozott olyan határozatot, amelyben kérte a község iskoláinak államosítását. Ezzel kapcsolatban azt mondotta: „az iskoláinkat pedig megvédjük, még az életünk árán is!”

1948. május 23. napján ugyancsak Kerekgyházán a Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének gyűlésén kijelentette: „Gyermekeinket akarják a kezünkől kivenni... Ahhoz, hogy mi növényeket akarjunk nevelni, nem elégséges két órára a napfényre tenni, tovább pedig bezárni a pincébe. Ugyanaz a helyzet, amikor heti két hittan órán süt a világosság, a többi órákon pedig annak a világosságnak pont az ellenkezője történik. Igen kedves híveim gyermekeink lelkét féltjük, amikor az államosítástól félünk.”

1948. május és június havában több ízben nagyobb nyilvánosság előtt tett következő kijelentésével, melyeket egyébként szentbeszédei alkalmával is hangoztatott, hogy „... mindazok a római katolikusokat, akik az államosítás mellett szavaznak az egyház kiközösíteni akarja, a szentségeket nekik ki nem szolgáltatjuk, nem temetjük őket el és a születendő csecsemőiket sem kereszteljük meg.”

Az államosítás mellett állásfoglaló katolikus személyek kiközösítését kimondó püspöki körlevél kihirdetésén kívül szükségtelenül igyekezett a hívekre oly módon hatni, hogy a kiközösítés lelki kényszere minél határozottabb legyen.

A szülők szövetségével budapesti vezetőséghez intézett átiratában „borzasztó terv”-nek bélyegezte az államosítást.

Püspökséghez intézett felterjesztésében az előbbieken említett szülői szövetségi gyűlésre, melyet ő kezdeményezett, irányított és befolyásolt, maga azt jelenti: „Nem kellett volna sok, hogy itt ki ne robbanjon valami katasztrófa, ...de, hogy így lesz e mindig, azt nem tudja megmondani az ember.”

Ugyanerről a püspökséghez intézett jelentésében azt írta: „a hangulat izzó volt.”

A vádlottnak e tényállásban foglalt tevékenysége nem csupán az iskolák államosításának terve ellen, hanem egyben a demokratikus államrend ellen is gyűlöletre való izgatásnak minősül. Az egyháznak az iskolák államosítása kérdésében elfoglalt álláspontja lényegében a világi hatalom és a politikai befolyás megtartásáért vívott harc volt. Az államhatalomnak viszont elemi joga, hogy az ifjúság nevelését, oktatását kizárólagosan intézze és irányítsa. A tényleges kritikai kereteit messze meghaladó s a szenvedélyek felkeltésére alapított agitáció tehát egyúttal magát a demokratikus államrendet is támadta.

A büntetés kiszabásánál enyhítő körülménynek bizonyult a vádlott egyházi felsőbbbbségének utasítása és nyomasztó befolyása, továbbá papi mivoltából folyó elfogultsága az egyház érdekeit érintő kérdésben, - végül feddhetetlen előélete.

Súlyosbító körülmény a folytatólagosság, a kiterjedt tevékenység, nagyobb nyilvánosság és a cselekmény fokozott tárgyi súlya.

Ezek számának a jelentőségének egymáshoz való arányához képest a különtanács a vádlott büntetését 3 évi börtönben határozta meg.

Az ítélet felmentő rendelkezései jogerősek lévén, indokolást nem igényelnek.

A különtanács mellőzte a védelem bizonyítás kiegészítési indítványát, mert a Trepák Károly tanú vallomásaival bizonyítottnak vett kijelentés teljes összhangban van a vádlottnak a hivatkozott jegyzőkönyvekből s jelentéseiből kitűnő tevékenységének többi megnyilatkozásaival s így az egyetlen ez irányú tanúvallomás itt teljes bizonyító erejű.

Kecskemét, 1948. október hó 30.”⁷⁴

Az ítélet megfogalmazása nem csak jogellenes volt, hanem a törvényes büntetőjog súlyos torzítása, arculcsapása is, amely ellentétes volt a civilizált világ büntetőjogi gyakorlatával. Ennek a hamis vádnak, önmagában kellett volna összeroskadnia! A bíróságot csak az érdekelte, hogy amit mondott, az igaz-e a népet vagy sem. A „B” egyének adatgyűjtésére épült nyomozás pedig ezt igazolta. Ha Vári plébánossal szemben Európai jogállami mércével folytatták volna le a bírósági eljárást, nem születhetett volna vele szemben semmilyen elmarasztaló ítélet.

A koncepciós perek jellemzője volt, hogy a védő jelen volt a tárgyaláson, azonban valódi érdemi védelem, tevékenysége során, szóba sem jöhetett. A védelem jogait ugyan nem korlátozták, szabadon terjeszthettek elő bizonyítékokat, de ezeket a bíróság különösebb vizsgálat és indoklás nélkül elutasította. A bírósági tárgyalás, valójában politikai színjáték volt, ahol a védő nem minden esetben állhatott szembe, a háttérben meghúzódó politikai döntéshozókkal, mert ez akár az önpusztításával is járhatott volna. A tárgyaláson a vádlottak padjára ülni ártatlanul, az élet legborzalmasabb órái, a párt irányítása alatt álló, érzéketlen és szívtelen, igazságszolgáltatással szemben.

Vári Ferenc plébánosnak 1948. október 30-án Kecskeméten két tárgyalása volt, vagy két jegyzőkönyv készült a tárgyalásról. Íme a tárgyalás másik jegyzőkönyve, amelyben a fentebb említett két személy is tanúvallomást tesz, de az egyikőjük más témakörben.

74 ÁBTL. 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 176-177.

Vári Ferenc plébános I fokú ítéletének második jegyzőkönyve.

„A budapesti népbíróság különtanácsa.

Nb. XXIII. 3213/1948-3.sz.

Jegyzőkönyv.

Készült az izgatás stb. büntette miatt Vári Ferenc ellen indított bűnügyben a budapesti népbíróság különtanácsa előtt Kecskeméten, 1948. évi október hó 30. napján tartott nyilvános főtárgyalásról.

A tanácselnök a főtárgyalás megnyitása után a vádlottat a személyes viszonyai felől kikérdezi.

Vári Ferenc r. kat. plébános, hittudományi főiskolai végzettségű, a katonaságnál, mint tábori lelkész teljesített szolgálatot, büntetlen, ezen ügyből kifolyólag 1948. évi június hó 28. napja óta rendőrségi őrizetben van.

A tanácselnök megállapítja, hogy Solymosi Imre tanú nem volt megidézhető, mert a kézbesítő jelentése szerint jelenleg Budapesten a központi internáló táborban van, ahova az idő rövidsége miatt az idézés nem volt továbbítható.

A felek meghallgatása után a népbíróság különtanácsa a főtárgyalás megtartását elrendeli.

A tanúk a Bp. 301. §-ának 4. bek. –ében foglalt felhívás és figyelmeztetés után elhagyják a tárgyalótermet.

A tanácselnök felolvassa a budapesti népművelésügyi 1948. évi június hó 13. napján kelt 1948. Nü. 5335/I. sz. vádiratának Bp. 255. §-ának 1. és 2. pontjában megjelölt részét.

Vári Ferenc vádlott a Bp. 304. §. értelmében feltett kérdésekre lényegében a következőképpen nyilatkozik:

A vádat megértettem, de bűnösnek magam nem érzem, mert a vádbeli kijelentéseket vagy egyáltalán nem tettem meg vagy pedig nem olyan értelemben tettem meg.

Védmemre elő kívánom adni: 1948. február 16. napján nagybőjt vasárnapján tartottam „Egyház és Ördög” címen előadást. Ebben arról beszéltem, hogy az ördög ma is kísérti, mint a történelem során végig kísértette az embert. Felhívtam a szülők figyelmét arra, hogy vigyázzanak a gyermekeikre, mert különösen ezeket kísérti az ördög. Itt én az iskolán kívüli gyermekekről kívántam beszélni. Az ezzel a beszédemmel kapcsolatos vádbeli kijelentéseimet nem tettem meg, vagyis nem beszéltem arról, hogy vannak ördögtől megszállt emberek, és hogy ezek el akarják ragadni tőlünk az iskolák államosításával a gyermekek nevelését.

1948. április 25-én a Katolikus Szövetség gyűlésén tartottam beszédet, amelynek a lényege az volt, hogy megállapítottam azt a tényt, hogy Kerekegyházán a Nemzeti Bizottság és a képviselő testület a szülők megkérdezése nélkül állást fogalt az iskolák államosításának a kérdésében és ennek következtében olyan értelmű határozatot hoztak, amelyben a

köztség összes iskoláinak, közöttük a katolikus iskoláknak is kérték az államosítását. Nem tettem meg az ezen beszédemmel kapcsolatban terhemre rótt kijelentéseket.

1948. május hó 20. napján a Katolikus Szülők vallásos szövetségének gyűlésén ismerttettem a második püspök kari körlevelet. Az első püspök kari körlevelet, amely azt tartalmazta, hogy a katolikus egyháznak történelmi alapon joga van az iskolákhoz, nem ismerttettem. A második püspökkari körlevél kiközösítéssel sújtotta mindazokat, akik bármilyen formában elősegítik az iskoláknak az államosítását. Én, mint a katolikus egyház papja köteles vagyok a püspök rendelkezését végrehajtani, s amit az egyházi felsőbbségem, a püspök rendelkezésképpen hozzám küld afelett én bírálatot nem gyakorolhatok. A püspöktől volt olyan utasítás, hogy vissza kell utasítani a katolikus iskolákat ért támadásokat. A szülők kívánságára a kultuszminiszterhez kérelmet is intéztünk olyan irányban, hogy nem kívánjuk az iskolák államosítását. Nem tettem meg az ezen beszédemmel kapcsolatos terhemre rótt vádbeli kijelentéseket sem. 1948. május hó 6. napján tartott szentbeszédem során nem tettem meg a terhemre rótt azon kijelentéseket sem, hogy rablók vezetik az országot, akik el akarják rabolni az egyháztól az iskolákat, de ez az állapot és ezeknek a vezetése már nem fog sokáig tartani, mert az igazság előbb utóbb úgyis győznek fog.

Nem 1948 júniusában, hanem májusában volt az a megbeszélés, amelynek a tárgya az ezt követő vasárnapi gyűlésnek a programja volt. Ekkor arról volt szó, hogy tegyünk meg mindent, hogy a vasárnapi gyűlés méltóságos állásfoglalás legyen a katolikus iskolák államosítása ellen. Nem tettem meg az ekkor elhangzott beszédemmel kapcsolatosan terhemre rótt kijelentéseket sem.

De ugyancsak nem tettem meg a Petőfi brigáddal kapcsolatosan terhemre rótt kijelentéseket sem.

A Szabad Néppel kapcsolatos vádbeli kijelentéseket sem tettem meg. 1948. március 19.-én Szent József napján kihirdettem a híveim előtt azt, hogy a vallásos iratokat és könyveket akkor vásárolhatják meg, hogyha azok az én ajánlásomat tartalmazó névaláírással el vannak látva. De azt tagadom, hogy ezzel kapcsolatban én a Szabad Nép vagy más egyéb sajtótermékről egyáltalán beszéltem volna.

De, ugyancsak nem tettem meg a kecskeméti statáriális bíróság elé került gyilkossal kapcsolatos vádbeli kijelentéseket sem. Néhány diáktól hallottam azt a hírt, hogy Kecskeméten az iskolákban orosz katonákat helyeznek el és ezért az iskolákat hamarabb fogják bezárni. Ennek a hírnek a valóságát én megkérdeztem az angolkisasszonyok nevelőjétől, de a nevezett ezt valótlannak minősítette.

Azon vádpontra vonatkozóan, amely szerint a 1948. május és június havában, több ízben nagyobb nyilvánosság előtt a következő kijelentéseket tettem volna, amelyeket egyébként szentbeszédeim során is hangoztattam volna a vád szerint, hogy „mindazokat a római katolikusokat, akik az iskolák államosítása mellett szavaznak az egyház a soraiból kizárja, a szentségeket nekik ki nem szolgáltatjuk, nem temetjük el őket, és a születendő csecsemőit-

ket sem kereszteljük meg” elő kívánom adni, hogy felolvastam csak az ezt tartalmazó püspöki körlevelet.

Való az, hogy a vádbeli székeket a római katolikus templomba vittem az Ipartestületből, de ez azért történt, mert ezek a székek a római katolikus egyház tulajdonát képezték. Annak idején ugyanis én 70 db. széket csináltattam, ebből 20-at az iskola, 50-et pedig az egyház részére.

Nem tettem egyes alkalmakkor az iskolák államosítását illetően olyan kijelentéseket, hogy a katolikus iskolákat az államosítástól minden erőnkkel megvédjük és még az életünk árán is megakadályozzuk a katolikus iskolák államosítását. Nem tapasztaltam a demokráciában azt, hogy az államrend valakit megakadályozott volna a vallásgyakorlásban. A római katolikus egyház álláspontja szerint jogtalanság volt a letűnt rendszerben a zsidóknak a vallásuk miatt való üldöztetésére. Nekem nem volt szándékomban a tárgyilagos bírálatot meghaladóan állást foglalni a római katolikus iskolák államosítása ellen. Arra vonatkozólag, hogy a krisztusi elvekkel összeegyeztethetőnek tartom-e azt, hogy a római katolikus iskolák államosítása megtörténjék, nem szándékozom most válaszolni.

A nyomozati vallomásom elémbé tárása után, kijelentem, hogy ezt a vallomásomat nem tartom fenn, mert ez egy szokatlanul nehéz éjszaka és nap után jött létre. Felolvasták előttem ezt a nyomozati vallomásomat és én már akkor megjegyeztem, hogy aggódom miatta. A nyomozati vallomásomat a kemény nyomozás és zavaró momentumok következtében nem tudom fenntartani.

Belép: Szirtes János tanú 36 éves, kerekgyházai születésű és ugyanottani lakos, nő, faesztorgályos segéd, a törvényes figyelmeztetés után lényegében vallja:

1948. április hó végén jelen voltam a Katolikus Szövetség gyűlésén az iskolában, ahol a vádlott arról beszélt, hogy a községi Nemzeti Bizottság és a képviselő testület az iskolák államosításának kérdésében egy olyan határozatot hozott, a mi megkérdésünk nélkül, amely szerint kérte a község összes iskoláinak közöttük a katolikus iskoláknak az államosítását is. Mondta a vádlott, hogy nem kérdezték meg előzőleg a szülőket és így a fenti határozat nem a népnek az akarata. Azt a vádlott nem mondta, hogy tiltakozni kell a fenti határozat ellen még akkor is, hogyha ez az életünkbe kerül. De ugyancsak nem minősítette a vádlott az iskolák államosítását gonosz tervnek.

A nyomozati vallomásom elémbetárása után, kijelentem, hogy a nyomozás során kényszerít nem alkalmaztak ellenem, a feltett kérdésekre szabadon adtam elő vallomásomat. A nyomozati vallomásom aláírása előtt csak futólagosan olvastam át, a vallomásomat és így elkerülte a figyelmemet az, hogy abba a főtárgyaláson most általam visszavont vádlottnak tulajdonított fenti kijelentések is belekerültek. Amikor a nyomozati vallomásomat megtettem, akkor összetört lelki állapotban voltam, éjjel vittek el ugyanis lakásomról a családom köréből a rendőrségre s ott kellett hagynom tudóbeteg feleségemet és 4 gyermekemet.

A védő nem ellenzett kérésére a tanú a perrendszerű esküt letette.

Belép: Trepák Károly tanú 52 éves kerekegyházai születésű és ugyanottani lakos, nő, gazdálkodó, érdektelen a törvényes figyelmeztetés után lényegében vallja:

Jelen voltam 1948. április hó 27. napján a római katolikus iskola gyűléstermében tartott Katolikus Szövetség gyűlésén s ezen a vádlott az iskolák államosításának kérdésével foglalkozott. Arról beszélt, hogy a kerekegyházai Nemzeti Bizottság olyan határozatot hozott, ami megkérdésünk nélkül történt, amelyben kérte a község összes iskoláinak az államosítását. Ezzel kapcsolatban a vádlott azt a kijelentést tette, hogy „az iskoláinkat megvédjük még az életünk árán is.” Ezt a kijelentést a vádlott a gyűlés vége felé tette meg. Azzal kapcsolatban tette meg a vádlott ezt a kijelentését, hogy kultuszminiszterhez – szavaival élve – „távíratot küldünk és tiltakozunk az iskoláink államosítása ellen, megvédjük az életünk árán is az iskoláinkat.”

Vádlott: Nem tettem meg a fenti kijelentést.

A szembesítés eredménytelen.

A tanácselnök szembesíti a tanút az előtte kihallgatott Szirtes János tanúval, arra vonatkozólag, hogy a vádlott megtette-e azt a kijelentését, hogy az iskoláinkat megvédjük az államosítástól az életünk árán is.

A szembesítés eredménytelen.

A népbügyész nem ellenzett indítványára a tanú a perrendszerű esküt letette.

Belép: Nagy Sándor tanú 44 éves, lajosmizsei születésű, kerekegyházi lakos, állatorvos, érdektelen a törv. figyelmeztetés után lényegében vallja:

Jelen voltam 1948. április 28.-án Kerekegyházán tartott egyháztanácsi gyűlésen, amelyen a vádlott felolvasta a váci püspök körlevelét, amelyben a püspök felhívja híveit, hogy aláírásukkal ellátott körlevelén tiltakozzanak az egyházi iskolák államosítása ellen. Gyűjtöttek is aláírásokat az államosítás ellen, de arra nem emlékszem, hogy a vádlott személyesen járt volna gyűjteni ilyen aláírásokat. A nyomozás során sem állítottam azt, hogy a vádlott minden alkalmat felhasznált volna arra, hogy izgasson az iskolák államosítása ellen, csak azt mondtam a nyomozás során történt kihallgatásom alkalmával, hogy a vádlott védte a katolikus iskolákat. Ugyancsak nem állítottam a nyomozás során azt sem, hogy a vádlott megakadályozta volna a kerekegyházai „úttörő csoport” megalakulását. A nyomozati valamomásom elémбетárása után kijelentem, hogy aláírtam ezt a vallomásomat s ebbe tévedésből került bele az, hogy a vádlott személyesen gyűjtötte az aláírásokat az iskolák államosítása ellen.

A tanú megeskütése indítvány hiányában mellőztetett.

Belép: Varga József tanú 27 éves, ipolytarnóczi születésű, kerekegyházai lakos, nőtlen, hitoktató káplán, érdektelen, a törvényes figyelmeztetés után lényegében vallja:

1948. március 19.-én a névnapomon tartottunk egy összejövetelt és vagy itt, vagy pedig máshol, biztosan már nem tudom és abban sem vagyok biztos, hogy a vádlottól hallottam-e a terhére rótt Petőfi brigáddal kapcsolatos kijelentéseket, vagyis hogy „Magyarországon

csapatokat szerveztek és azokat Görögországba küldték, hogy a görögök oldalán harcoljanak, de ezek a csapatok átálltak az amerikaiak oldalára.”

A Katolikus Szülők Szövetségének a gyűlése után kis magánbeszélgetés során beszélünk arról, hogy több papot letartóztattak és így szolidaritásból, talán nem kellene miséz-nünk, de ezt kategorikusan, nem határoztuk el és nem is tartottuk be, mert azután én is csak miséztem.

A nyomozati vallomásom elémбетárása után kijelentem, hogy most így emlékszem vissza, ahogyan főtárgyaláson előadtam.

A tanú megesketése indítvány hiányában mellőztetett.

Belép: Bíró László tanú 68 éves, kiskunfélegyházai születésű lakos, nő, iskolai altiszt, érdektelen a törvényes figyelmeztetés után lényegében vallja:

Én 1927. óta teljesítek szolgálatot a kerekegyházai római katolikus iskolában altiszti minőségben. 1948. június 13.-án az iskola udvarán rendezett tornaiünnepély után a székeket egy kocsival elvitték az Ipartestületbe. Nem tudom, hogy ezek a székek kiknek a tulajdonát képezték, csak azt tudom, hogy korábban ezek ott voltak az iskolában.

A tanú megesketése indítvány hiányában mellőztetett.

Belép: Puchardt Győző tanú 42 éves nagybörzsőnyi születésű, kerekegyházai lakos, nő, r. kat. igazgató tanító, nő, érdektelen, a törvényes figyelmeztetés után lényegében vallja:

1948. április 25.-én jelen voltam a Katolikus Szülők Szövetségének a gyűlésén, amelyen a vádlott az iskolák államosításának a kérdésével foglalkozott olyan értelemben, hogy a kerekegyházai Nemzeti Bizottság egy olyan határozatot hozott, amelyben kérte az összes kerekegyházai iskolák államosítását. Beszélt a vádlott arról, hogy most demokrácia van és a szülőket meg kellene hallgatni, hogy akarják-e és kívánják-e a katolikus iskolák államosítását. Arra nem emlékszem, hogy a vádlott ezzel kapcsolatban olyan kijelentést tett volna, hogy a katolikus iskolákat életünk feláldozása árán is megvédjük az államosítástól.

Ugyancsak nem emlékszem arra, hogy a vádlott az iskolák államosítását gonosz tervnek minősítette volna. A nyomozati vallomásom elémбетárása után kijelentettem, hogy ez a vallomásom nem felel meg mindenben a valóságnak, de ennek az okára nem kívánok nyilatkozni.

A tanú megesketése indítvány hiányában mellőztetett.

A védő egyházi könyv bemutatása és tanúk által kívánja bizonyítani azt, hogy vádbeli székek a római katolikus egyház tulajdonát képezik, ezeket ugyanis az egyház vásárolta.

A tanácselnök megállapítja, hogy a felmutatott egyház kiadási könyvben 1943 október 25-iki keltezéssel 50 drb. kerti szék és fuvar kiadási tételeként 579 pengő 26 fillér van bevezetve.

A védő az általa előállított tanúk közül Altrichter György tanúkénti kihallgatását kéri arra vonatkozólag, hogy a vádbeli székek a kerekegyházai rom. kat. egyház tulajdonát képezik, a népbíró nem ellenzi és a népbírószak külön tanácsa elrendeli ezt.

Belép: Altrichter György tanú 54 éves, kassai születésű, kerekgyházai lakos, nő, ny. nyug. OTI tisztviselő, érdektelen, a törv. figyelmeztetés után lényegében vallja:

A kerekgyházi iskola építését a bátyám intézte, ő volt ugyanis annak idején a kerekgyházai r. kath. plébános. Kultúrházat akart építtetni, de nem volt ehhez elég pénz, ezért a róm. kat. iskolában berendeztek két kultúrtermet és az itt elhelyezett vádbeli székek a róm. kat. egyháztulajdonát képezték.

A tanú megeskutést indítvány hiányában mellőztetett.

A tanácselnök a felek által nem ellenezve a Bp. 313. §. 3. bek. –e alapján ismerteti a főtárgyaláson meg nem jelent Solymos Imre tanú nyomozati vallomását.

Ugyancsak felolvassa tanácselnök a felek által nem ellenezve a vádlottnak köv.: kultusz-miniszterhez, a püspökhöz intézett feliratait, úgyszintén a püspöki titkárhoz intézett felterjesztést, a püspökhöz intézett levelet, a miniszterhez, az országgyűlés elnökéhez, az alispánhoz intézett felterjesztéseket, a Katolikus Szülők Szövetségéhez írott levelet, püspökhöz intézett felterjesztést az iskolák államosításával kapcsolatban, és a Katolikus Szülők Szövetségének gyűléséről felvett jegyzőkönyvet.

A vádlott elismeri az ismertetett okiratoknak a szerkesztését kivéve az utóbbi jegyzőkönyvet, amelyet előadása szerint Jenei tanító szövegezte. Az utóbbival kapcsolatban elő kívánja adni, hogy ő ezen a gyűlésen csak a virágról beszélt.

A védő becsatolja Zeisler Béláné és férje házassági anyakönyvi kivonatát, és ezzel kapcsolatban előadja, hogy Zeisler Béláné tanút, mint üldözöttet a vádlott mentette meg s erre vonatkozólag kéri a nevezett tanúként kihallgatni. Bemutatja a vádlott internálására vonatkozó rendőrségi iratot, amely szerint védence 1948. június hó 28. napja óta a vádbeli ügyből kifolyólag rendőrhatalósági őrizetben van.

A tanácselnök a fenti rendőrségi irat alapján megállapítja, hogy a vádlott ezen ügyből kifolyólag 1948. évi június 28. napja óta rendőrhatalósági őrizetben van.

A védő a fenti tanún kívül arra vonatkozólag, hogy a védence nem tette meg a terhére rótt kijelentéseket kér az általa előállított 2. sorszám alatt iratoknál elfekvő észrevételeiben megjelölt tanúinak a kihallgatását.

A népbíróész ellenzi ezt, mert a tényállást teljesen tisztázottnak és felderítettnek találja.

Végzés:

A népbírószak külön tanácsa mellőzi a további bizonyítást, mert a tényállást teljesen tisztázottnak és felderítettnek találja.

A végzés tudomásul vétetett.

A tanácselnök a bizonyító eljárást befejezettnek nyilvánítja.

A népbírószak fenntartja a vádját a vádiratban írott írásbelivel egyezően és az ott leírt tényállást kiegészíti azzal, hogy vád tárgyává kívánja tenni a vádlottnak az egész tevékeny-

ségét, amellyel az iskolák államosítását illetően a közhangulatot megzavarta és egy szabályszerű erre vonatkozó törvényalkotás ellen izgatott, de ugyancsak vád tárgyává kívánja tenni a vádlottnak a Szülők Értekezletén elhangzott azon kijelentését is: „életünk árán is megakadályozzuk az iskolák államosítását, ezt a gonosz tervet.”

Védő és vádlott felmentést kérnek.

A tanácselnök kihirdette a népbíróság különtanácsa által hozott csatolt ítéletet a rendelkező rész felolvasásával és az indoklás szóbeli előadásával.

A népbügyész az ítéletet tudomásul veszi és indítványozza a vádlott előzetes letartóztatásának az elrendelését.

A védő és a vádlott az ítélet ellen semmiségi panaszt jelentenek be a Bp. 385. §. 1. a. pontja alapján a téves minősítés miatt; a II. Bp. 28. §. alapján enyhítés végett; a Népbíró-ságok Országos Tanácsánál szóbeli főtárgyalást és a Bp. 388. §. ut. bek.-ében írott kedvezményt kérnek.

Végzés:

A népbíróság különtanácsa a bejelentett semmiségi panaszok folytán az ügyet felterjeszteni rendeli a Népbíró-ságok Országos Tanácsához;

megadja a védelemnek a Bp. 388. §. utolsó bek.-ének kedvezményét;

Elrendeli a Bp. 330. §. -ának 3.-dik és 4. bek. -e alapján a vádlott előzetes letartóztatását az ügy érdemében hozandó jogerős határozat meghozataláig, mert a kimondott büntetés súlyánál fogva megszökésétől tartani kell.

A végzés tudomásul vétetett.

A tanácselnök a főtárgyalást berekesztette azzal, hogy az annak megtartása következtében felmerült és kiutaltványozott 69 forint 20 fillér népbíróság különtanácsa kecskeméti kiszállásának költség és 15 forint népbírói napidíj részlege a költségjegyzék 1. és 2. tételei alatt feljegyzést nyert.

A jegyzőkönyvet lezárták és aláírták.

K. m. f. t.”⁷⁵

Vári Ferenc plébános I fokú ítéletét követően megjelent újságcikket idézem.

Mint látszik a lázítás irányában igyekeztek elvinni a pert, és ezt tanúsítja a döntés és a róla megjelent tudósítás a Kecskeméti Lapokban is:

**„3 évi börtönre ítélte
a népbíróság Vári Ferenc kerekegyházi plébánost**

75 Dr. Sipos Zoltán sk. tanácselnök dr. Ágoston Sándor sk. jegyzőkönyvvezető,
dr. Andó Ferenc népbügyész. BFL VII. 5. e. Népbíró-ságtól átvett peres
ügyek iratai – 20901/1949 Vári Ferenc és társai. 64-69.

Szombaton a déli órákban a Sipos tanács tanúkihallgatásokkal folytatta Vári Ferenc kerekegyházi plébános ügyében a főtárgyalást. A tanúvallomások elhangzása után sem vád, sem a védelem nem kért újabb bizonyítást. Így a bizonyítási eljárást a tanácselnök befejezettnek nyilvánította.

A budapesti népjogász tartotta meg ezután a vádbeszédét.

Vád- és vádbeszéd

Az egyházi iskolák államosítása ma már befejeződött. A mesterségesen felszított hangulat lecsillapodott. Az államhatalom békés megegyezésre törekedett, abban az időben a katolikus egyház volt az egyetlen, amely a megegyezésnek teljes erejével ellenállt. A vádlott egész magatartásából az a szellem sugárzik ki, amely az egész katolikus egyházat áthatotta. Egy község megbékélését tette lehetetlenné Vári plébános, a közhangulat felkavarására, a rend megbontására izgatott.

A papoknak ilyen működése jogtalan és törvénybe ütköző. A legnagyobb munkaidőben a vádlott a nép napi munkáját zavarta, ezáltal a magyar állam érdekeit sértette. A vádat teljes egészében bizonyítottnak látom, súlyos büntetést kérek – mondotta többek között a vád képviselője.

Nagy László dr. védő fejtegette, hogy a vádlott alkotmányos úton akart eredményt elérni, a békét nem igyekezett zavarni, utasításra cselekedett. Kérte a népbírásgot, hogy az enyhítő szakasz alkalmazásával irgalmas ítéletet hozzon.

Az utolsó szó jogán Vári plébános a következőket mondotta:

Nehéz helyzetben vagyok, ma már az iskolák államosítását nem olyan szemüvegen keresztül nézem, mint abban az időben. Nem akartam senkit sem bántani, nem saját magamtól cselekedtem, hanem feletteseim utasításai szerint jártam el.

Ítélet

A népbírásg 1 órákor hirdetett ítéletet. Vári Ferenc plébánost bűnösnek találta, izgatás büntetében, ezért 3 évi börtönre, 10 évi politikai és hivatalvesztésre és vagyona egynegyed részének elkobzására ítélte.

Az ítéletet az államügyész tudomásul vette, a védelem megfellebbezte.

A demokratikus állam szabadságot biztosít

Az ítélet indoklásában megállapította a népbírásg, hogy Vári plébánosnak minden működése arra irányult, hogy megakadályozza az államosítást. Az elítélt felettesei utasításának messze túlmenően tett eleget. Az államosítást borzasztó tervnek nevezte. A népi demokratikus állam szabadságot biztosít polgárainak, ez a szabadság azonban nem jelent szabadosságot. Az elítélt kritikáit elvakult szenvedély irányította, gyűlöletre izgatott és ez az izgatás a demokratikus államrend ellen irányult. Az ítélet meghozatalánál a bíróság eny-

hító körülménynek találta a nyomasztó befolyást, súlyosbítónak viszont azt, hogy az elítélt papi mivoltához méltatlanul a gyűlöletet igyekezett felkelteni.

A népügyész indítványára a népbíróság Vári Ferenc letartóztatását továbbra is fenntartotta.

Puchardt Győző igazgató-tanító és Herpai Kálmán műegyetemi hallgató izgatási ügyét a népbíróság az idő rövidsége miatt nem tudta befejezni, ítéletet majd Budapesten hirdetnek.

Szirtes Jánost, a kerekegyházi szülők szövetségének az elnökét izgatás vétségéért 1 hónap fogházra ítélték, az ítélet végrehajtását felfüggesztették. André János dr. orvost pedig bizonyíték hiányában felmentette a bíróság.⁷⁶

Vári Ferencet a Központi Internálótáborból szállították Kecskemétre, az 1948. október 30. tárgyalásra, és érdekes módon, az ítélet kihirdetését követően, oda is vitték vissza. Valakinek közbe eszébe juthatott, hogy Vári plébánost 3 év börtönbüntetésre ítélték, és hogy az internálótábor nem azonos a börtönnel. Mindebből kifolyólag, 1948. november 8-án, átszállították a Budapest Markó utcai börtöne.⁷⁷

Vári Ferenc plébános itt mindössze öt napot töltött el, 1948. november 13-ig. A Markó utcai börtönt követően, a Gyűjtőfogházba szállították, ahol 1949. március 12-ig tartották őrizet alatt, majd ezt követően a Váci fegyház következett.⁷⁸

E koncepciók perben 10 személyt internáltak, közülük többeket bíróság elé állítottak. Herpay Kálmánnak 1948. december 17-én volt a tárgyalása, és a tárgyalást követően, a Gyűjtőfogházba szállították, ahol *Vári Ferenc és Herpay Kálmán, rabláncra fűzve, több alkalommal, egymáshoz voltak bilincselve, a rabok sétáltatása közben.*⁷⁹

A váci börtön eredetileg elszegényedett nemes ifjak konviktusának készült 1740 és 1780 között Mária Terézia idején. II. József azonban 1784-ben bezáratta az egyházi fenntartású intézményt. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverése után vezették be Magyarországon is az osztrák büntető törvénykönyvet. Így honosodtak meg nálunk is a modern börtönök. A II. világháborút követően a börtönt átvette a hírhedt kommunista titkosrendőrség, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH). A börtönbe főként politikai foglyok kerültek, akiket megalázni, megtörni próbált a rendszer. A büntetést ugyanis többnyire koholt vádak alapján kapták az elítéltek. Felirat figyelmeztette a börtön őreit, hogy *„ne csak őrizzék, hanem gyűlöljék is a foglyokat, mert a nép ellenségeivel van dolguk”!*

⁷⁶ *Kecskeméti Lapok* 1948. november 3. számában.

⁷⁷ BFL XXV. 2. b. Budapesti Népügyészség iratai - Büntető iratok – 5335/1948 Vári Ferenc és társai. 70-72.

⁷⁸ ÁBTL. 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere, Kistarcsán írott önéletrajzában. 55-56.

⁷⁹ Özvegy Herpay Kálmánné szíves közlése alapján.

Vári Ferenc plébános fellebbezése az I elsőfokú ítéletre.

Vári Ferenc és védője az elsőfokú Népbírószági ítélet ellen, panaszt jelentett be, a legfelsőbb fellebbezési fórumhoz, a Népbírószágok Országos Tanácsához, és tételesen megindokolta, megcáfolta, az ítélethozatal alkalmával megfogalmazott mindazon alaptalan vádat, amellyel nem értett egyet.

„Tekintetes Népbírószág!

Nb. XXII. 3213/1948. szám alatt indult bűnügyben hozott ítélet ellen, a Bp. 385.§. 1.a./továbbá 1.b./ és a II. Bn. 28.§-ára alapított semmisségi panaszaimat tisztelettel a következőkben vagyok bátor megindokolni:

A Bp. 385.§. 1.a./ pontjához:

Az I. fokon eljáró bíróság által megállapított tényállás szerint 1948. évi április hó 17. napján a Katolikus Szülők Szövetségének április 27-én tartott gyűlésén azt a kijelentést használtam volna, hogy:

„az iskoláinkat megvédjük még az életünk árán is!”

Az I. fokú bíróság ezen állítólagos cselekményem miatt is megállapította a bűnösségemet, holott ezen cselekményt a vádirat sem inkriminálta és így e cselekményben bűnösségem megállapítható nem volt.

A vádirat vonatkozólag csak azt a cselekményemet említi meg, amellyel feltettem a kérdést a gyűlésen jelenlevőkhöz, hogy vajon a kerekegyházi Nemzeti Bizottság megkérdezte-e a szülőket az iskolák államosítása tárgyában hozott határozat meghozatala előtt?

Minthogy egymagában véve a vádirat által inkriminált kifejezés használata bűncselekményt nem képez, az ítéleti tényállás által megállapított fent idézett további kijelentésemre nézve vád nem emeltetett,

– minthogy továbbá az idézett kijelentés használatát egyedül és kizárólag Trepák Károly igazolta és így annak használata beigazoltnak annyival inkább sem tekinthető, mert az ülésen résztvevő nagyszámú közönség közül azt senki sem hallotta,

– e cselekményben bűnösségem helytálló módon megállapítható módon nem volt.

A sérelmes ítélet bűnösségemet azért is megállapítja, mert 1948 május és június havában több ízben is meghirdettem a volt hercegprímásnak azt a körlevelét, amely az egyházból való kiközösítéssel fenyegette meg mindazokat, akik az iskolák államosítására irányuló törekvéseket támogatják.

Mindszenty József ezen körlevelét az országnak minden katolikus plébánosa ismertette a templomban katolikus hívei előtt, ezen címen tehát az ország összes katolikus plébánosait meg kellene büntetni.

Azonban e cselekmény miatt az azóta már elítélt Mindszenty József ellen sem emelt vádat a Népügyészség azért, mert ezen cselekményét nem tartotta bűncselekménynek.

A névtelen plébánost a felolvasásért büntetni, – a világismert hercegprímást, aki a körlevelet szerkesztette, leadta és felolvastatta, – meg nem vádolni, – nem jogszerű!

Ebben a vonatkozásban sem helytálló tehát az I. fokon eljáró bíróságnak az a jogi álláspontja, amely bűnösségemet emiatt is megállapította.

*

A püspökséghez intézett felterjesztésemben használt az a kijelentésem, hogy: – nem kellett volna sok, hogy itt ki ne robbanjon valami katasztrófa, ...de hogy így lesz-e mindig, azt nem tudja megmondani az ember. Ugyanabban a jelentésben használt az a kijelentésem: – a hangulat izzó volt – nem meríti ki az 1946. évi VII.t.c. 2.§. b. pontjába ütköző izgatás bűntettének a tényálladékait, mert ezzel a jelentéssel tárgyilagosan ismertettem a gyűlés lefolyásának hangulatát és ez az objektív bírálatom, nemcsak hogy nem irányult a demokratikus rend, vagy alkotmány, vagy annak alapintézményei ellen, –de nem is alkalmas arra, hogy bárkinek a lelkében is indulatot, ellenséges érzületet, vagy gyűlöletet támasszon.

*

De nemcsak a most konkrét módon felsorolt és az ítélet által megjelölt cselekményeim nem képeznek izgatást, de a sérelmes ítéletben felsorolt egyéb cselekményeim sem. Mint-hogy az állandó bírói gyakorlat szerint az izgatás csak akkor állapítható meg, ha azzal a demokratikus államrend, vagy annak alapintézményei, vagy alapintézményének törvényes jogai támadtatnak meg, – már pedig az államosított iskolai rendszer, a vádbeli cselekmények elkövetésének idején még nem volt törvény, nem tartozott a demokratikus államrend, vagy alkotmány alapintézményei közé.

A cselekmények elkövetésének idejében az iskolák államosítása még csak terv volt, de csak addig, amíg a terv valóban terv volt, és megszüntette a harcot akkor, amikor a terv törvénnyé vált.

Az eljárásom és magatartásom, amellyel megakadályozni akartam azt, hogy az iskolák államosítására vonatkozó terv törvénnyé váljék, még mielőtt törvénnyé vált volna, nem volt törvényellenes és így nem irányulhatott a demokratikus államrend, alkotmány, vagy azoknak alapintézményei ellen.

A cselekményből tehát hiányzik az a leglényegesebb tényálladási elem, amely az 1946. évi VII.t.c. 2.§-ának b./ pontjában foglalt cselekményt izgatássá teszi, nevezetesen az, hogy az a demokratikus államrend, vagy annak egyik alapintézménye ellen irányuljon.

*

De ha az iskolák államosítására vonatkozó szándékot és tervet azonosítanók a demokratikus államrenddel, amint az elsőfokú bíróság ítéleti indoklásában teszi, cselekményeim még az esetben sem minősülnek izgatássá, mert hiányzik azokból az a további tényálladási

elem, az a magatartás, vagy kijelentés, amely alkalmas arra, hogy gyűlöletet, megvetést keltsen fel.

Rendkívül nehéz megvonni azt a határvonalat, amely elválasztja az objektív bírálatot a hangulatkeltő, vagy ellenséges indulatot támasztó kijelentésektől, ugyanolyan nehéz határvonalat húzni a demokratikus államrend által intézményesen biztosított szólásszabadság, kritikai szabadság és a között a tilos cselekmény között, amely már izgatásnak minősül.

Annak a megállapításánál, hogy egy kijelentés, vagy egy előadás még a szólásszabadság határán belül maradt-e, avagy azon túlmenőleg már törvénybeütköző kijelentés-e, annak megítélésénél az eset összes körülményei figyelembe veendők.

Adott esetben figyelembe veendő az, hogy a római katolikus egyház hierarchikus papi rendjének tagja vagyok és ebben a minőségemben nem egy ízben voltam kénytelen felolvasni papi előjáróimnak ebben a tárgyban kiadott körleveleit. Én ezeknek, a körleveleknek a hangját és tónusát soha át nem léptem, és minthogy azt kellett tapasztalnom, hogy az iskolák államosítására irányuló terv ellen papi előjáróim által kibocsátott körlevelek büntetlenül voltak ismertethetők, nem is gondolhattam arra, hogy az én sokkal szerényebb kijelentéseim már izgatássá válnak.

Arra a meggyőződésre kellett tehát jutnom, hogy ha előjáróim által kibocsátott körlevelekben jelentkező, sokkal élesebb állásfoglalás büntetlenül marad, nem képezi vádemelés és büntügyi eljárás tárgyát, akkor az én sokkal szelídebb tónusom és stílusom és kijelentéseim sem képezhetnek bűncselekményt.

Ezt a felfogásomat igazolta is a Mindszenty József ellen megindult és lefolytatott büntügyi eljárás, amely az egész ország nyilvánossága előtt történt és megállapítható, hogy a vádhatóság a közismert Mindszenty körleveleket nem inkriminálta. Nem inkriminálta pedig azért, mert nem tartotta azokat üldözendő bűncselekményeknek, nem látta fennforogni az izgatás büntettének tényálladékát.

Kérem tehát tisztelettel az Országos Tanácsot, méltóztassék elfogadni azt az országosan megnyilvánuló jogi felfogást, hogy az iskolák államosítására irányuló tervvel szemben tanúsított állásfoglalás nem lépte át a demokratikus államrend által biztosított szólásszabadságnak határait, föltéve, hogy az a római katolikus egyház papi rendjének tagjától származik, és nem haladta meg a közismert, e tárgyban kibocsátott egyházi körleveleknek a stílusát.

A Bp. 385.§.1.b./ pontjához:

Amennyiben az Országos Tanács mégis megállapítandónak találná, hogy kijelentéseim a demokratikus államrend által biztosított szólásszabadság határát túllépték, és így bűnösségem megállapítandó lenne, ez esetben is tisztelettel kérem bűnösségemet az 1946. évi VII. t. c. 4. §-a szerint minősíteni, mert kijelentéseim inkább alkalmasak lennének megvetés keltésére, mint gyűlölet keltésére.

A legrosszabb esetben is kérem tehát bűnösségemet a most felhívott törvényhely szerint megállapítani.

A II. Bn. 28.§-ához.

Panasz tárgyává teszem, hogy az elsőfokú bíróság nem alkalmazza velem szemben az enyhítő szakaszokat, holott az enyhítő körülmények oly nagy súllyal mérlegelendők, amelyek indokolttá tették volna a Btk. 92. §-ának alkalmazását.

Az I. fokú bíróság által is felemlített egyházi befolyás oly nagymértékben hatott közre a cselekmény keletkezésénél, amely már bénítólag hatott a szabad akarat elhatározásra is, de fel kell említeni az egyházi nevelés által beidegződött azt az engedelmességi készséget is, amely úgyszólván kitörölhetetlen lelki tulajdonságává válik a katolikus egyházi rend tagjainak, és így voltaképpen én csak eszköze voltam a fölötteseim elhatározásának, akaratának és szándékának.

Ez a körülmény az alanyi bűnösség fokát rendkívül nagymértékben csökkenti.

A cselekmény tárgyi súlyát viszont csökkenti a folytatólagosság hiánya, mert hiszen fentebb kimutattam, hogy a bűnösség megállapítása esetén is az ítélet szerint megállapított tényállásoknak jelentékeny részei nem képeznek bűncselekményt.

Nem tekintendő súlyosbító körülménynek sem a kiterjedt tevékenység, sem a nagyobb nyilvánosság, mert azok a kijelentéseim, amelyek legrosszabb esetben is bűncselekményt képeznek, csak egy szűkkörű közönség előtt hangzottak el.

Az I. fokú bíróság a súlyosbító körülmények között a cselekmény fokozott tárgyi súlyát is felemlíti, annak megjelölése nélkül, hogy miben látja a fokozottabb tárgyi súlyt.

Ez a fokozottabb tárgyi súly teljességgel hiányzik, mert az általam használt kijelentések már papi hivatásomnál fogva sem lehetnek olyan súlyosak, hogy azok komoly gyűlölet felkeltésre alkalmasak lennének.

Egy jó pap, meggyőződéseim szerint sohasem szíthat gyűlöletet, mert az ellenkezik az általa vallott valláserkölcsei felfogással.

Tévesen ítélte meg tehát az I. fokú bíróság az általa felsorolt súlyosbító körülményeket és tisztelettel kérem az alanyi bűnösség és a tárgyi súlyának elbírálásánál az I. fokú bíróság által felsorolt súlyosbító körülményeket mellőzni, és ekképpen lényegesen enyhébb büntetést kimérni.

Tisztelettel: Vári Ferenc⁸⁰

Vári plébános újabb levele, a Népbíróságok Országos Tanácsához:

„Nagytekintetű Országos Tanács!

A budapesti Népjúrszég 5335/1948. szám alatt kibocsájtott vádirata alapján a budapesti népbíróság Külön Tanácsa Nb. 3213/1948. XXIII. szám alatt hozott ítéletével 3 évi börtönbüntetésre ítélte, mely ítélet ellen semmisségi panasszal éltem. Semmisségi panaszom, I. 1284/1949. szám alatt elbírálásra vár az Országos Tanács előtt. Mély tisztelettel kérem,

80 BFL VII. 5. e. Népbíróságtól átvett peres ügyek iratai - 20901/1949 Vári Ferenc és társai. 99-105.

méltóztassék az előzetes letartóztatásomat megszüntetni és azonnali szabadlábra helyezésemet elrendelni.

Indokaim:

1948. évi június hó 28. napja óta rendőrhatalósági őrizetben állottam 1948. október 30-áig, amidőn előzetes letartóztatásba lettem helyezve. A reám mért börtönbüntetésemnek 1/3-ad részét majdnem teljes egészében kitöltöttem. Minden reményem megvan arra, hogy az Országos Tanács vagy fel fog engem menteni az ellenem emelt vád és következményei alól, vagy pedig a túlzott szigorúsággal kimért büntetésemet nagymértékben csökkenteni fogja. Egymagában véve ez a két körülmény is megindokolná előzetes letartóztatásom megszüntetése mellett, a szabadlábra helyezés elrendelése iránti kérelmemet. Ámde egyéb különös indokokra is bátor vagyok rámutatni, így elsősorban arra a körülményre, hogy az iskolák államosítása ma már törvény, az egész ügy, amely miatt ellenem a népbírószági bünygyi eljárás megindult, ma már egy túlhaladott ügy, amelyről az emberek elfeledkeztek, nem méltányos tehát ezen ügy miatt a további fogvatartásom.

Egy nagy egyházköztség plébánosa vagyok, tehát rendes hivatásom van, – ezzel egybekötve tisztességes megélhetést biztosító jövedelemem van, – szökésemtől tehát tartani nem kell!

Végül bátor vagyok rámutatni egy olyan szempontra, amely kérelmem elbírálásánál sem mellőzhető. Köztudomású, hogy az 1949. május 15-ére kitűzött választással kapcsolatban a r. kat. egyház püspöki kara a katolikus hívekhez egy olyan körlevelet bocsátott ki, amely felelős államvezetőktől származó kijelentések szerint is a demokratikus államrend és a r. kat. egyház között születendő béke biztos záloga.

Ha a r. kat. Egyház a megbékélés felé kezdeményező lépéseket tesz, akkor nem méltányos az, hogy ennek a katolikus egyháznak az egyik papja politikai okokból rabságban tartassék, még pedig olyan politikai okok miatt, amelyek már minden aktualitásukat elvesztették, és így mély tisztelettel megismétlem a kérelmemet, vagyok teljes tisztelettel: Vári Ferenc”⁸¹

Mint tudjuk, Vári Ferenc plébános teljes vádirata „koholt” vádakra épült. Így az erre alapozott ítélet is megbukott, miután Vári plébános az ellene felhozott alaptalan vádak sorra megcáfolta. Így a Népbírószágok Országos Tanácsának sem volt más választása, mint, hogy az 1949. október 4-én hozott ítéletével az elsőfokú ítéletet (a 3 évi börtönbüntetést) megsemmisítette, és ezúttal 2 évi börtönre, mint főbüntetésre ítélte.

81 BFL XXV. 2. b. Budapesti Népbügyészszég iratai - Büntető iratok
– 5335/1948 Vári Ferenc és társai. 144-145.

Vári Ferenc plébános II fokú ítélete.

Az 1949. október 4-i Népbíróságok Országos Tanácsának döntését idézem.

„NOT. I. 1284./1949/II. szám.

A Népköztársaság Nevében!

A NOT. az izgatás büntette miatt Vári Ferenc ellen indított bűnügyet, amelyben a buda-pesti népbíróság 1948. évi október 30-án Nb. XXIII. 3213./1948/3. szám alatt ítéletet hozott, a vádlott és védője által bejelentett semmisségi panasz és a népfőügyész Nfü. 1403/1949. számú nyilatkozatával bejelentett csatlakozás folytán a mai napon megtartott nyilvános fellebbviteli tárgyaláson vizsgálat alá vette és meghozta a következő

ítéletet:

A NOT. a népbírósági ítéletét a főbüntetés kiszabására vonatkozó részében a II. Nb nov. 20. §-ának 2. bekezdése alapján megsemmisíti és VÁRI FERENC vádlottat az elsőfokú ítélet terhére megállapított bűncselekmény miatt az 1946. évi VII. t. c. 10. §-ának 3. bekezdése alapján, a Btk. 91. §-ának az alkalmazásával 2 (kettő) évi börtönre, mint főbüntetésre ítéli.

A vádlott előzetes letartóztatásban és rendőrhatalósági őrizetben eltöltött idejével a szabadságvesztés büntetésből a Btk. 94. §-a alapján 1 (:egy:) évet és 3 (:három:) hónapot kitöltöttnek vesz. –

A bejelentett semmisségi panaszt ezt meghaladóan és a csatlakozást a II. Nb. nov. 20.§-ának 5. bekezdéséhez képest alkalmazandó Bpn. 36. §-ának 1. bekezdése alapján elutasítja.

Egyben elrendeli az ítéletnek a Nbr. 52. §-ában felsorolt hatóságokkal, valamint az illetékes pénzügyigazgatósággal való közlését. –

Indoklás:

Az elsőfokú bíróság ítélete ellen semmisségi panaszt jelentett be a vádlott és védője a Bp. 385. §. 1. a. pontja alapján a bűnösség megállapítása miatt, felmentés véget, továbbá a Bp. 385. §. 1. b. pontja alapján téves minősítés miatt, valamint a II. Bn. 28. §-a alapján enyhítés céljából.

A védelem által bejelentett semmisségi panaszhoz a népfőügyész fent említett nyilatkozatával csatlakozott és semmisségi panaszt jelentett be a II. Bn. 28.§-a alapján a büntetés súlyosbitása végett.

A védelem által a Bp. 385. §. 1. a. s b. pontjai alapján bejelentett, úgyszintén a népfőügyész semmisségi panasz nem alaposak miért is azokat el kellett utasítani.

Az Országos Tanács az elsőfokú ítéletben hiányosság, homályosság, iratellenesség, illetve helytelen ténybeli következtetés nélkül megállapított tényállást a maga döntésének alapjául tette.

Ez irányadó tényálláshoz képest az Országos Tanács úgy találta, hogy az elsőbíróság vádlott bűnösségét helyesen állapította meg a cselekményét törvényszerűen minősítette. Vádlott 1948. év elejétől kezdődően mintegy féléven át, az iskolák államosításának törvénybe iktatásáig egy állandó és folyamatos, rendkívül szenvedélyes és elvakult tevékenységet, agitá-

ciót fejtett ki az iskolák államosításának a demokratikus kormányzat által napirendre tűzött terve ellen. Ennek kapcsán a vádlott nem csupán e tervbe vett intézkedés ellen, hanem maga a demokratikus államrend ellen is gyűlöletre izgatott. Ez utóbbi vonatkozásban az Országos Tanács utal a tényállás azon részére, amelyben a vádlott 1948. évi május 23-án a vádbeli helyen, a katolikus szülők vallásos szövetségének gyűlésén a következőket mondotta: „Gyermeinket akarják a kezünkől kivenni. Ahhoz, hogy mi növényeket akarjunk nevelni, nem elégséges két órára a napfényre tenni, tovább pedig bezárni a pincébe. Ugyanaz a helyzet amikor heti két hittan órán süt a világosság, a többi órákon pedig a világosságnak pont az ellenkezője történt. A gyermekeink lelkét féltjük, amikor az államosítástól félünk.” – Gyűlöletes lehet ugyanis az államrend, amelynek egyik célja a gyermekeknek a szülők kezéből való kivétele azon célból, hogy azokat haladás ellenes szellemben nevelje, továbbá, amelynek iskoláiban a gyermekeket sötétségben, tehát nem erkölcsösségben a szocializmus jegyében, nem az emberi haladást biztosító szocialista szellemben nevelik, hanem azokat megfergetőzik. – A Vádlott kijelentéseiből kisugárzó ez a gyűlölet az érzelmi élet törvényszerűsége folytán a vádbeli eset körülményei között alkalmas volt másokban is hasonló érzés felkeltésére, illetve gyűlölet stízására. –

Ehhez képest törvényszerű az elsőfokú minösítés és alaptalan az a védelmi ellenvetés miszerint vádlott cselekménye csupán az 1946. évi VII. t. c. 4. §-ában meghatározott bűncselekményt valósítaná meg. –

A büntetés kiszabásánál az Országos Tanács az elsőbíróság által felhozott folytatolagosságot, nagyobb nyilvánosságot, a cselekmény fokozott tárgyi súlyát a maga részéről is súlyosbító körülménynek vette. Ezzel szemben a feddhetetlen előéletnek enyhítőként való értékelését mellőzte, viszont ekként értékelte az iskolák államosításával szembeni állásfoglalás tekintetében vádlottnak egyházi felsőbbsége által kiadott utasítását és befolyásolását, valamint azt a körülményt, hogy a vádbeli cselekményt közvetlenül az iskolák államosításának törvénybe iktatása előtt követte el, végül azt, hogy nem csupán a vádlott, hanem az egész katolikus egyház vezetősége által az iskolák államosítása ellen indított harc eredményre nem vezetett, mert ez az állam győzelmével végződött. – E bűnösségi körülmények mérlegelése folytán az Országos Tanács a Btk. 91. §-ának legteljesebb mértékben való alkalmazását indokoltnak tartva, az elsőbíróság által 3 évi börtönben eltúlzott büntetést a védelem ide vonatkozó alapos semmiségi panasza folytán a rendelkező részben írt mértékben csökkentette a vádlott alanyi bűnössége fokához és cselekménye tárgyi súlyához képest. –

Minthogy vádlott 1948. évi június 28-ika rendőrhatalósági őrizetben majd, 1948. évi október 30-ika óta előzetes letartóztatásban volt mind a mai napig, ezért annak figyelembe vételével az Országos Tanács a szabadságvesztés büntetésből egy évet és három hónapot kitöltöttnek vett. –

Budapest, 1949. évi október 4-én.”⁸²

82 Dr. Budai Ferenc, Dr. Fadgyas András I. Vissza kell tartani: az elsőfokú ítélet egy kiadványát, a felterjesztőlapot és ezt a fogalmazványt. II. Vissza kell küldeni: ezen ítélet 8 kiadványával az összes többi iratokat: Népbíróságnak Budapest. II. Az elsőfokú tanácskozási jkv. lezárandó! ÁBTLL. 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 178-179.

Mindegyik börtön, amelyben megfordult, híres volt kegyetlenségéről. Főként Vácra gyűjtötték be a befolyásos politikai foglyokat, értelmiségieket, elsősorban a nagyokat és a papokat, hogy ott rövidebb-hosszabb időt töltve, megdolgozzák őket. 1945 és 1959 között, mintegy 60 ember halt meg a börtönben, egyrészt akiket politikai okokból kivégeztek, másrészt, akik a börtönben uralkodó erőszak következtében, vagy valamilyen betegségben, illetve végelgyengülésben haltak meg. Alexy Géza kerekegyházi plébános 1949. október 6-án, a Püspök Úrnak címzett leveléből az derül ki, hogy Vári plébános a börtönállapotok miatt, megromlott egészségi állapotára, gyomrára és a fogára panaszkodott, minek következtében testi kondíciója is rosszabbodott, és csak 66 kilógrammot nyomott.⁸³

Vári Ferenc plébános internálásának javaslata

Részlet egy 1950. május 18-i keltezésű iratból, amely Vári Ferenc internálását javasolja, még mielőtt 1950. július 4-én szabadulna a Váci Fegyházból:

„Mivel hatósági területemen a klerikális reakció befolyása amúgy is erős, szükségesnek és megokoltnak látszik a nevezett internálása, annál is inkább, mivel lakóhelyére történő visszatérése esetén akadályozná a köz-ség demokratikus fejlődését.”⁸⁴

1950. július 4-én, mikor letelt az Népbiroság Országos tanácsa által megítélt 2 év, akkor a következő internálási döntés született.

„Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága.

Budapest, VI. Andrassy-út 60. sz.

Vég határozat

Vári Ferenc 1902. évi Csongrád születésű rk. plébános foglalkozású

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága.

Budapest, VI. Andrassy-út 60. sz.
Távfoni szám: 121-710
Postafiók: 169
Postafiók: 169

Aján: Vári Ferenc
Anyja: n. Sági Mária
Felésége: Áttilen

Vég határozat.

Vári Ferenc
1902-évi Csongrád születésű rk. plébános foglalkozású
Csongrád, Zeinor utca 110. sz. alatti lakosnak
a 8130/1939. M. E. sz. rendelet 1. §-ának b) pontja és a 228.010/1948 IV./1. B. M. számú rendelet 2. §-a alapján rendőrhatalósági őrizet alá helyezését (internálását) rendelem el.

Megokolás:

Eljárás alá vont személyt igazgatásért a NOT 2 évi börtöntüntetésre ítélte, melyet most letöltött. Szabadonléte államvédelmi szempontból nem kívánatos, ezért internálása szükséges.

Az a vég határozatot az 1929. évi XXX. tc. 56. §-b./pontja alapján fellebbezésre való tekintet nélkül azonnal végre kell hajtani.

A vég határozat ellen a kihirdetéstől számított 15 napon belül a Belügyminiszter Urhoz címzett fellebbezésnek van helye.

Budapest, 1950. július 4.

Államvédelmi Hatóság vezetője rendeletéből:
1950. július 4. napján

As előttem kihirdetett és internálását elrendelő vég határozatban jogaimra történt kioktatás után — megnyugszom — és helyrehozom — élek.

Budapest, 1950. július 4.

Vári Ferenc

HU BFL VII. 5. c. 19096 — 1949 /73

79 73

Fig.: A-3. (Vég határozat rendelkezési: önkéntes átadás; kérelem — Belső Rk., Budapest, 1950. 07. 04.)

BUDAPEST FÜZVARSÁGI KÖZVÉDELMI HATÓSÁGA

Vári 1950. július 4-én szabadult a Váci fegyházból. Az ÁVH, még aznap internálta Kistarcsára, „szabadonléte államvédelmi szempontból nem kívánatos” záradékkal.

83 VPKL, Vári Ferenc anyagában.

84 ÁBTL. 3. 1. 9. V — 9443 Vári Ferenc pere. 87.

Csongrád, Zsinor utca 110. sz. alatti lakosnak

a 8130/1939. M. E. sz. rendelet 1. §-ának b) pontja és a 228/1948 IV/1. B. M. számú rendelet 2. §-a alapján rendőrhatalósági őrizet alá helyezését (internálását) rendelem el.

Megokolás:

Eljárás alá vont személyt izgatásért a NOT 2 évi börtönbüntetésre ítélte, melyet most letöltött. Szabadonléte államvédelmi szempontból nem kívánatos, ezért internálása szükséges.

Ezt a véghatározatot az 1929. évi XXX. tc. 56. §. b./pontja alapján fellebbezésre való tekintet nélkül azonnal végre kell hajtani.

E véghatározat ellen a kihirdetéstől számított 15 napon belül a Belügyminiszter Úrhoz címzett fellebbezésnek van helye.

Budapest, 1950. július 4.”⁸⁵

Vári Ferenc 1950. július 4-én szabadult a Váci fegyházból, az Államvédelmi Hatóság – még aznap internáltatta a Kistarcsai Internálótáborba – „szabadonléte államvédelmi szempontból nem kívánatos” záradékkal. Minden rab számolta éveit, hónapjait, heteit, aztán a legizgalmasabb, mikor az utolsó napra várva, várta a szabadulást. Nem tudták a rabok, hogy büntetésük hiába telik le, nem szabadulnak, hanem internálótáborba viszik őket. Az internálótábor abból a szempontból, hogy nem tudja az elítélt a szabadulása végét, az egyik legrosszabb büntetésforma volt, a végtelenségig csak reménykedni tudott az ember, a szabadulásában.

Itt meg kívánom jegyezni, hogy a kirakatper helyi koordinátora, forgatókönyv írója, ezen időszakot követően távozatott Kerekegyháza felől. E kirakatperben szereplő dr. Móczár Antal harmadik tárgyalási időpontja, 1950. június 30-ra volt kitűzve. Amihez hozzá kell tenni, hogy a három időpontra kitűzött valós tárgyalása, betegsége súlyosságára való tekintettel megghiúsult, és a betegségéből való kigyógyulására már nem volt remény. 1950. július 4-vel, Vári plébánossal szembeni megtorlás, a fogvatartása és az őrizete, stílust váltott, innentől kezdve internált. Vári internálási javaslatának megfogalmazását, és a végrehajtását követően, Vári internálásának az időtartama, a továbbiakban, már a helyi kommunis-
ták kezén lévő, és azok befolyása alatt működő rendőrségen múlt. Ez az a két legutóbbi időpont az 1948. júniusi letartóztatásoktól kiindulva, amellyel lezárultak a kirakatper helyi eseményei. Innentől kezdve nem volt mit koordinálni, megszűnt az összekötői szerep a fel-

85 E dokumentum bemutatásához hozzá kívánom tenni, hogy egyes dokumentumokat próbáltak ide-oda dugdosni, így pl., Vári internálásának a javaslatát is, hogy kevésbé derüljenek ki a gázságok, mert aki csak egy adott személy után kutat, az nem látja át összefüggéseiben a háttérét e dokumentumnak, és nem is tud vele mit kezdeni. E dokumentum, nem Vári saját dossziéjában található, hanem a BFL VII. 5. e. Népbírásgtól átvett peres ügyek iratai - 19096/1949 dr. Móczár Antal pere dossziéjában. 73.

sőbb politikai vezetéssel, a népbíróságokkal, az ÁVH-val, és innentől kezdve a helyi kulcsfigura kirakatperünkben betöltött tevékenysége is, okafogyottá vált.⁸⁶

Részlet, a Kistarcsai internáló táborban 1952. október 10-i keltezésű, kézzel írott önéletrajzából. „Ötödik évet töltöm büntetésben – testileg legyöngülve – az elmúlt év közepén vitaminhiány miatt – szellemileg is megviselve. A százados főorvos úr – gyorsan alkalmazott injekciós segítségére – hálával gondolok. Szellemi fáradtságot tapasztalok a július hóban történt kihallgatásom alkalmával is – és az óta is – a jegyzőkönyvet az akkor köztünk uralkodó közeli szabadulás reménykedésében írtam alá. Jól lehet – mint az előadó úrnak említettem – több kitétele kiegészítésre szorul – de ő nem tartotta fontosnak. Sok év alatt olvasmányokból – látottakból – sokat tapasztalhattam – hogy államrendszerünk – kitűzött céljait mindenben megvalósítja. Azóta – épp az ötéves terv következtében is – új világ alakult ki. Amidőn e sorokat írom – tisztelettel kérem szabadulásom! Bizom abban – hogy az állam és az egyház közötti béke létrejötte után – megtalálom helyem falumban – ahol működő pártársak is segítő kezet nyújtanak – egyházi hatósággal együtt.”⁸⁷

Vári Ferenc, önéletrajzában beszél arról, hogy szellemi fáradtságot tapasztal, a július hóban történt kihallgatása óta, és testileg is le van gyöngülve. Mostohaanyja, fia szabadulása reményében 1950-ben és 1951-ben több levelet írt a Miniszter Úrnak, illetve a Rákosi Titkárságra, kérve fia internálásának felülvizsgálatát és megszüntetését. Mostohaanyjának, fia betegségére, 1951. II. hó 11-én a Miniszter Úrhoz címzett levelében is van utalás. „Az Internálótábor kórházában fekszik súlyos betegen és a család engedélyt kapott a Parancsnokságtól, rendkívüli gyógyszeresomag küldésére.”⁸⁸

Nincs kizárva, látva a kommunista börtönrendszert, szinte biztosra vehető, hogy a júliusban történt kihallgatása során is alkalmaztak vele szemben erőszakot. Testvérági leszámoltaktól tudom, hogy az internáló táborban történt látogatása alkalmával, testvéreinek nem merte mondani, csak mutatta, hogy az egész teste fekete, és azt is, hogy a fogait kiverték. A vallatásnál alkalmazott erőszaknak, kínzásoknak legfőbb célja az volt, hogy vallo-máshoz, mégpedig kedvező vallomáshoz jussanak.

Az internálótáborban, júliusban történt kihallgatásáról külön jegyzőkönyv nincs, de van egy összefoglaló jelentés: Kistarcsa, 1952. július 23. Részlet e jelentésből:

„Elítélésének és internálásának az oka demokráciaellenes tevékenység és izgatás volt, melyet Kerekegyházán követett el, 1948-ban az iskolák államosítása alkalmával. A mai

86 A rendelkezésre álló dokumentumok összefüggéseiből az szűrhető ki, hogy a kirakatper helyi koordinátora, 1950. július 4-e, (Vári internálásának előkészítését követően), és 1950. szeptember 7-e között távozatott Kerekegyházáról. Az utóbbi dátum, Kerekegyháza Község közigazgatási dokumentumai között található, és egy levelezőlapon olvasható, mint ahogy az is, hogy a volt feltételezett helyi „kulcsfigura” a távozását követően, egy Pest megyei településen él, és a beosztását illetően fentebb lépett a ranglétrán.

87 ÁBTL. 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere. 55-56.

88 ÁBTL. 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié

napon lefolytatott kihallgatása alatt végig tagadott és igyekezett magát népi demokráciához hű papnak feltüntetni.

Javasoljuk: Vári Ferenc internált r. k. pap további internálását. A nevezett őrizetbe vétele előtt szoros kapcsolatot tartott fenn a jezsuita szerzetesrend egyes vezetőivel. Jelenleg is azok befolyása alatt áll és így esetleges kiszabadulása esetén, ellenséges tevékenységet tovább folytatná.”⁸⁹

Vári Ferenc, 1953. szeptember 10-én szabadult a Kistarcsai Internálótáborból.

Tudjuk, hogy a múlt borzalmaira emlékeztető dokumentumok is hiányosak, mert igyekeztek az ez irányú dokumentumokat is megsemmisíteni. Szerencsénkre, a hiányos dokumentumok ellenére is, hűen felidézhetjük a kor történéseit, így azt is, hogy mielőtt Vári szabadult volna az internálótáborból, aláírták vele, hogy az ott átélt történekekről nem beszélhet.

Év: Vári Ferenc
Szül.hely, idő: Csongrád, 1902, XI.17.
Anyja neve: Sági Mária
Foglalk.: .rk., plebános Nyilatkozat
Hová távozik: Kerekegyháza, Ságvári u.47.
.
Tudomásul veszem, hogy az internálótáborral és a táborban lévő személyekkel kapcsolatos minden hír vagy adat „állami titkot” képez. Az „állami titok” megsértését a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951 XII tss. e rendeleté 10 évig terjedhető börtönbüntetéssel sújtja, amennyiben a cselekmény súlyosabban nem minősül.
Kelt Kistarcsa 1953. szept. 10. Vári Ferenc
aláírás
ABTL. 3. 1. 9. V – 9443 / 20

Vári mielőtt szabadult az internálótáborból, „megfélemlítésként” aláírták vele, hogy nem beszélhet az internálótáborral kapcsolatos történekekről.

„Név: Vári Ferenc

Nyilatkozat

Hová távozik: Kerekegyháza, Ságvári u. 47.

Tudomásul veszem, hogy az internáló táborral és a táborban levő személyekkel kapcsolatos minden hír vagy adat „állami titkot” képez. Az „állami titok” megsértését a Magyar

Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951. XII. tsz. e rendelete 10 évig terjedhető börtönbüntetéssel sújtja, amennyiben a cselekmény súlyosabban nem minősül.

Kelt: Kistarcsa 1953. szept. 10.

Vári Ferenc sk.”⁹⁰

Idézzük fel mindazok tiszteletére a kistarcsai börtönimát, kik megjárták e internálótábort:

„Mindenható Urunk, ki sújtasz és felemelsz, embert
és népeket, hallgasd meg könyörgésünket.

Te, kivel a börtön sírfalain belül őrizetlenül
és zavartalanul beszélhetünk,

Hajolj le hozzánk, szenvedőkhöz és
enyhítsd gyötrelmeinket.

Csordultig a keserű pohár, mit bűneinkért inni adtál.

Ó Urunk, vedd el tőlünk a keserű poharat
és a Te végtelen jóságoddal

Bocsásd meg vétkeinket, mert
gyarló emberek vagyunk.

Adj kegyelmet, hogy erősek legyünk a
bűnhődésre, ha bűnösnek találasz,

És erősek az áldozatra, ha büntelenek vagyunk.

Szűnjék meg a gyűlölet és váljék valóra
a Te igazságod ígéje, a szeretet.

Fordítsd a Te jóságos tekintetedet méltatlanul
szenvető hozzátartozóink felé.

Könnyítsd meg sorsát szerető szülőnek,
testvérnek, hű hitvesnek,

Arának és ártatlanul nélkülöző gyermekeinknek.

A Te szereteted fénye melegítse árván maradt
otthonainkat, és szárítsa fel a könnyeket.

Amen.”⁹¹

90 ÁBTL. 3. 1. 9. V – 9443 Vári Ferenc pere. 20.

91 Az egykori, szomorú emlékezetű Kistarcsai Internálótábor helyén, Kistarcsa Város Önkormányzata egy modern, 21. századi, de a múltat hitelesen feltáró emlékhely kialakítását kezdte meg. E felhívásra, több kerekegyházi anyagából osztottam meg dokumentumokat 2017-ben, és ennek kapcsán olvastam ezen imát, amit internáltjainkra való tekintettel fontosnak tartottam bemutatni.

Vári Ferenc plébános szabadulását követő életútja.

Vári Ferenc plébános, az internálásából való szabadulása után kórházi kezelésen, sérv műtéten esett át. Felépülését követően, 1953. november 1-től, Szentesen a város szegények lakta negyedében, a Kapucinus Atyák által, a hívek adományából építtetett, Jézus Szent Szíve templomban folytatta papi hivatását. Szabadulásakor megrokkant egészségi állapotban, testileg megtörtén, de lélekben töretlen hittel és lelkiismerettel, folytatta lelkipásztori tevékenységét.

1957-ben ismét felvetődött Vári Ferenc plébános Kerekegyházára történő helyezése, hogy konkrétan mi állhatott a háttérben nem tudni, mindenesetre e bemutatott dokumentumban felmerül ennek a kérdése.

*„Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Atyám!*

Meghatódott lélekkel írom e sorokat, s küldöm gyermeki szeretettel kézcsókomat e levél által, melyet Sörödi András kedves paptársam és hitoktatóm személyesen fog átadni. Az ő ügyét külön felterjesztésben már ismertettem, most megragadom az alkalmat, hogy magamról írjak, illetve kifejezést adhassak annak az örömmel, mely lelkemben él, midőn először írhatok olyan hosszú szünet után.

Korompai Tibi telefonon említette, hogy mihelyt a vonatjárás nyugodt lesz, majd én is menjek fel Kegyelmes Atyámhoz... Nem is kell mondanom, hogy ezt a legnagyobb örömmel teszem meg, hisz szeretném látni jó Atyánkat, aki nem csak irányította a papjait a helytállásban, de maga is helyt állt s viselte a számkivetés minden súlyát... Élő szóval majd többet, de már most is bizalommal, gyermeki szeretettel, ami kikívánczozik.

Hála Isten, a nagy megpróbáltatások, ha megviseltek is, de végleg „össze nem törtek”. Ezt a jó Istenen kívül, a velem együtt lévő paptestvéreimnek is köszönhetem, Márk Lajosnak különösen. Átmeneti megoldásnak gondviselésszerűnek látom, hogy ide kaptam megbízatást, ahol annyi körülmény megkönnyítette a munkát akkoriban, s most is. Az ismerős környezet, paptestvérek szeretete itt is, másik plébánián is Sulyok Béla, rokonság közelléte nagy segítség... Természetes, hogy mindig tudatában voltam, hogy itteni beosztásom csak átmeneti, míg visszatérhetem oda, ahová Kegyelmes Atyám 1943. augusztus 1-én küldött. Ahol aktíve csak 5, de igazán „passzíve” még 5 évet működtem, hisz imáimmal, szenvedéssel igyekeztem segíteni azoknak, kiket oda méltóztatott küldeni helyettesítésemre. Soha el nem felejthető módon viselkedtek ők híveimmel, szereteteimmel; ezt most szeretném kihangsúlyozni; Püspök Atyám előtt.

Nyáron Domján Laci primiciáján először voltam Kerekegyházán Alexy Gézával. Tököli Pista is régi szeretettel fogadott /együtt szenteltek pappá 1926. augusztus 26-án/ a jó híveimmel együtt... Érezte az ember, hogy nincs semmi lelki szakadás köztünk s csillapítani kell őket, hogy mikor térek vissza... Őszintén, bármikor kész vagyok erre, ha Püspök Atyám

jónak látja s Pista barátom kitúrásnak nem minősíti ezt. De meg kell mondanom, hogy szívesen várnék még ezzel, míg érik a helyzet s ide is vissza nem térnek a „kapucinusok” hivatalosan is.

Ha mégis rövidesen visszatérés mellett méltóztatna dönteni, úgy már most kérem, hogy munkatársnak a fönt említett kedves egyik helyettesem Dallos Győzőt méltóztassék küldeni; a másakra Alexy Gézára nem merek gondolni, hisz kettőt úgy sem kapok, de már „ad majora nátus est”.

Boldogan várva a találkozást, kérem a jó Istent, segítse meg Kegyelmes Atyánkat, hogy a rendkívüli helyzetben jól tudjanak intézkedni minden ügyben...

Kegyelmeit árássa jó Atyánkra a jó Isten az újévben, gyermeki szeretettel csókolom kezét így is...

Szentes 1957. január hó 4-én mélységes szeretettel Vári Feri”⁹²

Vári Ferenc plébános idősebb korában középen, a Szentesi Egyházközség tagjaival. (A fotó, Vári Dezsőné)

92 VPKL, Vári Ferenc anyagában.

Vári Ferenc plébános atya, püspöki tanácsos, életének 74. papságának 50. évében türelmesen viselt szenvedés és szentségek áhítatos felvétele után, 1976. március 10-én elhunyt. 1976. március 15-én hétfőn 11 órakor, a lelki üdvéért bemutatott szentmisét követően, a szentesi Jézus Szent Szíve templom kriptájában helyezték örök nyugalomba.

Vári Ferenc síremlékén ez az üzenet olvasható:

*„AZ ÚR JÉZUS HŰ PÁSZTORA, A BETEGEK NAGY VIGASZTALÓJA.
TEMPLOMUNK SZÉPÍTŐJE, FELEJTHETETLEN JÓ TESTVÉRÜNK.
BÁR ELHAGYLAK TITEKET, AKIKET SZERETEK, SZÍVEM VELETEK MARAD:
NÉZZÉTEK AZT AZ ÉLETET, MELYET MEGKEZD-
TEM, ÉS NE AZT, MELYET ELHAGYTAM”!*

A szegényeket és a betegeket megkülönböztetetten szerető, Vári Ferenc plébánost, a Hazájáért és az Egyházáért élni-halni tette kész, szabadságért és demokráciáért küzdő, zsarnokságot megvető, plébánosnak ismerhettük meg. Egyháztörténetünk nagy személyisége volt, ami naggyá tette Őt az, hogy az egyházi iskoláink államosításakor, szilárd hitével, kitartásával, elvhűségével tökéletesen tolmácsolta Mindszenty József bíboros-herceg-prímás elvárásait.

Emlékirat Vári Ferenc plébános halálára.

„Főtisztelendő VÁRI FERENC Püspöki Tanácsos, Plébános Úr Halálára Emlékirat.

Szentes, Jézus Szent Szíve Plébánia Hivatal

Nem mulasztom el nyomát hagyni az ismeretségnek és a részvétnek a Plébános Úr elmúlása felett. Köszönöm szépen az érdeklődésemre adott választ, de lemenni saját bajaim miatt nem tudtam, melyekhez újabbak is jöttek a temetés idejére.

Örülök, hogy ismerhettem az Egyházmegye egyik kiváló jó papját. Isten angyalát /Kir.I.29,9;/ Annak idején 1968. évben még öccsét, 1969-ben édesanyját én láttam el szentségekkel. Csak gondolni lehetett, a ki számítható földi élet sorsában erre.

A papi pálya nehéz útján a legszebbet kapta meg, az utolsó úton felkészülést adni másoknak, majd végül önmagának. Életében erőt merített az Úrból, /Kir.I.30,6/ de sok erőt, amelyből bőven jutott másoknak. Amíg a napi életben az Úr harcait harcolta /Kir.I.25,28/ a gyóntatószékben a lelki béke és a megbocsátás munkájával az Isten országa boldogságát osztogatta, önzetlenül. Ezúton örökre hálás vagyok Neki – mint lelki vezetőmnek – kemény és tartalmas tanácsaiért; a hit és a hivatás lángoló nyelvei voltak érezhetőek, szinte láthatók ilyenkor.

Köszönöm az Úristennek, hogy életembe adta Őt, immár hányadik üstököse az Isten országának előttem! Köszönöm a paptársnak igazi példáját, élettől duzzadó lelkiségét!

Hiszem, a szenvedésben Neki erőt adott az Úr, és bátran nézett szembe az elmúlással, az isteni végzéssel. Az Ószövetségből Abigail szavával búcsúszom Tőle, és a kettő szentmise találkozása után emlékembe zárom nemes értékét: „Uram, Dávid király, élete megmarad az élők kötegében az Úrnál.” Kir.I.25,29 b;

Kívánságom az, hogy a Plébánia minden jövő dolgozója előtt álljon személye ösztönzőleg, és sokan kövessék példáját.

Ezen iratot kérem a Plébánia Irattárába elhelyezni.

A Plébános Úr iránt örök tisztelettel és szeretettel maradok.

Szelevény 1976. március 17.

*Simon Lajos plébános*⁹³

Vári Ferenc plébános életének legnehezebb időszaka, a kerekegyházi küldetéséhez és az azt követő kommunista megtorláshoz, lejáratásához, megszegényítéséhez, meghurcoltatásához, kötődik. Részesülnie kell, a történelmi igazságtételben, és meg kell tisztítanunk a lelkét a kommunista hazugságoktól. Értékeinek tiszteletben tartása segíthet tájékozódni a jelen és a jövő valóságában. Az igazságtétel adhat biztonságot a jövő nemzedékének formálásában. A nehéz időkben, az Ő emberi teljesítménye, sugárzó tisztelete, az emberek iránti szeretete, a közösség, az egyház, a hívás iránti hűsége, példaképül kell, hogy szolgáljon a jelen és a jövő nemzedékének.

Pályája során folyamatosan gyors felelős döntésekre volt szüksége, mikor a társadalom rétegeire épült problémákkal, más-más gondokkal szembesülve élte mindennapi életét. Mindezek mellett a Krisztus tanítását, szeretetét is át kellett adnia annak a közösségnek, amelyért életét szentelte. Az átlagon felüli képességeinél fogva, keresztény adottságaival, vérbeli született és meggyőződéses hitű pap volt, kit minden tudásával emberek szolgálatára teremtett az Isten. A kerekegyháziak sorsáért aggódó, ugyanakkor a boldogulásukért cselekvő, hivatásához, szolgálatához, küldetéséhez értő, hűséges és rátermett papként, nem csak a személyes élményeit vetette papírra, hanem a háború borzalmait is. Az egyházi iskoláink államosításakor, az egyházi vagyon megmentéséért, a végletekig való kiállításával, tanúbizonyságot tett, felelősségérzetből, felelősségtudatból, átérzve mindazok áldozatos munkáját, fáradozását, melynek köszönhetően, hitelből, adakozásból, társadalmi munkából, megvalósulhatott az egyházi iskolánk.

A kommunista hatalomnak legfőbb ellenségei az egyházak voltak, mivel a társadalom kiszolgáltatott, megfélemlített és üldözött rétegeinek, lelki segílyt, támaszt nyújtottak. A politikai hatalom nyilvánvaló célja, szándéka, a koncepció per megrendezésével a vallásos keresztény közösség gyengítése, bomlasztása, felszámolása, a keresztény hívő emberek

93 Szentés, Szent Anna Plébániahivatal. 1976. Ez egy írógéppel írott lap, amelyet a História Domusban helyeztek el.

és az egyház szembeállítása. A konspirált kirakatperrel a katolikus egyházunk szétzúzása mellett, párhuzamosan folyt az állami akarat rákényszerítése az egyházunkra, a keresztyén hívő emberekre. Az egyház állami ellenőrzés alávonásával egy időben, folyt a vallásos emberek kiszorítása is, a társadalmi érvényesülés minden területéről.

Vári Ferenc alázattal elfogadta a kommunista hatalom üldöztetésének időszakában, a vérzivataros időkben, a kihallgatások során elszenvedett kínzásokat, a perbefogást, majd a koholt vádakra épült ítéletet. Példátlan kegyetlenséggel kínozták, de ennek ellenére sem tudták megtörni. Ő pedig csodálatos erővel, hősiességgel viselt minden szenvedést. Lelke legmélyéig megalázták, lelkiileg megkínozták, s olyan lelki megrázkódtatáson ment keresztül, amit nem tudott kitörölni az emlékezetéből. Több mint öt évet töltött bizonytalanságban, a kommunista börtönrendszerben, próbára téve idegzetét, sokszor szembe nézve a lelki összeomlással, a halállal. A hite tartotta benne az életet, s túlélte azt a sok-sok szenvedést, amire nem szolgált rá. Hogy hányszor és hányszor imádkozhatott, a tudomására jutott, börtönben elhunyt áldozatok lelki üdvéért, arról soha nem beszélt. A rabélet ezernyi keserűségével kellett szembenéznie, bármennyire is szeretne volna, alázattal Istent szolgálni.

Ha akkor a kommunista rendszer bíróságai által, a „koholt” vádakra meghozott ítéletekkel szemben alul is maradt, ma már bizonyossá vált, hogy az „Igazság” melletti kiállásával, tisztaságával, erkölcsi győzelmével fölényesen felülmúlta mindazokat, kiknek az értékrendje, és legfőképp a hite miatt volt útjában. Alattvalói bármennyire is próbálták befeketíteni, megbélyegezni egy közösség, egy társadalom előtt, mint amilyen tiszta lélekkel tartóztatta le a kommunista rendszer erőszakszervezete az ÁVH, több mint öt év kínszenvedés után, ugyanolyan tiszta lélekkel szabadult a börtönből.

Az utókor tanulhat a kimagasló „Igazság” melletti kiállásából, amelyre szülei nevelték, a hiteles és a tényszerű történetírásaiból, a kimagasló és példamutató elhivatottságából, amely útmutató, követendő, és megcsízívalendő valamennyiünk számára.

A mi üdvözítő Istenünk is azt akarja, hogy minden emberhez jusson el az igazsága. Mert az igazsága kimondása nélkül nem ismerhetjük meg Vári plébános keresztyének az életútját. Annak a keresztyének az életútját, amellyel alázattal Istent szolgált. Amely keresztyén, az emberi gonoszságnak köszönhetően, fájdalmat, szenvedést, megaláztatást, értelmetlen és érdemtelen bűnhődést hozott a számára. Amely keresztyén az Isteni gondviselésnek köszönhetően erőt, vigasztalást adott a börtönének alatt ahhoz, hogy a megaláztatásból, a megvetett világból is fel tudott állni. A keresztyén emlékeztet minket arra, hogy Isten ereje által, a megtört életúttal is a háta mögött, az Igazság koronája időt, alkalmat, s erőt adott ahhoz, hogy odaadó és alázatos szolgálattal, felgyógyultan ismét hirdethette az Igét, az Evangéliumot.

Az Ő keresztyén, nem csak az Ővé, hanem a miénk is, mert a mi szülőföldünkért, a közösségünkért, s az értünk tett példaértékű történelmi áldozathozatala, mindannyiunkat kötelez múltunk megismerésére, megismertetésére, és emlékeztetere.

Vári Ferenc plébános társainak a sorsa

Dr. Móczár Antal földbirtokos

1891. június 26-án Kerekegyházán született, és 1955. december 19-én, Budapesten hunyt el. 800 kh. birtok tulajdonosa, az általános iskola elvégzése után, a középiskoláit Kecskeméten, a jogtudományi doktorátusát, az akkor még Magyarországhoz tartozó, Kolozsváron tette le. A Kerekegyházai Első Takarékpénztár Faluszövetkezet elnöke, Községi képviselő-testületi tag, iskolaszék, és a katolikus egyháztanács tagja. Az I. világháborút 1915-től végigharcolta, s mint tartalékos hadnagy szerelt le.⁹⁴ A M. Kir. 2/5. majd a 1/11. honvéd lovas tüzérsztály kötelékében szolgált. Hősies helytállásáért több kitüntetésben részesült: Ezüst Vitézségi Érem, Bronz Vitézségi Érem, Porosz Harcos Érdemérem, Bronz Katonai Érdemérem és Károly Csapat Kereszt.⁹⁵ Felesége Bokor Mária volt, három gyermekük született, Antal, Mária és József.

Dr. Móczár Antal földbirtokos (Fotó, Móczár Ferenc)

Édesapja, id. Móczár Antal (1862 – 1935), még életében végrendelkezett. A birtokot Antal és Ferenc fiaira hagyta, hogy ne osztódjon annyi felé a föld, míg leányait kifizette. A két fiútestvér abban egyezett meg, hogy külön-külön gazdálkodnak, a gazdaságot közösbe számolják, osztozkodnak rajta, és segítik a leánytestvéreiket is. Dr. Móczár Ferenc először Szeged mellett Pallavicini gróftól, majd Dunántúlon Kiskartalon, Drégenfeld gróftól bérelt földet.⁹⁶

Dr. Móczár Antal az ősi földön folytatta a gazdálkodást. A 800 kataszteri hold föld méltó követőre talált, mert dr. Móczár szakértelme sem maradt el, a tehetséges édesapjától. Földjét cselédekkel műveltette, részükre lakást, élelmet, terményt és fizetést biztosított. Min-

94 F. Szabó Géza (főszerk.): Pest – Pilis – Solt – Kiskun – Vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet. Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete. Budapest 1930. 192. oldal.

95 Hadtörténeti Levéltár és Irattára. Nyt. Sz: LEV-714-1/2011. A szerzőnek címzett válaszlévl. (A kézirat a szerző birtokában.)

96 Dr. Móczár Ferenc leszármazottja szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

denki megbecsült ember volt nála, aki odament hozzá dolgozni, az letelepedett és ott élte le az életét. Uradalmi öltözetben és mindig görbebotlalt járt. Az ott lakók gyerekeinek azt is megengedte, hogy a kastélyban játszassanak. Nem feledkezett meg semmilyen ünnepnapról, a gyerekeknek ajándékkal, a felnőtteknek itallal kedveskedett. Településünkön elsők között volt cséplőgépje, gépparkjában megtalálható volt a körmös hoffer, a vetőgép és a három ekefejes szántóeke is. A II. világháború előtt a család elmenekült, előbb Dunántúlon, Sárbogárdon, majd Budapesten húzódtak meg. Visszatérésük csak később, 1945. áprilisában történhetett meg, mert a major szovjet katonai főhadiszállás volt. Mire hazajöttek a major teljesen ki volt fosztva, üresen tátongott minden épület, és semmi nem maradt értékeikből. A sors másik csapása, az 1945. évi földtörvény. Birtokának nagy részét elvették, a maradék 84 kataszteri hold földön kezdődhetett újra a gazdálkodás, a semmiből. Dr. Móczár választmányi tagja az 1945. január 30-án alakult „Kerekegyházai Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Pártnak” is.⁹⁷

Dr. Móczár Antal földbirtokosról, már 1946-ban jelent meg a *Szabad Népből*, a kommunista propaganda részeként, lejárató újságcikk. „*Nem fog sikerülni Móczár úr földreform – reformja. Kerekegyházi parasztküldöttség Rákosinál*”. Az 1948-as egyházi iskolánk államosításához kötődő koncepciós per részeként, 1947-ben Vári plébánosról is jelent meg lejárató újságcikk. Vári esetében van dokumentumutalás arra vonatkozóan, hogy az ominózus újságcikkben, kilenc szemenszedett hazugságot fogalmaztak meg vele szemben. Dr. Móczárral szembeni lejárató újságcikkben is megszámlálhatatlan hazugság fogalmazódhatott meg. Ennyi év távlatából, nehéz tényként bizonyítani, hogy egyáltalán járt-e kerekegyházai parasztküldöttség Rákosinál, és ha járt is, akkor azok maguktól mentek-e, vagy a kommunista propaganda részeként, azokat valaki a háttérből felbérelte? Rákosi Máttyás nevével fémjelzett korszakban, az emberi jogok súlyos sérelmeket szenvedtek.

„*Nem fog sikerülni*

Móczár úr földreform – reformja

Kerekegyházi parasztküldöttség Rákosinál

Ismét báránykucsmás, törődött paraszti arcok, madzagtartós hátizsák alatt konyuló vállak, hárászkendőbe burkolt sovány háta, kosárfogót markoló, érdes asszonykezek. Kerekegyházi földigénylők ötvenen... Baj van a földdel... Nagy László, Vicián Márton, Penc Imre, Pogány Lajos és a többiek eljöttek Rákosi Máttyáshoz.

A kerekegyházi parasztlak óvatos, megfontolt emberek. Bennük van még a sokszázados cselédsors örökbekapott riadtsága. Félve pislákoló harcikedvüket könnyen eloltja az úri huncutság, felváltja a fáradt beletörődés.

*

Négy hónapja már, hogy a községi Földigénylő Bizottság elkobzási javaslatát megváltoztatva, a kecskeméti Földrendező Tanács dr. Móczár Antal és Ferenc igénybe vett 585

97 Kerekegyházai FKGP dokumentumai. (A kézirat a szerző birtokában.)

katasztrális holdjából levitézlett úri gazdáknak fejenként 200, összesen 400 holdat, mint parasztbirtokot visszautalt. Mire az újgazdák észbe kaptak, a maguk művelte föld szénáját, termését hordatta el az Antal nagyságos úr, - aki a maga földjén soha egy kapavágást nem tett, - béréseit nyúzta, kortese volt az 1938-ban nyilas programmal megválasztott Beretvás képviselőnek. Mint a községben állomásozó német hadseregcsoport megbízott hűsellátója, - béresgazdájának, Raffai Flóriánnak és másoknak egyetlen tehenét hajtatta el, - de jól vigyázott a maga 70 szarvasmarhájára. – Azután német autón nyugatra szökött. – Ma úton-útfélen hirdeti, hogy a földreform nem végleges, hogy a Vörös Hadsereg távozása után rögtön teljes egészében visszakapja a birtokát. A már eddig visszautalt 400 holdon összesen 33 hold őszi vetés van, a többi ugaron hagyta. Internálva volt, 24 feljelentés van ellene. A Megyei Földbirtokrendező Tanács és Dr. Végh László tanácsstag, az ügy referense mindezekből nem látta nyilvánvalónak a német hadsereg kiszolgáltatását és a népellenes magatartást.

Az igényjogosult szegényparasztközül 530-nak nem jutott föld – fellebbeztek tehát a Megyei Tanács döntése ellen. A Földigénylő Bizottság feltört asztalfiókjából eltűntek az iratok. Mire a kerekégyházi egyszerű földművesek az iratokat újra összeszedték, lejárt a fellebbezési idő. Segítséget várva, itt ülnek most, a Kommunista Pártház tanácstermében.

Nem hiába. Rákosi elvtárs kijelenti:

Maguk földet nem adnak vissza. A vármegyei ítélet hamis. A törvény értelmében is legfeljebb csak kártalanítást, vagy cserebirtokot kaphatott volna a két Mocár-fivér, ha nem lennének népellenesek. De így nem jár nekik föld. Segíteni fogunk maguknak. – Azután részletes megbeszélés következik a községi legelőről, szántóról, a Sántha-féle szövetkezeti birtokról, az összes kérdésekről.

A földművelésügyi minisztériumban is van segítség. Donáth Ferenc államtitkár sürgős megvizsgálásra kéri be az összes iratokat.

Veres Péter, az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke hosszas kérdezősködés, vita után még e héten kitűzi az ügy tárgyalását, amikor az összes okmányokkal felszerelve újra meg kell jelennie a falu küldöttjének Pesten. Az Országos Tanács elnöke is megnyugtató elintézkedést ígér.

*

- Mari néném, nem jöttünk hiába! – örvendezik Juliska, egy vékony kicsi asszony 25 éves fővel két gyermek anyja. Barna ragyogású szemében szapora beszédében meggyőzősége izzik.

- Tisztességesen akarom felnevelni a két gyereket! Meg még mi is fiatalok vagyunk. Az ők és a magunk jobb életéért harcolok!

*Bars Sári*⁹⁸

98 Nem fog sikerülni Mócár úr földreform-reformja. Kerekégyházi parasztküldöttség Rákosinál. Szabad Nép, 1946. március 2. számában

Dr. Móczár Antalt, valamint több meghatározó kerekgyházi személyiséget, elsősorban olyanokat, akik mögött embertömegek álltak, akik népszerűek és befolyással bírtak az itt élő emberekre, egy-egy társadalmi rétegre, kizárták a választói névjegyzékből, az 1947-es Országgyűlési Választásokon!

Az 1947-es országgyűlési képviselőválasztói jogosultság megállapításához szükséges formanyomtatványon, „Összeírólapon” dr. Móczár Antal személyi adatai alatt, az összeírólap alsó részén olvasható a választói névjegyzékből való kizárásának az okai. Ceruzával írva. Összeíróbizottság megállapítása: *MOVE t. csop vez.* Majd alatta pirossal írva. Központi összeíróbizottság megállapítása: *Kizárva 947 XXII 6.*

Az Összeírólap hátoldalán, 23 pontban foglalták össze a kizáró okokat, amely tartalmazta a két világháború közti pártokat is. A „*Kizárva 1947 XXII 6. pont*” jelzet, a következőt takarja: az idézett törvényekben foglalt rendelkezések értelmében nincs választójoga annak, „*aki a választások idején rendőrhatalósági őrizetben (internálva) van.*”

Dr. Móczár, a választói névjegyzékből való kizárásával szemben felszólamlással élt, melynek idézem a szövegét:

„*A külön jegyzékre, ok feltüntetése nélkül lettem felvéve.*

Az ok kérdésére azt mondta a kerekgyházi v. jegyző, hogy MÉP elnök voltam.

Semmilyen politikai párt vezetője nem voltam, csak a kerekgyházi Levente Egyesület elnöke, ami nem kizáró ok – ellenem semmi politikai feljelentés nem volt. Népbíróági eljárás nem volt ellenem. Négyheti internálásom gazdasági okok miatt volt, hamis, nem valós tényállásalapján, amit nem tudtak igazolni, s felmentettek –

Dr. Móczár Antal gazdálkodó Kerekgyháza Papszék dűlő ~ ~ ”99

2. számú minta 510.002/1947. U. M. sz. rendeletben.

Közzli mindenki, aki huszadik életét az 1947. évi választásokra készíti.

Vármegye (th): *Bors-Abaúj-Zemplén* Város (község): *Kerekgyháza*

Járás: *Kerekegyháza* Szavazókör: *IV*

Számlálólap
(Összeírólap)

Az országgyűlési képviselőválasztói jogosultság megállapításához.
Kizáró okokat lásd a túldalán.

Családi és utoneve (férgenzt nőné a leánykori családi és utoneve; névváltoztatás esetén az előző név; az azonos nevek megkülönböztetésére használt melléknév vagy más megjelölés a.)	<i>Dr. Móczár Antal</i>
Állandó lakhelye	<i>Kerekgyháza</i> ker. <i>Kerekgyháza</i> sz. em. ajtó.
Lakhelye 1947. évi május hó 1-én:	<i>Kerekgyháza községi telep</i>
Volt-e hadifoglyában? Ha igen, hol és mikor tért vissza?	—
Születési hely és idő	<i>Kerekgyháza</i> város <i>1911</i> év hónap napján
Foglalkozása (állása)	<i>gazdálkodó</i>
A túldalán felsorolt kizáró okok valamelyike alá esik-e; ha igen, melyik alá és miért?	—
Választatósága szempontjából az előző pontban érintett kizáró okokon kívül esik-e a túldalán 23. pontban felsorolt kizáró okok valamelyike alá, ha igen, melyik alá?	—

A törvényben megállapított büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a fenti vallomásom adatai a valóságnak mindenben megfelelnek.

Kelt: *Kerekgyháza* 1947. évi hó napján.
Dr. Móczár Antal
vállalkozó

A házmegezőlt (összeíróbiztos) észrevétele:

MNL BKML IV. 955. Bács-Kiskun Megye 9. sz. választókerület iratai, Kerekgyháza 1947 évi számlálólapok: 34-es doboz.

Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a fenti adatok a valóságnak megfelelnek.

Kelt: *Kerekgyháza* 1947. évi hó napján.
Dr. Móczár Antal
házmegelőlt, összeíróbiztos

Az összeíróbizottság megállapítása: *MOVE*

A központi összeíróbizottság megállapítása: *Kizárva 947 XXII 6.*

Dr. Móczár Antalt, kizárták az 1947-es szavazói névjegyzékből

99 Dr. Móczár Antal választói névjegyzékből való kizárása, illetve a sérelmes választói névjegyzékből való kizárással szembeni felszólamlási dokumentumai. MNL BKML IV. 955. Bács-Kiskun Megye 9. sz. választókerület iratai, Kerekgyháza 1947 évi számlálólapok. 34. doboz.

A rendelkezésre álló, 1947-es szavazói névjegyzékből kizárással szembeni felszólalás dokumentumai, mind megcáfolják a kizáró okokat, és megerősítik azt a tényt, hogy teljesíthetetlen feltételekhez kötötték a választójogosultság megadását, vagyis, a szavazóbizottság által koncepcióra épülő kizáró okokat, a választóknak kellett volna bizonyítania. Tulajdonképpen három olyan kizáró „ok” szerepel dr. Móczár két dokumentumában, amelyek közül egy is elég lett volna, az 1945 : VIII. és az 1947 : XXII. törvényekben foglalt rendelkezések szerint a szavazói névjegyzékből való kizárásához, ha azok valós tényekre épültek volna. Nem volt a *MOVE t. csop. vezetője, a kerekgyházai v. jegyző által állított MÉP elnöke, és az 1947. XXII. 6. pontjában foglaltak sem indokolták a kizárását, mert nem a választások időszakában volt internálva, ami szintén hamis állításokra épülve történt meg.*¹⁰⁰

Az internálásával kapcsolatban megjegyzem, hogy az emberekkel történt beszélgetések kapcsán hallottam olyanról, hogy Szabadszálláson honvédségi laktanya építkezésén dolgoztatták, több kerekgyházzal együtt. A második világháborút követően, a kommunista párt egyeduradalomra tört. Így már 1945-től elkezdődtek, azokkal a személyekkel szembeni koncepciók eljárások generálása, akik mögött jelentős létszámú, tekintélyes politikai, társadalmi erő állt. Dr. Móczár Antal, az előző rendszerben településünk egyik legnagyobb köztisztelőnek örvendő történelmi személyisége. Mint a régi rendszer kiszolgálóját, a kommunista párt, ahol csak lehetett, kereste a módját, a kikezdésének, az ellehetetlenítésének, a tönkretételének. Ki kell mondanunk azt a történelmi tényt, mindazok nevében, kiket a kommunista párt, különböző koncepcióra épülő politikai trükkökkel, megalázott, megbélyegzett a közösségünk előtt, hogy a számukra reakciónak vélt személyeket, jogtalanul fosztották meg a szabad választói véleménynyilvánításuktól, és ezt csupán azért tették, hogy kedvezőbb helyzetbe hozzák önmagukat az 1947-es választásokon. És azt a tényt is rögzítenünk kell, a választói névjegyzékből kizártak nevében, és dr. Móczár Antal történelmi nagyságára való tekintettel, hogy semmilyen alapja nem volt a névjegyzékből való kizárásának, mert a vele szemben felhozott kizáró okok, alaptalanok, hamisak voltak. A kommunista párt, a kizárólagos politikai hatalom megragadása érdekében, törvénytelen eszközökkel, hamis állításokkal, olyan zűrzavaros helyzetet kívánt teremteni dr. Móczár számára, amelyből nem volt kiút, és mint jobboldali gondolkodását, nemzeti és keresztény értékrend-

100 2014 tavaszán miután láttam, hogy e koncepciók perben több kizárást is belevettek, kíváncsi voltam a Kerekgyházai 1947-es Országgyűlési Választási eredményünkre. E szavazati eredményt, (bizonyára a választási csalás sorozat miatt) megsemmisítették. Arról viszont már van adat, hogy a kizártak közül, kik éltek felszólalási lehetőséggel. A választói névjegyzékből kizártak száma, országosan elérhette a félmilliót. A „demokratikus” választási csalássorozat megcsúfolásának elmaradhatatlan része volt a terror is, amit pl., Pethes Balázs volt FKGP párttagtól hallottam, hogy a Móczár telepen és a környékén élőket, megfenyegették, (akik egyébként az Aczél Szabó János tanyáján szavazhattak), hogy a kommunista pártra szavazzanak, mert ha nem, másnap elviszi őket az ÁVÓ. A szerző adatgyűjtése. A 2020-21-es kiegészítő kutatásom során, találtam arra vonatkozóan bizonyítékot, hogy dr. Móczár az említett szavazáson az FKGP-re szavazott. De mivel a többiek esetében ilyen vonatkozású bizonyíték nincs, nem változtattam meg, a szavazói névjegyzékből való kizárásának, a levezetését.

del bíró állampolgárt, politikai érdekből, meg kívánták fosztani a demokratikus választói jogosultság lehetőségétől.

A csalássorozatra épült 1947-es választás, nagy felháborodást kelthetett a településünkön, amelyet erőszakos eszközökkel, vagy akár az egyházi iskoláink államosításához kötődő kirakatper megrendezésével el kellett hallgattatni. Történelmi tény, és akár összefüggés is lehet a két esemény között, mert mindössze két és fél hónap különbség van, az 1947. augusztus 31-én megrendezett Országgyűlési Választások, és az 1948-as kirakatper előkészítésének az első jelétől, az 1947. november 16-án, a Katolikus Szülők Szövetsége által megrendezett tiltakozó gyűléstől, amely az egyházi iskoláinkban, az állami tankönyvek bevezetése elleni tiltakozásul került megrendezésre.

Dr. Móczár Antal, az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciók kirakatperben a Kecskeméti ÁVO 1948. június 17-én, tartóztatta le. Dr. Móczár, „politikai ügyben” való kihallgatása, Kecskeméten 1948. június 19-én történt. Tudjuk, hogy több kerekegyházi letartóztatottal, erőszakot követően, üres kihallgatási jegyzőkönyvet írtattak alá, és azt is tudjuk, hogy a kihallgatási jegyzőkönyvbe ügyesen beépítették, a „B” egyének által gyűjtött, kimondott, vagy ki nem mondott „koholt” terhelő adatokat. Vári Ferenc plébános, mivel az erőszakos kihallgatást követően üres kihallgatási jegyzőkönyvet írtattak vele alá, a „tárgyaláson” szembesült a vele szemben felhozott koholt vádakkal. Dr. Móczár Antal, már a „kihallgatása” során szembesült az ellene felhozott koholt vádakkal. Idézem a kihallgatási jegyzőkönyv tartalmát, melyben cáfolja az ellene felhozott vádakat:

„Születésem óta Kerekegyházán élek, s ott kivétel nélkül mindenkit személyesen ismerek. A felszabadulás megtörténte előtt családommal együtt Budapestre menekültem, mert féltettem a családom és önmagam életét. A felszabadulás megtörténte után 1945. év április havában visszatértem családommal együtt elhagyott lakhelyemre. Mivel megértettem az idők szavát, igyekeztem beilleszkedni a jelenlegi politikai életbe. Az irányú magatartásomat, alátámasztani igyekezem azzal, hogy mikor második alkalommal osztották szét a törvény értelmében 300hold birtokomat, az osztási munkálatokat végző személyeknek személyesen segítettem a mérésnél, mivel azok nem voltak 100%-ig azzal tisztában. Úgyszintén mivel láttam az új földbirtokosok tájékozatlanságát, a földművelés terén személyesen oktattam őket, s hogy nehéz helyzetükön tőlem telhetően segíteni tudjak, saját igámmal szántottam fel kb. 15-20 gazdának a földjét. Előadni kívánom továbbá, hogy tavaly télen arról értesültem, vannak olyan új gazdák, kiknek kenyérgabonájuk már elfogyott és még a napi kenyérük sincs meg. Hogy ezen a lehetetlen állapoton segítsek, emlékezetem szerint 4 vagy 5 egyéneknek adtam kenyérgabonát. A fentiek elmondása után, előadni kívánom, hogy nem felel meg a valóságnak, mely 1948 év március 15-én Gruity Ilona dohányárú üzletében való megjelenésem után beszélgetés közben kijelentettem, hogy hamarosan kitör a háború, ami nagyon rövid ideig fog csak tartani, s utána visszakapom a földemet, amit a földreform következtében elvettek tőlem. Nem állítom, hogy a kérdéses napon nem voltam jelen a dohányárudában. De határozottan tagadom, hogy ott az esetleges megjelenésem esetén, bármilyen irá-

nyú politikai vitát folytattam volna a beszélgetés közben, a jelenlegi államrendszer ellen, izgató kijelentéseket tettem.

Ügyszintén nem felel meg a valóságnak, hogy Jenei Jenő kerekegyházi tanító előtt folyó év április vagy május havában azt a kijelentést tettem volna, hogy a jelenlegi helyzet úgyszem fog sokáig tartani, a földemet, melyet a földosztás során szétosztottak vissza fogom kapni. Tagadom azt, hogy ugyancsak a Gruity dohányárudában egy alkalommal az ott jelenlévők előtt kijelentettem, hogy Budapesten az alkalommal mikor a családommal együtt fenn voltam elmentem egy jósnőhöz ki a Keleti p.u. mellett működik, s miután jósoltattam magamnak a jósnő bámulatos pontossággal, mondotta el a múltamat, s megjósolta nekem, hogy hamarosan rövid ideig tartó háború lesz, s annak befejezése után minden fölbirtokos visszakapja a tőle elvett földet.

Megfelel a valóságnak, hogy folyó év május 8-án megjelentem az iskolaigazgató irodájában, hogy ott a szeszfőzde ügyében Molnár Péter tanítóval tárgyaljak, ki a szeszfőzde ügyvezető igazgatója. Ez alkalommal rajta kívül jelen volt Puchardt Győző, Romancsik Imre, kerekegyházi lakosok. Ez alkalommal kizárólag csak Burka Tivadar szeszfőzde árdrágítási ügyét tárgyaltuk, s semmiféle politikai téma ez vagy más alkalommal nem merült fel közöttünk. Tagadom, hogy e beszélgetés alkalmával oly értelmű kijelentést tettem volna, hogy Budapest vörös áradatban úszik s beszéltem a munkásokkal, kik arról panaszkodnak, hogy a munkaverseny győzteseit fel kellene akasztani, mert azoknak lehet köszönni, hogy a munkateljesítménynek mindig emelkedni kell, s ezzel szemben a munkabérek nem emelkednek, s a munkások alig várják, hogy ennek a rendszernek vége legyen.

Előadom továbbá, hogy megfelel a valóságnak, hogy 1947 – év május havában jelen voltam Vári Ferenc plébános lakásán, mikor dr. Pétery József Váci püspök is jelen volt. Tagadom, hogy ez alkalommal, dr. Pétery József püspöktől azt kérdeztem volna, hogy mi lesz velünk, elvették a földünket. Pétery a kérdésemre azt a választ adta volna, hogy „Isten adta, tehát Isten elvette”. E kijelentésre én azt a választ adtam volna, hogy „nem úgy van az”.

Egyebet előadni nem tudok – a jegyzőkönyv felolvasás után h.h. aláíratott

F e l v e t t e:

Dr. Móczár Antal

R. nyomozó hdgy. Hajdu István

vallomástevő¹⁰¹

A kihallgatási jegyzőkönyvben megtalálható „koholt vádak”, ha nem is szószerint, de tartalmilag közel azonos értelmezésben, ott vannak a vizsgálati jelentésben, és ott vannak a vádiratban is. A koncepciók per koholt vádakra épült, a vád hamis bizonyítékokon alapult. A kirakatper példaértékű volt, mert a település meghatározó szereplőit, a politikai elitet, a politikai döntéshozókat, mindenképp el kívánták távolítani, a politikai, gazdasági, egyházi és értelmiségi közéletből, ha kell erőszakkal, ha kell brutális módon, a teljes politikai hatalom átvételének kikényszerítése érdekében.

101 ÁBTL. 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 158-160.

Dr. Móczár Antallal szemben, a kihallgatása során, többször alkalmaztak erőszakot, fizikailag bántalmazták, többszörösen ütötték, rugdosták veséinek tájékát.¹⁰²

1949. március 22-én, dr. Móczár Antal ellen, a Budapesti Népügyészség vádemelési javaslatot tett, a Budapesti Népbíróóság Különtanácsa Elnökének.

„Budapesti Népügyészség.

1948.NÜ.5527/I.sz.

17.283/I.1948.B.Á.H. Szeged

A Budapesti Népbíróóság Különtanácsa Elnökének.

Budapest

A nyomozás iratait idezárva a következő

vádirat

benyújtásával küldöm át.

A szabadlábbon lévő:

Dr. Móczár Antal

/: 1891. Kerekegyházán született, nő Bokor Máriával, magyar anyanyelvű és állam polgár, atyja néhai Antal, anyja Meleg B. Erzsébet, kerekegyházi lakos, gazdálkodó, 84 hold földje van, katona volt, jogtudományi egyetemet végzett, büntetlen :/ terheltet

Vádolom:

1. rb. Folytatólagosan elkövetett az 1946. VII. tc. 2. §.-ának b. pontjában meghatározott izgatás bűntettével azért,

mert

Kerekegyházán, 1948. évi március hó 15 napján a délelőtti órákban a következő kijelentéseket tette Gruity Ilona trafikjában többek jelenlétében.

Hamarosan kitör a háború, ami nagyon rövid ideig fog tartani és utána visszkapom a birtokomat, amit a földreform következtében elvettek tőlem.”

1948. május 8. napján u. ott többek jelenlétében azt mondta:

Vörös áradatban úszik Budapest, amikor a munkásokkal beszélgettem, mind azt mondták, hogy mikor lesz már vége ennek a rendszernek, mindenki szidja a demokráciát. Minden élmunkást, fel kellene akasztani, mert azoknak köszönhetjük, hogy mindig többet és többet kell termelni és ezzel szemben a munkásnak, koplalni kell.

A terhelt a fenti kijelentéseivel, több alkalommal, de egységes akarat elhatározással a demokratikus államrend ellen gyűlöletre izgatott.

102 Dr. Móczár Antal leszármazottja szíves közlése alapján.

A vád tekintetében a tárgyalásra, a Bp. 15. 16.§. valamint az 1946. VII.tc.11.§. értelmében, a budapesti népbíróság különtanácsa bír hatáskörrel és illetőséggel.

A megidézendők jegyzékét vádiratom végén közlöm.

Indoklás:

Terhelt a felszabadulás előtt 300 holdas földbirtokkal rendelkezett, gögös, fennhéjázó, jobboldali beállítottságú ember volt. Terhelt földbirtokának legnagyobb részét a felszabadulás után igénybe vették. Erre vonatkozik terheltnek az a jósolgatása, hogy a háború hamarosan ki fog törni és ennek következtében visszaáll újra a régi feudális fasiszta rendszer.

Terheltnek az a kijelentése, hogy Budapest vörös áradatban úszik, és az a beállítás, hogy a munkások is szidják a demokráciát, túlmegy a valótlan hírterjesztés határain, és alkalmas arra, hogy a demokratikus államrend ellen gyűlöletre keltsen, mert azt a látszatot kelti, mintha a demokratikus államrend nem védené éppen a munkásokat.

A fentiekre vonatkozik terheltnek az a kijelentései is, hogy az élmunkások az okai annak, hogy mindég többet és többet kell termelni, és hogy a munkások éheznek. Terheltnek ez a kijelentése is alkalmas a demokratikus államrend elleni gyűlölet felkeltésére, mert terhelt úgy állítja be a demokratikus államrend termelési rendszerét, mintha az a munkást kizsákmányolná és a munkásoknak a demokráciában éhezni kellene.

Terhelt tagadásával szemben a megidézni indítványozott tanúk vallomásával a vád tárgyává tett tényállás bizonyítható.

A vádemelés tehát indokolt.

Budapest, 1949. évi március hó 22 napján.”¹⁰³

Dr. Móczár Antal, a kihallgatása során hiába tiltakozott, hogy az ellene felhozott vádak, nem felelnek meg a valóságnak, mégis belekerültek a vádiratába. A vádirat tartalma mindössze három mondatból állt, a kommunista párt szemében, demokráciát féltő, valótlan kijelentésekre épült, amelyek nem képeztek bűncselekményt.

Dr. Móczár ellen indított bűnügyben „izgatás büntette” miatt, a Budapesti Népbíróság, a dokumentumok alapján három alkalommal is kitűzte a tárgyalás időpontját, de egyik tárgyaláson sem tudott részt venni, mert a Budapesti Szent János Kórház sebészeti osztályán, több súlyos műtéten esett át, és egészségi állapota teljesen megromlott.

Az első tárgyalás időpontja 1949. május 24-re volt kitűzve, ami dr. Móczár Antal betegsége miatt meghíúsult. Idézem azt a dokumentumot, amely e főtárgyalást leállítja.

¹⁰³ dr. Szentpétery Gábor népműgyész, dr. Sárkány György vezető népműgyész h. Idézendők jegyzéke: 1./ dr. Móczár Antal terhelt Kerekegyháza Móczártelep, 2./ Gruity Ilona Kerekegyháza Fő u. 215. 3./ Jenei Jenő Fő u. 241. 4./ Puchardt Győző Fő u. 262. 5./ Balasi Imre Móczártelep, 6./ Krupa István Móczártelep. Kirendelt védő. BFL. VII. 5. e. Népbíróságtól átvett peres ügyek iratai - 19096/1949 Dr. Móczár Antal pere. 2-3

Nb.XXII.906/1949/ sz.

Végzés

Izgatás büntette miatt dr. Móczár Antal ellen indított bűnügyben a budapesti népbíróság különtanácsa a mai napon 3 alsz. alatt beadott kérvény és korház orvosi bizonyítvány alapján vádlott betegsége folytán az 1949 évi május hó 24 napjára kitűzött főtárgyalást leállítja.

Értesíti a védőt, vádlottat, tanúkat, és a népügyészséget, hogy ezen a határnapon megjelenniük nem kell, új határnapot a népbíróság különtanácsa később hivatalból fog kitűzni, amiről az összes érdekelteket értesíti.

Budapest, 1949. évi május hó 5 napján, dr. Horváth sk. tan. elnök”¹⁰⁴

Elgondolkodtató, hogy milyen megfontolásból írták ki a következő tárgyalást és rendezték meg, mikor mindenki tudta, hogy dr. Móczár Antal súlyos beteg, és a betegségéből kifolyólag nem tud részt venni a tárgyaláson. A következő tárgyalás helyszínéül, a Kecskeméti Törvényszék épületét jelölték ki, 1949. október 31-én 9 órára. Idézem, e nyilvános tárgyalásról készült jegyzőkönyvet, amelyen dr. Móczár Antal vádlott, betegsége miatt nem volt jelen:

„Nb.XXIII. 906/1949/8

Jegyzőkönyv

Készült az izgatás büntette miatt dr. Móczár Antal ellen indított bűnügyben a budapesti népbíróság különtanácsánál Kecskeméten, 1949. évi október 31. napján megtartott nyilvános tárgyalásról.

*Jelen voltak:*¹⁰⁵

Tanácselnök a tárgyalást a Bp.301.§. értelmében az ügy rövid megjelölésével megnyitja, és a hallgatóságot megfelelően figyelmezteti. Megállapítja, hogy a megidézettek közül szabályszerű idézés ellenére nem jelentek meg a vádlott, és Puchardt Győző tanú. A meg nem jelent Jenei Jenő tanú kézbesítési bizonyítványa vissza nem érkezett.

Tanácselnök: dr. Szecskai Dezső ügyvédet vádlott részére védőtül kirendeli, nevezett helyett megjelent dr. Selmeczi László ügyvédjelölt a kirendelést tudomásul veszi és elfogadja.

104 Uo. 15.

105 *Jelen voltak: dr. Harkai József tsz. bíró, tanácselnök, dr. Szecskai Dezső üggy. kirendelt védő helyett: dr. Selmeczi László ü. j. dr. Litvai István jbt. titkár, jegyzőkönyvvezető, dr. Dévényi Tibor államügyész, Gruity Ilona, Balasi Imre, Krupa János, Romancsik Imre, Molnár Péter, Kürtösi Mihályné, Krupa István tanúk. Érdekességképpen, meg kívánom jegyezni, hogy 1949. októberétől, a Budapesti Népbíróság, a Móczár telepen élő, a tárgyalásokra megidézett tanúknak a kézbesítése, „Szabadság telep” címre lett megadva. BFL. VII. 5. e. Népbírásgától átvett peres ügyek iratai - 19096-1949 Dr. Móczár Antal pere. 30-31.*

Védő: Becsatolja a Budapesti Szent János Korház sebészeti osztálya által kiállított igazolványt, mely szerint ott orvosi kezelés alatt és műtét előtt áll. Kéri a mai tárgyalás elnapolását és új határnap kitűzését a vádlott előrelátható felgyógyulása utáni időre.

Államügyész: Indítványozza a vádlottnak törvényszéki orvosszakértővel való megvizsgálását, betegségére és előrelátható felgyógyulására vonatkozóan.

Végzés.

A Népbíróság Különtanácsa, a mai tárgyalást elnapolja. Elrendeli vádlottnak dr. Kelemen Endre budapesti törvényszéki orvosszakértővel való megvizsgálását arra vonatkozóan, hogy vádlott mily betegségben szenved, betegsége mennyiben akadályozta őt, a mai tárgyaláson való megjelenésében, továbbá, hogy felgyógyulása előreláthatólag mikorra várható.

Új határnapot hivatalból fog kitűzni az orvosszakértői vélemény beérkezte után és attól függően.

Tudomásul véve.

A megjelent tanúk kéri a fejenkénti 5 Ft. 60 fill. útiköltségük megfizetését, amit a tanácselnök felszámításnak megfelelően megállapít és kiutalványoz.

Tanácselnök: a tárgyalást berekesztette.

Jegyzőkönyv lezáratt azzal, hogy a tárgyalás alkalmával felmerült és kiutalványozott 20 Ft, népbírói napidíj-részköltség, 39 Ft. 20 fillér és 99 Ft. 40 fillér kecskeméti kiszállási részköltség a költségjegyzék 1, 2, és 3 tétele alatt feljegyeztetett.

Kmf.

Dr. Harkai József tanácselnök

Dr. Litvai István jegyzőkönyvvezető

Nb.XXIII. 906/1949/8

Végzés.

Az izgatás büntette miatt dr. Móczár Antal ellen indított bűnügyben a Budapesti Népbíróság Különtanácsa, az összes iratot dr. Kelemen Endre budapesti törvényszéki orvosszakértőnek kiadja, egyben felkéri, hogy a vizsgálása után 15 nap alatt terjessze elő véleményét arra vonatkozóan, hogy a vádlott milyen betegségben szenved. Betegsége mennyiben akadályozta őt az 1949. évi október hó 31. napján, Kecskeméten megtartott tárgyaláson való megjelenésében, továbbá, hogy felgyógyulása előre láthatóan mikorra várható.

Budapest, 1949. október hó 31-én.

Dr. Harkai József tsz. bíró a tanács elnöke

Átirat és összes irat megküldendő

Dr. Kelemen Endre budapesti törvényszéki orvosszakértőnek.”¹⁰⁶

Dr. Móczár Antal betegsége miatti távolléte ellenére megrendezett főtárgyalásnak, politikai színezete, üzenete van. Mind a Móczártelepről, mind a közösségből, olyan személyek voltak megidézve tanúként a tárgyalásra, kik megbízható, és meghatározó szereplői voltak, úgy a Móczártelepen élők körében, mint a közösségben, és a többségük, megítélésem szerint, dr. Móczár mellett tett volna tanúvallomást. A választott tanúk többsége, kiknek dr. Móczár munkát, kenyeret, lakást, tisztességes megélhetést, gyarapodást biztosított, azok együtt éreztek a Móczár család tragédiájával, és elítélték a politikai üldöztetésüket. Krupa János mint megnevezett tanú, ott élt a Móczártelepen, és az azt megelőző időkben, dr. Móczár parádés kocsisa volt. Miután a Héjjas tanyáról a Móczár kastélyba költözött a Dózsa TSZ, 1951-ben Krupa veszi át a TSZ vezetését. Mi sem bizonyítja jobban Krupa János kötődését, szimpátiáját, a Móczár család iránt, mint az, hogy a Budapestre a leányukhoz menekült családot, mind a Rákosi és a Kádári időkben, időnként „titokban”, a helyi politikai vezetés tudta nélkül meglátogatta, és mindannyiszor helyi portékával tette tiszteletét, a később özvegyé vált dr. Móczárné iránt is.

Világossá vált a népbíróság szemében, hogy dr. Móczár Antal felépülésére nincs remény, mégis sorozatosan kérték, a Budapesti Büntetőtörvényszék orvosszakértői véleményét, és még ezt követően is, 1950. június 30-ra, újabb tárgyalási időpontot tűztek Kecskemétre.

Idézem dr. Székely Imre védőügyvéd levelét, ki tájékoztatta a Büntetőtörvényszéket dr. Móczár betegségeire vonatkozóan, amelynek köszönhetően, a kitűzött tárgyalás elmaradt.

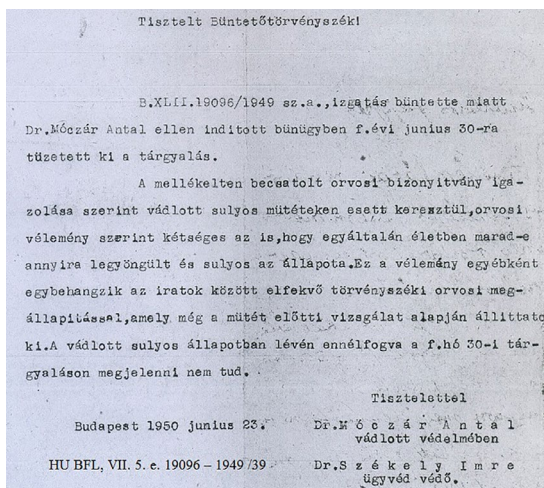
„Tisztelt Büntetőtörvényszék!

B. XLII.19096/1949 sz. a., izgatás büntette miatt, dr. Móczár Antal ellen indított bűnügyben f. évi június 30-ra tűzetett ki a tárgyalás.

A mellékeltlen becsatolt orvosi bizonyítvány igazolása szerint, a vádlott súlyos műtéteken esett keresztül, orvosi vélemény szerint kétséges az is, hogy egyáltalán életben marad-e, annyira legyengült és súlyos az állapota. Ez a vélemény egyébként egybehangzik az iratok között elfekvő törvényszéki orvosi megállapítással, amely még a műtét előtti vizsgálat alapján állítattott ki. A vádlott súlyos állapotban lévén, ennél fogva a f. hó 30-i tárgyaláson megjelenni nem tud.

Budapest 1950. június 23.

*Tisztelettel: dr. Móczár Antal vádlott védelmében, dr. Székely Imre ügyvéd védő.*¹⁰⁷

Dr. Székely Imre védőügyvéd levele, dr. Móczár egészségi állapotára vonatkozóan, melynek köszönhetően, az 1950. június 30-ra kitűzött tárgyalása is elmaradt.

Több törvényszéki orvosszakértői vélemény is tanúskodik, dr. Móczár súlyos betegségeiről, hogy oly súlyos rákos betegségben szenved, amelyből előreláthatóan felgyógyulni nem fog. A magas termetű ember lesoványodott, csontjainak kontúrjai a bőrön keresztül mindenütt jól láthatók. Arca beesett, teljesen erőtlen, állandó fájdalmai vannak, botra támaszkodva tud járni és csak néhány lépést képes megtenni, a tárgyaláson megjelenni nem tud, gyógyulása reménytelen.

A dr. Móczár Antallal szembeni, több mint három évig tartó megtorlási szándékukkal feladtak a bíróságok, miután teljesen világossá vált, hogy egészségi állapotában nem fog javulás történni.

Nem szabad elhallgatni azt a szomorú tényt sem, hogy dr. Móczár Antal fia, Móczár József, aki bőrkereskedéssel foglalkozott, szintén koncepciós per áldozata. Hogy konkrétan mi volt a vád ellene, és miért ítélték el, azt nem tudjuk. Mindenesetre az édesapja dokumentumai között, kérdés, illetve utalás van arra vonatkozóan, hogy mikor szabadul a börtönből. Idézem a két dokumentumot.

1., „A Kecskeméti Megyei Bíróság, mint büntető bíróság, (B.I.1937/1949/18) megkeresi a pestvidéki államügyészséget, hogy Móczár József /szül. 1929. május 23-án Kerekegyháza, ugyanottani Móczár telepi lakos, apja: dr. Móczár Antal, anyja Bokor Mária/ vádlott, a pestvidéki törvényszék fogházának az állományában van-e? Amennyiben pedig ott fogoly, úgy szabadulása mikorra várható?

Kecskemét, 1950. április 4. napján. Dr. Révész Zoltán sk. t. elnök”¹⁰⁸

2., „Budapesti Büntetőtörvényszéki Fogház, (10204/1949 tkv. szám.) értesíti a Kecskemét Megyei Bíróságot, hogy Móczár József Kerekegyháza Móczár telepi lakos, nem jogerősen 5 évi börtönbüntetését tölti, és szabadulási napja a törzskönyvében. 1954. december 16-ra van előjegyezve.

Budapest

1950. május 10.”¹⁰⁹

A két dokumentum több dologról tanúskodik, pl., arról, hogy Móczár Józsefet, 1949-

Budapesti Büntetőtörvényszéki Fogház.

10204/1949 tkv. szám.

Megyei Bíróság, Kecskemét.

B.I.1937/1949/18. sz. végzésükre értesitem, hogy Móczár József /szül. 1929. május 23-án Kerekegyháza, ugyanottani Móczár telepi lakosapja Dr. Móczár Antal, anyja Bokor Mária/ nem jogerősen 5 évi börtönbüntetését tölti, és szabadulási napja törzskönyvében 1954. december 16-ra van előjegyezve.

Budapest, 1950. május 10.

Kiadóba érkezett: 1950. máj. 10.

Egyeztetve: [Signature]

Kiadta: [Signature]

li. alhadnagy. [Signature]

59

403

HU BFL, VII. 5. e. 19096 – 1949 /54

Móczár József 5 évi börtönbüntetésének szabadulási időpontja.

108 BFL, VII. 5. e. Népbírástól átvett peres ügyek iratai -19096/1949 Dr. Móczár Antal pere. 17.

109 BFL, VII. 5. e. Népbírástól átvett peres ügyek iratai – 19096/1949 Dr. Móczár Antal pere. 54.

ben, 20 évesen tartóztatták le, és ítélték 5 év börtönre. Az emberben óhatatlanul felmerül a kérdés, mit árthatott egy fiatalember az akkori rendszernek, mert az biztos, hogy politikai háttere van a perbefogásának? Beszélhetett a család kifosztásáról és üldöztetéséről, vagy az édesapjával szembeni erőszakról? Ezeket a titkokat már nem tudjuk felderíteni, mert a történelem örökre eltemette, és az emléket is, már csak a megsárgult dokumentumokra építve tudjuk megidézni. Nagy a valószínűsége annak, hogy dr. Móczár, és az akkor húszéves fia perbefogása között összefüggés van. A korra jellemző volt, hogy egy családon belül, többben is szenvedő alanyai voltak a politikai üldöztetésnek. A kirakatper forgatókönyv írója, figyelemmel kísért, kísérhette a családtagokkal történt eseményeket is. Ki kapcsolatot tartott a népbíróságokkal, az ügyészségekkel, ki befolyással volt a perek lefolyására, az ítéletek kiszabására, így akár az ő közvetett kérésére is megkérhette a Kecskemét Megyei Bíróság, Móczár József fogvatartásának idővallumát. Ezen állítást igyekszik alátámasztani az a tény is, hogy csak az ez irányú dokumentumai kaptak helyet, dr. Móczár Antal dossziéjában.

Hogy mit élt át a nemesi származású Móczár család a II. világháborút követően, az, az elmondottakból is kirajzolódik. Nem könnyű gondolatokban megfogalmazni a család további sorsát, ha dióhéjban is, de meg kell említenünk, hogy Kerekegyházán kevés az a család, akit több generáción keresztül annyit szenvedett a kommunizmustól, mint a Móczár család. A családfő 1948 júniusában történt letartóztatását követően, a család többi tagja, életüket féltve, minimális ingóságokkal, elmenekült Kerekegyházáról.

1949. február 8-án, a Juhász kereszttel szemben, a Falu dűlőben lévő Kókai tanyán alakult meg Kerekegyházán a Dózsa TSZ. Még ebben az évben Héjjas Pál tanyájára költöztek, majd egy év elteltével, a Móczár kastélyba.¹¹⁰ Miután 1948-ban a család elmenekült Kerekegyházáról, a kastély közfalaát kiverték, és az első években gabonátárolóként használták, majd ezek után évtizedekig a Dózsa TSZ központja volt.

Dr. Móczárt, 1948. júniusában, egy szégyenteljes koncepciós perben, a kommunista diktatúra, koholt, igaztalan vádak alapján, ártatlanul letartóztatta. Látva, hogy hogyan épült fel a kommunizmus, az 1945-ben hatalomra került pártnak számtalan oka volt arra, hogy dr. Móczárt kivonja a politikai, gazdasági, és egyházi közéletből, koncepciós perrel, erőszakkal, igyekezzon megtörni, csúfosan lejárátva, ingatlanának államosításával, kismizmizve, elüldözni Kerekegyházáról. Az a személy volt Kerekegyházán, akinek a szavára a legtöbbet adtak, kinek a szava meghallgatásra talált, kinek a szava mindenhol érvényesült. Földbirtokosként, igyekezett a kis emberekhez is orientálódni, barátságosan elbeszélgetni velük, s azt is kinyilvánította irányukba, hogy pártolja, segíti őket. A tekintetes úr, a települést érintő politikai döntéseknél is mindig felelős magatartást tanúsított. Nem véletlen történt a politikai közéletből való eltávolítása, mert így „*megszűnt a parasztság érdekképviselete*”, s kezdetét vehette, az erőszakos kollektivizálás.

A kerekegyházi születésű, dr. Móczár Antal, aki településünk lakossága előtt nagy tekintéllyel bírt, és köztisztviselőnek örvendhetett, 1955. december 19-én, Budapesten, 64. évesen

110 Pető Melinda: *Kerekegyháza*. Kerekegyháza Nagyközség Önkormányzata 2000: 102.

halt meg. Halálában, a betegség kialakulásában, szerepet játszhatott, az ÁVÓ verőlegényeitől elszenvedett erőszak. Mekkora bűn is volt, Kerekegyházán, kerekegyháziként élni, s dolgozni az itt élő emberek boldogulásának érdekében, egy szebb, egy élhetőbb élet reményében.

A magyar történelemben, 1956. a „szabadság vágya”, sokak számára visszafordíthatatlan, örök búcsú volt attól a közösségtől, attól a szülőföldtől, attól a hazától, ahova Isten teremtette, ahol az édesanyja megszülte és felnevelte, ahol az édesapja, a tisztességes, becsületes munkára, a haza tisztelésére, szeretetére, és szolgálatára nevelte gyermekét.

Dr. Móczár Antal esetében, tiszta lélekkel kimondhatjuk, hogy ugyan bírósági ítélet nem született ellene, de a koncepcióra épülő, sorozatos bírósági tárgyalások kitűzésével, kezdeményezésével, emberileg, testileg, lelkileg tönkretették. Mindebből eredően, így elevenen ott élt a családjában is az értelmetlen és méltatlan politikai üldöztetés, a megrázkódtatás, a leküzdhetetlen szorongás és félelem, az újabb politikai megtorlás veszélye. Az üldöztetés, a teljes kifosztás, a családfő és az egész család tragédiája, bizonyára szerepet játszott abban, hogy az 1956-os szabadságharcot követően, dr. Móczár két gyermeke, az esetleges újabb megtorlás elől menekülve disszidáltak. Mária Ausztráliába, József pedig Kanadába, aki ezt követően, akár a vele szemben elkövetett erőszaktól való átélt félelmében, soha többé nem tette a lábát magyar földre.

A két testvér, Mária és József, tudtak az édesapjukkal szembeni kihallgatása során elkövetett erőszakról. József is megszenvedte, átélte, és megismerhette, (miután kiverték a fogait,) a politikai elítéltekkel szembeni bánásmódot, erőszakot, terrort, amiről Mária is tudhatott, és úgy döntöttek, hogy egy átmeneti időre, olyan idegen országba költöznek és raknak fészket, ahol biztonságban érezhetik magukat. Hogy minek alapján döntöttek úgy, hogy két különböző kontinensre menekülnek, azt már nem fogjuk megtudni. Mindenesetre az is tény, hogy ők sem találkoztak többé egymással soha. József, benzinkutat működtetett Kanadában, így megengedhette önmagának, hogy vegyen egy kisebb magánrepülőt, amely gyerekkori álma volt. Józseffel szintén menekült a kerekegyházi születésű Kiss Irén is. És az emberi sorstragédiák véletlenszerű egymás iránti kötődése, hogy leánygyermekük autóbalesetben, míg az apa, a magánrepülőgépének a balesetében elszenvedett sérüléseiben hunyt el.

Olyan keveset tudunk Móczár József életútjáról, és természetesen az egész Móczár családról. Mindebből eredően, soha ne felelkezzünk meg Kerekegyháza szülöttjeiről, kiknek

Móczár József feleségével, a kerekegyházi születésű Kiss Irénnel. (Fotó, Kiss Lajos)

sírkövei hazájuktól távol, idegen földön jelzik, hogy itt pihennek földmaradványaik, csupán azért, mert a hazájukban nem élhettek szabadságban. A Móczár testvérek, idegen országban teremteték meg önmaguknak az életfeltételeket, sok-sok honfitársunkhoz hasonlóan, csak azért, hogy szabadságban élhessenek. Leküzdhetetlen szülőföld iránti honvágygal ébredtek nap mint nap, amely végeláthatatlanul örölte belülről a lelküket. A szabadságvágyuk ugyan beteljesülhetett, de a tudatukban ott élt, hogy mégsem azt a hazát építik, ahol eleik megvetették a lábaikat, ahol az elődök olyan maradandó értékeket teremtek egy közösség, az utókor számára, amelyért mi az utókor felelősséggel és tisztelettel tartozunk. A reánk hagyott örökségeiket, a történelmünkben betöltött szerepüket, a „szabadságért” tett áldozathozatalukat, az életük végéig kitartó hősies helytállásukért, az emlékezetüket fel kell vállalnunk, méltósággal és tisztelettel kell ápolnunk.

Meghasad az ember szíve, amikor e szomorú valóságról beszél, s mit mondjanak azok, akiknek ezt végig kellett élnie, s szenvednie. Az édesanya, dr. Móczár Antalné, 1992-ben halt meg, úgy, hogy József fiát, az '56-os disszidálását követően, soha többé nem ölelhetette át, és soha többé nem borulhattak egymás nyakába. Az egy életre szétvert család, a három testvér, három világrészen nyugszik. Egyedül Antal az ki nem disszidált, Ő Budapesten hunyt el 1992-ben, 71 évesen. Egy életre tönkretett, s a szűkebb szülőföldjéről, Kerekegyházáról elüldözött, elmenekült család tragédiája, arra kell, hogy kötelezzon minden kerekegyházit, hogy a Móczár család emlékét, soha ne feledjék!

Történelmi mércével mérve is, nagyon rövid időt élt meg a Kerekegyházai Dózsa TSZ. Negyven évesen, teljesen eladósodott. Felszámolták, és a kastéllyal együtt, mindent privatizáltak. Megjegyzem, hogy „rendszerváltáskor”, a leszármazottjai közül senkinek sem ajánlották fel visszavételre, a volt ősi hagyatékot, és a kastélyt.

„A Dózsa Mg. Tsz. felszámolása!”

Felszámoló: BONUS-ECO Befektetési és Felszámoló RT.

Bács-Kiskun Megyei Bíróság 6. Fpk. 03-92-053862/KÓ szám.

A Bács-Kiskun Megyei Bíróság a Kerekegyházi Dózsa Mg. Tsz. adós ellen felszámolási eljárásban megállapítja, hogy a zárómérleget és a vagyonfelosztási javaslatot jóváhagyó, az adós gazdálkodó szervezetet megszüntető, a felszámolási eljárást befejezetté nyilvánító 03-92-053862/39. számú végzése 1996. szeptember 25. napján, jogerőre emelkedett.”¹¹¹

Dr. Móczár Antalné, Bokor Mária, (1900-1992), József nevű fiával. (Fotó, Kiss Lajos)

¹¹¹ Az iratkeletkeztető szerv neve és az irat (felszámolási végzés) iktatószáma: Bács-Kiskun Megyei Bíróság 6. Fpk. 03-92-05386/40. szám. A bírósági iktatószám 03-92-053862/39
A cégnyilvántartás nyilvános, a végzésen szereplő bírósági iktatószám az irat „jelzete”.

Puchardt Győző kántortanító, iskolaigazgató, kántor

1906. február 5-én, Nagyörzsönyön született, és 1966. március 10-én, Kerekegyházán hunyt el. Édesapja Puchardt Győző kántortanító, édesanyja Reizmajer Klára igazgató tanítónő volt. Négyen voltak testvérek. Mária hivatásos ápolónő volt, Irén Vácra ment férjhez, a Mezőkertnél raktárosként dolgozott, Ella Kerekegyházán élt Král János földműves felesége volt.

Iskoláit Esztergomban, Vácott és Baján járta. 1926-ban, Esztergomban tanári képesítést kapott. Ez év novemberében Lajosmizsére került, mint tanyai tanító. 1927. január 1-től, mint állami kisegítő tanító, márciustól pedig már kántortanítóként tanít Kerekegyházán a római katolikus elemi népiskolában. Katona nem volt. 1929. májusában házasságot kötött, egy 70 holdas gazda leányával, Gajdácsi Ilonával. 17 kataszteri hold földet örökölt a javadalmi birtokból, melynek kisebb hányada szántó, nagyobb része homok, illetve buckás legelő volt. Házasságukból négy gyermekük született, Rozália (1945-ben meghalt), Katalin, Antal és Ilona. 1945. előtt és után, tagja a „Kerekegyházai Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Pártnak”. Puchardt Győző az iskolában 1927-től kántortanítói, majd 1936-tól igazgatói megbízásban dolgozott.¹¹²

Puchardt Győző kántortanító, iskolaigazgató, kántor, feleségével Gajdácsi Ilonával (fotó, Jancsik István)

112 MNL BKML. XXV. 30. b. Bács-Kiskun Megyei Bíróság - 1353/1957. Dr. Bogdán Miklós és társai pere, (Puchardt Győző önéletrajzából).

Kerekegyháza Község Vezetőjegyzője.

Tárgy: Puchardt Győző légó pk. megbízása:

„4779 / 1942 szám

Tekintetes
PUCHARDT GYŐZŐ Úrnak
rk. kántortanító
Kerekegyháza

Csáki Ferenc tanító légó pk. a községből véglegesen elköltözött. A községi légvédelmi parancsnoksággal ezért a mai naptól kezdve, Önt bízom meg, és kérem, hogy a fontos tisztséggel járó teendőket pontosan és lelkiismeretesen ellátni szíveskedjék. Ennél fogva ezenel felhatalmazom az összes LÉGÓ ügyek intézésével.

Kerekegyháza 1942. szeptember 1.-én

Sebestény László vezetőjegyző”¹¹³

Több élettörténet bemutatása során beszéltem arról, hogy az 1947-es választási eredményeinket megsemmisítették. És arról a csalássorozatról is, amelyek akkor nem csak helyi szintűek, hanem országosan megtörtént tények, így pl., a szavazói névjegyzékből való kizárás, vagy a választásról elhíresült kékcédulás választás is. 2020. februárjában, az 1948-as kirakatperünket szerettem volna kiegészíteni olyan értékekkel, amelyek egy-egy személy élettörténetének fontos adalékai. Itt röviden megjegy-

A katolikus egyesületeink által előadott színdarabokat, Altrichter Ferenc plébános testvére, Altrichter György írta, a zenéjét pedig Puchardt Győző szerezte. (<https://www.antikvarium.hu/konyv/altrichter-gyorgy-puchardt-gyozo-az-elso-karacsony-ejszakaja-352825>)

113 ÁBTL – 3. 1. 9. – V – 1371 Puchardt Győző és társai vizsgálati dosszié. 26.

zem, hogy a 2010-12-es kutatásom során, még nem láttam át mélységében olyan szinten a kirakatpért, amely elvárható lehetett volna a per áldozataira nézve. Sajnos e kutatás, a koronavírus járvány miatt, több hónapos kihagyásra készített.

Az utóbbi kutatásom során, Puchardt Győző volt iskolaigazgatónkkal, kántorunkkal kapcsolatosan, egy olyan dosszié került látókörbe, amely egyedülálló értékeket hordoz, közté az 1947-es választásokkal összefüggésben is. Az 1947-es választásnak része a „szálamitaktika” is, amely a szovjet megszállási zónában tevékenykedő, kommunista pártok egyeduralmának kiépítéséhez alkalmazott taktika volt. Az eljárás lényege, a politikai ellenfelek megosztása, meggyengítése, megsemmisítése volt.

A Magyar Kommunista Párt (MKP) legnagyobb vetélytársa az 1947-es választásokon a Kiszgazda Párt, amely esélyes volt arra, hogy az 1947-es választásokon is többséget szerezzen az MKP-vel szemben. Ezt az abszolút többséget meg kellett osztani, fel kellett szálamizni.

Puchardt Győző dossziéjában, több helyen utalás van arra vonatkozóan, hogy Kerekegyházán a Barankovics Párt nyerte a választásokat. Elsőként Vári Ferenc plébános, 1948. február 26-án készült környezettanulmányi jelentéséből idézek. *„A választások folyamán igen aktív magatartást tanúsított. A bizalmi emberei útján értesítette a község lakosságát, akik 90%-ban kiszgazdapártiak voltak a múlt választásokon, hogy most ezen a választáson a Barankovics Pártra kell szavazniok. Ez sikerült is nekik oly formában, hogy a Barankovics féle néppárt kb. 85-90 %-ban elsőnek futott be. Megállapítható volt, hogy a volt kiszgazda pártiak szavaztak rájuk, köztük a Kiszgazda Párt helyi titkára is, (jelenleg nem az) Szirtes János is.”*¹¹⁴

Itt megjegyzem, hogy a Kerekegyháza Független Kiszgazda és Polgári Párt 1945-ös újjáalakulásakor Jánosfi István nyugdíjas csendőr volt a párt titkára, majd ezt követően valószínűleg Szirtes, és ezen időpontban már nem ő a párt titkára. Amelyből arra lehet következtetni, hogy a párton belül is ment a belső bomlasztás, a személyi cserék, a baloldal hatalmi törekvései érdekében.

Szirtes Jánossal kapcsolatban 1948. június 12-én készült környezettanulmányból idézek. *„Az utóbbi választások előtt, bár mint kiszgazdapárti tag szerepelt, ennek ellenére oroszlán része volt abban, hogy kerekegyháza lakossága áttált a Barankovics Párt mellé, ugyanis a nevezett éjt napot egyé téve, motorkerékpárral járta a tanyavilágot, hogy mindenkit átálítson a 6-os kockára való szavazásra s ugyanezt tette bent a községben is.”*¹¹⁵

1948. június 17-én, a letartóztatások előtt, 11 órától, 12 óra 40 percig, Puchardt Győző lakásán házkutatást tartottak, és a házkutatás során olyan dokumentumokat is lefoglaltak, amelyek bizonyítékai pl. az édesapját ért 1920-as feljelentésének, majd az állásából való felfüggesztésének, (a fellebbezésében erről is beszél) illetve az 1947-es választásoknak is.

114 ÁBTL – 3. 1. 9. – V-1371 Puchardt Győző és társai dosszié. 46.

115 ÁBTL – 3. 1. 9. – V-1371 Puchardt Győző és társai dosszié. 116.

Lója György Lajosmizse-Berénybenei áll. tanító, két oldalas levelében gratulál Puchardt Győzőnek, amelyből röviden idézek.

„Kedves Győző

Számos elfoglaltságom miatt személyesen még nem volt időm ellátogatni Hozzátok a választások lezajlása óta. Rövidesen azonban erre is sor kerül a közeljövő valamelyik napján.

Mindenek előtt soron kívül gratulálok annak az óriási fölénynek, amelyet az ellenzék és főleg a mi pártunk /1950/ kapott. S hogy ennyit kapott, azt főleg Neked köszönhetjük, ki minden huzavona nélkül azonnal megszervezted, mégpedig rövid négy nap alatt a kerekegyházai összefogást. Ezt nem fogjuk elfelejteni.

Lajosmizse-Berénybenén 1947. szeptember 26.-án

Őszinte barátod: Lója György”¹¹⁶

Úgy gondolom, hogy az a Kerekegyháza Független Kisgazda és Polgári Párt is megérdemel annyi tiszteletet, amely párt már a II. vh. előtt is létezett és működött, hogy a megidézett dokumentum részletekkel bemutassuk, hogy miként esett a választási „szalámitaktika” áldozatává az a párt, amely pártban, és a párt mögött ott voltak azok a közösségünk előtti köztiszteletben álló személyek, kik mindaddig közös összefogással, hittel és alázattal, egymás iránti kölcsönös tisztelettel, szeretettel és megbecsüléssel vitték előre településünk fejlődését. Puchardt Győzőnek és társainak, sorsfordító esemény volt az életútjukban az 1947-es választási „szalámitaktika”, majd az azt követő kirakatper megrendezése, amelyhez kötődően egy országosan megrendezett tömegpropagandával, a perbe fogottakon keresztül példát statuáltak az iskolák államosításával szemben állók megfélemlítésére. A bemutatott dokumentum részletekhez az is hozzátartozik, hogy a háttérben ott van a szovjet tanácsadók észrevétlen és közvetett befolyása, amelyet nem láthattak át azok, kiket megvezettek és eszközként használtak a kommunista párt érdekeivel szemben álló ellenzéki pártok felszámolása érdekében.

Az elmondottakhoz hozzá kell tennem azt is, hogy az 1947-es választások során, olyan köztiszteletben álló személyeket zártak ki a választói névjegyzékből, mint pl., dr. Móczár Antal földbirtokost, az egyházközség világi elnökét, stb., dr. Horváth Ferenc volt vármegyei aljegyzőt, a helyi sport osztály vezetőjét, Sebestény László volt főjegyzőt, ipartestület elnökét, Jánosfi István nyugdíjas csendőrt, a helyi FKGP 1945 utáni titkárát, a Hegyközség elnökét, és a közmebecsülésnek örvendő személyeken kívül, ki tudja még, hogy hány ismeretlent.¹¹⁷ Mind a négyen, a régi rendszer kiszolgálói voltak, és már az 1945 utáni években, különböző eljárásokkal elmozdították a tisztségeikből. A felsorolt személyekről, és özv. Kálóczy Józsefnéről áll rendelkezésünkre dokumentum, kik megpróbálkoztak felleb-

116 ÁBTL – 3. 1. 9. – V-1371 Puchardt Győző és társai dosszié. 40-41.

117 MNL BKML IV. 955. Bács-Kiskun Megye 9. sz. választókerület iratai, Kerekegyháza 1947 évi számlálólapok. 34. doboz

bezni a kizárásukkal szemben. A választói névjegyzékből való kizárásokkal, a közismert személyeket igyekeztek megalázni, lekicsinyíteni, a közösség és az adott társadalmi rétegek előtt, amelynek visszatartó hatása kellett, hogy legyen a választópolgárok irányába, a kisgazda pártiak oldaláról, a választási szándék megnyilvánulása, elbizonytalanítása, és a közömbössége tekintetében.

Kerekegyházán mind a két felekezeti részről volt egyházi iskola. Ezekben, az iskolákban elvárás volt, hogy lehetőség szerint kántortanítót alkalmazzanak. Puchardt Győző az iskolában betöltött beosztása mellett, az egyháznál egyháztagként is szerepet vállalt, és kántorként is dolgozott.

Vári Ferenc plébános mindenütt hirdette, hogy ne engedjük államosítani az iskoláinkat. 1948. június 17-i letartóztatásakor, a hívők mellett több tanítót is letartóztattak, köztük Puchardt is. A tanítókat leváltották, mindenkivel önéletrajzot íratnak, majd megválogatták, kik folytathatják a tanítást. A börtöncellában énekelt, a falubeliek felismerték a hangját, és szívesen hallgatták.

1948. június 19-én gyanúsítottkénti kihallgatása alkalmával az erőszakot követően, üres kihallgatási jegyzőkönyvet íratnak vele alá, majd ügyesen beépítették a „B” egyének által szolgáltatott terhelő adatokat, mintha személyesen nyilatkozott volna a kihallgatáson. Puchardt Győző, ily módon nem tudhatta meg letartóztatásának indokát, hogy valójában mivel is vádolják.¹¹⁸ Puchardtnak, dr. Móczár Antallal szemben is van, rá nézve terhelő adatokkal szolgáló tanúvallomása, amit képtelenségnek tartok, mert nem tudom elhinni, hogy ellene vallott volna annak a személynek is, aki az egyházközség világi elnöki székét is betöltötte. Mint ahogy a személye kihallgatása során aláíratják vele az üres kihallgatási jegyzőkönyvet, úgy aláírást is kaptak vele, dr. Móczárral szembeni tanúvallomását is. Puchardt Győző római katolikus iskolaigazgató, kántortanítót, a kihallgatását és az előzetes letartóztatását követően, 1948. június 28-tól, 1949. július 23-ig, „jobb oldali” beállítottsága miatt, a Dél-Budai Internálótáborban tartották fogva.¹¹⁹

1948. július 16-án a Kecskeméti ÁVÓ felterjesztette az addig rendőrségi őrizetben lévő Puchardt Győző „vádíratát”, az egy rendbeli „izgatás” és az egy rendbeli „hírkoholás” bűntette miatt folyó bűnügyben, a Budapesti Népbíróság Különtanácsa Elnökének. A vádirat többnyire arra a 13 oldalas Vizsgálati Jelentésre épült, amelyet az Államrendőrség Kecskeméti Kapitanyság Államvédelmi Osztálya, „B” egyének adatszolgáltatását követően összeállított, mely terhelő adatokkal a „jobb oldali klikk” ügye bírói útra terelhető.

118 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 120-124.

119 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 1371 Puchardt Győző és társai dosszié. 259.

„1948 NÜ 5525/1 szám.

Hiv. szám: 17.280/1948ÁVO. Kecskemét.

A Budapesti Népbíróság Különtanácsa Elnökének.

Budapest.

Puchardt Győző, kerekegyházi lakos ellen, izgatás bűntette miatt folyó bűnügyben, a nyomozati iratokat a következő

Vádirat

benyújtásával teszem át:

a rendőrhatalósági őrizetben lévő, Puchardt Győző igazgató tanító kerekegyházai illetőségű és Fő u. 262. lakos, terhelt ellen vádat emelek.

1 rdb. Folytatólagosan elkövetett, az 1946:VII.t.c. 2 § b. pontjába ütköző izgatás,- valamint e cselekményével a Btk. 94 §.-a szerint anyagi halmazatban álló,-

1 rdb. Folytatólagosan elkövetett, az 1947:KKKIV.t.c.26 §.-ába ütköző és az 1946:VII.t.c.4 §.2.bek. szerint hírközlés bűntette miatt,-

1. mert Kerekegyházán, 1948 április havában, de közelebbről meg nem határozható időpontban tett következő kijelentéseivel „...ha amerikai és angol segítséggel az olasz jobboldal fog győzni, akkor nálunk is megbukik a kommunizmus és a jobb oldal kerekedik felül. Ez feltétlenül be fog következni, mert a művelt nyugat nem tűrheti, hogy alacsonyabb rendű proletárok uralkodjanak. Jó lenne, ha ez minél hamarabb bekövetkezne, hogy ne lenne idejük az uralmon lévő kommunistáknak a férfiakat összeszedni...”

2. mert fent írt helyen, 1948 április 13 napján, Jancsik József, Vári Ferenc, Herpay Kálmán és Székely Emma előtt tett következő kijelentéseivel „...a mai világban, 1945. évhez képest már a népbíróság ítéletei sem olyan rettenetesek, mint azelőtt, sokkal veszélyesebbek azonban a politikai nyomozók munkája. Ezt tanúsítja az is, hogy Széchenyi Lászlót a népbíróság a vád alól felmentette, kifelé azonban a reá várakozó politikai nyomozók elfogták és letartóztatták... Letartóztatása után össze-vissza verték, hogy alig lehetett ráismerni. Ezt a szabadságot hozta nekünk a demokrácia!...”

3. mert 1948 április 25 napján, Kerekegyházán, a Katolikus Szülők Szövetségének a gyűlésén elmondott beszéd kitételével: „...a Nemzeti Bizottság és a Képviselőtestület azon indítványához, hogy iskolánkat államosítsák, kijelentette, hogy minden tekintetben illetéktelen a fenti két testület arra, hogy ilyen értelmű indítványt tegyen, és helyesen tenné a képviselőtestület, ha a jövőben nem mondana hozzá nem értő bírálatokat...”

4. mert Kerekegyházán, 1948 május első felében, de közelebbről meg nem határozható időpontban, a tanító testület több tagja, így Székely Emma, Bíró Rózsa, Jenei Jenő, Soly-

mosi Imre előtt tett kijelentéseivel, amelyet az iskolák államosításával kapcsolatban a kultuszminiszterhez felterjesztett emlékiratról szólva mondott: „...kár volt annak a fajankónak ilyen szép levelet küldeni, csak azt kellett volna írni, vedd le az államosítást a napirendről te marha, mert azért később úgy is felakasztanak...”

5. ugyancsak május havában tett következő kijelentéseivel „...kicsi eső volt, de sokat ért, szépen nő a kender, sok kötél lesz belőle, de arra szükség is van, hogy az ilyen vezetőket, mint a mai felső vezetők, köztük Dégi Jenő főjegyző is, fel lehessen akasztani...” miáltal a demokratikus rendszer és annak alapintézményei /:Nemzeti Bizottság, Államrendőrség:/ ellen, gyűlöletre izgatott, -

1. mert 1948 március havában, Kerekegyházán, a tanítótestület több tagja előtt tett következő kijelentéseivel: „...a rádió folyton a zászlók visszaadásáról beszél, már szinte unalmassá válik, mert már másodszor adják vissza azokat, miután Budapestről újból visszalopták Moszkvába. Most azután minden zászlóval igen sok orosz jön, és az itt marad. Helyette inkább hadifoglyokat hoznának... azok azonban nem jönnek...”

2. mert folyó év április derekán tett következő kijelentéseivel: „...vigyázzon az iskola felszerelési tárgyaira, mert ma délután az MNDSZ tart előadást és az nem megbízható, pocsék társaság...”

3. mert f. év május elején, a tantestület több tagja előtt tett következő kijelentéseivel „...a kormánynak még akkor is le kell mondani, ha leveszi az államosítást a napirendről. –ha pedig nem venné le, azért mert Amerika és Anglia úgysem hagyja abba...”

4. mert f. év április havában említett személyek előtt tett következő kijelentéseivel: „...az olasz választásokon a jobboldalnak kell győznie, mert ott a kommunisták nem fejthetnek ki olyan terrort, mint az itthoni választásokon...”

5. mert 1948 májusában tett következő kijelentésekkel: „...a magyarországi kommunisták terrorja napról-napra tűrhetetlenebb, változtatni kellene a helyzeten, de mi magyarok sokkal gyávábbak vagyunk, nemhogy valami ellenállást lennének képesek kifejezni...”

6. mert 1948 májusában tett következő kijelentésekkel: „...az amerikai, szovjet közeledés csak porhintés a kommunista-buda részéről, ezzel akarják elködösíteni és megzavarni a kedélyeket, de ki hiszi el nekik, hogy Amerika szóba áll az oroszokkal, mikor az a szovjet elleni háborúra készül?...”

7. mert ugyancsak március havában, Solymos Imre, Vári Ferenc, Jenei Jenő, Horváth Mária, valamint mások jelenlétében tett következő kijelentéseivel: „...jól értesült körökből hallom, hogy az angol rádió felszólította a magyar kormányt, hogy mondjon le, mert ha ezt nem teszi, hamarosan látni fogja a következményeit... ha a kormánynak egy kis esze van, akkor így is fog cselekedni, mert az ellenkezővel kirobbanthatja Magyarországon a forradalmat...”

8. mert 1948. május 10 napján többek jelenlétében tett következő kijelentésére: „minden vonalon elfogjuk érni a nyomorúságot és örülhetünk, ha annyi ennivalónk lesz, hogy éhen nem halunk...”

9. mert 1948 június hó elején, de közelebbről meg nem határozható időpontban, a tantesület 8-9 tagja előtt tett következő kijelentéseivel: „...a pócspetri esetet az újságok csak fűjják és az ott történeteket ugródeszkának használják fel, hogy Asztalost statáriális bíróság előtt történő elítélésével elrettentő példát mutassanak...”

10. végül mert 1948 április havában, ugyancsak a tantestület tagjai előtt tett következő kitételeivel: „...az olasz partok előtt ott horgonyoznak az amerikai és angol hajók és ha a jobboldal győzelme nem biztosítható másképpen, erejükkel fognak pressziót gyakorolni az olasz választókra... abban az esetben, ha angol, vagy amerikai hadsereg megszállni készülne Magyarországot, az itteni orosz hadsereg összefogja szedni a férfiakat és azokat Szibériába fogja szállítani... ha mindez bekövetkezne, az egy harmadik világháborút fog kiobbantani...”

Miáltal olyan valótlan tényeket terjesztett, melyek a közrendet, a köznyugalmat megzavarhatták és az ország külpolitikai érdekeit veszélyeztették.

A tárgyalásra a Bp. 15 és 16 §.- valamint az 1946:VII.t.c.11 § értelmében a budapesti Népbíróság Különtanácsa bír hatáskörrel és illetékességgel.

A tárgyalásra idézendők jegyzékét csatolom.

Tekintettel arra, hogy a tanúk részben azonosak és a terhelt a védekező Vári Ferenc hatására és utasítására hivatkozik. – indítványozom, hogy a tárgyalás a nevezett ellen 1948 NÜ. 5335 szám alatt benyújtott vádirat folytán keletkezett bűnüggyel egy tárgyalási napon tárgyalassék.

Indoklás:

A nyomozás adatai: terhelt beismerése és idézni indítványozott tanúk vallomása alapján a következő tényállás állapítható meg:

Terhelt 1929 év óta tanít a kerekegyházi iskolában, melynek később igazgatója lett. 1936.-ban belépett a legitimista érzetű Néppártba. – 1938-ban a Magyar Életpártjába, melynek 1939 évi választási agitációján is jelentős munkával résztvett. – 1936.-ban a MOVE. választmányi tagjává választották.

Politikai tevékenységéről 1942 október 22 napján – tehát a felszabadulás előtt, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának címzett levelében így ír: „...mint a MOVE - választmányi tagja, MÉP – titkára, van elég feladatom, melynek lelkiismeretesen eleget is teszek...” és hogy mások miként vélekedtek politikai szerepléséről, bizonyosságul szolgál a Magyar Élet Pártjának Pestvármegyei szervezete, vármegyei elnökének, a terhelthez 1940 március 1 napján írt levele, mely szerint: „...a kunszentmiklósi választókerületben febr. 25 napján lezajlott időközi képviselőválasztás alkalmával, pártunk a Magyar Élet Pártja érdekében kifejtett önzetlen, értékes, messze kiemelkedő munkásságáért, fogadja leghálásabb, és legőszintébb köszönetemet. Kérem, hogy pártunk célkitűzéseit, nemzetépítő munkánk előmozdítását a jövőben is támogatni szíveskedjék...”

Mindez nem zavarta a terheltet abban, hogy felszabadulás után, 1945 január 13 napján, az igazolóbizottsághoz, büntetőjogi felelősség mellett benyújtott nyilatkozat 5 pontjában foglalt ama kérdésére, 1939 évi szeptember hó 1 napját követően, politikai cselekedeteinek ismertetése? – beírja: „semminemű politikai ténykedést nem folytattam.”

Ilyen politikai múlttal és magatartással magyarázható, hogy a terhelt annak ellenére, hogy a demokratikus átalakulás egyéni helyzetében rosszabbodást nem hozott,- hogy mint dolgozó maga is e gazdasági rendszerben keresheti jobb életfeltételeit; e rendszerbe beilleszkedni nem tudott,-

Hanem hivatalos állását és minőségét is felhasználva olyan fent idézett kijelentéseket tegyen,- melyek a demokratikus rend és annak alapintézményei elleni gyűlöletre izgattak és a köznyugalom megzavarására alkalmasak.

Minthogy a terhelt a vádirat rendelkező részében írt bűncselekmények valamennyi tényálladéka elemét kimerítette,- a vádemelés indokolt.

A rendőrhatalom őrizet egyelőre az előzetes letartóztatása kérdésében az állásfoglalást feleslegessé teszi.

Budapest 1948. július 16.¹²⁰

Puchardt Győző, hatalmas politikai és történelmi rálátással, rátermettséggel fogalmazta meg, vádiratával szembeni kifogásait, amely ékes bizonyítéka, Kerekegyháza történelmében betöltött, történelmi nagyságának. A vádiratra tett reagálása ékes bizonyítéka annak is, hogy miért volt Ő, a kommunista diktatúrában, a „demokrácia” elsőszámú ellensége, és hogy miért sújtották kétszer is koncepcióssal perrel. Puchardt Győző vádiratával szembeni felbbezésének az egyikét idézem:

„Tisztelt Népbírák!

Megrendült lélekkel állok itt a magyar nép hivatott bírósága előtt, és tiszta lelkiismerettel ismétlem, hogy nem érzem magam bűnösnek, nem vagyok bűnös. Hogy mégis megrendült lélekkel állok itt, az onnan van, hogy az engem ért méltatlan meghurcolás után végre alkalmam nyílik arra, hogy hivatott népbíráim előtt feltárjam a lelkemet, röviden vázoljam életemet. Amikor itt mérlegre tesznek, akkor egy olyan lehetőség áll a tisztelt népbíróság rendelkezésére, amellyel a régi reakciós rendszer bírósága nem élt: megvizsgálhatja, mérlegelheti az én egész életemet, nevelői, társadalmi tevékenységemet s ezekből megállapíthatja, hogy a nekem imputált kifejezések, elhagyhatták-e egy olyan ember száját, akinek

120 Dr. Sárkány György s.k. vezető népjogász h. Dr. Halász Sándor s.k. népjogász. Idézendők jegyzéke: 1./ Puchardt Győző, mint vádirattal terhelt, Központi Internálótábor. 2./ Vári Ferenc mint tanú, Központi Internálótábor. 3./ Herpay Kálmán mint tanú, Központi Internálótábor. 4./ Solymosi Imre mint tanú, Központi Internálótábor. 5./ Ternesz Ferenc mint tanú, Kecskemét Munkácsi u. 3. 6./ Bíró Rózsa mint tanú, Kerekegyháza Deák Ferenc u. 7./ Horváth Mária mint tanú, Kerekegyháza Fő u. 260. 8./ Kirendelt védő. A kiadvány hitelül: Lendvay Károly sh. igazgató. ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc plébános és társai vizsgálati dosszié. 133-135.

élete, tevékenysége, erre rácsófol. Az életért való küzdelmet már 13 éves koromban kezdtem meg, mikor megboldogult édesapámat, 1920 évben megfosztották állásától, mert az 1919. évi tanácsköztársaság idején a hercegprímási birtokok likvidálásánál, mint direktóriumi tag szerepelt. IV. középiskolámat ezért nem folytathattam az esztergomi felekezeti gimnáziumban s magánúton végeztem el állami iskoláimat. A tanítóképzőt is állami intézetben jártam, s mint áll. tanító kezdtem meg tanítói működésemet kinn tanyán. A kerekegyházi felekezeti iskolához, mint állami kiegészítő tanerő 1927. év elején, ahol később kántortanítóvá választottak.

1939. évben, mivel meggyőződéseem szerint nem állottam a fasiszták és nyilasok szolgálatába, barátságot tartottam fenn üldözött emberekkel és családokkal hajsza indult ellenem. Az egyik földbirtokos feljelentésére egyházi főhatóság fegyelmit indított ellenem, a hírhedt Endre László fekete listájára kerültem, mint zsidóbarát, rádiómat elkobozták, internálási eljárást indítottak ellenem, közvetlenül a felszabadulás előtt pedig a 8. hadtest hadbíróságánál jelentettek fel, mert egy katonaszökevény napszámos embernek civil ruhát adtam, mert 60 drb. „SAS” jelzésű katonai behívót megsemmisítettem, mert a levente ifjakat lebeszéltem az esztelen elvonulás végrehajtásáról. Mint akkori gazdanyilvántartó 1944 nyarán nem szorgalmaztam a gabonabeszolgáltatást, ugyanakkor egy Muszos családjának a rendelkezések ellenére gabona adagot utaltam ki, mindezeket tettem önzetlenül, mert láttam, hogy ezzel embertársaimon segíték. Így ért a felszabadulás 1944. október 31.-én otthonomban, mert nem féltem, nem menekültem el, nem úgy mint a feljelentőm, aki mint leventeoktató, mint zsidó vagyonok leltározója, egy kiigényelt elhurcolt család lakásából menekült, félve attól, hogy felelősségre vonják viselt dolgai miatt. A 12 tanerős iskolánál, magam maradtam férfitanerő. Azonnal hozzáfogtam a tankötelesek beiskolázásához s nehéz körülmények között megkezdtem az iskola újjászervezését az el nem menekült tanerőkkel. 1945. év tavaszán Kecskemét előtt megszerveztem a pedagógusok szabad szakszervezetének a helyi csoportját, ahol hetenként demokráciáról előadásokat tartottam. Mikor a reakciós tankönyvek bevonását elrendelte a kultuszminisztérium, elődöm az iskola igazgatóságáról lemondott és ezt a rendeletet nekem kellett végrehajtanom, végre is hajtottam. Egyik demokratikus rendelet követte a másikat, mit sokszor kereszteztek az egyházi főhatóság rendelkezései, én azonban minden rendeletet maradéktalanul végrehajtottam megelégedésre. Megszerveztem az általános iskolát, saját pénzemen megvásároltam az egységes állami tankönyveket s azokat a tantestület tagjai között kiosztottam. Az iskolában igyekeztem a miniszteri rendeleteknek érvényt szerezni, s minden működtetésem arra irányult, hogy a demokratikus szellemet meghiúsítsam. Mindezeket az állami ellenőrző közegek által felvett látogatási jegyzőkönyvek igazolják. 1946-ig tagja voltam a községi képviselőtestületnek és nemzeti bizottságnak is, míg Dégi Jenő községi jegyző, aki a helyi Kom. Pártban is bomlást igyekezett előidézni, míg meg nem szüntette tagságomat. Ő szövetkezett Jenei Jenő előbb református, majd katolikus tanítóval ellenem, s kijelentette, hogy sem én, sem 5-6 kollégám nem fogunk tovább tanítani, amint az iskoláinkat államosítják. Ezt követte, hogy a községi képviselőtestület még 1948. év elején kérte a kerekegyházai iskolák államosítását azzal az

indoklással, hogy a gyermekek nem tanulnak meg, még írni, olvasni sem. Természetes, hogy ezen indoklás ellen tiltakoztam, úgy a magam, mint az egész tantestületem nevében, annál is inkább, mivel az ugyanegy időben történt hivatalos látogatások jegyzőkönyvei szerint is az állami ellenőrző szerv megállapította, hogy iskolánk minden tekintetben magas színvonalon áll, úgy demokratikus nevelés, mint tanulmányi szempontból. Igazgatói működésem alatt minden kiadott miniszteri rendeletet szem előtt tartottam s emiatt nagyon sokszor összeütközésbe kerültem iskolaszéki elnökömmel. Nem kell kiemelnem, hogy milyen helyzetben voltam, mint felekezeti igazgató-tanító, aki egy személyben állami és községi iskolának is igazgatója voltam.

Az ellenem megindított hajsza, összeesik Dégi Jenő ama kijelentésével, hogy engem el fog mozdítani állásomból, s Jenei Jenőt fogja helyemre hozni. Ez ennél fogva hatalmi kérdés volt, amit végre is hajtottak, nem riadva vissza az eszközöktől. Ezt bizonyítja az is, hogy az ellenem emelt vádak egyike sincs bizonyítva. Egyetlen tanúvallomás sem hangzott el, mely a vádpontok helytállóságát halványan is bizonyítaná.

A demokratikus jogrendszerben maradéktalanul érvényesül a humanitás örök szabálya: inkább 100 bűnös büntetlen maradjon, mint egy büntetlen méltánytalanul bűnhődjék és szenvedjen. A rendkívüli súlyos lelkiállapotomban tett nyomozati vallomásom, vagy egy-két tanú ingadozó vallomása nem lehet alapja bűnösségem megállapításának és a tisztességes magyar társadalomból való kirekesztésemnek. Meggyőződésem, hogy életemet, egyéniségiemet, egész múltamat, mérlegre téve, nem foszt meg a független magyar népbíróság becsületemtől, nem foszt meg attól, hogy a népi demokráciát, a magyar újjáépítést tovább szolgáljam, nem teszi földönfutóvá 5 tagú családomat, hanem mindent mérlegre téve fel fog menteni az ellenem emelt vád alól.

Én vallom és érzem, hogy nem vagyok bűnös és erkölcsi halálomat jelentő elítélésem esetén, összeomlana, megrendülne bennem minden. Hittel és bizalommal fordulok népbíróimhoz, hiszem, hogy bölcs mérlegelésük eredményeképpen, visszaadnak engem a magyar népi demokráciának, családomnak, annak a magyar népnek, kik között életem javát munkával eltöltöttem, megengedik, hogy tovább dolgozzam az új népi demokrácia megerősödéséért, és ezzel olyan hitet, olyan erőt adnak nekem, amelynek birtokában hittel hirdethetem az új világ a szocializmus diadalát. Kérem, hogy az erkölcsi halál helyett tegyenek méltóvá egy magasztosabb rendű életre, amelyre az eddigi szenvedéseim során, teljes lélekkel felkészültem.

Ismételten kérem a felmentésemet.

Puchardt Győző internált

Budapest Központi Internálótábor¹²¹

Mivel a letartóztatottak közül, többen már a kihallgatások során tiltakoztak az ellen, hogy ők soha senki előtt ilyen hangnemben nem beszéltek, a Puchardt Győző fellebbezésében, a „demokráciával” szemben megfogalmazott, őszinte, egyenes, szókimondása, véleménynyilvánítása adjon elégtételt, némi vigaszt mindazok számára is, kik féltek a „demokráciával” szemben megfogalmazni mindazon gondolataikat, amelyet belülről hordoztak halálukig a lelkükben. A vádiratára tett reakciójából ki kell emelnünk, és emberi magatartását érdemben el kell ismernünk, hogy azzal a felelősség önmagára vállalásával, amellyel a „SAS” behívókat megsemmisítette, és a leventék elvonulását megakadályozta, többeket mentett meg a biztos haláltól úgy, hogy a saját életét is kockáztatta. Embersége, embertársai iránti kiállása, felelősségtudata, és a történelmi értékű szerepvállalása, legyen útmutató és követendő, mindannyiunk és az utókor számára.

Következzék a Puchardt Győzővel szembeni ítélet:

„A Budapesti Népbíróság Különtanácsa

Nb. XXIII3297/1948.-3.sz.

A Magyar Köztársaság Nevében!

A budapesti népbíróság különtanácsa izgatás büntette miatt Puchardt Győző ellen indított bűnügyben az alulírott napon tartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet:

Puchardt Győző vádlottat, igazgató tanító foglalkozású,-

I rb. Folytatólagosan elkövetett, az 1946: VII. tc.2.§.b. pontjába ütköző izgatás,- valamint e cselekményével a Btk.96.§. szerint anyagi halmazatban álló,- I rdb. folytatólagosan elkövetett, az 1947: XXXIV.tc.26.§.-ba ütköző és az 1946:VII.tc.4.§.2. bek. szerint minősülő hírközlés büntette miatt ellene emelt vád és következménye alól a Bp.326.§.2, pontja alapján felmenti.

A felmerült 224. /kettőszázhuszonnégy/ forint 60 fillér bűnügyi költség a Bp.482.§.2. bek. értelmében az államkincstárt terheli.

Az ítélet indoklása Te.113.§.2.bek. értelmében mellőztetett.

Kecskemét, 1948. évi december hó 20. napján.

Dr. Sipos Zoltán s.k. tanácselnök

Pusztai János s.k.

Magyar Károly s.k.

Weisz Péter s.k.

Erdős Imre s.k. népbírák a tanács tagjai”¹²²

Indokok:

A kecskeméti államrendőrség 1948. június 17-én fogott el lakásomon és internált azzal az indoklással, hogy izgatás és hírközlés büntetést követtem el. Egyúttal irataimat a budapesti népbírósághoz tette át felelősségre vonás végett. Ezt követően 1948. december 14-én kelt fenti sz. véghatározatával internálásom további fenntartását javasolta. A budapesti népbíróság különtanácsa ügyemben 1948. december 20-án az irataimnál már elfekvő – NB. XXIII.3297/1948-3 sz. jogerős ítéletet hozott, mely szerint az ellenem emelt vád és következményei alól felmentett. Nyilvánvaló tehát, hogy az ellenem emelt vádak alaptalanok, személyes bosszú áldozata vagyok, internálásom is csak ennek következtében történhetett meg.

Ügyem igazságos elbíráláshoz csatolom a népbírósági tárgyaláson elhangzott védekezésemet, melyből kitűnik egész élettörténetem. Ebből tisztán látható, hogy a rám fogott cselekményeket el sem követhettem, hanem azokat 2-3 személyes ellenségem, egyéni érvénysülésük céljára lettek kitalálva.

Belügyminiszter Úr!

Öttagú családomtól immár 11-ik hónapja teljesen büntelenül elszakítva élek, és úgy én, mint ők, ne tán bűncselekmény elkövetése esetén is – megbűnhödtünk volna.

Személyes ellenségeimnek természetesen nem áll érdekükben kiszabadulásom és hazatérésem, viszont szilárd meggyőződése, hogy Belügy Miniszter Úr előtt mindenkor az igazságosság volta a döntő érv, s így ismételtén arra kérem, hogy internálásomat soron kívül, a második 6 hónap letelte előtt megszüntetni szíveskedjék, hogy hasznos építőmunkásságot az ifjúság és a köztársaság javára tovább folytathassam.

Hiszem, hogy egy többgyermekes családapa igazságot kérő szava meghallgatásra talál.

Budapest 1949. IV. 22.

*Tisztelettel: Puchardt Győző internált.*¹²⁵

Az internálásából szabadulását követően, rendőrhatalósági felügyelet alá helyezték. Hetente kétszer, csütörtökön és vasárnap, a megjelölt időben jelentkeznie kellett a rendőrségen, és még egy sor korlátozó intézkedést hoztak vele szemben. 1948. december 20-án, a Budapesti Népbíróság Különtanácsa felmentette a vád alól, és az Olty Tanács ezt a felmentést jóváhagyta. A fentebb említett vádak miatt, azonban fegyelmi eljárás indult ellene, és a fegyelmi bizottság nem vette tekintetbe a bírósági felmentő ítéletet. Iskolaigazgatói, tanítói állása elvesztésére ítélte.¹²⁶

Egy idézet a fentebb bemutatott Kecskeméti ÁVÓ három oldalas vádiratából, amit 1948. július 16-án terjesztettek fel a Budapesti Népbíróság Különtanácsa Elnökének:

„A mai világban, 1945. évhez képest már a Népbíróság ítéletei sem olyan rettenetesek, mint azelőtt, sokkal veszélyesebb azonban a politikai nyomozók munkája. Ezt tanúsítja az is, hogy Széchenyi Lászlót a népbíróság a vád alól felmentette, kifelé azonban a reá vára-

125 ÁBTL – 3. 1. 9. – V – 1371 Puchardt Győző és társai dosszié. 215-216.

126 MNL BKML, XXV. 30. b. Bács-Kiskun Megyei Bíróság - 1353/1957. Dr. Bogdán Miklós és társai pere, (Puchardt Győző önéletrajzából).

kozó politikai nyomozók elfogták és letartóztatták. Letartóztatása után össze-vissza verték, hogy alig lehetett ráismerni. Ezt a szabadságot hozta nekünk a demokrácia.”¹²⁷

A Kecskeméti Népbíróság, „népellenes büntett” miatt a 49 éves Szécsényi Lászlót, aki 1948 februárjától előzetes letartóztatásban volt, 8 hónapi börtönre ítélte stb. és e fent említett vád alól ez év májusában fel is mentették.

Amiért idéztem, a Puchardttal szembeni „koholt” vádat, talán némi elégtétel Szécsényi Lászlónak is, hogy említésre került a neve. A másik ok pedig az, hogy micsoda bűn is volt beszélni a politikai rendőrség által elkövetett erőszakról, amit sajnos Puchardt sem tudott elkerülni.

Az államosítás idején Jenei Jenő katolikus tanító is részt vett az iskola felszereléseinek a leltározásában, majd Szűcs Sándor református tanítóval átveszik az iskola felszereléseit. Ezt követően Jenei Jenő, már, mint pártkatona került az iskola élére, és ezzel kezdetét vette, a kommunista világnézet tanítása.

Puchardt Győző volt iskolaigazgató az internálásából szabadulását követően, nem jelentkezett a plébánián. Másnap a misén felment a karzatra és a kórusban az volt az első éneke. *”Szeretettel jönnek hozzád atyánk hívó gyermekeid, meghálálni kegyelmednek nagy jó tette-ményeit”*. Az üldöztetés ellenére nem mondott le az egyházhoz való kötődéséről, hű maradt a vallásához, a kántorságához és az egyházközség tagságához. Kerekegyházára költözését követően, 1927-től az egyháznál főállásban kántor feladatot látott el, közel negyven éven át, 1966-ig, a haláláig.¹²⁸

Csodálatosan szép hangja volt és nagyon jó színészi tehetséggel rendelkezett. A leváltott igazgatóval többen együtt éreztek, véleményt azonban nem mertek nyilvánítani. A kántorság kevés volt a megélhetéshez, elsajátította az órás szakmát, ebből is csurran csöppent, így biztosítottá vált a család létfenntartása. A politikai hatalom némaságra kényszerítette mindazokat, akik velük szemben másként gondolkodtak. Puchardt Győző személyisége, értékrendje, a kerekegyháziakért tenni akarása, kiállása, amelyet élete végéig magával hordozott, nem volt összeegyeztethető a kommunista ideológiával, ezért két alkalommal, 1948-ban és 1956-ban is, politikai üldöztetéssel kellett szembesülnie.

Puchardt Győző 1956. október 23-án, az értelmiségi ankéton felszólalt és követelte a szabad vallásgyakorlást, a hittanoktatás engedélyezését, az iskolaállamosítások helytelenségének elismerését és a meghurcoltak rehabilitálását. Október 28-án megalakult a Nemzeti Bizottság, melynek tagja lett. Puchardt Győző, 1956-ban semmilyen olyan utcai megmozdulásban nem vett részt, amely a legkisebb rendbontás lehetőségét is felrőhatóvá tenné a számára. A forradalom leverésével, a hatalomra került Kádár kormány mégis börtönbe záratta, mert kinyilvánította véleményét a nemzet megújulásáért, az iskola államosítása ellen, a vallás és az egyházüldözéssel szemben.¹²⁹

127 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 133.

128 KRKP Hivatal, adattára. (A kézirat a szerző birtokában.)

129 MNL. BKML. XXV. 30. b. Bács-Kiskun Megyei Bíróság - 1353/1957. Dr. Bogdán Miklós és társai pere.

Az 1956-os megtorlásban: „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel büntette vádjával Puchardt 1 évi és 6 hónapi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá mellékbüntetésül vagyona 1000 forint értéket kitevő részének elkobzására, valamint a büntetőtörvénykönyvben meghatározott egyes jogok gyakorlásától 2 évi időtartamra való eltiltására ítélte.”¹³⁰

Az 1956-os megtorlás során a börtönből összesen négy levelet fogalmazott meg. A legértelmesebb levél a „Bács-Kiskun Megyei Bíróság Igen Tisztelt Elnökének” szólt. E levélben felsorolja betegségeit, cukorbetegség, szívbetegség, magas vérnyomás, bélfekély, amellyel a Budapesti Büntetés Végrehajtási Intézet kórházában meg is műtötték. Az egyik levelében szövé teszi azt is, hogy már több mint egy éve, hogy nem tudja tisztázni magát a bíróság előtt, mert még mindig nincs kítűzve a tárgyalás időpontja:

„Bács-Kiskun Megyei Bíróság, Igen Tisztelt Elnökének Kecskemét

Alulírott Puchardt Győző 52 éves, Tisztelettel kérem Elnök Urat, hogy engem, aki hetedik hónapja előzetes letartóztatásban vagyok, szabadlábra helyezni szíveskedjék.

Ügyiratomb száma: B. 1353 / 1957.

1957. július 29-én Mező Imre ügyész Úr tartóztatott le, ellenforradalmi bűncselekmény gyanúja miatt. Vádiratot szeptember 24-én kaptam, melyben mint II. rendű vádlott szerepelek. Letartóztatásom előtt Budapesten állottam gyógykezelés alatt, ahol súlyos cukorbetegséget, szívbetegséget, magas vérnyomást, kiújuló bélfekélyemet kezelték az I. sz. sebészeti klinikán. Letartóztatásom után pár nappal az itteni börtönből a budapesti Mosonyi úti B.V. kórházban részesültem gyógykezelésben, ahonnan visszautaltak a börtönbe, ahol jelenleg is, mint súlyos beteg a betegszobában töltöm napjaimat életveszélyes állapotban. Szabadlábra helyezésem esetén, szökésemtől tartani nem kell, hiszen annak idején, az ügyészre jelentkeztem, mivel tudatában voltam, hogy bűncselekményt nem követtem el. A mai napig nem volt alkalmam magamat tisztáznom a Bíróság előtt, mert ügyem tárgyalására még nincs kítűzve. Tekintettel arra, hogy munkakönyves állásom, családom, bejelentett állandó lakásom van, súlyos betegségekben szenvedek, melyek 52 éves szervezetemben állandóan gyengítenek s életveszélyes állapotban vagyok, kérem szabadlábra helyezésemet mély tisztelettel. Betegségeim mind a szakrendelésen kívül, diétás kezelést is igényelnek, ami a börtönben – természetesen – biztosítható. (Cukorbetegséggel 250 gr. szénhidrátra voltam beállítva a B.V.-nél), azóta 15 kilogrammot fogytam.

Tisztelt Bíróság! Az igazságszolgáltatás alól magamat kivonni nem akarom, életveszélyessé vált betegségem késztetett arra, hogy szabadlábra helyezésemet kérjem. Amennyiben kérésem nem teljesíthető, valamilyen oknál fogva, kérem ügyem tárgyalásának mielőbbi kitérését.

Szabadlábra helyezésemet ismételten kérve maradok, a Tisztelt Bíróságnak.

130 MNL. BKML. XXV. 30. b. Bács-Kiskun Megyei Bíróság - 1353/1957. Dr. Bogdán Miklós és társai pere.

Ki kell mondanunk, hogy Puchardt Győző kántor, kántortanító, iskolaigazgató, Kerekegyháza XX. századi történelmének, egyik legnagyobb nemzeti érzelmű személyisége volt, amelyet alátámaszt a személye ellen indított két koncepció per is, és a halálig tartó megfigyeltetése is.

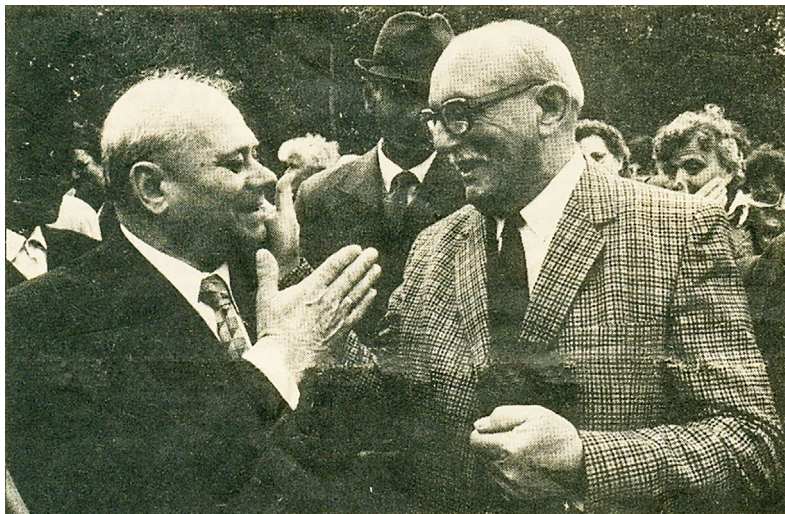
Puchardt Győző, olyan egyenes tartású keresztény volt, ki nem hátrált meg, és nem adta fel, a keresztény üldöztetés ellenére sem, a katolikus egyházhoz való kötődését, mert tudta, hogy az Ő szenvedése, megváltás lesz a következő nemzedékek számára. A hitéért, a kereszténységéért, az identitásáért, a szabadságért, nagyon nagy árat fizetett, mert beleroppan az üldöztetésbe, egy sor betegséget szerzett, és viszonylag fiatalon, 60 évesen halt meg, de a szívében és a lelkében mindvégig az maradt, amelyre Isten teremtette. Az emlékezetét, a keresztjét, az átélt szenvedéseit, és a politikai közélet tisztaságáért tett áldozathozatalát, úgy kell átadnunk a következő nemzedékek számára, mint ahogy Ő tanította, kántortanítóként, iskolaigazgatóként, településünkön, a hitet, az Isten iránti szeretetet a diákjainknak.

Puchardt Győző, a meggyőződéses hitével, egész életén keresztül küzdött az igazságért, a szabadságért, amelyért képes volt feláldozni a hírnevét. Ellenszegült a zsarnoksággal, harcolt, nem csak a saját szabadságáért, hanem azért a közösségért is, amelyben élt, amelyben alkotott, amelyben, békében és szeretetben, közös összefogással vitték előre településünk fejlődését. A kommunista rendszer megbélyegezte az a közösség előtt, amelyet mindenkor tisztelt, és ellenségképet igyekeztek kialakítani róla. A hatalom hiába igyekezett mindenáron az élete végéig tartó szabadságától megfosztani, korlátozni, börtönbe zárásokkal, internálással, állambiztonsági és rendőrségi megfigyeléssel, az Istentől kapott, belső szabadságát, azonban nem tudták elvenni tőle.

Isten egy olyan közösségbe teremtette, ahol elhívással, meggyőződéssel szolgálhatta az egyházunkat, a katolikus iskolánkat, a közösséget, és cipelhette vállán mindazok keresztjét, kiket hamis vádak alapján internáltak, börtönbezártak. Küzdött a szabadságért, mások szabadságáért is, még akkor is, ha a diktatúrával szemben, erre semmi esélye sem volt. Az élete, arról a szabadság és demokrácia iránti elkötelezettségről szólt, amely az Ő életében ugyan nem teljesülhetett be, de az Istentől kapott emberi tartásával, természetével, küzdelmével, megteremtette azt a légkört, amely később bukásra íteltette azt a rendszert, amely politikai hatalmának beteljesüléséért, üldözte az egyházakat, és a keresztény embereket. Isten szeretete vezette egész élete útján. Isten áldása kísérje a mennyben, azért az elkötelezett szabadság iránti harcaért, amely ugyan egy örökös körforgás a történelmünkben, de mégis lezárhatunk vele egy olyan korszakot, amely Isten és keresztény ellenes volt.

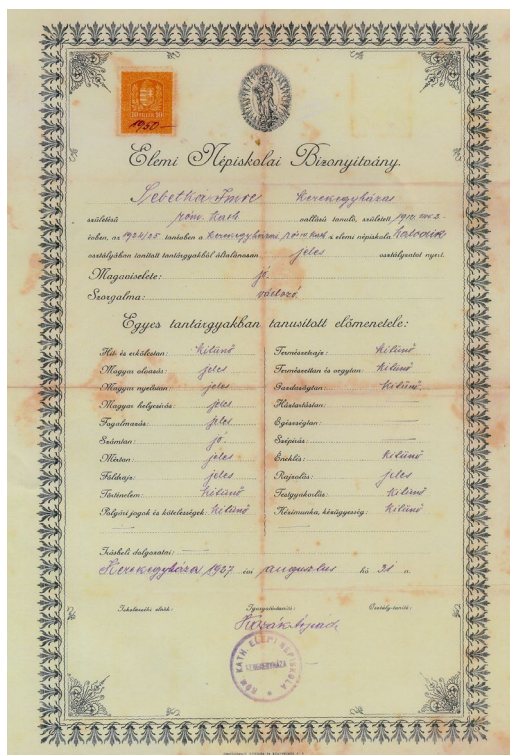
Solymos (Sebetka) Imre kántortanító

1912. november 2-án, Kerekegyházán született és 1994-ben ott is hunyt el. Soly-
mos (Sebetka) Imre középparaszti család-
ból származott, édes-
apja Sebetka Alajos földműves gazdál-
kodó, édesanyja Romancsik Anna háztartásbeli. Hár-
man voltak testvérek, Sebetka Alajos, aki fegyverkovács volt, és később szintén

Solymos Imre jobbról. Emléktábla avatás Ágasegyházán 1982-ben. (Petőfi Népe)

nevet változtatott, valamint Sebetka József, aki földműveléssel, illetve kereskedelemmel foglalkozott. Szüleiknek 14 kataszteri hold földjük volt, ebből 2 kataszteri hold legelő. Sebetkának, már az elemi iskola elvégzése során látható volt a kiemelkedő képessége. Az 1925-ben elvégzett hat elemi után két évet kihagyott, tanárai jártak is az édesanyja nyakára, hogy tanuljon tovább. Kitűnő és jeles tanulmányi eredményeiről egy „Elemi Népiszkolai Bizonyítvány” tanúskodik. E bizonyítvány birtokában, 1927/28-as tanévben, egy év alatt, magántanulóként végezte el az első és második osztályt, az Ócsai Magyar Királyi Állami Polgári Fiú és Leányiskolában. A harmadik és negyedik osztályt, az 1928/29/30-as tanévekben, már az Izsáki Magyar Királyi Állami Polgári Fiú és Leányiskolában végzi, ahol magaviselete példás, szorgalma dicséretes, a tantárgyakban tanúsított előmenetele pedig jeles. Az Izsáki Polgári Fiúiskola IV. osztályos tanulója, mikor 1930. február 5-én,

Elemi Népiskolai Bizonyítvány 1927. Sebetka
Imre római katolikus vallású tanuló, jeles
és kitűnő tanulmányi eredményéről.

foglalmazza meg levelét a Nagyméltóságú és Főtisztelendő Gr. Zichy Gyula Érsek Úrnak Kalocsára, melyben kéri a Kalocsai Érseki Tanítóképzőbe való felvételét, s a Tanítók Házában való elhelyezéséért, esedezik. A tanítóképzőben töltött idő alatt, az 1933-34-es tanévben magyarosította a nevét, Sebetka Imréről, Solymos Imrére, hogy jobban érvényesüljön.

132

1935-ben a Kalocsai Érseki Tanítóképző – intézetben szerzett tanítói oklevelének birtokában, Ágasegyházán kezdte meg a pályafutását. Ágasegyházáról vonult be katonának, 1936 – 1937-ben sorkatonai szolgálatot teljesített. Leszerelését követően a régi munkahelyére ment vissza dolgozni. 1938-ban nősült, neje Tőzsér Margit, négy gyermekük született. 1942-től ismét katonai szolgálatot teljesített, mikor 1945-ben, Zentánál szovjet hadifogságba esett.¹³³

A hadifogságba esettekről, a Nemzeti Bizottságunk családtagok közreműködésével, egy-egy formanyomtatványt töltött ki, amelyet eljuttatott a Külügyminisztériumba annak a reményében, hogy az a Szovjetunióval közreműködik, és szabadon engedik az elhurcoltakat. Ezeken, az adatlapokon, a következő reá vonatkozó adatok szerepelnek. Mint határ vadász zászlós esett fogságba Zentánál, Oroszországba hurcolták, Cserapovec Bokrovszki láger 437. ¹³⁴ E lágerből 1947-ben szabadult.

Hadifogságból való hazatérése után Kerekegyházán folytatta pályafutását. 1948. június 17-én az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciós kirakatperben, koholt vádak alapján letartóztatták. Gyanúsítottkénti kihallgatása 1948. június 19-én történt. E jegyzőkönyvből mindössze az derül ki, hogy 1948. május 29-én, a „madarak és a fák napjának” megünneplésére, az iskola tanulói és tanítói, a Farkas-féle erdőbe mentek és e kirándulás alkalmával, Solymos beszédet tartott. Beszédében méltatta a madarak és fák napját, a természetet, és mint kántortanító itt is igyekezett átadni tudását, és az előre megszervezett programok mellett, a nevelői munka részeként beszélt a vallásról, és az Istenről.¹³⁵

A II. világháborút követő politikai változások, az iskola államosítása, a koncepciós perek, a letartóztatásokkal járó erőszak, mély megrázkódtatás volt sok helybéli számára. Solymos Imrét is elvitte az ÁVÓ, mert a kommunista párt számára világossá vált politikai nézete. A kommunista ideológiának örök ellensége volt az egyház, a vallásos emberek, az értelem, az értelmiség. Igazságtalanul, jogtalanul, bárki ellen bírósági eljárást kezdeményezhettek. Alaptalan váddal, bizonyíték hiányában, bárkit le lehetett tartóztatni. Másik letartóz-

132 Meg kell jegyezmem, hogy „rendszer váltáskor” szinte minden településen, minden intézményben, jelentős mennyiségű dokumentumot semmisítettek meg. Solymos (Sebetka) Imre dokumentumai is, valamilyen okból az akkori személtrepre kerültek. Az értékes, személyes dokumentumok olyan személy kezében is megfordultak, aki ezt megmentette, és megőrizte. Kutatásom során e dokumentumokról másolatot készítettem, majd ezt követően, felajánlottam a Kerekegyházi Móra Ferenc Általános Iskolának.

133 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 143/448 Solymos Imre vizsgálati dosszié

134 MNL OL – OL – J – qg2, Külügyminisztérium hadifogoly osztály

135 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 106-107.

tatott társa, „beépített ember, akit csak formálisan tartóztattak le”, ellene vallott, hamisan tanúzott.¹³⁶ Tudta, hogy ki tanúskodott ellene! *Sokat mesélte, hogy az ÁVÓ-s letartóztatása alatt, felfektették hason egy asztalra, talpát addig ütötték, még ki nem repedt, még nem folyt belőle a vér. Úgy feldagadt a talpa, hogy nem bírt ráállni. Mondták neki, álljon fel! Nem tudott ráállni a talpára. Ekkor betették egy olyan szűk zárkába, ahol csak állva fért el, és csöpögött a fejére a víz. Vallatásnál, ha beszélt, „ne ugasson”! Ha nem beszélt, „nem tud ugatni, hiába tanult” stb.*¹³⁷

Az előzetes letartóztatást követően, Solymos Imre tanító, 1948. augusztus 3-tól, az internáltak országos nyilvántartása alapján, „demokráciaellenes kijelentése és jobboldali magatartása” miatt, 1949. április 1-ig, internálótáborban tartották fogva. Szabadon bocsátás száma: 587.159/49¹³⁸

1948-ban, az akkori megyei sajtóban, a Kecskeméti Lapokban, Solymosról és társairól jobboldali magatartásuk miatt, több megtévesztő lejárató újságcikk jelent meg. (Ilyenek voltak pl. *Internálták a kerekegyházi bujtogatókat. Budapesti Különtanácsa elé kerülnek a kerekegyházi rémhírterjesztők, stb.*)

„A Budapesti Népbíróság 1948. október 21-én azzal a tájékoztatással, kéréssel fordult a Központi Internáló Táborhoz, hogy Solymos ellen izgatás büntette miatt, indított bűnügyben, a Népbíróság tárgyalási határnapul, 1948. október 30. napjának de. 9 óráját tűzi ki a Kecskeméti Törvényszéken. Megkeresem a Címet, hogy a fent nevezett vádlottat a fenti helyre és időre előállítani és részére a csatolt idézést, végzést, vádiratot, kézbesíteni szíveskedjék.”¹³⁹

136 A kézirat a szerző birtokában.

137 A letartóztatásakor történt kínzásokról, az unokahúga beszélt. Az ÁVÓ ismert módszerei közé tartóztak ezek a kínzások. Mert ezek egyrészt nem voltak láthatóak, másrészt meg borzalmas fájdalommal jártak.

138 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai pere. 104-105.

139 ÁBTL, 2. 5. 1. 290 / 25 Puchardt Győző pere. 14.

Solymos Imre kántortanító, vádemelési javaslata:

„Budapesti Népjogészségtől.

1948.NÜ.5529/I.szám.

Hiv. szám: 17.280/1948. Szeged ÁVO.

A Budapesti Népbíróság Különtanácsa

Elnökének

Budapest

A nyomozás iratait idezárva a következő

Vádirat

benyújtásával küldöm át:

A szabadlábbon lévő:

Solymos Imre

kerekegyházai illetőségű és Rákóczi utca 360. lakos terhelt ellen vádat emelek.

1 rdb. Az 1946. évi VII.t.c.2.§.b./pontjába ütköző izgatás büntette miatt azért,

Mert Kerekegyházán 1948. május 29-én a Farkas erdőben megtartott madarak és fák ünnepi alkalmából az összegyűlte előtt tartott ünnepi beszédben tett következő kijelentéseivel: „...a madarak, a fák és a természet általában mind Isten teremtménye és hasonlatos a gyermekek lelkéhez. Most ezeket a lelkeket akarják tőlünk elvenni, mert azt akarják tanítani, hogy nincs Isten... Vannak a társadalomban olyan egyének, akik kiakarják az egyház kezéből venni gyermekeink tanítását, de hiába próbálkoznak a társadalom aljas szemetei, az aljas söpredék, mi ezt nem engedjük és ha kell meg is fogjuk akadályozni. ...Mi a gyerekeket vallásosan akarjuk nevelni és nem vallástalanságra. A vallásos nevelés csak addig az ideig van biztosítva, amíg azt az egyház irányítja...”

Miáltal a demokratikus államrend ellen gyűlöletre izgatott.

A megidézendők jegyzékét vádiratom végén közlöm.

Indoklás:

A nyomozás adatai alapján a következő tényállás állapítható meg: Kerekegyházán a politikai élet egyik irányítója a népjogészség által ugyancsak vád alá helyezett Vári Ferenc apátplébános volt. Nevezett igyekezett maga köré tömöríteni mindazokat, kik közös politikai nézetet vallva alkalmasak az egész község politikai közvéleményének befolyásolására. Természetes segítőársakként az egyházi iskola tantestülete mutatkozott és ezeket Vári Ferenc tudatosan fel is használta.

Amikor az iskola államosításával olyan kérdés került napirendre, amely nem utolsó sorban a tantestület tagjait is érintette: Vári Ferenc abban a harcban, amelyet az államosítás ellen folytatott, nevezeteket is felhasznált. Ilyen körülmények között került a vádbeli alkalmommal sor arra a beszédre, amelyben a terhelt a fent inkriminált kijelentéseket megtette.

A nyomozás adatai alapján: Puchardt Győző vallomásából tényállásként állapítandó meg az is, hogy a használt kifejezéseket még Vári Ferenc terhelt köréhez tartozók is élesnek minősítették és abból a tényből, hogy az emiatt szemrehányást tevő Puchardt Győzőnek a terhelt kijelentette, hogy mindazért amit mondott, vállalja a felelősséget:

Kétségtelen, hogy a terhelt egyrészt cselekményét tudatosan és szándékosan követte el, másrészt, hogy az apátplébános befolyása legfeljebb erősítette a terhelt antidemokratikus beállítottságát. – de azt meg nem határozta.

Minthogy pedig az államosítás olyan beállítása, hogy annak célja a vallástalanság meghonosítása, - és hogy az iskolák államosításával a kormány célja a vallásüldözés, kétségtelenül alkalmas arra, hogy a rendszerrel szemben gyűlöletet támasszon,
a vádemelés indokolt.

*Budapest, 1948. évi augusztus 4. napján.*¹⁴⁰

A vádiratot figyelmesen olvasva, egyből kiszűrhetők azok a vádak, amelyek koholtak, amelyekkel szemben, többen már a kihallgatások során tiltakoztak, hogy ők ilyen hangnemben soha senki előtt nem beszéltek. Egy mondatot idézek a vádiratából, a könnyebb érthetőség kedvéért: *Vannak a társadalomban olyan egyének, akik kiakarják az egyház kezéből venni gyermekeink tanítását, de hiába próbálkoznak a társadalom aljas szemetei, az aljas söpredék, mi ezt nem engedjük, és ha kell meg is fogjuk akadályozni.* Megjegyzem, hogy a kutatásom kapcsán, az ítéletével nem találkoztam, vagy az akkor még más célú kutatásom során elsiklottam felette.

Solymos Imrét az internálásból szabadulását követően, fegyelmmivel Hetényegyházára helyezték tanítónak, ahol 1956-ban tagja lett a helyi Nemzeti Bizottságnak, ami miatt 1958 januárjában „konceptiós perben” ismét letartóztatták.¹⁴¹ Solymos Imrét kántortanítói, tanítói pályafutása alatt, két alkalommal állították bíróság elé konceptiós eljárással, és a bíróságok, a párt elvárásainak megfelelően hozták meg, az elmarasztaló ítéleteket. Az átlagembernek meg sem fordult a fejében, hogy a kommunista rendszer bíróságai, a törvényesség teljes sárba tiprásával, súlyos börtönbüntetést, egyéb bírságot, vagy akár halálbüntetést is kiszabhattak abszolút büntelen, ártatlan emberekre.

140 Dr. Bodonyi Márton vezetőnépügyész, dr. Halász Sándor népügyész, Az idézendők jegyzéke: 1./ Solymos Imre mint terhelt vádirattal Kerekegyháza Rákóczi u. 360. 2./ Puchardt Győző mint tanú Központi Internálótábor. 3./ Bíró Rózsa Kerekegyháza Deák Ferenc u. 4./ Balkó Piroska Fő u. 206. 5./ Varga József Plébánia 6./ Trepák Károly Széchenyi u. 432. 7./ Kirendelt védő. Kiadvány hitelül: Lendvay Károly sh. igazgató. ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 115-116.

141 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 143/448 Solymos Imre vizsgálati dosszié

Érdemes röviden említenünk élettörténetében, a hetényegyházi 1956-os szerepvállalását és az, azt követő megtorlást is! Rövid jegyzet, Hetényegyháza története 1952 – 2002 című könyvéből. 1956. október 28-án Hetényegyházán is megalakult az ideiglenes Nemzeti Bizottság, amely a község rendjét volt hivatott védelmezni, illetve a közellátást biztosítani. A volt Nemzeti Bizottsági tagokat nem váltották le, a régiek mellé új tagokat választottak, így Solymos Imre tanítót, Szappanos Benedek iskolaigazgatót is beválasztották, és megalakították a Nemzetőrséget. A tanítás mindössze tíz napig szünetelt az iskolában.

Solymos Imre és a Kerekegyháza – Kunpusztán is tanított, Szappanos Benedek, olyan kerekegyházi gyökerekkel rendelkeztek, olyan társadalmi rétegben éltek, amelyet a kuláküldözés, az államosítások is érintettek. Maguk is politikai megbélyegzettként éltek életüket, és megaláztatással a lelkükben, a szívükben, vállalták a tanítást, a nevelőmunkát. Példaértékű felelősségérzettel tanították, nevelték a gyerekeket a tudásra, a személyes felelősségre. A szabadságharc napjaiban példát mutattak a tanítványaiknak, a felelősségvállalással, és mint a közösség iránti felelősségtudattal rendelkező emberek, szerepet vállaltak a Nemzeti Bizottságban, a megújulásért, a szabadságért.

A forradalom leverésével, a községi VB kérte a két pedagógus elhelyezését, illetve azt, hogy Szappanos Benedeket váltsák le igazgatói tisztségéből. A hetényegyházi forradalmi események polgári résztvevői közül, egyedül Solymos Imre ellen indult „konceptiós perben” bírósági eljárás. 1958. január 23-án tartóztatták le. 1958. május 15-én „1 év 4 hónapra, 600 Ft vagyonekobzásra és 3 év jogvesztésre ítélték.”¹⁴²

Solymos Imre vitte magával „priusát” azt a kerekegyházi előéletét, melyben ártatlanul tartóztatták le és internálták, *(állították bíróság elé, ítélték el, amelyre csak dokumentumutalás van)*. E „priusz” súlyosbító körülmény lehetett az 56-os megtorlásban, melyre 56-ban sem szolgált rá.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, 1958. szeptember 9-én tartott fellebbezési tárgyalásán a népi demokratikus államrend elleni gyűlöletre izgatás, büntette miatt Solymos Imre ellen indult bűnügyben, a Kecskeméti Bíróság fentebb említett ítéletét megváltoztatta, 6 hónapi börtönre leszállította, és a mellékbüntetésének kiszabását mellőzte. Az indoklásban szerepelt pl. olyan terhelő nyilatkozat, amelyet egyedül haragosa támasztott alá, ezt a bíróság figyelmen kívül hagyta. Az enyhítő körülmények között szerepelt, hogy a vádlott négy kiskorú gyermekét tartja el, felesége pedig beteg. A vádlott nem önként, hanem felhívásra ment a tömeggyűlésre, és ott, mint községi tanácsstag nyilatkozott. Továbbá a becsatolt okiratok tanúsága szerint, kifogástalan tanítói működése mellett, a társadalmi munkából is olyképpen vette ki a részét, hogy a többszöri jutalmazás után, a pártszervezet részéről is elismerést kapott.¹⁴³

142 Kőfalviné Ónodi Márta: *Hetényegyháza története 1952 – 2002*. Kecskemét Önkormányzat 2002. 25.

143 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 143/448 /35-36 Solymos Imre vizsgálati dosszié

Valamennyi koncepciós pernél tapasztalható, hogy olyan tanúkat igyekeztek a vádlottakkal szemben állítani, *(akár hamis tanúkat)*, akik a párt akaratának megfelelően, kedvező tanúvallomásokat tettek az ítéletek meghozatalához. A kommunista párt szemében, akik másként gondolkodtak, azokat a párt ellenségként kezelte. Solymos Imre tanári pályafutását, a kommunista hatalom, két alkalommal is megtörte, majd ezt követően, megbélyegezettként, hátrányosan megkülönböztetve kezelte. Amikor szabadult, 56-ot követően a börtönből, (Hetényegyházán nem kívánatos személy volt), megfosztották tanári diplomájától, Kecskeméten építőiparban segéd munkásként dolgozott az 1963-as enyhülésig, majd ezt követően visszakerült Kerekegyházára, a fogyatékosokat tanította, az elmaradottakat korrepetálta.

Kerekegyházán akár száz főnél is több adatközlő dolgozhatott. Az adatközlőkre jellemző tulajdonság volt, hogy jó beszédkészséggel rendelkeztek, így könnyen elnyerték mások bizalmát, és olyan dolgokat is kicsikartak belőlük, amelyek feljegyzésre kerültek egy-egy jelentésbe. Helyi szikvizesünk is járta az utcákat, árulta a szódát. Az emberek előbb-utóbb kiismerték a többarcú embereket. Tanár úr is tudta erről az emberről, hogy nem szabad előtte semmit mondani. Így vele szemben hiába való is volt minden próbálkozása, a tanár úrból nem tudott kicsikarni semmit.

Hogy hogyan alakult volna az élete akkor, ha nem kellett volna elszenvedni az ÁVÓ pincebörtöneinek kegyetlenségeit, nem tudni. Egy biztos, hogy halláskárosodást szenvedhetett a börtönben. Az iskolában nyugdíjazása előtt nagyothalló készülékkel tanított, s halála előtt egyáltalán nem hallott, szájáról olvasott.

Solymos Imre, tanári pályára született, kiváló pedagógus volt.

Egy ágasegyházi volt tanítványa, Zana István, aki már jóval a 90 év felett járt, így emlékezett vissza tanítómesterére. Megtanította a gyerekeket erkölcsre, tisztességre, becsületességre, tudásra, hitre, és azt, hogy miért kell tisztelni az embereket, és miért kell köszönni az embereknek, arra a példát az életből merítette. „*Köszönjeteek egymásnak gyerekek, mert ha köszönsz, akkor is mondanak valamit, ha nem, akkor is, csak a kettő nem egyforma. Látjátok a Józsi bácsi, erről hajtja a tehenet, a Feri bácsi meg amarról. A tehenek összeérnek, rá bögnnek egymásra. A művelt ember emelje kalapját, egymás tiszteletére!*”

Részlet, az 1930. február 5-én Gr. Zichy Gyula Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úrnak címzett leveléből, melyben kérte magát, a Kalocsai Római Katolikus Érseki Tanítóképzőbe.

„*Alázatos kérésem támogatására bátor vagyok megjegyezni, hogy minden vágyam az, hogy tanító lehessenek, s úgy hazám, valamint egyházam kultúrájának egyik szerény és becsületes munkása legyenek. Alázatos kérésem teljesítését kérve, hódoló alázattal maradtam, leg-alázatosabb szolgája.*

Sebetka Imre polgári iskola IV. osztályos tanulója.”¹⁴⁴

144 A birtokomba került, iskolai tanulmányi eredményéhez kötődő, Solymos Imre személyes dokumentumait, felajánlottam a Kerekegyházi Móra Ferenc Általános Iskolának.

Solymos Imre kántortanító, tanító, a megaláztatások ellenére is hű maradt tanári esküjéhez, hazájához, és az egyházhoz. Tanítómesterünk, soha sem adta fel iskolánkban, a tanulókat, a tanítványai iránti elkötelezettségét. Odaadással, tisztelettel és szeretettel nevelte, tanította diákjainkat. Solymos megaláztatott, és lekicsinyített is, kiváló tanítói rátermettséggel, fáradhatatlan lelkesedéssel, törhetetlen munkakedvvel, mérhetetlen türelemmel, vértette fel diákjainkat, az írásra, az olvasásra, a tudásra. Mint volt tanító, példamutató életútjáért, kijár neki a tisztelet, a megbecsülés.

Herpay Kálmán okleveles gépészmérnök

1920-ban Budapesten született és 2007-ben ott is hunyt el. Az 1948-as egyházi iskoláink államosításához kapcsolódó koncepciós kirakatper részleteire vonatkozóan, pótolhatatlan és végtelenül fontos információkkal szolgált 2011-ben, Herpay Kálmán özvegye, a fülöpházi születésű D. Nagy Mária. Adózva a szülei és a család teljes megaláztatásának tisztelőre, úgy gondoltam, hogy a szülőket is bele kívánom venni Herpay Kálmán élettörténetébe, ezzel némi elégtételt szolgáltatva a családnak, azért az igazságtalan megaláztatásért,

Herpay Kálmán, feleségével D. Nagy Máriával
(1924-2014) (Fotó, Herpay Mária)

D Nagy Imre (1889-1969), és neje Szabó Mária
(1902-1959), bujtatták budapesti lakásukban
a zsidók deportálása előtt, a kerekegyházi
Lusztig családot. (Fotó, Herpay Mária)

amit átéltek a kuláküldözés, és a koncepciós per kapcsán, valamint azért, mert megbélyegzettként élte le a család az életét.¹⁴⁵

D. Nagy Imrének jól felszerelt gazdasága volt Fülöpházán. A háború alatt gödrökben kiszalmázva, zsákokban rejtették el a búzát. Mindet megtalálták az oroszok és elvitték. Nem sajnálta, úgy gondolta, nekik is enni kell valamit, és távol vannak a hazájuktól. 1944-ben, Lusztig János kerekegyházi zsidó család, kérte Imre bácsit, segítsen a menekítésben.¹⁴⁶

Az egyházi iskoláink államosításakor, 1948. június 17-én, kerekegyháziak sorát tartóztatta le a Kecskeméti ÁVÓ, köztük Herpay Kálmánt, majd ezt követően igazságtalanul, törvénytelenül, internálták, majd koncepciós perben, koholt vádak alapján bíróság elé állították.

Herpay Kálmán, D. Nagy Máriával, 9 évig járt együtt. 1948. június 17-én mikor letartóztatták, mákot darált a konyhában. Későbbi feleségével, éppen előtte beszélgették, hogy összeházasodnak. Tízezer forint hitelt vettek fel, hogy közösen, szülői támogatással, vásárolnak egy lakást. A letartóztatással a pénz is odaveszett. Annyira világos, és annyira kézenfekvő volt, hogy a kommunista párt határozta meg, hány embert és kiket kell letartóztatni. Herpayval, és két társával szemben, Puchardt iskolaigazgatóval, valamint Vári Ferenc plébánossal, a letartóztatásukat követő kihallgatások során, a Kecskeméti ÁVÓ épületében, kíméletlen és brutális erőszakot alkalmaztak. Meztelenre vetkőztették őket, majd le kellett guggolniuk, és a kisagyukat vagy a vesetájékukat rugdosták a csizmával. Mikor kiterültek, elájultak, leöntötték őket vízzel, újra guggolni, és újra, durr bele. Herpayban örökre megmaradt, hogy a megszégyenítő, megalázó, erőszakos kihallgatásuk közben, az íróasztalnál egy hölgy ült, és vajas kenyeret evett. Eléjük tettek egy üres papírt, és addig ütötték őket, még alá nem írták. Mindenki aláírta, és ezek után úgy töltötték ki, ahogy akarták.¹⁴⁷

A kihallgatásokat és az előzetes letartóztatást követően, „*demokráciaellenes rémhírterjesztés*” vádjával, 1948. június 28-tól a Dél-Budai Internálótáborban tartották nyilván.¹⁴⁸

145 A kézirat a szerző birtokában.

146 Ha valakiben bízik, az Imre bácsi. Így hangzott a válasz. „*Egy percert se várjon, hagyjon itt mindent!*” Imre bácsi budapesti lakásában, rejtőzködtek el az üldözés, a deportálások elől. Mikor vége lett a háborúnak, Lusztigné sírva borult Marika néni nyakába. Lusztig János is megköszönte Imre bácsinak, hogy megmentették az életét, meg a családjáét. Ha én ma gazdag lennék, nagyon megajándékoznám, de olyan szegény vagyok, hogy azt sem tudom, estére mit eszik a családom. *Lusztig kereskedőt 1948-ban internálták, szabadulását követően nem sokkal, a kuláküldözés elől, az egész család disszidált, jelenleg Angliában élnek a leszármazottjai.* Imre bácsi egy rettentően demokratikus gondolkodású ember volt. Pártnak soha nem volt tagja, aki oda ment hozzá, hogy elfogyott a kenyere, annak mindig adott. Jólelkűségét meghálálták, mert volt aki értesítette, itt vannak az ávosok. Olyan ember ment lakására figyelmeztetni a családfőt, akit soha az életben, a családban nem ismert senki. Mondta a gazdának, tűnjenek el gyorsan, mert itt vannak az ávosok. Egyedüli lánya, Marika, a háború alatt unoka nővérénél Szabó Pálnénál, Kerekegyházán a plébániával szemben húzódott meg. A szomszéd Feri bácsi, aki egy tündéri ember volt, két garabóval a karján járta az utcákat, ha egy tojáshoz kapott azt is megköszönte, ha két szem krumplit, azt is, és a végén odavitté, ahol nem jött haza az apa a háborúból és apró gyerekek voltak. Özvegy Herpay Kálmánné szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

147 Özvegy Herpay Kálmánné, szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

148 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai. 68-69.

Dr. Hegyi József, 1947. novemberében, gyakorló ügyvédként került Kerekegyházára. Miután feleségével Kerekegyházára települt, nem sokkal ezt követően, az (iskolaigazgatóval), megalakították a tarokk kártyapartit, melyre az összejövetelüket valamelyik nő tagnál, heti rendszerességgel, szerdai napon esténként rendezték meg.

Dr. Hegyi, már a letartóztatások napján, 1948. június 17-én tesz tanúvallomást Herpay Kálmánnal szemben, ebből szeretnék egy részletet bemutatni, melyre érdemes odafigyelni.

„Egy ilyen rendes tarokk parti alkalmával, szoba került az a téma, hogy Kecskeméten lakásokat rekvirálnak, az orosz csapatok számára. Herpay kijelentette, hogy az orosz csapatok azért jönnek Kecskemétre, mert az osztrák határ felől, amerikai támadástól tartanak. Arra nem emlékszem, hogy Herpay tett-e olyan kijelentést, miszerint az orosz csapatok részére, a kecskeméti plébániát is lefoglalták. Arra is csak homályosan emlékszem, hogy elhangzott olyan kijelentés, miszerint az orosz csapatok megismerve az európai kultúrát, nem szívesen harcolnak. Azt azonban, hogy ezt a kijelentést, Herpay vagy más tette-e nem tudom.”¹⁴⁹

A letartóztatások 1948. június 17-én, a délutáni órákban történtek. Dr. Hegyit még ezen a napon kihallgatták. Hogy azzal a teherautóval szállították-e Kecskemétre, amivel a többi letartóztatottat, azt nem tudni. A tanúvallomási jegyzőkönyv ezen bemutatott részlete, nem került bele Herpay vádiratába. A tanúvallomási jegyzőkönyv e részéből az derül ki, hogy dr. Hegyi, próbál-e kibújni a vallomástétel alól. E részletből világosan kitűnik az is, hogy ebből csak annyi lehet igaz, hogy kártyáztak, és legfeljebb annyi, hogy orosz katonatisztek magánlakásokba, csak úgy egyszerűen beköltöztek. Ilyen esetről van tudomásom, pl., a kerekegyházi születésű dr. Fehér Miklós, Kecskemét Batthyány utcai lakásába is orosz katonatisztek költöztek.

A fentebb bemutatott részletbe, és az ítélet hozatalánál az indoklásban található megállapításba beletekintve az tűnik ki, hogy a kártyázás közben pletykaszerűen elhangzott kijelentésekre vonatkozóan, a kihallgatás során, olyan kérdéseket tettek fel, amelyek már a „Vizsgálati Jelentésben” megfogalmazódtak. Hozzá kell tennem, hogy összességében, e koncepciók pert illetően vannak olyan tanúvallomások, melyek rossz minőségű, gyengén olvasható papírokon készültek. S látva e személyek kilétét, valószínűsíthető, hogy ezek a személyek már akkor, vagy később, a kommunista párt tagjai voltak.

El kell mondani, hogy ezen idők népbírószági eljárásaiban előszeretettel kreáltak olyan terhelő adatokat, amely a szovjetekhez kapcsolható kijelentésekre épült. E kirakatperben négy személlyel szemben építettek be „orosz” kijelentésekhez kapcsolható terhelő adatot a „Vizsgálati Jelentésbe”, melyre épült maga a teljes koncepciók kirakatper. Vári Ferenc plébános, Puchardt Győző iskolaigazgató, valamint Herpay Kálmán gépészmérnök és dr. André János orvos esetében történt így.¹⁵⁰

149 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 73-74.

150 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié

Herpay Kálmán vádiratát idézem, amely ékes bizonyítéka a koholt vádaknak, és annak is, hogy mennyire félt a kommunista rendszer a demokráciától:

„A budapesti népügyészségtől.

1948 NÜ. 5526/ I szám.

A Budapesti Népbíróság Különtanácsa Elnökének.

Budapest.

Herpay Kálmán, kerekegyházi lakos, ellen, izgatás büntette miatt folyó bűnügyben, a nyomozati iratokat a következő

vádirat

benyújtásával teszem, át:

rendőrhatósági őrizetben lévő: Herpay Kálmán kerekegyházi illetőségű és Fő u. 214. lakos, terhelt ellen vádat emelek.

1 rdb. Folytatólagosan elkövetett az 1946:VII.t.c.2 §.b. pontjába ütköző izgatás büntette, - valamint e cselekményével a Btk. 96 §.-a szerint anyagi halmazatban álló, -

1 rdb. Folytatólagosan elkövetett, az 1947:XXXIV. T.c. 26 §.-ába ütköző és az 1946:VII.t.c.4 §. szerint minősülő hírközlés vétsége miatt, -

1 mert Kerekegyházán, 1948 április havában, Ternesz Ferenc, Puchardt Győző, dr. Hegyi József, Dobróczky Antal, dr. Kovács Gábor előtt tett következő kijelentéseivel: „...szerintem az volna jó, ha az olasz választásokon a baloldal győzne, mert akkor Amerika hamarosan beavatkozna, mivel erre a jogcím is meglenne, és ez a beavatkozás miránk, magyarokra is közvetlen kihatással volna és rövidebb ideig kellene ebben a rendszerben kínlódnunk...”

2 mert fentírt helyen és személyek előtt, 1948 április folyamán, de közelebbről meg nem határozható időpontban tett következő kijelentéseivel: „...Kecskeméten jártam és ott hallottam, hogy a szovjet hadsereg részére szállást készítenek elő az iskolákban, többek között a parókián is, igen rosszul állhat a magyar demokrácia, főleg a kommunista párt, ha szovjet katonákra van szüksége...”

3 miáltal a demokratikus rendszer ellen gyűléstre izgatott, - és mert Kerekegyházán, fent írt alkalommal tett következő kijelentéseivel: „...nincs remény arra, hogy az orosz hadsereg megvédje a magyar kommunizmust, mert azok az orosz katonák, akik Magyarországon, ill. nyugaton jártak, a tapasztaltak miatt, nem lesznek tovább hívei a bolsevizmusnak...”

4 május hó folyamán: „...a gazdák maximális föld tulajdonát 50 holdas határ fogja képezni, jó volna azért a földbirtokot kisebb parcellákra tagolni, ámbár, ha az amerikaiak megszállnák az országot, akkor erre nem kerülne sor... de ha az angolok késnek, akkor felesleges minden, mert addig úgymint tönkre megy minden...”

5 június hó 9 napján: „...az egész pócspetri beállítás azért szükséges, hogy gyilkost csináljanak a plébánosból, de ha felakasztanak a plébánost, akkor mártírt csinálnának belőle, ennek az lenne a következménye, hogy a katolikus tömegek ellenállást fejtenének ki, ami jogcím lenne az angolszász hatalmak beavatkozására...”

Miáltal olyan valótlán tényt állított, mely alkalmas arra, hogy a köznyugalmat megzavarja és az ország külpolitikai érdekeit veszélyeztesse.

A tárgyalásra a Bp. és 16 §.- valamint az 1946: VII.t.c. 11 §.-a alapján. A budapesti, nép-bíróóság különtanácsa bír hatáskörrel és illetékességgel.

A tárgyalásra idézendők jegyzékét csatolom.

Indoklás:

A nyomozás adatai: idézni indítványozott tanúk vallomás és terhelt beismerése alapján következő tényállás állapítható meg: terhelt gazdálkodásból él: a családnak mintegy 75 kath. hold ingatlana van, amelyen terhelt gazdálkodik. Vagyoni viszonyai a község módosabb tagjaiból és az u. n. intelligenciából alakult társaságba juttatta. – Ez a társaság, mely a múltban a fal, „úri társasága” nevet viselhetett, - társadalmi elhelyezkedése folytán, a népi demokrácia célkitűzéseit, politikai irányát nyilván tévesen, rosszul magyarázva, – a demokráciával szembehehelyezkedett.

A társadalmi összefüggések, - melyek kártyázás címen történtek, végeredményben arra szolgáltak, hogy politikai álláspontjukat, - értesítéseiket is kicseréljék, - és ezt a társaságot használta fel a terhelt, hogy minden olyan hírt, mit maga hallott, - vagy koholt, elhelyezzen, mert a község hír-ellátását így látta legjobban biztosítottnak. –

Ebből a körből gyűrűztek azután ki azok a hírek, amelyek a mindenkori politikai aktualitás szerint változtak, - de abban mindig egyeztek, - hogy a rendszerrel szemben álltak. Akár külpolitikai, akár hazai eseményről volt szó, - a hírek mindig arra tendáltak, hogy azok annyiban rontják, gyengítik a rendszert, amennyiben várható belőlük annak megváltoztatása és a régi rendszer, az úri-világ visszaállítása.

Terhelt és társasága így a hamis hírek forrása lett.

Mint, hogy pedig ezek a kitételek és hírek, a rendelkező részben felhívott törvényhelyben meghatározott bűncselekmények valamennyi tényálladási elemeit kimerítik, - a vádemelés indokolt.

A rendőrhatalom őrizet, az előzetes letartóztatás kérdésében való határozatot egyelőre feleslegessé teszi.

Budapest. 1948 július 20.”¹⁵¹

151 Dr. Sárkány György s. k. vezető népügyész h. Dr. Halász Sándor s.k. népügyész. Idézendők jegyzéke: 1./ Herpay Kálmán, mint terhelt vádirattal, Központi Internálótábor. 2./ Puchardt Győző mint tanú, Központi Internálótábor. 3./ Ternesz Ferenc Kecskemét Munkácsi u. 3. 4./ Dr. Hegyi József Kerekegyháza, Rákóczi u. 313. 5./ Kirendelt védő. Kiadvány hitelűl: Lendvay Károly igazgató. ÁBTB, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 81-82.

Herpay Kálmán, a Dél-Budai Internálótábor lakója, amikor a budapesti népbíróóság főtárgyalására szállították. Kopaszon, nagy bakancsokban, csíkos ruhában, elől két rendőr, háta mögött két rendőr, kísérték az embereket a tárgyalásra. Megaláztatás ártatlanul, a semmiért, csak azért, hogy példát statuáljanak, a kerekgyházaiak és egy ország számára, hogy megfélemlítsék az embereket.

Herpay Kálmán, 1948. december 17-én a Népbíróóság által megtartott nyilvános tárgyaláson a következőt mondta:

„Bíró úr, csak egy mondatot hallgasson meg tőlem! Ha maga elé tettek volna egy üres papírt, hogy írja alá, higgye el, hogy maga is aláírta volna!”

Az ügyvéd, a kijelentés után, nem kérdezett semmit, visszavitték a fogdába. A rendőrtiszt kísérője azt mondta neki. *„Nézzük uram, megint itt vagyunk, kezdjük újra! Maga már nem kezdi újra!”*¹⁵²

Ezt követően nem bántották.

Herpay Kálmánt a Budapesti Népbíróóság Különtanácsa, *„hírközlés vétségében 6 hónapi fogházra, mint főbüntetésre s 3 évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanannyi tartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte. A fenti szabadságvesztés büntetést, a vádlott által elszervedett rendőrhatalósági őrizettel a Btk.94.§. alapján teljesen kitöltöttnek veszi. A vádlott köteles az eddig felmerült 94 Ft 27 fillér büntügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni, úgyszintén az ezután felmerülőt, de ezeket a külön tanács, egyelőre behajthatatlannak nyilvánítja.”*¹⁵³

Dr. Hegyi, elment Budapestre Herpay tárgyalására, és ott próbálta vigasztalni Herpay Kálmán későbbi feleségét, D. Nagy Máriát. *„Legyen nyugodt, Kálmán, nem sokára szabadulni fog.”*

Herpay Kálmán, a letartóztatástól, a fentebb említett bírósági tárgyalásig, kereken 6 hónapot töltött rendőrhatalósági őrizet alatt. Az említett Népbíróósági ítéletben, *„kitöltöttnek vették a kiszabott ítéletet”,* a rendőrhatalósági őrizettel. A szomorú valóság ezzel szemben az, hogy hiába vették letöltöttnek a kiszabott ítéletet Herpayra való tekintettel, az ítélet kihirdetését követően, a Gyűjtőfogházba került.

A kommunista börtönrendszerben, a rabok sokszor, a legembertelenebb, a legmegdöbbentőbb megaláztatásban részesültek. *„A Gyűjtőfogházban, a rabokat rabláncra fűzve sétáltatták. Vári és Herpay, a rabok sétáltatása közben, több alkalommal, rabláncra, egymáshoz voltak bilincselve.”*¹⁵⁴

152 Özvegy Herpay Kálmánné, szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

153 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 83-84.

154 Özvegy Herpay Kálmánné, szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

Kerekegyháza Nemzeti Bizottságától.

50/946 ikt.sz.

T.

Magyar Állam Rendőrség Parancsnokságának.

H e l y b e n

Nemzeti Bizottság határozat alapján tisztelettel közlöm az alábbiak szerint a Demokratikus pártok és a Szabad Szakszervezet kebeléből ki küldött "Gazdasági rendőrök névsorát, mint olyanokét, akik a rendőrség támogatására küldettek ki, miért is tisztelettel kérem a további intézkedés megtételét.

Független Kisgazda Párttól: Zolyomi István és Bán Sándor.

Magyar Komonista " : Práger Ferencz és Lisziocsán Antalné.

Szocz. Demokrata " : Herpay Kálmán és Mágocsi Sándor.

Nemzeti Paraszt " : Szeijbert Lajos és Ágoston János.

Szabad Szakszervezettől : Weisz Jenő és Horváth János.

Kerekegyháza 1946 évi augusztus hó-10-én.

Nemzeti Bizottság Nevében:

MNL BKML XVII. 1946. 23-as doboz 50/946

nő.elnöke.

E dokumentum ékes bizonyítéka annak, hogy Herpay Kálmán a Szociáldemokrata Párt Kerekegyházi Szervezetének a tagja.

Nem tudni mennyi időt töltött itt, de a rendelkezésre álló dokumentumai szerint, a Dél-Budai Internálótáborból szabadult 1949. február 4-én. Szabadon bocsátás száma: 585.659/49¹⁵⁵

A politikai hatalom több évtizedes némaságra kényszerítette mindazokat, akik a hatalommal szemben másként gondolkodtak. Herpay és azok sem, akik e kártyapartikon részt vettek, nem is sejtették, hogy adatgyűjtő is lehet köztük, és hogy tudtuk nélkül gyűjti Herpayról, az adatokat. E kártyapartik alkalmával, mindössze négyen – öten jöttek össze, orvos, ügyvéd, iskolaigazgató, jegyző és Herpay. Szó sem lehetett nyilvánosságról. A kártyapartin neves személyek vettek részt, ebből is kitűnik, hogy Herpay Kálmánnak volt tekintélye az emberek előtt. Az adatközlő egy harmadik személy lehetett, és az is nyilvánvaló, hogy a parti tagjai közül senki nem maradhatott ki a kihallgatásból, mert akkor egyből kiderült volna, hogy ki közölük az adatgyűjtő. Az elhangzottakhoz hozzá kell tenni, hogy a beszervezett közreműködőknek sem volt sokszor más választásuk, mert ők is könnyen a megtorlás áldozataivá váltak.

Herpay Kálmán gépészmérnök, szikla-szilárd református vallású volt, minden cselekedetének alapját a hit adta, és erre nevelte gyerekeit is. Édesanyja Jancsik Mária mélyen

hívő katolikus családba tartozott, míg édesapja Herpay Lajos református, és mint mélyen hívő református, a született gyerekeik közül a fiútestvéreket e vallási felekezethez terelte. Ezek után egyértelműen kimondhatjuk, hogy Herpay Kálmán meghurcoltatása a kirakatperünk során kettős célt szolgált, több katolikus tanítónkhoz hasonlóan. Herpay Kálmán a Szociáldemokrata Párt tagja, vagy tisztségviselője volt, így a kiválasztásának indoka egyik oldalról, e párt gyengítése, szétverése, míg a másik oldalról, Herpay Kálmán letartóztatása, a katolikus tanítóink letartóztatásaihoz hasonlóan, üzenet volt, a református egyházközség és e társadalmi réteg irányába is, mivel annak gyengítése, megfélemlítése, elrettentése is célként szerepelt a református közösségből való kiemelésével.

Az SZDP bélyegzőjének lenyomata. MNL
BKML XVII. 1945. 23d. 1-10

Herpay Kálmán, a Szociáldemokrata Párt¹⁵⁶ tagja volt, és ez volt az egyik legfőbb bűne. Ezért került bele, e koncepció kirakatperbe. Nem tudjuk milyen szerepet töltött be magában a SZDP-ben, viszont a későbbi életútjából tudjuk, hogy egy kiemelkedő egyéniség volt. A nemesi származású Herpay, tanult, értelmes, olyan egyéniség volt, akire odafigyeltek és beszédképességével megnyerhette a fiatalokat. És amiért bűnhődnie kellett, az, az, hogy érdekelt a politika is. A Kommunista Párt, az ellenzéki pártok szétverése, jelen esetben az SZDP helyi szervezetének megsemmisítése érdekében, Herpay Kálmánt emelte ki e pártból, azért, hogy a szervezet többi tagját megfélemlítse. A politikai hatalom, abszolút gátlástalanságát bizonyította, mikor elképesztő brutalitással, megaláztatással, internáltatta, majd koncepció perben bíróság elé állította, csak azért, hogy példát statuáljon egy párt irányába, hogy szétverje, a Szociáldemokrata Párt Kerekegyházi Szervezetét.

Az ártatlanul meghurcoltak semmit nem tehettek, és senki nem tehetett semmit, mert akkor ők voltak az urak. Az „urak” azt tettek, amit akartak, voltak, kiket örökre eltüntettek. Elhallgattak róla mindent, és ezzel el volt intézve! Sok mindenben kellett akkor keresztül mennie azoknak az embereknek, kiket a kommunista párt osztályellenségnek tekintett. Az egész család meg volt bélyegezve, a szülőket, D. Nagyékát kuláknak minősítették, kilakoltatták fülöpházi tanyájukból. Olyan házba akarták rakni őket, melynek se teteje, se ablaka, se ajtaja, bontásra volt ítélve. Tanácselnök Nyúl János volt, és azért bánt el a családdal, mert korábban oda akart menni Imre bácsihoz csődörösnek dolgozni, és ő nem vette fel, mert

156 Szociáldemokrata Párt. (Továbbiakban SZDP). MNL BKML XVII. Kerekegyháza Nemzeti Bizottság iratai 1946. márc-dec jegyzőkönyvek 23d. 50/946

nem akarta elküldeni korábbi alkalmazottját. Mikor Nyúl János távozott, azt mondta Imre bácsinak. „*Megbánja maga még ezt!*” Földjüket elvették, egy kis háromszög sarkot hagytak meg, amire úgy építettek, mint egy fecske, egy egyszerű kis házat. A tanácselnök élt a hatalmával, volt hogy Imre bácsit egész napra a Tanácsházán sarokba állították, és csúnyákat mondtak rá. Nem mindenki tudta túltenni magát a kifosztáson, a megaláztatáson. A szülők korán, meghaltak. Hogy mennyit tud fordulni a világ, mikor Imre bácsi meghalt, a korábbi elvtársak, akik csalódtak a rendszerben, levették a kalapjukat, és azzal törölgették a koporsót. *”Kedves gazdám, poros a koporsód!”*

Herpay Kálmánnak az internáló táborban, látogatáskor lemerített csomagot lehetett átadni, amely egy dekával sem lehetett több, mint ami meg volt engedve. Sorba kellett állni a látogatáskor. 10 órakor kezdték a csomag átvételét. A látogatásra várókat, egy tiszt slaggal végig locsolta, nem érdekelt az sem, ha a hideg télben rájuk fagy a víz. Egy hónapban, egy csomagot lehetett feladni, amit a rabok mindig szétosztottak egymás közt. Herpay Kálmán a táborban éhezett, fagyoskodott, nagyon rossz állapotban szabadult. Még az internálása alatt, hárman mérnökök megbeszélték, alapítanak egy gyárkéményjavító vállalatot. Belemertek vágni, elmerték kezdeni, és mikor elkezdték vállalkozásukat, gyorsan leállamosították. 1954-ben azzal kezdték zaklatni, váljon el a feleségétől. *„Hogy válnék el, szeretem a feleségem és a gyerekeimet.”* A Marika kicsi volt még, mikor huszonnégy órán belül, el kellett hagynia Budapestet. Csodák csodája, a Kohó – és Gépipari Minisztériumból megke-resték, pedig nem értett ezekhez a dolgokhoz. Olvasztó kemencék készítésével bízták meg, külföldi munkákra is járt. Az ország több városában dolgozott, terveket készített. Tudták róla, hogy büntetett előéletű, hogy politikai elítélt. Elnézték hogy internált volt, elnézték, hogy kulák lány a felesége. Az igazgató olyannyira elismerte szakmai tudását, hogy nem írta alá a tervrajzot, még azt Kálmán meg nem nézte. Szabadulása után, évekig nem kaphatott lakást. Végül kiutaltak neki egy lakást, odavitette az építőanyagot, mire hozzá kezdett volna a felújításhoz, odaadták másnak, egy soproninak. Nyolc évig akkora lakásban laktak, hogy ha este meg akartak ágyazni, az asztalt fel kellett tenni a szekrénytetejére.¹⁵⁷

Az egész családot lekáderozták. Az ifjú Kálmánt, nem engedték tovább tanulni, csak az érettségiig. Pesten, a Károly laktanyába vonultatták be katonának, ahol az apja internálva volt.¹⁵⁸

157 Özvegy Herpay Kálmánné, szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

158 1969-ben az volt a feladatuk, hogy kápolnákat robbantottak fel. Magánemberként szép utat tett meg. Az Ő életét is tönkretették, végig kísérte életét, a család üldöztetése. 53 évesen szívinfarktusban halt meg. Lányukat, Marikát jeles érettségi mellett utasították el, a továbbtanulástól. Apja addig ment ismerősöktől kezdve, az oktatási minisztériumig, mindenhol próbálkozott, míg a következő évben, felvételi nélkül vették fel az egyetemre. Herpaynéról, Marika nénitől, húsz év munkaviszonyt vettek el, úgy, hogy nem kapott munkakönyvet. A korábban megsértett tanácselnök Nyúl János, Marika néni munkahely vezetőjének, amit csak el lehet képzelni, annyi rosszat mondott a családról. Marika néni ment volna dolgozni a munkahelyére, de nem engedték. A munkaügyi megmondta, ne haragudjon, lekáderozták. Munkahelyét elvesztve, több bedolgozó munkakörben dolgozott. Megdöbbenő, hogy mit megengedhettek maguknak. Özvegy Herpay Kálmánné szíves közlése alapján.

Az okleveles gépészmérnök Herpay Kálmánra, egész életére rányomta bélyegét, a meghurcoltatása. Egész életében beteg volt. Már 53 éves korában le volt százalékolva, két infarktuson volt túl. A másodiknál Bécsben dolgozott kollegáival kihelyezett munkán, mikor rosszul lett. Nem tudta elfogadni, hogy őt Herpay elvtársnak szólítsák, mert az elvtársaknak köszönhetően, istentelenül megverték, és azt sem, hogy urazzák. Kikérte magának, csak Herpaynak szólítsanak. Külföldön is elismert, nagyon neves szakember volt.¹⁵⁹

A Buda-Dél (vagy Dél-Budai) internáló – és gyűjtőtábor – a volt Károly-laktanya -, a Budaörsi út 61. szám alatt működött. A háború után az első nagy gyűjtőtábora az internáltaknak, ahonnan különböző építési, szerelési, kitermelési munkákra vitték az internáltakat.

Idézet Böszörményi Géza, Recsk című könyvéből: Györgyey F. Aladár, visszaemlékezése, aki mindkét táborat megjárta. (A Dél-Budai internálótábor összlétszáma 4000-5000 fő között váltakozott).

„Budadélen kialakult az élet. Megvoltak a szabályok. Volt egy fürdő, ahová nagyon-nagyon ritkán jutottunk el. Volt látogatás, ritkán engedély csomagra, voltak könyvek. Volt fogda, ahol az embereket megverték, éhezették, lerongyolódva, lefogyva jöttek ki onnan, igazán rohadtul néztek ki. De ez mégsem hasonlított az ávéhás recski gépesített gonoszsághoz. Az hogy itt a gonoszságnak még volt emberi tényezője. Itt néha még lehetett nevetni, itt még érezted, hogy élsz.”¹⁶⁰

159 Özvegy Herpay Kálmánné szíves közlése alapján. (A kézirat a szerző birtokában.)

160 Böszörményi Géza, *Recsk*: Budapest, Széphalom Könyvkiadó 2006. Az idézett szöveg, Györgyey F. Aladár visszaemlékezésében a 39. oldalon olvasható.

André família tiszteletére

Az André család olyan maradandót alkotott Kerekegyházán, amelyért csak tisztelet jár. Ezért említést kívánok tenni röviden dr. André János mellett, ki benne van e kirakatperben, a felmenőiről is, illetve mindazon helyi, és nem helyi André családtagokhoz köthető politikai üldöztetésekről, amelyek az 1945 után hatalomra került kommunista párt nevéhez köthetők. A felsorolásban, az André leszármazottak, illetve a kerekegyházi kötődésű Andrék politikai üldöztetéseinek rövid bemutatása kap helyet, amelyhez hozzá kívánom tenni, hogy semmi nem zárja ki a más településeken élt André leszármazottak politikai üldöztetését sem. Az Andrék ahhoz a középbirtokos társadalmi réteghez tartoztak, amelyet üldözött a kommunista rendszer, így teljes bizonyossággal kimondható, hogy a nem itt élt családtagok közül, másokat is utolért a rendszer.¹⁶¹

Dr. André János dédapja, André László (1820-1878), honvéd hadnagyként szolgált az 1848-49-es szabadságharcban, kinek sírjánál is minden év március 15-én emlékezünk a temetőnkben. André Lászlónak és Ördög Rozáliának, (1820-1894), 7 gyermeke született: János 1841-ben, László 1845-ben, Alajos 1849-ben, Marcell 1851-ben, Emánuel 1853-ban, Marcella 1856-ban és a legfiatalabb Balázs 1860-ban, és mindannyian Jászárokszálláson. Aztán a család Kerekegyházára települt. A 3 felnőttkort is megélt személyeknek, Emánuelnek (felesége Tözsér D Mária), Alajosnak (felesége Budai Anna) és Balásznak (felesége Mészöly Viktória) már Kerekegyházán születtek gyerekeik, akik közül sokan kisgyermekkorukban meghaltak.¹⁶²

A Szilágyi és a Szabadság utca kereszteződésénél lévő kereszt, településünk első keresztje, amelyet 1883-ban, özvegy André Lászlóné, Ördög Rozália és családja állíttatott.

A kereszten ez olvasható:

„Isten dicsőségére, és a Boldogságos Szűz Máriának nagyobb tiszteletére állíttatták özvegy André Lászlóné, Ördög Rozália és gyermekei: Alajos, Emánuel, Balázs, 1883.”

André Emánuel (1853-1912), és felesége Tözsér D Mária, (1857-1925) építtette a Rákóczi utcában lévő, mai Beretvás szállót 1902-ben. Családjaik: Rozália, szül. 1878. július 23-án, László, József nevű fiuk élt 3 hetet, meghalt 1892. november 16-án. A katolikus André Rozália, házasságot kötött a kecskeméti születésű református Szappanos Istvánnal, 1898. szeptember 17-én. Elsőként, Kecskemét Budai utcában laktak, majd a Széchenyi tér 10. számú házat vették meg 1907-ben. E házasságukból három gyermekük született: István (1899-), Elek (1902-) és Rozália. Szappanos Rozáliát (1900-1956), vette feleségül Beretvás István földbirtokos (1892-1941). Három leányuk született, Katalin, Zsuzsanna és Judit, kik az említett címen, Szappanos István és André Rozália kecskeméti lakásán születtek. A lakást az 1945 után hatalomra került kommunista rendszer, részben államosította és lakó-

¹⁶¹ A kézirat a szerző birtokában.

¹⁶² Balogh Csaba családfakutató szíves közlése alapján.

kat költöztetett bele. Egy konyhát hagytak meg csak, ahol az özvegy Szappanos Istvánné, André Rozália szűkös körülmények között élt, Elek fiuk özvegyével és két gyermekével.¹⁶³ Kemény munkával művelték a földjeiket, gyarapodtak, mert szorgalmas emberek voltak. Jómódú emberek lakásaiba, olyan emberek költöztek, vagy egyszerűen telepítettek be a házukba, kiket sem kirakni, sem szabadulni nem lehetett tőlük, mert lojálisak voltak a rendszerrel. Szűkölködtek a saját lakásukban, és bizalmatlanságban éltek meg mindennapjaikat egymással szemben, mert azt senki sem tudhatta, hogy van-e a lakásba betelepültek között „tégla”.

Mit éltek át röviden a Beretvás testvérek, és az édesanyjuk özvegy Beretvás Istvánné? Beretvás Zsuzsannát (1923-) és családját, két gyermekével 1945-ben a nyilasok elhurcolták, és mint gyanúsítottat fogságban tartották Sopronkőhidán hazaárulási kollaboráció vádjával, miután apósa, vitéz Vörös János altábornagy, vk. főnök fiával, Tiborral együtt megadták magukat a szovjet haderőknek. A háború befejeztével Vörös János, mint az első „demokratikus” kormány hadügyminisztere tért haza Moszkvából, de idővel Rákosi olyan követelésekkel állt elő, amire Vörösnek ez volt válasza: *„Ha az országot nem adtam el Hitlernek, hát nem fogom azt Sztálinnak se eladni”*. Ezek után és a szokásos házkutatások után Vöröst és fiát börtönbe hurcolták. Jánost két évig vallatták, verték és kínozták úgy, hogy amikor kiszabadult, már nem ismerte meg saját feleségét sem. Tibor szintén hasonló sorsot szenvedett, de ő sokkal hosszabb ideig, 4 évig volt az Andrassy úti ÁVH fogházban. Szabadulása után képtelen volt családjához, Beretvás Zsuzsához és két kislányához hazatérni. Megfásultan, kiégetten, Balatonfüreden élt nyomorúságosan haláláig. Beretvás Judit (1928-) férje, Grapeel Hugó Henrik, angol állampolgárságú, budapesti gyáros. Az 1950-es évek elején Angliába menekültek. A menekülés hátterében egyik okként a gyár államosítása, míg a másik okként, az államosításokkal párhuzamos politikai per, illetve a korra jellemző erőszak állhat. Beretvás Katalin férjét, dr. Király Endrét, olyan csellel tartóztatta le a Kecskeméti ÁVH, hogy szemtanúja volt Ásotthalomnál egy balesetnek. Naivan motorra ült, és elment a helyszínre. ÁVH-ás autóval várták, és hozták Kecskemétre. Meghallotta a Nagytemplom nyolcórás ütését, amelyet felismert. Nevetve kérdezi az ÁVH-s, ugye fogalma sincs, hogy hol van? A válasza erre: Kecskeméten vagyunk, és most megyünk az ÁVH alapsorába.¹⁶⁴

A kommunista diktatúra kiépítésének időszakában, özvegy Beretvás Istvánnénak, mind a három vejét érte politikai üldöztetés, amelyeknek nem ismerjük a részleteit. Az államosítások időszakában egyedül a kerekegyházi, az André Emánuel által épített ingatlant, a mai Beretvás Borházat hagyták meg részben a Beretvás családnak. Az államosításokat követően, menedékhelyként szolgált az André Emánuel által épített, több rendbeli család számára is lakhatást biztosító épület. Özvegy Szappanos Istvánné, André Rozália, öregségére, Kecskemétről visszavonult azokhoz a Beretvás unokákhoz, kiket utolért a rendszer, a fér-

163 Szappanos István *„A kecskeméti református Szappanos család legendárium I. és II. kötet”* OH, USA 2020. A két kötet, a Szappanos család történetét dolgozza fel, de találunk benne André Rozáliára, és a Beretvás családra vonatkozóan is adatokat.

164 A kézirat a szerző birtokában.

jeikkel együtt, hogy együtt érezzen velük testi-lelki szenvedéseikben, és, hogy hitével erősítse, az ősei által megteremtett kultúra ápolását. André Rozália, Kerekegyházán halt meg 1961-ben, 83 évesen. Életének utolsó éveiben, a szíve visszahúzta az ősi szülőföldre, ahol oly sok szeretetet kapott a szüleitől, és azon a szülőföldön kívánta átadni a lelkét a Teremtőnek, és ott kívánt találkozni a szüleivel, és az 1956-ban meghalt leányával, Beretvás Istvánné, Szappanos Rozáliával, *(ki valószínűleg a személyét, és a családjait ért politikai üldöztetés áldozata)*, ahol a szülei egykor karjaikba vették, mikor elsőként felsírt.

André Rozália férje, Szappanos István, 1919-től 1925-ig, a haláláig, a Kerekegyházai Egyesült Protestáns Egyház Főgondnoka, ezt követően a fia ifj. Szappanos István, majd később a veje, Beretvás István. 1928-ban, a Szappanos család, harangot öntetett és szenteltetett, a családfő, néhai Szappanos István emlékére. „Álld meg Úristen a Te népedet, kik Téged szeretnek, tartsd meg közöttünk a gyülekezetet.” Ne feledjük, hogy a katolikus André Rozália, és az ekkor már elhunyt férjének a családjai, részesei voltak annak a Református Templomunk tornyában elhelyezett harangnak, amely időtlen-időkéig üzeni az utókornak, a Szappanos család emlékezetét.

Ifj. Szappanos István, 1938-tól katonatiszti beosztásban, időszakonként ott van a Felvidék, Erdély, és a Délvidék visszafoglalásánál. 1944 decemberében, a szovjet megszállás és a teljes hatalomátvétel előtt, félve a megtorlástól, kimenekült az országból. Végül az Usában kötött ki, feleségével, két fiával, és soha többé nem tette a lábát magyar földre.

A kommunista rendszer hatalomra kerülésével, egy családon belül három generációt érintett a politikai üldöztetés. André Rozália ő maga is, a gyermeke Szappanos Rozália, és a Beretvás unokái is, áldozatai a rendszernek, és az ingatlanaiknak nagy része is államosításra került. A kommunista diktatúra kiépítésének időszakában, nemcsak az egyházaink voltak ellenségei a Kommunista Pártnak hanem mindazok a személyek is, kik mély keresztény gyökerekkel rendelkeztek, és nem csak kötődtek az egyházainkhoz, hanem azokat pat-

Szappanos Istvánné, André Rozália
1878-1961 (fotó Szappanos István)

Beretvás Istvánné, Szappanos Rózsa
1900-1956 (fotó Szappanos István)

ronálták is adományaikkal. Mindebből kiindulva, a politikai üldöztetés, nemcsak az egyházi méltóságaink irányába nyilvánult meg, hanem az adott társadalmi rétegek irányába is, így az egyházközségek felelős tisztségviselőit, kiemelkedő és meghatározó személyiségeit is igyekeztek politikailag kikezdeni, megtörni, ellehetetleníteni, tönkretenni, amellyel bomlasztani, rombolni, szétverni kívánták az adott közösségek hitéletét, összetartó erejét. Érdemes megemlíteni, hogy míg Beretvás István, az 1941-ben bekövetkezett halála előtt, *„a síremlékén is felirat üzeni az utókornak, a hitélet iránti elkötelezettségét,”* a Kerekegyházai Egyesült Protestáns Egyház Főgondnoka volt, addig az özvegye, Szappanos Rozália, ki az édesanyja André Rozália lévén, katolikus gyökerekkel is rendelkezett, 1943-ban, Vári Ferenc plébános Kerekegyházára történő helyezésekor, dr. Móczár Antallal, bútorokkal segítették berendezni Vári Ferencnek a katolikus plébániánkat.

André Rozália és férje, Kecskeméten a Református Temetőben, az 1934-ben épült Szappanos család Mauzóleumában, míg a Beretvás szülők, a kecskeméti Köztemetőben, a Beretvás Kriptában alusszák örök álmukat. Beretvás István földbirtokos szellemi, fizikai hagyatékának egy részét, a Kecskemét – Szarkás Vérközben lévő kúriáját, a szocialista időkben, két tantermes Beretvás Iskolaként használták, majd a „rendszerváltást” követően, *„mindenkinek visszaadjuk csak a gazdájának nem”* alapon, magánkézbe került. A földi életében betöltött történelmi nagyságát, szerepét, és az emlékezetét, igyekeztek feledtetni, elhallgatatni.

Szappanos István városföldi kúriája hasonló sorsot ért meg, 1945 után pár évig, ez is mint iskola kapott felhasználást, majd évekkel később Kecskemét Önkormányzata vette át és felújította mint a város vendégháza. A még most is így nevezett Szappanos kúria szép állapotban üzemelt is egészen a kilencvenes évek végéig. Jelenleg is a város tulajdonában van de használatlanul, üresen romladozik az épület. André Rozália második fiának Eleknek birtoka Köncsög pusztán volt, ahol Elek egy szép kúriát épített családjának. 1947 után (Elek korai halálával) a birtokot államosították, a kúria azóta üresen állt és romokban végezte sorsát.

Dr. Király Endre (1916-2001) és neje Beretvás Katalin (1921-2003) halálával kihalt Kerekegyházán a nagy történelmi múlttal rendelkező Beretvás család, illetve helyesebben, az André Emánuel családfa ága.

André Alajos, (1848-1917), és felesége Budai Anna (1853-1935), 1905 és 1907 között építtette, a Fő utcán lévő, mai könyvtárunkat. Az említett házaspárnak nyolc családja született, Alajos, László, Dezső, János, Amália, Mária, Gizella, és Anna.¹⁶⁵ Ebből kettő nem érte meg a felnőtt kort, de a többiek mind családot alapítottak, és közülük hárman itt éltek, ifjú Alajos, János, és Anna.

Ifjú André Alajos (1872-1921) az I. világháborúból betegen tért haza. Özvegye Bobán Teréz (1881-1956), megélte a mai Könyvtárunknak az államosítását, az ezzel járó kitelepí-

165 A kézirata a szerző birtokában.

tést, és a László fiuk (1909-1960), Kecskemét Rákóczi utcai Gyógyszertárának és a lakásának az államosítását. A gyógyszertárban, mint alkalmazott dolgozhatott 1951. júniusáig, a végleges bezárásig, és az államosított lakása helyett is kapott egy kisebbet. André Ilona nevű leányuk (1902-1960) és férje vitéz Szentlászlói Sándor (1898-1966), miután Kalocsán a hadifogságban töltött ideje alatt B listára tették, az 1948-ban történt szabadulását követően itt éltek és gazdálkodtak, az André birtokon. Szentlászlói az államosítások időszakában megjárta Rákosi börtöneit, majd 1956-ban ismét koncepciós per áldozata.¹⁶⁶ André László gyógyszerész ellen 1960-ban pert indítottak, amelynek következményeként, elkese- redésében, 51 évesen feladta életét.

André Annának (1892-1974) első férje Skultéty József volt, ki az I. világháborúban oda- veszett. Ebből a házasságból született József nevű fiuké volt Kecskeméten a Szabadságtéri Gyógyszertár, amelyet államosítottak. A második férje pedig az a Skultéty László (1893- 1972) volt, ki megjárta Recsket, és a további üldöztetés elől a család elmenekült Kerekegy- házáról, hátrahagyva a Repülő dűlőben lévő két tanyájukat, és a birtokot.

André Jánosnak (1878-1943) és Tóth Borbálának (1881-1956) három családja született: Borbála, Rozália és János. János politikai üldöztetését, a lentebb bemutatott élettörténeté- ben megismerhetjük. André Borbála (1902-1971), férje Sebestény László községi vezető- jegyző, (1891-1949), kit a nyilasok és a kommunisták is koncepciós perrel sújtottak, amibe beleroppant.¹⁶⁷ André Rozália (1906-1969), férje Ruttkay Pál gyógyszerész, (1901-1974) koncepciós per áldozata,¹⁶⁸ és az édesapja Ruttkay Lajos (1860-1907) gyógyszerész által, 1894-ben alapított Szent István gyógyszertárjukat államosították. Három gyógyszertárat államosítottak, a két kecskemétivel együtt, amelyekről elmondható, hogy az adott korban, a tulajdonosai kerekegyházi születésűek voltak, és az André családhoz kötődtek. Az And- rék előmenetelét, úgy a kecskeméti gyógyszertárak beruházásaiban, mint a képzésekben, segítette Beretvás István földbirtokos, Kormányfőtanácsos, Tart. Huszárszázados, Signum Laudius a Kardokkal, Nagy és Kis Ezüst Vitézségi Érmek, stb., tulajdonosa. Kerekegyhá- zai Egyesült Prot. Egyház Főgondnoka, aki André Emánuel unokáját, Szappanos Rozáliát vette feleségül.

A Kecskeméten élt André Máriára (1881-1966) van még némi rálátásom, kinek a férje Lázár Sándor (1869-1931) volt. A fiuk Városházán gazdálkodott, ki megjárta Rákosi börtönét, s a tanyáján alakult meg az ottani Törekvés TSZ 1951-ben. A temetőnkben az idős André Alajosé a legnagyobb családi kriptá, amelybe még a jelenben is történik urnás teme- tés. Az André Alajos ági leszármazottak közül, mindössze egyetlen leszármazott él Kere-

166 Szalai József: *Kerekegyházi sorsok 1956*. Kerekegyháza Város Önkormányzata 2017. (a továbbiakban: Szalai 2017): 35-43.

167 Az 1946. június 12-i keltezésű népjegyzésségi dokumentum, egy „*népellenes büntetett*” miatti népbíróági eljárást taglal. Sebestény, e dokumentummal bizonyította az 1947-es Parlamenti Képviselő Választások választói névjegyzékből való kizárásának a fedhetetlenségét. MNL BKML IV. 955. Bács-Kiskun Megye 9. sz. választókerület iratai, Kerekegyháza 1947 évi számlálólapok. 34. doboz

168 BFL. XXV. 2. b. Budapesti Népjegyzésség iratai - Büntető iratok – 8104/1948 Ruttkay Pál pere

kegyházán, az André Ilonának és vitéz Szentlászlói Sándornak a leányunokája, ki nyugdíjas tanítónőként, Kecskemétről költözött ki a volt szülői felmenőinek a házába.

Szappanos István, (1929 Kecskemét – 2022 Cleveland USA).

Egy olyan személy életútját szeretném röviden bemutatni, kivel 2022. áprilisában, a „Megújul az André kereszt” című cikkemmel, Isten akaratából kerültem kapcsolatba, miután mindkettőnk küldetése ugyanazon értékekre épült. Emléket állítani azon elődeinknek, kik keresztény értékek, hagyományok ápolásával, meggyőződéses hitéletükkel, egymás iránti kölcsönös tisztelettel, megbecsüléssel, vállaltak szerepet az adott település mindennapi életében, működésében, fejlődésében, és olyan maradandót alkottak, amelyre mindannyian büszkék lehetünk, amelyért kijár elődeinknek, a tisztelet, a főhajtás, az emlékezet. Hatalmas megtiszteltetés volt számomra, több E-mail levelet váltani vele. Az Ő értékteremtő munkájának köszönhetően, nyílt lehetőségem röviden összefoglalni az André Emánuel ág, leszármazotti ágának az életútjait, amelyet egy sor értékkel, István még kiegészített.

Szappanos István
Fotó özvegy Szappanos Istvánné

Kedves Józsi!

Szabadjon legelsőben szívből gratulálni pályafutásodhoz, és ahhoz a sok szép eredményhez, amivel a magyar múlt tragédiáit megörökítéd. Adjon az Úristen erőt és egészséget, hogy, ég ezt tovább folytasd.

Gyermekkoromat a Kecskemét melletti Városföld Pusztán, családi földbirtokunkon, és az azon lévő, 1924-ben apám által épített kúriában töltöttem. Az első négy gimnáziumot a kecskeméti gróf Tisza István Református Kollégiumban végeztem. 1944-ben hagytuk el otthonunkat apám távollétében (katona lévén), anyámmal és Tamás öcsémmel. Decemberrig a Kőszeg melletti Velem községben szálltunk meg, majd a front közeledése miatt tovább Ausztriába, a Mariazell melletti Josefsbergben szálltunk meg. A közelgő oroszok hamarosan onnan is tovább kergettek, majd 1945 tavaszán Bajorországban, a Wolfratshausen melletti Bosch nagygazdaság majorjainak egyikében, Mooseurachban kaptunk munkát és lakást.

1946 őszén a szomszédos Beuerbergbe kiköltözött müncheni leánygimnázium tanulója lettem, ahol az V-ik osztályt kezdtem meg. Majd 1947 januárjában a Passau/Waldwerke magyar gimnázium internátusába kerültem, ahol gyorstalpaló futószalagon júliusig behoz-

tam a menekülés alatt elvesztett tanéveket és elvégeztem az V.,VI., és VII-ik gimnáziumi osztályokat és a VIII-ikat teljes tanév alatt 1947-48-ban, majd leérettségiztem. Érettségi után kivándorlásunkig, mint lakatosinas (azaz ezermester inas, lyukas fazékfoldozástól, biciklijavításon át villanyszerelés és vízvezeték szerelésig) dolgoztam. 1949 szeptemberében Bremerhafenban hajóra szálltunk Amerika felé.

Az USA-ban Mantua, OH községben kaptunk elhelyezést öreg amerikai farmeroknál, Buják Pali bácsiéknál. Onnan hamarosan beköltöztünk az akkori magyar Mekkába, Clevelandba. Apámmal együtt többféle munkában megfordultunk, farmmunkától kezdve nyomdagéptisztító üzemig, és mint autó-karosszéria hegesztő a GM futószalagján is dolgoztunk. 1951 márciusában behívtak katonának az US Armyba, több más magyar DiPis (Displaced Person) kortársammal együtt. A marylandi Edgewood Army Chemical Centerben kaptam basic traininget, majd 1952 januárjában hajóra szálltam Seattle-ben, irány nyugat. Yokohama-ban megkaptam az úti parancsot egy harci utász századhoz Koreában (ez az akkori háború alatt), ahol aztán eltöltöttem egy évet, mint a század postása. 1953. márciusban szereltem le.

1953. szeptemberben beiratkoztam a clevelandi Fenn College elektromérnöki fakultására és teljes időben, a GI Bill (katonai szolgálatom eredményeképpen) anyagi segítségével és szüleimnél való lakás mellett le is tettem két évet. Megnősültem, feleségem Petres Zsuzsánna hamarosan meglepett első gyerekünkkel, amiért is munkába kellett állnom, az egyetemet este folytattam. 1960-ban kaptam meg a BEE (villamos mérnöki) diplomát. Két fiú és két lány gyerekünk született, akiktől ma már 9 unokát élvezünk. Mind itt laknak a közelben. Nevelésükhöz szorosan hozzátartozott a magyar iskola és a magyar cserkészlet. Mind a négy beszél, ír és olvas magyarul. Ez mind feleségem Zsuzsa érdeme, mert én azokban az időkben sokat távol voltam a családtól munkabeosztásom kapcsán. Az unokáknál már sajnos befejeződött a magyar tudás, (vegyes házasságok), az amerikai élet befolyása eredményeként. Én, mint elektromérnök a Reliance Electric cégnél töltöttem 37 évet, nyugdíjba menetelemig. Vezérléstechnikai szakbeosztásomban nehézipari (acél és alumínium megmunkáló) gépsoroknak irányítási és vezérlési rendszereit - későbbi években számítógépesített programozással - terveztem, tárgyaltam, és sok esetben üzembe helyeztem, mint „project engineer”. Ennek kapcsán bejártam a világot, Svájc és Németországtól, Brazílián és Mexikón keresztül Japán, Korea, Kína és Tajvan-ig. Lucern-ben (Svájc), az ottani beinduló leányvállalatunknál töltöttem fél évet 1974-ben, mint szaktanácsadó, és 1979-84-ig cégem külföldi (Mexikó, Brazília, Anglia, Svájc, Németország) leányvállalatai felé teljesítettem technikai liaison szolgálatot és segítettem azoknak mérnöki teljesítőképességét elősegíteni. 1989-90-ben Düsseldorf melletti (Kempen) leányvállalatunknál töltöttem másfél évet, ahol egy 8 millió dolláros projectet, egy tajvani gyárnak szállítandó több alumínium megmunkáló gépsor elektromos meghajtó, irányító és vezérlő berendezésének letárgyalását, tervezését és kivitelezését vezettem le.

Magyar oldalon, az emigrációs társadalomnak végig munkás tagja lévén a Külföldi Magyar Cserkész mozgalomban fejtettem ki legtöbb munkámat, ahol a clevelandi és később

a külföldi magyar cserkészzet megalakulásában, megerősödésében, szolgálatában vettem ki részemet. Szolgálatomért cserkészcsapattiszti rangot értem el és a legmagasabb kitüntetést, a Teleki Érmét nyertem el. Nyugdíjas koromat elérve, 1996-ban, egy hosszú munkás élet után, teljes mértékben visszatértem a kizárólagos magyar életbe. Ezt követően időmet a Clevelandi Magyar Történelmi Társulat, a Clevelandi Magyar Múzeum vezetésével töltöttem 1996-2016-ig. Ebben és a cserkészzetben töltött munkám eredményeképpen a Szent László Rendbe, mint Lovag felvételt nyertem. Amellett foglalkoztam családunk genealógiájával, melynek családerdőjébe több mint 3000 személyt sikerült eddig összeszedni. Levelek régi cserkész vezetőkkel, hogy a külföldi cserkész mozgalom hű történelmének megírásához szükséges személyes biográfiákat begyűjtsen, és élénken részt veszek dr. Koncz Lajos barátom abbani igyekezetében, hogy a németországi magyar iskolák és tanulói történetét egybegyűjtsük. Aminek eredménye egy 650 oldalas könyv: „...Az Írás Megmarad. A németországi magyar gimnáziumok története 1946-56”, ami ma is kapható az Amazon internetes vásárlóközponton keresztül, vagy olvasható az OSZK digitális könyvtárában. Az elmúlt 15 év alatt megírtam és kiadtam korlátolt számban, csak családtagoknak és barátoknak, saját élettörténetemet, az apám által írt saját Élettörténetét, majd „A kecskeméti református Szappanos Család Legendáriumát” és anyám családjának „A félégyházi Endre család Legendáriumát” Ezek a munkák mind elérhetőek az OSZK digitális könyvtárában, csak a nevemet, mint szerzőt kell beírni a keresőbe. (<http://mek.oszk.hu/katalog/>). Ma, 92 éves koromban szaporodó egészségügyi problémákkal küszködök, amellett a látásom is elromlott olyannyira, hogy autót vezetni már nem tudok.

Hát ennyit, talán egy kicsit túl bőven is, magamról.

Baráti üdvözzel: Pista bátyád

Kedves Szappanos István! Engedd meg, hogy így utólag is megköszönjem az áldozatos munkádat, az értékteremtésedet, a segítőszándékodat, amelynek köszönhetően, a kommunizmus áldozatai utáni kutatásaimat, egyedülálló értékekkel gazdagíthattam. Megtiszteltetés volt, hogy a kapcsolatunknak köszönhetően, a nevüket, az életutjaikat röviden, és az emlékezetüket megidézhettem, megörökíthettem. Felemelő érzés volt megismernem, példamutató életutadat, mint ahogy a szülőföld, a gyökereid iránti, kötődésedet, tiszteletedet, szeretetedet is. Nagy csodálattal tekintek vissza azokra a honfitársainkra, köztük kerekgyházaiakra is, kik politikai okokból kényszerültek elhagyni szülőhazájukat. Kiknek a szívében, lelkében, halálukig ott élt az anyaföld varázsa. Kik végakarataukban meghagyták utódaiknak, hogy abban az anyaföldben kívánnak megpihenni, ahol a felmenői, egykoron megteremtették számukra az életfeltételeket.

Fontosnak tartottam az André család közül mindazok nevét megörökíteni, kik látókörömbbe kerültek, kiket a kommunista hatalom részéről politikai megaláztatás, megbélyegzés, üldöztetés ért. Mert a felmenőik, olyan maradandó értékeket teremtettek Kerekgyhá-

zán, mint pl., a mai Könyvtárunk, a Beretvás Szálló, vagy a Beretvás Borház, amelyekről nyugodtan kimondhatjuk, hogy településünk építészeti legcsodálatosabb épületei, de ide kell sorolni a Református Templomunk, Szappanos család harangját is. Az elődeinknek, minden tekintetben kijár a méltóságteljes tisztelet, az emlékeztük felvállalása, és a megbecsülésünk. Becsüljük meg azokat az értékeket, amelyeket reánk hagytak örökségül, különösen úgy, hogy a leszármazottak, a kommunista rendszertől méltatlan politikai üldöztetést szenvedtek, a tények, az igazság elhallgattatásáért, amihez hozzá kell tennünk, hogy itt senki részéről egy bocsánatkérés, vagy egy köszönet el nem hangzott, a politikai üldöztetésükkel, vagy az államosított hagyatékukkal kapcsolatban. A kommunista rendszer áldozatainak, az 1956-os szabadságharcunkért tett áldozathozatalát, soha ne feledjük! A XX. századi tragikus történelmünk korszakából, van kik emléke előtt fejet hajtunk, és nekünk, mint utódoknak, mint élőknek, ez nem csak felelősségünk, hanem kötelességünk is.

Hálás vagyok Istennek, hogy lehetőséget kaptam Tőle arra, hogy az általam látókörbe került, politikai üldözött André leszármazottak, illetve azok feleségeinek, férjeinek, a neveit megidézhettem, és az életútjaikban bekövetkezett sorsfordító eseményeiket, röviden rögzíthettem.

Dr. André János magyar királyi repülőorvos százados

Dr. André János és felesége Pulszky Emília 1921-1969 (Fotó, dr. Hargitai László)

1913. október 7-én Kerekegyházán született és 1981-ben Kecskeméten hunyt el.

Vád tárgya, „*volt Horthysta tiszt.*”¹⁶⁹ e vád van feltüntetve, a Vizsgálati Dossziéján.

Dr. André János, szüleinek 18 kataszteri hold szántóföldje és 6 kataszteri hold szőlője volt. Hárman voltak testvérek. Dr. André János, André János és feleségének Tóth Borbálának közös gyermeke, nő 2 kataszteri hold szőlő tulajdonosa, katona volt. Iskolai végzettsége orvosi egyetem. Iskoláinak elvégzése után, különböző budapesti kórházakban és klinikákon képezte magát, majd katonaorvosi szolgálatra jelentkezett Kecskemétre, ahol orvos századosi rendfokozatot ért el. Felesége Pulszky Emília, görög katolikus család lánya, két gyermekük született.

Kecskeméten, a repülőtéren, mint repülőorvos százados teljesített szolgálatot, mikor 1944-ben, a szovjet hadsereg bevonulása előtt, német hadifogságba került és Németországba hurcolták.

A II. világháború borzalmai elől, a lakosság köréből nagyon sokan elmenekültek Kecskemétről is, aminek következményeként 1944 év végétől nagyon sok ingatlan állt üresen úgy, hogy tulajdonosai ismeretlen helyen tartózkodtak. Mint tudjuk, André doktor is hadifog-

169 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 9232 Vizsgálati dosszié dr. André János

ságba esett, így a felesége is elmenekülhetett kecskeméti lakásukból, és feltehetően valamelyik szülőpárnál élt. Az elhagyott lakásokba, elsősorban a bombakár és egyéb okok miatt hajléktalanná vált családokat költöztettek be.

„Kozák Aladár Kecskemét Széchenyi tér 3. szám alatti lakos, valamilyen oknál fogva hajléktalanná vált, ezért igényelte a szomszédos ötös számú ház első emeletén dr. André János saját tulajdonú – három szobából és a mellékhelyiségekből álló lakását – az ott lévő bútorokkal (ágyak, szekrények, fotelek) és könyvekkel.”¹⁷⁰

„Reiszman Andor FKGP-tag, 1945 márciusában megjelent Kecskeméten a lakáshivatalban, és előadta, hogy a pártnak több szobából álló helyiségre lenne szüksége. Kérte a város főterén, a Széchenyi tér 10. alatti házban az ismeretlen helyen tartózkodó özv. Szappanos Istvánné ötszobás lakását kiutalni, amelyet meg is kaptak. Később, október 12-én az FKGP ezt a lakást átengedte dr. André János orvos százados részére a nagyterem kivételével. André a párt tagja volt, ekkor érkezett haza a hadifogságból, és nem volt hol laknia.”¹⁷¹

Dr. André, 1945 szeptemberében szabadult a német hadifogságból. Ezt követően, Kecskemét Vöröskereszt Kórházának a főorvosa. Kecskemét központjában, előkelő helyen, igényes háza lehetett André doktornak. Szinte biztosra vehető, hogy később elveszítette, államosították az említett ingatlanát. Nem tudni, hogy dr. André és családja beleköltözött-e a másik által kétkezi munkával megteremtett magánlakásba? Ha bele is költöztek, nem érezhették jól magukat, a saját vérszerinti rokonok árukban a lakásában, kik ugyanabban a kényszer szülte helyzetben voltak, mint ők maguk. Dr. André, miután elveszítette korábbi állását is, családjával visszatelepült a volt szülőföldre, Kerekegyházára, és magánorvosként dolgozott, valamint az Országos Tisztviselői Betegápolási Alapnál biztosított tagok gyógykezelését is ellátta.

A második dokumentum bemutatásához hozzá kell tennem, hogy a Kecskemét Széchenyi tér 10. sz. alatt lakó, özv. Szappanos Istvánné, az valójában a kerekegyházi születésű André Rozália, és azt is, hogy Kecskemét központjában is, több Andrékhöz kötődő ingatlant államosítottak.

A Magyar Királyi Honvédség tisztjeinek, 1945 utáni sorsát meghatározta „*Horthysta múltjuk*”, és sokukra internálás várt abban az esetben, ha nem kellett a népbíróság előtt, számot adniuk cselekedeteikről.

A kommunista hatalomátvétel után, a hatalmi törekvései érdekében, ellenséggé tekintették őket, tömeges eljárás indult ellenük, és ennek megfelelően jártak el velük.

A kommunista vezetésünk, már 1947-ben eldöntötte, egy koncepciók kirakatper megvalósítását, s ennek megfelelően, a kiszemelt áldozatokra, személyekre bontva, előre kitervelte, hogy kiről milyen irányú adatgyűjtést kell megvalósítani. Dr. André János esetében,

170 MNL BKML IV. 1910/c. Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának közigazgatási iratai - 619., 722/1945.

171 MNL BKML IV. 1910/c. Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának közigazgatási iratai - 2738/1945.

jelentéktelen ügyből, abból, hogy nem kívánt szolgálni a korábbi munkahelyén, a honvédségnél, hanem magánpraxist kívánt működtetni, elég indok volt a kommunisták számára arra, hogy összeeskábáljanak ellene egy olyan valótlan kijelentés sorozatot, melyben koncepciós eljárás alá vonható.

Lehetek politikai megnyilvánulásai a bizalmába férkőzött személy előtt, de azok nyilvánvaló, hogy a demokrácia szabályait nem lépték túl. Bizonyára sokak számára furcsának tűnik, ha olyat hall az ember, hogy az adatgyűjtő, André doktor saját lakását is felhasználhatta, adatgyűjtés céljára. A Vizsgálati Jelentésben megfogalmazott terhelő adatokat, gyakorlatilag úgy is felépíthették, hogy ahhoz André doktor, semmilyen használható információval nem szolgált.

A koncepciós per nem spontán jött létre, hanem mindent jól előre kitervelten, a hatalom akaratából, mindig pontos koreográfia szerint történt meg. Dr. André János, 1948. június 20-án, a Kecskeméti ÁVO-n történt kihallgatása során több alkalommal tiltakozott, hogy nem felelnek meg a valóságnak, a vele szemben felhozott vádak.¹⁷²

Dr. André János vádiratát idézem:

Budapest Népjúgyészségtől.

1948.NÜ.5530/I.szám.

Hiv. szám: 17280/1948. Szeged ÁVO

A Budapesti Népbíróság Különtanácsa Elnökének.

Budapest

Dr. André János, kerekegyházi lakos ellen, izgatás büntette miatt folyó bűnygyben, a nyomozati iratokat a következő

Vádirat

benyújtásával teszem át:

szabadlábban lévő: Dr. André János terhelt ellen vádat emelek

1 rdb. Az 1946.VII.t.c.2 §.b. pontjába ütköző izgatás büntette és vele a Btk.2.96.§-a szerint anyagi halmazatban álló.

1 rdb. Az 1947.XXXIV.t.c.- 26.§-ába ütköző és az 1946.évi VII.t.c.4.§.1. bekezdése szerint minősülő hírkoholás vétsége miatt.

Mert Kerekegyházán 1948. március havában, de közelebbről meg nem határozható időpontban többek jelenlétében tett következő kijelentésével: „...semmi kedvem sincsen ebben a /demokratikus/ hadseregben tényleges szolgálatot teljesíteni, azért, hogy esetleg kivigyenek a görög frontra, de különben is ilyen szedett-vedett társaságban semmi kedvem sincs

172 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 87-88.

szolgálni, a régi megszokott gárda után, abban az esetben, ha mégis behívnak, nem sok köszönet volna az én katonáskodásomban, miután az oroszok és a kommunisták oldalán nem harcolok...”

Mert fentírt helyen 1948. május havában tett következő kijelentéseivel: „...véleményem szerint a világfeszültség már a végsőkéig közeledik. Most már a Nyugat nem fog sokáig várni. Lassan, de biztosan betelt a pohár. Hamarosan nagy változások lesznek itt Magyarországon is a javunkra...”

Miáltal a demokratikus államrend ellen gyűlöletre izgatott és

mert Kerekegyházán 1948. április havában, de közelebbről meg nem határozható időpontban Puchardt Győző, Jenei Jenő, Nagy Sándor, Dobróczky Antal, dr. Kovács Gábor, tehát kettőnél több személy jelenlétében tett következő megjegyzésével: „...Magyarországon szerveztek egy Petőfi dandár elnevezésű hadsereget, amelyet a görög frontra vittek harcolni. A magyarok már az első napon átszöktek a királpárti csapatokhoz és azóta vígan élük életüket... Rövidesen megváltozik a helyzet és nem lesz idő újabb katonák összeszedésére... A brüsszeli egyezmény csak jót hozhat a magyaroknak ez komoly lépés abban a tekintetben, hogy Európa felismerte a fenyegető veszedelmet és összefogott annak legyőzésére... nemsokára megindul a földindulás, felsöprik a diktatúrákat és ki fog majd alakulni egy igazi demokrácia, ahol mindenki szabad és független ember lesz, akkor élet és vagyonbiztonság is lesz. Akkor majd mindenki nyugodtan fog lefeküdni és nem kell attól félnie, hogy az éjszaka folyamán valahová elhurcolják...”

mert fentírt helyen 1948. május havában tett következő kijelentésével: „...amit a magyar rádió mond az csak smafu, ezzel szemben aki meghallgatja amerika hangját az tisztán látja a világpolitikai helyzetet...”

Miáltal olyan valótlan tényrt híresztelt, amely a köznyugalom megzavarására alkalmas.

A vád tekintetében a tárgyalásra az 1946.VII.t.c.11.§-a és Bp.16.§-ának 1. bekezdése értelmében a budapesti népbíróság külön tanácsa bír hatáskörrel és illetőséggel.

Indítványozom a Bp.56.§-a értelmében védő kirendelését.

A megidézendők jegyzékét vádiratom végén közlöm.

Indokolás:

A nyomozás adatai alapján a következő tényállás állapítható meg:

Gyanúsított a múltban, mint a repülőkhöz beosztott katonaorvos teljesített szolgálatot és így társadalmi helyzetét, mint az úri-rendhez tartozót értékelte. A hadseregben, de a társadalomban is a katonatiszt egészen kiváltságos helyzetet foglalt el: a tiszti rang legbiztosabb külső megnyilvánulása volt az u. n. „úriember” fogalmának.

A demokratikus átalakulás Magyarországon a demokratikus néphadsereg felépítéséhez vezetett, amelyben az addigi kioroszakolt fegyelem helyett az önkéntességen alapuló fegyelem lépett, és amelyben a tiszti rang már nem egyes kiváltságos osztályoknak volt a követ-

kezménye: hanem kizárólag a rátermettségnek. Ez a hadsereg homlokegyenest más szellemet valószínűsített meg, mint amilyenben a terhelt is felnevelkedett: ebben a hadseregben, a terhelt nem tudott volna beleilleszkedni.

Ez a tény terheltet nemcsak a demokratikus hadsereg, hanem az egész rendszer ellen is hangolta és ennek következménye, hogy kijelentéseivel egyrészt a rendszer izgatott, másrészt álhíreket olyan formában közölt, melyek a köznyugalom megzavarására alkalmasak.

Minthogy a fenti kijelentések ekként a rendelkező részben felhívott törvényhelyben meghatározott bűncselekmények tényálladási elemeit kimerítik:

a vádemelés indokolt.

*Budapest, 1948. évi augusztus hó 3. napján.*¹⁷³

A Vizsgálati Jelentésből, melyre épült a vádirata, jól kitűnik, hogy olyan irányban készítették fel az adatgyűjtőket, a konspirációs adatgyűjtés során, melyben gyakorlatilag kihasználták azt, hogy dr. André nem kívánt tovább szolgálni a honvédségnél, és egy belső ellenségképet kívántak bemutatni, a honvédséggel szemben. E hangsúlyos vád mellett, még több kisebb terhelő adatot is eszabáltak.

Dr. André János, az internáltak országos nyilvántartása alapján, a Magyar Államrendőrség Kecskeméti kap. 2146/1948 számú határozatával, 1948. augusztus hó 3-ától „demokraciellenes rémhírterjesztés” vádjával, 1948. szeptember 14-ig internáló táborban volt, szabadon bocsátás száma 535.111/1948. IX. 14.¹⁷⁴

André doktort, az internálást követően, rendőrhatalósági felügyelet alá helyezték, amellyel szemben több levelet fogalmazott meg, többek között a Belügyminiszter úrnak összesen hármat, valamint a Magyar Államrendőrség Kecskeméti Kapitanyságának, és a Budapest VI. ker. Rendőr Főkapitanyságnak egyet-egyet. E levelekből az is kitűnik, hogy dr. André János megcáfolta azt az állítást, hogy a korábbi munkahelyével, a honvédséggel ellenszenvezne. Ugyanis Ő jelentkezett továbbszolgálatra a Kecskeméti Hadkiegészítő Parancsnokságon, melyről jegyzőkönyv is készült, csupán nem kívánt más településen, távolabbi alakulatnál szolgálni. Teljes bizonyossággal kimondható, hogy a német fogsága miatt kísért a „priusza”, amiről semmit nem tehetett, mert innentől kezdve (fasiszta) volt, és ezért nem kívánták Kecskeméten tovább alkalmazni. Miután André doktor tisztázta magát a vele szemben összeeskabált váddal, hogy ellenszenves lenne a korábbi alakulatával, más irányt vesz a vele szembeni vád, innentől kezdve nyugtalanságot kelt a lakosság körében, *demok-*

173 Dr. Bodonyi Márton vezetőnépügyész. Dr. Halász Sándor népügyész. Idézendők jegyzéke: 1./ Dr. André János mint terhelt vádirattal Kerekegyháza, Fő u. 257. 2./ Jenei Jenő mint tanú Kerekegyháza, Fő u. 241. 3./ Puchardt Győző Központi Internálótábor. 4./ Dobróczy Antal Kerekegyháza Prohászka u. 629. 5./ Dr. Kovács Gábor Prohászka u. 1. 6./ Kirendelt védő. Kiadvány hitelűl: Lendvay Károly sh. igazgató. ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 96-97.

174 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 85-86.

ráciaellenes és rémhírterjesztő, ami indokoltta teszi a további rendőrhatalósági felügyeletét.¹⁷⁵

A fentebb említett levelekben, „fellebbezéssel” kívánt élni, a rendőrhatalósági felügyelet rendelkező része ellen, melyben kéri, „*hogy méltóztassanak a rendőrhatalósági felügyelet véghatározatának megváltoztatásával, a rendőrhatalósági felügyelet fenntartását megszüntetni*”. E levelekben felsorolta milyen indokok alapján, méltatlan vele szemben a rendőrhatalósági felügyelet. A bűnvádi eljárás, 1948. október 30-án, jogerős felmentő ítéletet hozott, s szerény véleménye szerint, ezzel a közigazgatási eljárás alapja is megszűnt, és állambiztonsági okok sem indokolják a rendőrhatalósági felügyelet fenntartását.

„Mint orvos, sok emberrel, betegeimmel és azok családtagjaival érintkeztem. Nekik valótlán rémhíreket nem mondtam és ez által a békés lakosság nyugalma nem korbácsoltam fel, s a demokrácia alapintézményei ellen gyűlöletre senkit nem izgattam. E tényt, az összes betegek, és Kerekegyháza lakossága is tudja igazolni, hogy a ténymegállapítások, reám nézve nem fedik a valóságot. Határozottan kijelentem, hogy soha senki előtt nem tettem semmiféle olyan nyilatkozatot, amely a demokráciaellenesség vádját kimerítette volna. Ártatlanságomat, a tanúk homlok egyenest ellenkező vallomása, a ténybeli jogi következtetés, a bizonyítékoknak a helytelen mérlegelése, is bizonyítják. A rosszindulatú tanú, pálya és kenyértársam, konkurencem az, aki kenyér irigysége folytán többször kinyilvánította, hogy eltávozásom, neki nagy haszon lenne. stb.

A sérelmezett rendőrhatalósági felügyeletem miatt, éltem a fellebbezés lehetőségével, bízva abban, hogy Belügyminiszter Úr magáévá teszi előterjesztésem, amely bármennyire is egyéni, úgy érzem, hogy közérdeket is szolgál.”

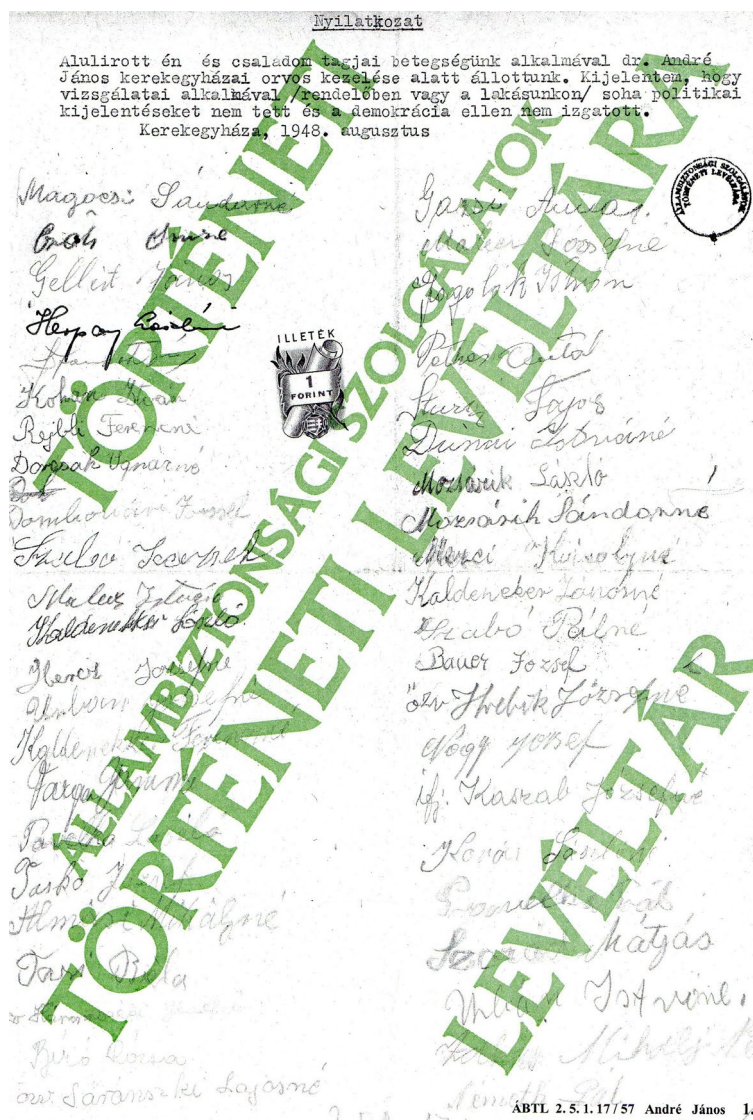
Dr. André János, aláírást gyűjtött, /szám szerint 52-öt/, hogy igazolja önmagát, hogy a rendelőben, vagy a lakásukon, soha politikai kijelentéseket nem tett, és nem izgott.¹⁷⁶

Dr. André János, hiába fogalmazta meg leveleit a Belügyminiszternek, mert nem a belügyi szerveken múltott a rendőrhatalósági felügyelet megszüntetése, hanem csak is, és kizárólag a helyi kommunista vezetésen, hogy meddig kívánják őt rendőrhatalósági felügyelet alatt tartani.

175 Rendőrhatalósági felügyeletének megszüntetése érdekében tett kérelmeiben, igyekszik megcáfolni az ellene felhozott vádat, hogy ő *demokráciaellenes és rémhírterjesztő* lenne. ÁBTL, 3. 1. 9. V – 9232 Vizsgálati dosszié dr. André János.

176 Az aláírás gyűjtő íveken, ezek a nevek olvashatók: Magócsi Sándorné, Cseh Imre, Gellért János, Herpay László, ~~, Kohan István, Rejbl Ferencné, Dombóvári József, Szabó József, Malecz István, Kaldeneker László, Hercz Józsefné, Urbán Józsefné, Kaldeneker Ferencné, Varga Jánosné, Pavelka László, Taskó József, Amler Mihályné, Tasi Béla, özv. Háromszéki Józsefné, Bíró Rózsa, özv. Sáránszki Lajosné, Gazsi Anna, Malecz Józsefné, Gogolák István, Pethes Antal, Sturcz Lajos, Dunai Istvánné, Mozsárik László, Mozsárik Sándorné, Mezei Károlyné, Kaldeneker Jánosné, Szabó Pálné, Bauer József, özv. Hrebik Józsefné, Nagy József, ifj. Kaszab Józsefné, Kovács Lászlóné, Pavelka Pál, Szórád Mátyás, Urbán Istvánné, ~ Mihályné, Németh Pál, Salga Ferenc, Laczi Pál, Feldman Jánosné, Galambos Gergelyné, Garics Alajosné, özv. Pavelka Jánosné, Feldman Lászlóné. ÁBTL, 2. 5. 1. 17/57 dr. André János.

1. Az állandó tartózkodási helyéül kijelölt helység területét, rendőrhatalósági engedély nélkül el nem hagyhatja.
2. Köteles az elsőfokú rendőrhatalóságnál, és ha ilyen hatalóság nincs, a községi elöljáróságnál a rendőrhatalóság által megjelölt időben személyesen, a hivatalos órák alatt jelentkezni.
3. Lakásáról este 10 órától, reggel 5 óráig el nem távozhat.
4. Nyilvános helyeket, párthelyiségeket nem látogathat. Gyűléseken, összejöveteleken, felvonulásokon, részt nem vehet.
5. Forgalmasabb utcákban, útvonalakon, tereken, általában olyan helyeken, ahol a

Aláírásgyűjtő nyilatkozat:
folytatás a 2. oldalról, Salga
Ferenc, Laczi Pál, Feldman
Jánosné, Galambos Gergely,
Garics Alajosné, özv. Pavelka
Jánosné, Feldman Lászlóné

közönség tömegesen szokott megfordulni, nem tartózkodhat, forgalmi eszközöket indokolatlanul nem használhat.

6. *Távíratot nem adhat fel, távbeszélőt nem használhat, postaküldeményei rendőrhatalósági ellenőrzés alatt állanak.*
7. *A rendes környezetéhez tartozó személyeken kívül mással nem érintkezhet, a másokkal való érintkezés csak a rendőrhatalóság kivételes engedélyével és az ellenőrzéssel megbízott személy jelenlétében mehet végbe.*
8. *Nem tarthat birtokában oly sajtóterméket, iratokat, ábrázolatokat, melynek szövege, tartalma, terjesztés esetén, a közrendre és közbiztonságra veszélyes lehetne.”¹⁷⁷*

André doktor ügyében a kérdés mindvégig az volt, hogy mindegy milyen vád alapján fogják elítélni, illetve rendőrhatalósági felügyelet alatt tartani, mert az nem volt kérdés, hogy bűnös-e, azt már előre eldöntötték. „Horthysta katonatiszt” volt, repülőorvosi múltjával nem maradhatott ki azon áldozatok közül, a meghurcoltak sorából akkor sem, ha a kijelentéseit senki még csak meg sem próbálta bizonyítani.

Fia János, Kecskeméten élt, többszöri megkeresésem után is elzárkózott a beszélgetés elől. Időközben meghalt. A további kutatásom kapcsán, sikerült kapcsolatba kerülni a Svédországban élő André Emiliával, akitől azt a választ kaptam, hogy az édesapja nem beszélt az átél, elszenvedett meghurcoltatásáról. Az tagadhatatlan történelmi tény, hogy a rendszer megbélyegezte, ami végigkísérte későbbi életútján is. Szirtes Jánostól tudjuk, aki hasonló módon szenvedő alanya volt a megaláztatás legkülönbözőbb válfajainak, hogy André doktort is ki-kirendelték a településüinktől 5 km lévő Juhász kereszthez éjszakánként, hogy lelkiileg, idegileg felkorbácsolják, és egy ilyen alkalommal fenékbe is rúgták. Máig borzong a hátam, mikor arról hallottam özvegy Beretvás Istvánné egyik unokájától, hogy André doktorral mit kívántak tenni, mikor az úton keresztbe kihúztak egy drótot, és arra számoltak, hogy abba a doktor úr, motorkerékpárral bele fog hajtani. A kommunisták terve meghiúsult, miután André doktort megelőzte, dr. Király Endre, aki éppen arra járt, és neki ment az úton keresztbe kifeszített drótnak. Hogy egy-egy kommunista mire volt képes, nehéz szavakba önteni. Kihasználva egy-egy család kiszolgáltatott helyzetét, megkörnyékezte André doktor feleségét, felajánlotta közreműködését, segít megoldást keresni, a férje politikai üldöztetésének felmentése alól. Sajnos, Kerekegyháza esetében, nem egy ilyen konkrét esetről van tudomásom, így például a kunpusztai Z. Jánosné esetében is, a kuláküldözéshez köthetően volt kísértetiesen hasonló tette kész ajánlkozó.¹⁷⁸

Aki betegként, vagy akár hozzátartozóként járt dr. Andrénál, az jól tudta, milyen sokat jelent a kezelőorvos empátiája, embersége, közvetlensége, a jó szó, az örömben, vagy éppen a rossz hír elfogadásában való aktív közösségvállalás. Amikor orvos és páciens, nem ide-

¹⁷⁷ A rendőrhatalósági felügyelet alá helyezés szabályainak a dokumentuma. (Szirtes család birtokában)

¹⁷⁸ Neve elhallgatását kérő adatközlő.

genként áll egymással szemben, amikor képesek mindketten egy irányba tekinteni és a közösen járható utakat keresni, akkor a jó orvos, nem csak a testet, a lelket is gyógyítja. A betegben az embert látja, az elesett, kiszolgáltatott embert. A beteg pedig, aki érzi ezt a szeretetet és törődést, talán a saját sorsát is könnyebben tudja kezelni. André doktor szeretete hivatását, a betegekkel és a lakossággal szemben, előzékeny, közvetlen természeténél fogva nagy népszerűségnek örvendett településünkön, különösen a parasztság körében. A bő beszédű, mindenkiel szemben közvetlen, megfontolt, nyugodt természetű doktor, a feleségével is harmonikus családi életet élt.¹⁷⁹

Dr. André János repülőorvost, miért sújthatták koncepciós eljárással? Az elsőre kimondható, hogy a neve miatt. Az André család, a jobb módú családok közé tartozott, több kiemelkedő személyiség akadt köztük, melyek meghatározó szerepet tölthettek be Kerekegyháza életében, az 1945 előtti társadalmi rendszerben. Az 1945 után hatalomra került kommunista párt, hatalmi és egyeduralmi törekvései érdekében, félreállította e személyeket, ha kellett erőszakkal, koncepciós eljárásokkal, koncepciós perekkel. Kutatásaim kapcsán, egyértelműen kimondható, hogy Kerekegyházán 1945-től, az 1956-os megtorlást is beleértve, hogy a nagy történelmi múlttal s tekintéllyel rendelkező népes André családot érintette a legtöbb koncepciós eljárás.

André doktorral szembeni koncepciós eljárás megvalósulása mögött még több okot fel lehet sorolni. Ilyen például a „Horthysta” katonatiszt múltja, amelyért sokakat internáltak, vagy koncepciós perben bíróság elé állítottak. Az André család, vallásossága révén szorosban kötődött a katolikus egyházunkhoz is. E koncepciós per az egyházüldözésről is szólt, az egyház és a keresztyén hívő embereknek a lejáratásáról, megaláztatásáról, valamint nem szabad elhallgatni azt a történelmi tényt sem, hogy irányított propagandával e társadalmi réteg megfélemlítéséről, és elrettentéséről is szólt.

André doktor és felesége, valamint e per több kárvallottja, tagja volt a kisgazdapártnak. Látva e személyek településünkön betöltött szerepét, nyugodtan kimondhatjuk azt, hogy a kommunista vezetésünk, e koncepciós kirakatperrel megsemmisítette a kisgazdapártot. 1948-ban, e koncepciós kirakatper mellett, több kisebb koncepciós pert is megvalósított a politikai hatalom, melyek főként az államosítások előkészítését szolgálták. E koncepciós eljárással, majd az azt követő rendőrhatalósági felügyelet alá helyezéssel, dr. André János magánpraxisát is ellehetetlenítették, tönkretették, amellyel a kommunista párt célja az orvosok állami felügyelet alá rendelése volt. A társadalomban, az egyszerű emberek körében, s településünk lakossága előtt is, egy volt katonatiszt, kiemelt tiszteletet kapott, különösképpen, ha ez a katonatiszt egy katonaorvos volt. Dr. André János és feleségének sírja, a kecskeméti Köztemetőben van. Pulszky Emília is kereste az igazságot a férjével együtt, de számukra a demokrácia nem adódhatott meg, nem élhettek szabadságban, így nem mondhatták ki azt az igazságot, fájdalmat, amit elvittek magukkal az örökkévalóságba.

¹⁷⁹ A kézirat a szerző birtokában.

Miután André doktor praxisát Kerekegyházán a rendőri felügyelet alá helyezéssel ellehetetlenítették, Kiskunfélegyházára költöztek, ahol állami szektorban, körzeti orvosként, bőrgyógyászként és sportorvosként is praktizált. Mint honvéd orvost, sokrétű beteggyógyítási tevékenységre kiképezték. Így mehettek hozzá gyerekek, nők, asszonyok, férfiak, a legkülönbözőbb problémákkal. Miután megvizsgálta őket, felírta a gyógyszert, a beteg meggyógyult. Magas szintű orvosi szakmai tevékenységének köszönhetően, később lekérték a Balatonfüredi szívkorházba. A kiváló tehetséggel ellátott André doktor életútját kettétörte a német hadifogságot követő (fasiszta) megbélyegzés, majd az azt követő koncepciós per. Sikeres életútjából, számos terület örökre ismeretlen maradt. A betegek gyógyítását nem karrierért, nem érdekből vállalta fel, hanem tiszteletből, szeretetből, és tisztességből. Az életét szentelte a betegek gyógyításáért, amiért elismerést, jó szót, köszönetet, csak tőlük kaphatott. Mindazért az áldozathozataláért, munkásságáért, amelyet a közösségünkért, honfitársainkért, értünk, a jövőnkért tett, örök időig tisztelettel ápoljuk. Emlékét, nevét, és emberszeretetét, tudatjuk az utókorral. Kerekegyháza XX. századi történelmében, a leg-sötétebb időket idézi fel, az 1948-as koncepciós kirakatper. A 35 éves, dr. André János repülőorvos, szerény és dolgozós életvitelét, a közösségi életben betöltött szerepét, kimagasló egyéniségét, az érzéketlen politikai hatalom, kérlelhetetlen, kegyetlenséggel, hamis, alaptalan, összeeskábált, „demokráciaellenes” vádakkal kettétörte. Az ártatlanul meghurcoltak emléke, arra figyelmeztet minket kerekegyháziakat, hogy nekünk élőknek és az utánunk jövő generációknak, örök időkre erkölcsi feladatot jelent az, hogy összeeskábált vádakra épült koncepciós perben, kerekegyházi, a kerekegyházinak ellensége soha nem lehet.

Szirtes János faesztergályos

1912. június 27-én Kerekegyházán született és 2000-ben itt is hunyt el. Atyjának családi és utóneve: néhai Kotlárik János, anyja Kollár Mária. 1945 előtt, hazánk lakosságára a békés együttélés, a felebaráti szeretet, a vallásosság és a családcentrikus magatartás volt jellemző. Az 1945-ös fordulat után a hatalmi elit a demokráciának titulált totális diktatúrában, mindent az ellenkezőjére fordított. Kezdetét vette az államosítás, az ipar, az oktatás, a pénzügyi, a kereskedelmi szolgáltatások és a kultúra területén. A „*Kommunista párt ökle az ÁVÓ*”, a baloldal kizárólagos hatalmának megszerzése érdekében, minden eszközt bevetett a lakosság terrorizálása, és megfélemlítése érdekében. A négy gyermekes Szirtes János faesztergályos, kereskedő, nagyon egyszerű körülmények között élt, a Kossuth utcában. Rövidáru boltjukban felesége Szlanka Teréz kínálta a kellékeket. János a faesztergálás mellett méhészkedett és többoldalú társadalmi munkában vett részt, a településen.

Szirtes, 1946 áprilisától jelen van a Nemzeti Bizottságban. Ugyan ekkor még nem derül ki, hogy milyen politikai párt képviselőjében, de a későbbiek folyamán egyértelművé vált, hogy a helyi FKGP színeiben. A jószándékú iparos ember szeretett beszélni, a maga egyszerűségével. Tenniakarásával a lakosság bizalmába került, és élvezte is azt a bizalmat, amit a lakosság oldaláról kapott. Önkéntes levanteoktatóként, összetartotta, nevelte a fiatalokat. Élénk egyesületi élet folyt a településen, az iskolában rendszeresek voltak a színházi előadások, helyi lakosok közreműködésével. Mint négy gyermekes családapa, e közösségi életből is kivette a részét, rendszeresen szerepelt a színjátszó társulatban. Az iskola államosításával kapcsolatban meghurcoltak családtagjai, nagyon rossz szájjal emlékeznek viszsza a múltra. Szirtes János, az akkori Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskolában, a Katolikus Szülők Szövetségének az elnöke volt.¹⁸⁰

Az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciók kirakatper előkészítését, már jól előre kitervelten, 1947 őszén elkezdték. Kerekegyháza akkori kommunista vezetésének, ezzel kapcsolatban egyeztetnie kellett a felsőbb vezetéssel, mert tudtuk és beleegyezésük nélkül, nem jöhetett volna létre egy ekkora horderejű kirakatper. Az is nyilvánvaló volt,

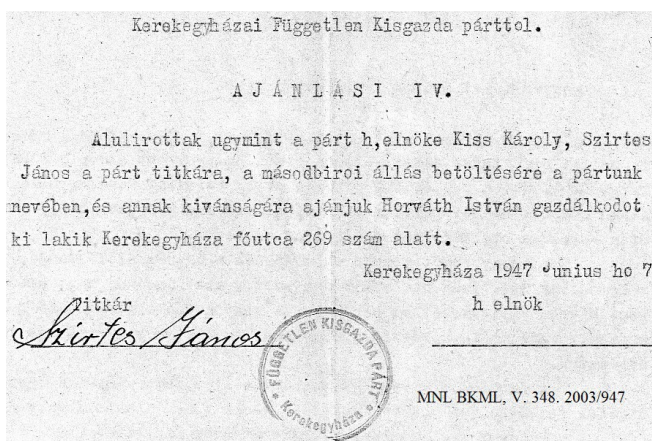
Szirtes János faesztergályos (fotó, a Balatoni Farkas János Helytörténeti Múzeumban)

180 Szirtes család szíves közlése alapján.

hogy maga a kirakatper megrendezése előtt, egy széleskörű propaganda folyt, melyben helyet kapott az egyházellenesség, és az új állami tankönyvek bevezetése.¹⁸¹

Szirtes János az egyedüli, aki az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciók kirakatper kapcsán, már 1947. november 16-án, a Katolikus Szülők Szövetségének gyűlésén, beszédében, az egyházi iskoláinkban történő, állami tankönyvek bevezetése ellen, tiltakozó szónoklatot tartott.¹⁸² E beszéd is bizonyítéka annak, hogy a helyi kommunista propaganda, már 1947 őszén, az előbb említett időpont előtt jelen volt, és bizonyítéka annak is, hogy mennyire előre kitervelten dolgozott, mert máskülönben nem került volna sor, az ez irányú tiltakozó gyűlés megszervezése. Az is teljes bizonyossággal kimondható, hogy az egyházhoz, és az iskolához beépült ügynökök lévén, a jó előre kitervelt kommunista propaganda kezdeti szakasza, nem az „államosításról” szólt, hanem az egyházi iskolákban, az állami tankönyvek bevezetéséről. 1948. március 8-án, a Független Kisgazda és Polgári Párt vezetősége bejelentette, hogy Szirtes Jánost visszahívja a Nemzeti Bizottságból. Ennek alapján Kerekegyháza Nemzeti Bizottsága arra az elhatározásra jutott, hogy a lemondott delegáltak helyére, elfogadja az új jelölteket.

1948. június 17-én, a késő délutáni órákban, egy jó előre megírt forgatókönyv alapján, kezdetét vette az a letartóztatás sorozat, amelyben mintegy harminc kerekegyházit gyűjtötték össze, a helyi Rákóczi utcai rendőrség épületébe. Az összegyűjtött embereket, a Kecskeméti ÁVO palotába, teherautóval szállították el. Aggódó családtagok próbálták nyomon követni szeretteik elhurcoltatását. Szirtes Jánosné, Szlanka Terike is, amíg lehetett követte a férjét. Az emberekkel megtelt, induló teherautó hátuljára felkapaszkodott, majd rövid út megtétele után leesett, valószínűleg önszántából. Az országos szinten is kiemelt Kecskeméti ÁVO, híres volt arról, hogy itt bizony feketére vertek embereket. Szirtes Jánost is a kihallgatások során rendszeresen ütötték. Egy ilyen alkalommal, fájdalmában, elkeseredésében, a közelében lévő asztalt meglendítette, maga és a pribék közé tette. Amikor gondoltak egyet, ütötték, verték Szirtest úgy, hogy a lábszárain maradandó sérüléseket okoztak. A legkegyetlenebb vallatás az volt, amikor egy vízzel feltölthető medencébe állították. Szaka-

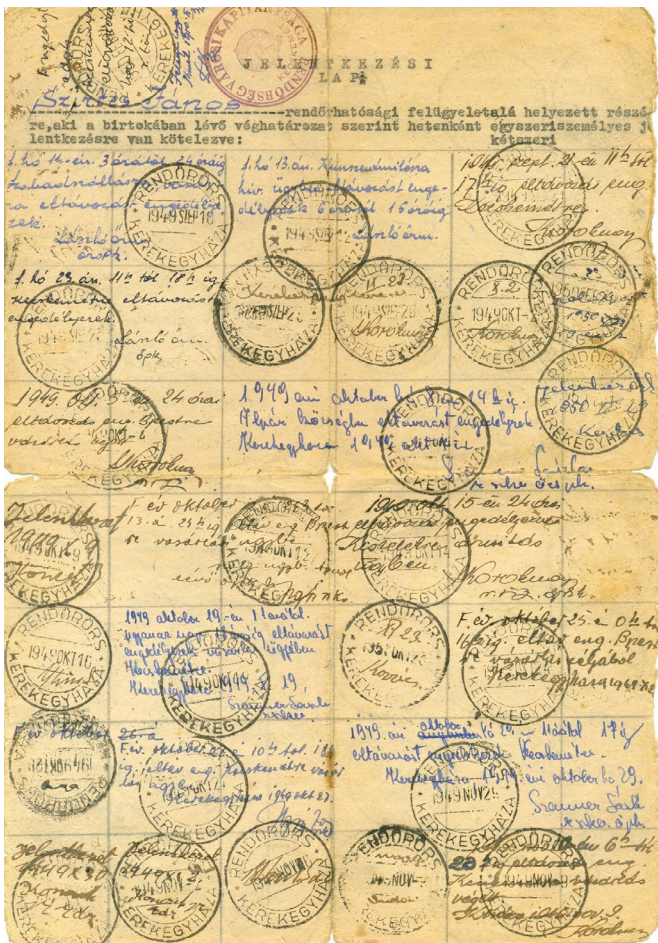
Szirtes János a Kerekegyházi FKGP titkára, a dokumentumon látható a párt bélyegzőjének a lenyomata

181 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié

182 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. Szirtes János meghurcoltatása, kizárólag erre az eseményre épült.

szosan emelték a víz szintjét, közben két-három oldalról ütötték. Az ÁVÓ-s verőlegények, az osztályellenségnek kikiáltott embereken, kiélhették minden szadista hajlamaikat.¹⁸³ Szirtes János gyanúsítottkénti kihallgatása, 1948. június 20-án történt a Kecskeméti ÁVÓ-n. Kihallgatása, a koncepció perbe bevont valamennyi személlyel ellentétben, kizárólag az 1947. november 16-i eseményre korlátozódott.¹⁸⁴

A Katolikus Szülők Szövetségének elnöki tisztsége, tekintélyes beosztás, választott tisztség volt. Mint felelősen gondolkodó ember, szülői munkaközösséggel a háta mögött, gyűlésen tiltakozott, beszédet tartott, az állami tankönyvek bevezetése ellen. A határozott, nyugodt, öntudatos Szirtes János, mindig adott a munkájára. Mindig, felelősségteljesen szólt bele, az iskola sorsába. A diktatúrával szemben, igazából esélyük sem volt meggátolni az iskola államosítását. A kihallgatásokat követően, a Dél-Budai Internálótábort is megjárta. Ideg-feszítő izgalommal járt, mikor jöttek a pibékek és az embereket nevükön, szólították. Ő is félt, izgult ilyenkor, mert akit szólítottak, az Recskre került. Összességében, három hónapig tartották fogva. Ezt követően, 1948. szeptember 20-tól már rendőrségi felügyelet alatt állt.¹⁸⁵

Szirtes János rendőrhatalom felügyelet-aláhelyezett, jelentkezési lapja. (A dokumentum, Szirtes Miklós birtokában)

„1948. október 30-án, a Kecskemétre kihelyezett Budapesti Népbíróság Különtanácsa, Szirtes Jánost, „izgatás” bűntette miatt, 1 hónapi fogházra, mint főbüntetésre ítélte, a szabadságvesztés büntetés végrehajtását azonban, 3 évi próbaidőre felfüggesztette. A vád-

183 Szirtes család szíves közlése alapján.

184 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié

185 A kézirat a szerző birtokában.

lott köteles, az eddig felmerült 84 Ft 27 fillért, és az ezután felmerülő büntügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni."¹⁸⁶

Szirtes, 1948. szeptember 20-tól 1950. április 4-ig, tizenkilenc hónapon keresztül, rendőrségi felügyelet alatt állt. Hetente két alkalommal, szerdán és vasárnap, kellett jelentkeznie a rendőrségen. Bármely pillanatban ellenőrizhették, volt hogy este későn vagy éjszaka is zaklatták. Nagyon el volt keseredve a zaklatások miatt, félt az éjszakai letartóztatástól. Az elrendelt rendőrségi felügyeletet több alkalommal vetették felülvizsgálat alá. A felügyelet fenntartását, állambiztonsági okokra való hivatkozással, mindegyik esetben indokoltnak tartották. 1950. február 6. Kunszentmiklósi Járási Rendőr Parancsnokság Büntető parancsa alapján, 1950. január 1. napján, a járőr 23 óra 45 perckor ellenőrzése során, a nevezettet, ki rendőri felügyelet alatt állt, nem találta a lakásán, ezért 20 Ft pénzbüntetést szabott ki.

Szirtes János 1950. április 4-én, a „felszabadulás” 5. évfordulóján, közkegyelemben részesült, felmentették a rendőrhatalom felügyelete alól. A családfő megverésén, büntetésén felül, megaláztatások sorával keserítették meg a család életét. Ha valamely családtag sorba állt kenyérért vagy húsért, a nőmozgalom egyik tagja, *(egy besúgó)* ordítozott, dirigált, körbejárta, lökdöste, húzgálta, kirángatta a sorból, majd leköpte, és azt mondta. „*Nektek nem szabad sorba állni!*” Az 50-es évek elején be kellett zárni az üzletet, a kereskedést, mert ellehetetlenítették a működését. A megalakult KTSZ-ben vállalt munkát, mint volt iparos. Tudott bánni az emberekkel, kiváló szakember volt, nagyon jó szervező és vezető képességének köszönhetően, megválasztották a KTSZ elnökének. Többszörösen próbálták beléptetni, beszervezni a pártba. Miután nem vállalta a párttagságot, menesztették vezetői beosztásából. Az édesapa meghurcoltatása miatt, fiát sem vették fel a gimnáziumba. Volt olyan tanár, aki azt állította a fiúról, hogy klerikális gondolkodású és ezért nem javasolta az iskolába való felvételre. Szirtesnek, a méhészek körében is nagy tekintélye volt, egyrészt felvásárolta a méhészektől a mézet, másrészt Ő volt a község, méh egészségügyi felelőse. Az emberekbe belefojtották a szót, nem mertek beszélni a meghurcoltatásukról. „*Rendszerváltás*” után, sőgora jelenlétében beszélt először a családjának, mit tettek vele az ÁVO-s letartóztatása alatt. Semmi okot nem adott rá, mégis gyakorlattá vált az emberi mivoltában történő megaláztatása. A bekötőút melletti, település központjától öt kilométerre lévő Juhász keresztnél kellett éjszakánként megjelennie. Mikor kiért, vagy volt ott valaki, vagy nem. Olyan is volt, hogy útközben találkozott dr. André Jánossal, aki már visszafelé tartott. Kérdezte André doktort, akivel barátságban volt. „*Na mit tettek veled? Jó fenékbe rúgtak.*” Előfordult Jánossal, hogy egy-egy ilyen alkalommal kapott egy-egy pofont, de volt olyan is, hogy azt kérdezték tőle. „*Mit keresel itt Te piszok? Menj gyorsan haza!*”¹⁸⁷

Szirtes Jánost, semmilyen módon nem tudták megtörni. Nem áldozta fel becsületét, nem adta fel tartását, a maga egyszerűségével, tisztaságával, mindvégig elkötelezett maradt elveihez, nem tudták meggyőzni, arról sem, hogy lépjen be a kommunista pártba. *Rendszerváltás*

186 BFL, XXV. 1. a. Budapesti Népbíróság iratai - Büntetőperes iratok - 3260/1948 Szirtes János pere. 4.

187 Szirtes család szíves közlése alapján.

után, az elszenvedett politikai üldöztetéséért, 1992-ben kárpótlási igényüket elsőre elutasították, majd a másodsorra beadott kérelmüket már elfogadták. Így azon szerencsések közé tartozik, aki megélhette, hogy a diktatúrában elszenvedett sérelmeiért, politikai üldöztetéséért, törvénytelen szabadságelvonásáért, erkölcsi jóvátételben részesülhetett.¹⁸⁸

Szirtes János, a maga szerény és dolgoz életvitelével, fáradhatatlan közösségért tenni akaráásával, kivívta településünk megbecsülését. Nem tudta elkerülni a sorsát, mikor a hamis elvekre épülő diktatúra ügynökei, az egyházhoz és az iskolánkhoz beépülve, 1947. november 16-án, ártatlanul lépre csalták, majd ezt követően, igyekeztek lelkileg megtörni, durva erőszakkal, kérlelhetetlen kegyetlenséggel, koncepciós perben bíróság elé állíttatni.

Horváth Mária római katolikus egyházi tanítónő

Horváth Mária a Fejér Vármegyei, Bicskén született, 1898. január 28-án, magyar – szerb anyanyelvű volt. Apja: néhai Horváth György, anyja Tarninger Karolina, hajadon. Értelmiségi családból származott, iskolai végzettsége tanítóképző. A tanítóképző elvégzése után, a tanítói oklevél birtokában, a Kerekegyházi Római Katolikus Elemi Népiskolánál nyert felvételt, előbb a kunpusztai, majd 1922-től a központi iskolában folytatta pályafutását. Vallásos életet élt. Mivel az iskola is az egyházhoz tartozott, így az iskolában is igyekezett vallásos nevelésre tanítani diákjainkat.¹⁸⁹

Horváth Mária tanítónő, a tanítás mellett, a társadalmi életből is kivette a részét, mert a „Katolikus Asszonyok és Leányok Szövetsége” (röviden KALÁSZ) vezetője volt.¹⁹⁰ Adózva Horváth Mária Kalász vezetónő munkás-

Horváth Mária tanítónő balról, mellette Székely Emma, álló Puchardt Győző (A kép a Kerekegyháza Móra Ferenc Általános Iskolában van kifüggesztve, többekkel)

188 A kézirat a szerző birtokában.

189 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 1344 Horváth Mária ügye.

190 A KALÁSZ olyan magyar alapítású katolikus lelkeségi mozgalom volt, amely a római katolikus egyház tanítását vallotta fő feladatának, valamint feladatának tekintette a lányok katolikus keresztény szellemi erkölcsi nevelését is. Az egyesület céljai közt szerepelt a keresztény értékek közvetítése, erősítése, a lányok felkészítése a női hivatás betöltésére. Lelkigyakorlatok és zárándoklatok szervezésével, szociális problémák orvoslásával, szakmai képzéssel, segélyezéssel, előadások, rendezvények szervezésével, összefogták a lakosság különböző rétegeit.

sága emléke előtt, közvetlen a II. világháború előtt megjelent „Vácegyházmegyei Papok Közlönye” kiadványában, „A KALÁSZ bekapcsolódása a munkaközösségbe” című írását szeretném idézni, mellyel bepillantást nyerhetünk abba, hogy az egyház hogyan készítette fel a fiatalságot a felnőtt életre.

„A KALÁSZ bekapcsolódása a munkaközösségbe

Segíteni, szolgálni a nő örök hivatása. Falunkban a zöldkeresztes védőnő megszervezte az étkeztetési akciót a rászoruló óvodás, iskolás gyermekek részére. Az anyagi ellátást a hatóság kiutalta, de szükség volt munkás, segíteni akaró kezekre. Ezt megtalálta a KALÁSZ-leánykör tagjaiban, akik a védőnő segítségére siettek. A szükséges konyhai dolgokhoz, ki nyújtódeszkával, ki főzőkanállal, sótartóval, ecetes üveggel járult hozzá. A konyhát berendezték, kicsinosították. Örömmel mutogatták munkájuk eredményét. De szép volt! Megkezdődött a főzés. Önként vállalták három napos munkabeosztással 52 napon keresztül. Elkészült az ízletes étel. Gyülekeztek a gyermekek. Következett az egészségügyi rész: a kis maszatos képű, piszkos kezű gyermekek mosdatása. Kedves látvány volt, amint az éhes kicsikék kanalukkal csörömpölve, jelt adtak kérelmüknek. A KALÁSZ „kismamák” szerető buzdítása, rábeszélése, néhol jól alkalmazott komoly intése meghozta az eredményt. Lassan minden kis ebédes megszerette, sőt alig várta a kel, sárgarépa, spenót főzeléket. Szegény, sápadt arcocskájuk ragyogott, pirosodott, súlyban is gyarapodtak. Nem kis büszkeséggel dicsekedtek a KALÁSZ leányok. Segítés bekapcsolódás az étkeztetési akcióba KALÁSZ leányaiknál – a felebaráti szeretet gyakorlásán kívül – kettős célt szolgált. Irányt mutat a helyes táplálkozásra, az egyoldalú népélelmezést változatossá teszi, megtanítja őket a gazdaságos, ízletes főzésre. A téli étkeztetés előmunkálataiban is tevékenyen részt vettek a KALÁSZ leányok. Készítettek 15 kg lisztből tarhonyát. Ezzel alaposan megtanulták a tarhonya készítés módját. Fehér kötényes, hátra kötött fejű KALÁSZ leányok gyúrták, rostálták, szárították nótaszóval a tarhonyát. Örömmel látták szorgos munkájuk eredményét, bírálták színét, formáját. Látott arcukon a megelégedettség. Ott volt a kérdés is: vajon, hány éhes szájnak lesz elég a tél folyamán? A lebbencskészítés, lekvár főzés egyszerre történt. A „lebbencsesek” gyúrták, nyújtották, vágták, szárították a tésztát. Versenyeztek, hogy melyiknek „pörgősebb” a tésztája. A „lekvárosok” körülvették az üstöt. Fölváltva keverték az illatosan párolgó szilvát. Nem unatkoztak, a füst megráfalta őket, annál jobb: „szépre száll a füst!” A kész finom lekvárt, jól végzett munkájuk gyümölcsét, fazekakba tárolták. Lesz a télen finom derelye, meg lekváros gombóc! A paradicsom főzés is a KALÁSZ leányok segítségével történt, hisz nélkülük el sem kezdték volna. A „tüzesek” csoportja – minden alkalommal – vágta a fát, élesztette a tüzet. Néha bíz jól aláfűtöttek, ilyenkor volt sürgés-forgás, keverés. Közben a kedélyes viccelés, heccelés sem hiányzott.

A KALÁSZ leányok munkájukkal a nemzet jobb megélhetését támogató nemes nagy munkába kapcsolódtak bele. Így gyakorolják a felebaráti szeretetet.

Kerekegyháza Horváth Mária KALÁSZ vezetőnő.”¹⁹¹

Kerekegyházán élénk tevékenység folyt a közösségi élet formálásában, mert havi rendszerességgel, a KALÁSZ leányegylet, és a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete, ismeretebb megnevezéssel: a KALOT fiúegylet, különböző színdarabokat adott elő. Nem kis feladatot vállaltak fel a katolikus tanárnők és tanítók, mikor egy-egy színdarabi előadásra vállalkoztak, mert az előadást egyrészt be kellett tanulni, másrészt pedig az előadást rendszeres próbák is megelőzték. Sok és komoly előkészület előzte meg, egy-egy színdarabbal való fellépésüket. Sokat dolgoztak a siker érdekében, hogy a rendezvények jól sikerüljenek. A színdarabi előadások mindegyike meghozta a maga gyümölcsét, mert összefogták a lakosság különböző rétegeit, és olyan élmények születtek, mind az előadók, mind a közönség részéről, amelyek a közösség életében, közösségteremtő és megtartó erőnek bizonyultak.

Színdarabok felsorolása, melyekre általában egy hónapig készültek: Falu rossza, Az erdő mesél, Gyimesi vadvirág, A bór, Vén bakancsos és a fia a huszár, Abbé, Ferde szájú család, stb.

56.

MEGHÍVÓ

A KEREKEGYHÁZAI KALÁSZ-KALOT EGYESÜLET

1944. évi február hó 20-án, vasárnap délután 4 órai kezdettel
n a g y s z a b á s ú m ó k á s

FARSANGI ESTET

rendez, melyre szeretettel hív meg mindenkit.

Helyárak: I. hely 3 P, II. hely 2, III. hely 1 P.

Az előadás kezdete pontosan délután 4 óra.

Előadásra kerül:

Kati dezinficiál című és Az előkelő útas című egyfelvonásos vígjáték.

Szerelőnek:

Kati, az új szobalány	Molnár Eszter	Mosónő	Dereze Ilona
Poprády Éva	Faragó Erzsébet		Szabó Anna
Poprády Erzsébet . .	Szapponas Erzsébet	Négy fiatal lány .	Seffer Margit
Poprády Ilonka . . .	Malecz Erzsébet		Halasi Irén
Rózsi szobalány . . .	Szikora Mária		Walter Etel
Maris konyhalány . .	Szabó Sári	Pallaginé	Benkő Erzsébet
Fiatalember	Csontos János	Kisasszony	Lázár Erzsébet
Szakállas úr	Hajek László	Paraszt	Boda Mihály
Vigéc	Gabnai Ernő	Csendőr	Bodor Béla
Úrinő	Darabos Ilona	Kalaúz	Kiss Lajos

Farsangi esténket Kalász—Kalot énekkar magyar népi énekei és magyar népi táncai, különféle mókái fogják gazdagítani.

Konferál: Berki József.

Az elsőfőtítés miatt pontos megjelenést kérünk.

Farsangi mókás estünkre szeretettel hív és vár mindenkit:
a Kalász—Kalot Egyesület.

Meghívó farsangi estre. A dokumentum, Kerekegyháza Katolikus Plébániahivatal, História Domusban, 56. oldal

191 Vácegyházmegyei Papok Közlönye 1943-1944. Lapengedély nélkül kézirat gyanánt adták ki, a hívek jótékonykodására számítva ingyen terjesztették. (A kézirat a szerző birtokában.)

Horváth Mária tanítónő, Vári Ferenc plébános feljegyzése alapján, már a nyilas kormány idején is letartóztatták, és pár hónapig fogva tartották.¹⁹²

A Kerekegyházán megrendezett, az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciós kirakatper, az akkori sajtóból, médiából megítélve, országos szinten, az első helyen kiemelt kirakatper volt ezen a területen. Már előre kitervelten gyűjtötték a terhelő adatokat azokról a személyekről, kiket, a törvény megszavazását követő napon, már 1948. június 17-én letartóztattak.¹⁹³

Horváth Mária tanítónő, a KALÁSZ leányegylet vezetője volt. Mivel a kommunista hatalom hadat üzent ezen egyházi egyesület ellen is, az egyesület szétverésének a legegyszerűbb módja, az egyesület vezetőjét kiemelni, a leányegylet éléről, koncepciós eljárás alá vonni, internáltatni, félreállíttatni, vagyis, valamilyen módon megtalálni a módját annak, hogy ki lehessen vonni a forgalomból. Ha bárki továbbra is véleményt merne nyilvánítani a politikai hatalommal szemben, akkor ki kell emelni a csoportból a hangadókat, további erőszakkal, letartóztatásokkal, koncepciós eljárással, meg kell félemlíteni a még létező egyesület tagjait.

A plébános mellett jobbról, Horváth Mária tanítónő, az általa vezetett Leány – Egylet tagjaival. (Fotó, Kaldenekker Erzsébet)

Horváth Mária római katolikus egyházi tanítónő is, a többi letartóztatottal együtt, a Kecskeméti ÁVÓ-ra hurcolták, ahol 1948. június 19-én „gyanúsítottként” hallgatták ki. Horváth Mária, a kihallgatás során nem ismerte el, a vele szembeni vádak, hogy akár az

192 Vári plébános feljegyzésében, 1944. október 31. címszó alatti idézett szövegrészben is olvasható.

193 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié, a kirakatper előkészítését és végrehajtását tartalmazza.

államosítással, akár a demokráciával kapcsolatban, bármilyen formában is becsmérő, vagy szidalmazó kijelentéseket tett volna. A jegyzőkönyvben vele szemben megfogalmazott kijelentések valótlanok, mert ő ilyen hangnemben, soha senki előtt nem szokott beszélni.¹⁹⁴

Horváth Mária katolikus tanítónő, az Internáltak országos nyilvántartása alapján, a kecskeméti kapitányság 2147/1948. sz. határozata alapján, 1948. augusztus 3-tól, az „iskolák államosítása ellen izgatott” vádjával, internáló táborban volt 1948. október 13-ig. Szabadon bocsátási száma: 540.411/48.¹⁹⁵

Íme bizonyításként Horváth Mária tanítónő vádirata, arra vonatkozóan, hogy az államosítást és a demokráciát illetően, ő ilyen hangnemben senkivel szemben nem szokott beszélgetni.

„Budapesti Népügyészségtől.

1948.NÜ.5531/I.szám.

Hiv.szám:17.280/1948.Szegedi ÁVO-

A Budapesti Népbíróság Különytáncsa

Elnökének

A nyomozás iratait idezárva a következő

vádirat

benyújtásával küldöm át:

a szabadlábon levő:

Horváth Mária

kerekegyházi illetőségű és Fő u. 260. sz. alatti lakos terhelt ellen vádat emelek

1 rdb. Az 1946.VII.t.c.2.§.b./ pontjába ütköző izgatás büntette miatt azért,

mert Kerekegyházán 1948. június havában, de közelebbről meg nem határozható időpontban tett következő kijelentéseivel: „...az államosítás nem más, mint fedőnév... Nem államosítani, hanem kommunizálni akarnak. Ki akarják ölni mindenkorra az iskolákból a katolikus szellemet, és a saját züllött szellemüket akarják az iskolákba bevinni...”

mert fentírt helyen és időben tett következő kijelentésével: „...fogadjuk meg mindannyian, hogy az államosítás napjától kezdve nem lépjük át többé az iskola küszöbét és nem vállaljuk a tanítást...

mert több ízben tett ama kijelentéseivel, hogy: „...nem sokára meg fog változni ez a helyzet és vége lesz annak a kommunista uralomnak...”

végül, mert fent írt időpontokban és helyen tett ama kijelentésével, hogy ha az államosítást sikerül végrehajtani, akkor a hittan tanítását el fogják törölni a tanrendből, és lassan teljesen el fogják törölni a vallásoktatást is...”

a demokratikus rendszer ellen gyűlöletre izgatott.

194 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 44-45.

195 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 42-43.

A vád tekintetében a tárgyalásra az 1946.VII.t.c.11.-a és a Bp.16.§-ának 1. bekezdése értelmében a budapesti népbíróság különtanácsa bír hatáskörrel és illetőséggel.

Indítványozom a Bp. 56.§-a értelmében védő kirendelését.

A megidézendők jegyzékét vádiratom végén közlöm.

indoklás:

A nyomozás alapján a következő tényállás állapítható meg.

Terhelt a felszabadulás előtt tanúsított politikai magatartás, illetőleg az elkövetett cselekményei alapján a szegedi népbíróság az 1945. évi VII.t.c.~§-a által törvényerőre emelt 81/1945.M.E.sz.. rendelet 15.§.5. pontjába ütköző népellenes büntett miatt 2 évi börtönre ítélte, mely ítéletet azonban a NOT megváltoztatta és a terheltet bizonyíték hiányában felmentette.

Annak ellenére, hogy terhelt előzetes letartóztatást szenvedett és annak ellenére, hogy a demokratikus népi szervek ügyét kedvezően bíralták el: múltbeli erősen jobboldali és antiszemita beállítottságát nem tudta levetkőzni és mindinkább szembefordult a rendszerrel.

Amikor az egyházi iskolák államosításával olyan kérdés került napirendre, amelyet a reakció igyekezett kihasználni, - terhelt ebben az akcióban és az államosítás elleni agitációban a legnagyobb lelkesedéssel vett részt és úgy tanítótársait, mint a növendékek szüleit az államosítás ellen igyekezett hangolni.

Vallásos beállítottságú egyének előtt olyan hírt, hogy az államosítás a hittantanítás és a vallásoktatás teljes eltörlésére fog vezetni, nyilván alkalmas az olyan rendszer elleni gyűlölet felkeltésére, amely ily célt tűz maga elé, -

Az a tény pedig, hogy a hivatalos megnyilvánulásokkal szemben, sőt a törvényjavaslat szövegével szemben, mely a további kötelező vallásoktatást írja elő, - terjesztette azt a hírt, hogy a vallásoktatást eltörlik, arra mutat, hogy a híresztelés céltudatos és kifejezetten a rendszer elleni gyűlöletre irányult.

Terhelt cselekvőseége ekként a rendelkező részben fog felhívott törvényhelyben meghatározott bűncselekmény tényálladékát kimeríteni, miért a vádemelés indokolt.

*Budapest, 1948. évi augusztus hó 3. napján.*¹⁹⁶

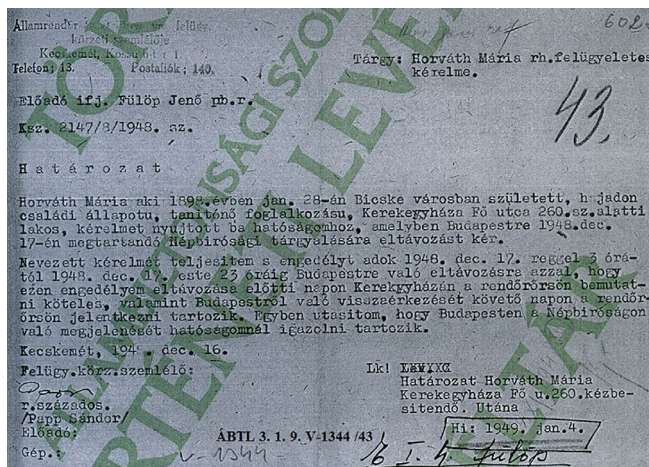
Horváth ugyan szabadul az internálótáborból, de mivel „rendőrhatalósági felügyelet alá helyezték” megalázóan korlátozták mozgásterét. Az Államrendőrség Szegedi Kapitánysága, Államvédelmi Osztálya, Horváth Mária r.k. egyházi tanítónő rendőri felügyelet alá helyezését kéri, az Államrendőrség Dél – Pest Vármegye Felügyeleti Körzet Kecskeméti szemlélőjétől. A Szegedi ÁVÓ, olyan kérelmet fogalmaz meg Kecskemét irányába, melyben

196 Dr. Bodonyi Márton sk. vezetőnépügyész, Dr. Halász Sándor sk. népügyész. Megidézendők jegyzéke: 1./ Horváth Mária mint terhelt vádirattal Kerekegyháza, Fő u. 260. 2./ Solymos Imre mint tanú Kerekegyháza Rákóczi u. 360. 3./ Jenei Jenő Fő u. 241. 4./ Balkó Piroska Fő u. 67. 5./ Puchardt Győző Központi Internálótábor. 6./ Kirendelendő védő. Kiadvány hitelűl: Lendvay Károly sh. igazgató. ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 54-55.

úgy kéri Horváth Mária rendőri felügyelet alá helyezését, hogy e véghatározatot, „fellebbezésre való tekintet nélkül” – végrehajtónak kimondani szíveskedjék.¹⁹⁷

Horváth Mária tanítónő, mint „rendőrhatósági felügyelet alatt álló”, kérelmet nyújtott be, az Államrendőrség Dél – Pest Vármegye felügyeleti körzeti szemlélője irányába, melyben eltávozást kért, az 1948. december 17-én Budapesten megtartandó Népbírósági tárgyalásra.

Idézem, ezen engedély szövegét:

Horváth Mária elutazási kérelme a Budapesten tartandó tárgyalásra.

„Nevezett kérelmét teljesítem, s engedélyt adok, 1948. december 17-én reggel 3 órától, 1948. december 17-én este 23 óráig, Budapestre való eltávozásra azzal, hogy ezen engedélyem eltávozása előtti napon, Kerekegyháza a rendőrőrsön bemutatni köteles, valamint Budapestről való visszaérkezését követő napon a rendőrőrsön jelentkezni tartozik. Egyben utasítom, hogy Budapesten, a Népbíróságon való megjelenését, hatóságomnál igazolni tartozik.”¹⁹⁸

Egy teljesen ártatlan tanítónő, azért, hogy elmeheessen egy olyan tárgyalásra, melyben abszolút vétklen, amelyben koholt vádak alapján, egy elképesztő tortúrával hozza meg, vele szemben az elmarasztaló ítéletet, a kommunisták befolyása alatt álló Népbíróság, ezzel, a kiszolgáltatott helyzetben levő volt tanítónőnk, identitásában, értékrendjében, kereszténységében, földig alázza.

1. Először is Horváth Máriának a helyi rendőrőrsön, mint rendőri felügyelet alatt álló személy, kérnie kellett engedélyt arra, hogy Kecskemétre utazhasson.

2. Hogy Budapestre elutazhasson a tárgyalásra, előtte lévő nap jelentkeznie kellett, a helyi rendőrségen.

3. Budapesten, a Népbíróságon igazolnia kellett a tárgyaláson való megjelenését.

4. A tárgyalást követő napon, ismét jelentkezni kellett a helyi rendőrőrsön.

5. A Budapesti Népbírósági jelenlétét, a Kecskeméti Államrendőrségen is igazolnia kellett, amit ismételt, csakis település elhagyási engedéllyel tudott megvalósítani.

197 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 1344 Horváth Mária Vizsgálati dosszié. 15.

198 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 1344 Horváth Mária Vizsgálati dosszié. 43.

„A Budapesti Népbíróság Különtanácsa 1948. december 17-én, a Nb. XXIII. 3521/1948/3 szám. ítéletével Horváth Máriát „izgatás” vétségében bűnösnek mondta ki, ezért 2 hónapi fogházra, mint főbüntetésre, 3 évi hivatalvesztésre, nyugdíjigényének fenntartása mellett és politikai jogai gyakorlásának ugyanannyi tartalmú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte. A szabadságvesztés büntetést a vádlott által elszervedett rendőrhatalósági őrizettel teljesen kitöltöttnek vette. A vádlott köteles az eddig felmerült 94Ft 24fillér és az ezután felmerülő büntügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni, de ezeket a népbíróság különtanácsa behajthatatlannak nyilvánítja.”¹⁹⁹

Horváth Mária kerekegyházai lakos, környezettanulmányi jelentés részlet:

„Kunszentmiklós, 1950. március 1. Az Actió Catholikának is hivatalból tagja volt, de ott tevékenységet nem fejtett ki. E környezettanulmányban, a Népbírósági ítélet felsorolásának a végén ott van, az állásvesztésre ítélet is. Anyjával él közös háztartásban, kinek a férje a MÁV-nál szolgált, aki a férje után kapott özvegyi nyugdíjból él. Ezen túlmenően más kereseti forrással nem rendelkezik, illetve mint állásából felfüggesztett, fél fizetését kapja. Jelenleg teljesen zárkózott, a templomon kívül máshova nem szokott járni, baráti kapcsolatot kimondottan senkivel nem tart fenn. Mint a klérus befolyása alatt álló, jobboldali beállítottságú személynek, a népi szervek javaslata alapján felmentését, nem javaslom. Dokumentumaiban és a vádiratában is van arra vonatkozóan utalás, hogy már a háborút követően, népellenes bűncselekmény miatt volt vele szemben eljárás.”²⁰⁰

Látva az akkori körülményeket és a testvérének, dr. Horváth Ferencnek a politikai megurcoltatását, üldöztetését, egyértelműen kimondható, hogy mindketten koncepciós eljárás szenvedő alanyai voltak. Ily módon, Horváth Mária tanítónő mellett, említést kell tennünk testvéréről, dr. Horváth Ferencről is, aki 1908-ban a mai Szerbia területén lévő Szilbád településen született, majd 1938-ban, Pécsről került Kerekegyházára. Leánytestvére után jött, aki itt tanított, majd édesanyjuk is miután megözvegyült, Kerekegyházára költözött. Dr. Horváth Ferenc a községi futball szakosztály vezetője, a MOVE (Sport egyesület) titkára volt. Dr. Horváth, dokumentumai tanulsága szerint, állatorvos-tudományi doktor, a még visszaemlékezők szerint pedig, jogász volt. Ferencet is, Mária testvéréhez hasonlóan politikailag üldözték, és „népellenes” büntetett miatt, koncepciós perben, már 1945-ben bíróság elé állították.

A kommunista párt, az 1947-es parlamenti választásokon, mindent bevetett annak érdekében, hogy a számára ellenzéknek tekintett pártok szavazótáborát gyengítse. Ily módon sokakat fel sem vettek a szavazói névjegyzékbe, illetve keresték a lehetőségét annak, hogy kiket milyen módon tudnak kizárni a szavazói névjegyzékből. Általában 10% körül mozgott településenként, azon szavazatra jogosultak száma, kiket fel sem vettek a szavazói névjegyzékbe. Erre vonatkozóan sajnos nincs adatunk, csak arra, hogy kik éltek a szavazói névjegyzékből való kizárással szemben, fellebbezési lehetőséggel. Dr. Horváth Ferenc, ira-

199 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 1344 Horváth Mária Vizsgálati dosszié. 45.

200 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 1344 Horváth Mária Vizsgálati dosszié. 77.

tokkal igazolta, hogy a 245/16-1945. N. B. számú Népbíróági ítélettel, 1947. április 11-én felmentették a vád és következményei alól. Mint, hogy vele szemben egyetlen vád sem nyert igazolást a kizárására, kérte a szavazati jogosultság megállapítását, és a csatolt ítéletének a visszaadását. Az ez irányú dokumentumot, dr. Horváth Ferenc nem kapta vissza, így a politikai megbélyegzése, szavazói névjegyzékből való kizárása, fennmaradhatott az utókor-nak.²⁰¹

Dr. Horváth Ferenc, a további politikai üldöztetés elől elköltözött, vagy elmenekült Kerekegyházáról. Hogy mit élt át a két testvér, Ferenc és Mária, a letartóztatások, és az azt követő politikai üldöztetések alatt, azt soha nem fogjuk megtudni. Horváth Mária tanári pályáját nem folytathatta. A KTSZ-nél könyvelőként dolgozott az 1960-as évek elejéig, majd ő is elköltözött Kerekegyházáról Pécsre. Édesanyjuk, Horváth Györgyné, azért költözhetett Kerekegyházára, mert élete utolsó éveiben családjánál látta kiszámíthatónak eltar-tását. Az édesanya, sajnos egyedül pihen a kerekegyházi Temetőben, árván maradt, mert fia is, és lánya is, minden ok nélkül, a kommunista hatalomtól, olyan mély megaláztatásban részesült, amelyet nem tudtak feldolgozni, nem tudták kitörölni az emlékezetükből, és ezért jobbnak látták eltávozni Kerekegyházáról.

Mindketten az itt élő emberekért, közösségünkért, a közösségünk boldogulásáért dolgoz-tak. Igen nagy tekintélyük volt, felnéztek, tisztelték, hallgattak rájuk az emberek, így befo-lyással voltak az itt élő emberekre. Valamilyen módon meg kellett törni őket, félre kellett állítani azokat az embereket, akik mögött tömegek álltak, hogy a kommunista propaganda érvényesüljön és ezzel egyeduralmi hatalmuk, beteljesüljön.

Mind a leány, mind a fiúegylet részéről, 100-120 fős csoportok voltak. Tudjuk, hogy 1948. június 17-én mintegy 30 kerekegyházit tartóztatott le a Kecskeméti ÁVÓ. És az is tény, hogy a letartóztatásokat követően, azok a kerekegyházi kihallgatottak, akikkel szem-ben nem indult eljárás, a kihallgatási jegyzőkönyv aláírása után, szabadon elhagyhatták azt a szürkére festett ÁVÓ épületét, amelyben Vári plébánossal, Puchard iskolaigazgatóval és Herpay gépészmérnökkel szemben, az erőszakos kihallgatás során, üres kihallgatási jegy-zőkönyvet írtattak alá. A katolikus fiú egyesület vezetője is azon letartóztatottak közé tar-tozott, ki a kihallgatási jegyzőkönyv aláírása után, több társával, szabadon elhagyhatta az ÁVÓ székházát. Az is tény, hogy a kutatásaim során, semmilyen olyan jellegű dokumen-tummal nem találkoztam vele kapcsolatosan, amely bármi nemű eljárást takarna.

Korábbi kutatásom során, volt alkalmam olyan KALOT taggal beszélgetni, ki beszélt arról, hogy a katolikus fiú egyesület kiemelkedő személyiségeit is összegyűjtötte az állam-rendőrség, kiknek az arcán egy-egy pofon el-elcsattant. Meg kellett előzni a fiúegylet részé-ről bármilyen nemű szervezkedést a megfélemlítéssel. Mindig is voltak, rossz és jószándékú emberek. Az elrettentést, a példát statuálást, még a letartóztatásokat követően is, tovább kellett éltetni a katolikus fiú egyesület irányába. Mindezért, a legkarizmatikusabb megjele-

201 MNL BKML IV. 955. Bács-Kiskun Megye 9. sz. választókerület iratai, Kerekegyháza 1947 évi számlálólapok. 34. doboz

nésű, egyenes tartású személyét, ki befolyással volt az egyesület tagjainak a többségére, kire felnéztek a társak, le akarta tartóztatni az ÁVÓ. A segítő kéz, a jó szándék, felülkerekedett az erőszakon, a kíméletlen megtorlásokon, és figyelmeztette ezt a KALOT fiút, hogy ha nem akarod, hogy az ÁVÓ letartóztasson, hagyd el Kerekegyházát. Ez a KALOT fiú, csak az 1956-os eseményeket követően, települt vissza Kerekegyházára. Teljesen nyilvánvaló volt, hogy a kommunista hatalom, minden egyházi egyesülettel, szervezettel le kívánt számolni. Az elmondottak alapján, egyértelműen kimondhatjuk, és megmásíthatatlan történelmi tényként kezelhetjük, hogy a két katolikus, a KALOT és a KALÁSZ egyesületeinket, két teljesen különböző módon, merőben ellentétes koncepció alapján számolták fel, illetve verték szét. Utólag is köszönet az értékes információért, az egykori katolikus fiú egyesület tagjának, melynek köszönhetően hitelesen dokumentálhatjuk történelmünknek legtragikusabb fejezetét.

Az 1948-as események hatással, befolyással lehettek, a későbbi egyháztörténelmünk alakulására is. Horváth Mária katolikus tanítónő sokat dolgozott, kivette részét a nevelőmun-

Ülők balról Kiss Lajos, Szomolányi Miklós plébános, Varga József káplán, ki a letartóztatásokat követő napon 1948. június 18-án jelentést tett a Váci Püspökségre, és Kaldenekker Gáspár. Hátsó sor Szegedi György, Domján László, Boda Mihály, Gabnai Ernő. A KALOT tagjai, kikkel szemben az ÁVÓ erőszakot alkalmazott a megfélemlítés, és a fiú egyesület szétverése érdekében. (Fotó, Kiss Lajos)

kában, boldogan buzgólkodott a vallási életben, s mint a KALÁSZ leányegylet vezetője, kiválóan vezette, tartotta össze a fiatalságot. Türelemmel, szeretettel, rátermettséggel tudott beszélni a gyerekek nyelvén. A diákok és szülők előtt megbecsült tanítónő volt, és végtelesenül szerette munkáját. Nagyszerű és színvonalas rendezvények szervezésével növendékeknek és szülőknek egyaránt örömet szerzett. A Horváth vezette leányegylet, a nagyszerű mókás előadások mellett komoly segítséget jelentett az iskolának, ünnepek rendezésében, a templom díszítésénél, vagy akár a vallási megmozdulásoknál, rendezvényeknél. Nem tekinthetünk el az elődök példamutató életútja fölött, s az elődök életútján keresztül, megismerhetjük, bepillantathatunk, a Horváth vezette KALÁSZ leányegylet, rövid, de megrázó történelmébe.

Úgy kell átadnunk a kerekegyházi egyház és keresztény üldöztetés áldozatainak, közöttük Horváth Mária katolikus tanítónő emlékét, emlékeztetést a jövő nemzedékének, hogy még létezik Kerekegyháza a világtörténelemben, soha, de soha, ne fordulhasson elő, hogy egyházi méltóságokat, keresztény embereket, keresztény értékrendjükért, identitásukért, közösségünkért alkotó és értékteremtő életvitelükért, soha ne érhesse politikai üldöztetés, társadalmi kirekesztés.

Mikity Rozália okleveles tanítónő

A Mikics nagyszülők, az I. világháborút követően települtek át a Délvidékről. A trianoni döntés után, lehetőség volt a határon kívül rekedt magyaroknak, az áttelepülésre. Néhai Mikics Antal, magyar királyi tanfelügyelő volt. Fiukat, gépésznek adták tanulni, mivel Mikics Antalnak volt is egy cséplőgépe és egy olajütője. MAVAG 900/mm gyártmányú gőzgép biztosította a cséplőgép vontatását és a meghajtását. A nyári idénymunkából annyi jövedelme származott, hogy a család számára, biztosítva volt az egész évi megélhetés. Mikics Antal, az 1947-es kékcédulás választásokat követően, egy gyűlésen bírálta a kommunista pártot. Mire hazaért, jött érte az ÁVÓ, és elvitte. Mikics

Mikity Rózsa (Fotó, Mikics Sarolta)

Antal, délvidéki gyökerekkel, egy történelemlátó, szemét be nem hunyó, széles látókörű, szókimondó ember volt, aki vette a bátorságot és merre bírálni a kommunista párt, tisztes-ségtelen választási csalássorozatát, amiért az ÁVÓ le is tartóztatta.²⁰²

1947. december 6-án két kerekegyházi cséplőgép tulajdonossal szemben történt feljelentés „közellátás veszélyeztetése” miatt. Mikics Antal és D. Nagy Lajos volt a két koncepció per, kiszemelt szenvedő alanya. Mikics Antal dokumentumaiból egyedül a feljelentési jegyzőkönyv maradt meg, az ítélet

Mikics Antal, feleségével Fritz Rozáliával és családjakkal (Fotó, Mikics Sarolta)

dokumentumait megsemmisítették. E feljelentési jegyzőkönyv is, Mikics Antal szókimondóságáról tanúskodik. A feljelentési jegyzőkönyv felvétele után, a jelenlévő Mikics Antal kijelentette, hogy „ez a feljelentés, csak politikai manőver.”²⁰³

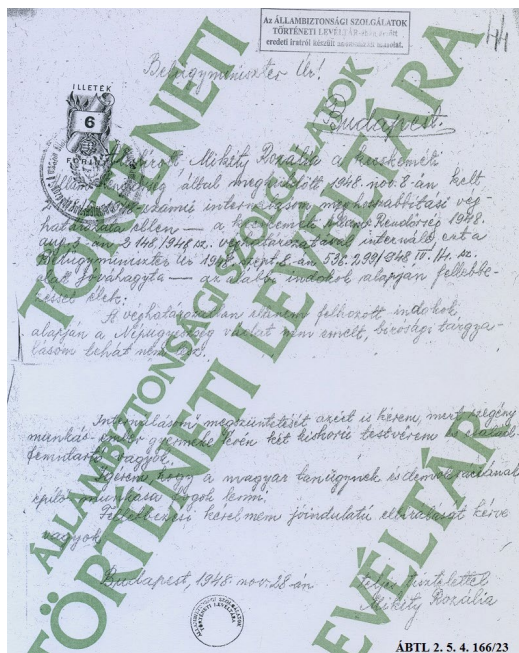
202 Mikity család szíves közlése alapján

203 MNL BKML, XXIII. 742/d Kerekegyháza Nagyközség közigazgatási iratai. 1950-51 1-es doboz 21-15/947.

10 évre ítélték, Sopronkőhidán is volt börtönben. Kb. két évet töltött le és ekkor, szabadon engedték. Mikor kiszabadult a börtönből, nincstelenné tették, mindent elvittek tőle, köztük a cséplőgépet, és az olajütőt. Mivel Kerekegyházáról kitiltották, ezt követően Kazincbarcikán dolgozott, s kéthetenként járt haza.²⁰⁴

Fontosnak tartottam említést tenni Mikity Rozália édesapjáról, mert lehet összefüggés, apa és leánya, politikai meghurcoltatása között. A kommunista hatalom, a folyamatos megfélemlítéssel manipulált. S nem egyedüli família Kerekegyházán, ahol több családtagot érintett a politikai üldöztetés, akiket ilyen módon próbáltak megfélemlíteni és hallgatásra kényszeríteni. Mikics néven szerepelt az egész család, egyedül Rózsa nevét elírták, és innentől kezdve, e nevet viselte. Mikity Rózália, Mikics Antal és Fricz Rozália közös gyermeke, négyen voltak testvérek. Kecskeméten, az Angolkisasszonyoknál 1947. júniusában, okleveles tanítónői képesítést kapott. 1947. szeptember 1-jével, a Kerekegyházai Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskolában kezdett tanítani. A fiatal pályakezdő tanítónő, kellő tanítói rátermettséggel, fiatalos lendülettel, fáradhatatlan lelkesedéssel, buzgó odaadással, igyekezett átadni tudását, hogy gyarapítsa a gyerekek szellemi képességeit. Vári Ferenc plébános mellett is dolgozott a plébánia hivatalban, rendszeresen ő írta le írógéppel, a plébános által megfogalmazottakat.²⁰⁵ Vári Ferenc plébánost és társait, 1948. június 17-én, koncepciós kirakatperben letartóztatták. Mikity Rozália tanítónővel szemben, abban a Vizsgálati Jelentésben, melyre épült az ártatlanul meghurcoltak koncepciós eljárása, mindössze egyetlen koholt kijelentés fogalmazódott meg.²⁰⁶

Kihallgatása, 1948. június 19-én történt a Kecskeméti ÁVÓ-n. Mikity Rozália tanítónőt, kihallgatása alkalmával, ütötte az ávós. Az egyik lábára biccentett, mikor ezt észrevette az ávós, tovább nem bántotta. Teljesen nyilvánvaló, hogy a semmitmondó, nevetségesen primitív, „koholt” vádért, senkit nem lehet felelősségre vonni, pláne nem internáltatni, és rendőrségi felügyelet alá helyezni. Dr. André János repülőorvos eseté-

Mikity Rozália a Belügyministernek címzett levelében kéri az internálásának megszüntetését.

204 Mikity család szíves közlése alapján

205 Mikity család szíves közlése alapján

206 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 163-175.

ben is, elsőre megbukott a koholt vád, ezt követően irányt kellett váltani, valami hihetőbb hazugságot kellett megfogalmazni.²⁰⁷

Mikity Rozália esetében kevésnek bizonyult és megbukott a semmitmondó vád, és „ha nincs vád, akkor kreálni kell”. Ehhez menet közben, nagyon jól jött a Pócspetri esemény. Az 1948. június 19-én történt kihallgatási jegyzőkönyvébe bekerült a Pócspetri eseményhez kötődő, „koholt” kijelentés is: *„Úgy kell annak a rothadt rendőrnek, aki katolikus léte, szembe mert állni az iskolákért kiálló néppel.”* Mikity Rozália hiába tiltakozik, hogy Ő erről az eseményről senkivel nem beszélt, így e kijelentést meg sem tehette, mégis beleke-
rült a kihallgatási jegyzőkönyvébe.²⁰⁸

Az Államrendőrség Szegedi Kapitánysága, Államvédelmi Osztálya, 1948. június 27-én, Mikity Rozália, „szigorított rendőri felügyelet alá való helyezését javasolta”, a Kecskeméti Államrendőrség, Dél-Pest Vármegye Felügyeleti Körzeti Szemlélőjénél. A kihallgatást követően szabad lábon lévő, Mikity Rozáliát, 1948. július 28-án ismét őrizetbe vették, majd augusztus 3-ával internálták. Mikity Rozália, az internáltak országos nyilvántartása alapján, a Kecskeméti kapitányság 2148/1948 sz. határozata alapján, 1948. augusztus hó 3-ától, 1949. április 1-ig, az *„iskolák államosítása ellen izgatott”* váddal volt, Internálótáborban. Szabadon bocsátási száma: 591.467/49²⁰⁹

Mikity Rozália, megtörtén, elkeseredetten, fogalmazta meg levelét a Belügyminiszternek, melyben próbálja ártatlanságát bizonyítani, melyből idézni kívánok.

„A terhemre rótt kijelentések, el vannak, ferdítve, tagadásommal szemben bizonyítva nincsenek, és ezért az internálásom elrendelésének kellő oka nincs. Valótlan az, hogy én a szülőket felbujtottam volna, hogy gyerekeiket ne adják államosított iskolákba.

Tisztelettel kérem tehát:

*Méltóztassék szabadságomat nekem visszaadni, legrosszabb esetben rendőri felügyelet alá helyezéssel, további magatartásom tekintetében ellenőrzést gyakorolni.”*²¹⁰

Fentebb már említést tettem arról, hogy édesapjának a Népbírássággal kapcsolatos dokumentumait megsemmisítették. Egy 1949. július 7-i és egy 1950. február 27-i keltezésű, Mikity Rozáliáról készült környezettanulmányban leíratott, hogy apját, a Népbíráóság a közellátás érdekeit veszélyeztető bűncselekmény miatt, 10 évi szabadságvesztésre ítélte, */fekete cséplés/*, és a község területéről örökre kitiltotta, valamint vagyonelkobzásra ítélte. E környezettanulmányokban, az is megfogantott, hogy Mikity Rozália, istentiszteleteken rendszeresen részt vesz, édesanyjával él közös háztartásban, igen szerény körülmények között, */az említett vagyonelkobzások miatt/*. A nevezett rendőrhatalmási felügyelet alatt áll, jelentkezési kötelezettségének pontosan eleget tesz, a ref. alól való felmentését nem javaslom.

207 A kézirat a szerző birtokában.

208 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 139-140.

209 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 137-138.

210 ÁBTL, 2. 5. 4. 166/23 Mikity Rozália ügye. 44.

Egy elkeseredett édesanya, Mikics Antalné teljes levelét idézem:

„Belügyminiszter Úr!

Alulírott Mikics Antalné kerekegyházai lakos, azon kérelemmel járulok a Belügyminiszter Úrhoz, hogy a Budapesti Központi Internálótáborban internált leányomat, Mikity Rózsa tanítónőt szabadlábra helyezni, illetve ellene az internálást megszüntetni szíveskedjék. Kimondottan szegény munkások vagyunk. A jólétet soha nem ismertük. Amikor a családjaim születtek, nyomorult szegények voltunk. Én magam és férjem sokat dolgoztunk. A munka annyira tönkretett, hogy most már nem tudok úgy dolgozni, amint azt az életfenntartás követeli, így egyetlen támaszom az internált leányom volt.

Belügyminiszter Úr!

Egy munkásasszony kéri, hogy leányának az internálását megszüntetni szíveskedjék. Leányom az iskolák államosítását megelőző és az országban elhangzott vitatkozásokkal kapcsolatban került internálás alá. Kétségbe vonom, hogy a terhére rótt kijelentéseket megtette, mert Kerekegyházán az emberek nagy része csak úgy gondolkozik, hogy kit – hogyan lehet tönkretenni, csak a bosszú szelleme dolgozik. Egyébként leányom ellen a Budapesti Népbíróság vádat nem emelt, így a kerekegyházai bosszú szellemét leszámítva, a terhére rótt cselekmény oly kevés, hogy az internáló táborban eddig eltöltött idejével, már lerotta a vélt cselekmény elkövetését. Mikics Antalné”²¹¹

Az édesanya leveléből is kitűnik, az egyszerű, őszinte, és minden kertelés nélküli tisztán kimondott igazság. Bizonyára arra Rozália sem gondolt, hogy ezt a levelet, a család politikai rosszakarói is olvashatják, amiért akár olyan megtorlásokkal is szembesülhet a család, mely mögött észre sem veszik a politikai motivációt. Rozália és leánya, a többi kerekegyházihoz hasonlóan megfogalmazta levelét a Belügyminiszternek, melyeket útközben az állambiztonsági szervek legombolták, begyűjtötték. Kerekegyháziak esetében, egyetlen Belügyminiszternek címzett levélre sem érkezhetett válasz. Egyrészt erre nincs bizonyíték, másrészt sorra születtek a szovjet mintára készült koncepciók perek, a háborút követően 1953-ig. Azok, akik politikai utasításra felvállalták az ártatlan emberek meghurcoltatását, a velük szemben elkövetett törvénysértéseket, jelen esetben a belügyi és igazságügyi szervek, azok nem érezték felelősséget, sem a munkájuk iránt, sem pedig az „áldozatokkal” szemben. Meggyőződésem, hogy csak kivételes esetekben juthatott el, egy-egy ilyen levél, a Belügyminiszterhez.

Mikity Rozália, valójában semmilyen bűncselekményt nem követett el, csak a koholt vádak alapján ítélték el, tették rendőrhatalósági felügyelet alá, majd rendőrhatalósági őrizet alá, mikor internálták. Az internálását követően, büntetésből egy kunbaracsi tanyai iskolában, majd a kunbaracsi központi iskolában, ezt követően pedig Ladánybenén tanított.

211 ÁBTL, 2. 5. 4. 166/23 Mikity Rozália ügye. 39.

Az egyházközséget igen nagy csapás érte, a Szent Imre Római Katolikus Elemi Népiskola államosításával, mert a hívők igen nagy áldozattal építették meg, illetve tartották fent. Az államosítással, az iskola, jó szellemi képességű tanítókat veszített el, kiket bírósági eljárással, vagy a nélkül internáltak, vagy éppen helyezték át őket másik településre. Nem beszélve Horváth Mária és Székely Emme tanítónőkről, valamint Puchardt Győző iskolaigazgatóról, akik örökre elveszítették állásukat.

Miért a családdal szembeni megtorlás, mikor semmi olyat nem követtek el, amiért börtön, illetve internálás járt volna? Az édesapa, csupán csak a demokrácia lehetőségével élt, mikor a korabeli politikai eseményről, a „kékcédulás” választásról, véleményt mert nyilvánítani. Azért, mert a nyilvánosság előtt, egy gyűlésen mert beszélni, a csalásokkal fűszerezett parlamenti választásról, egy jól működő családi vállalkozást tönkre kellett tenni, a „felszabadító új rendszernek köszönhetően”, és ezt követően pedig a szókimondásáért, példát kellett statuálni a megfélemlítésre, az elrettentésre. A Mikics család, kétkezi munkával teremtette meg, családjá számára a boldogulást, úgy, hogy közben közösségünk, és az itt élő emberek boldogulását elősegítette, tiszteletben tartotta. Mikity Rozália, nehéz helyzetben, megbélyegzettként, internáltként, rendőrségi felügyelet alá helyezettként is, tudásával, emberi tartásával, emberi értékeinek átadásával, fáradhatatlan lelkesedéssel, maximális odaadással, készítette fel a gyerekeket, az emberi életre. A család áldozatvállalása olyan tiszteletet érdemel, melyre mindannyian csak felnézhetünk, s példaképül kell, hogy szolgájon az utókornak. A nehéz sorsuk, áldozathozataluk, történelmi gyümölcse, nemcsak önmagukért szólt, hanem értünk is, és a jövő nemzedékéért is.

Az édesanyára, a feleségre is fájdalmas, tragikus sors jutott. A családot a cséplőgép államosításával, nemcsak megfosztották a biztos megélhetéstől, hanem még ráadásként férjét is a börtönök poklába vetették, majd kitiltották Kerekegyházárról, aminek folytán, Fricz Rozáliának is félelemben, megaláztatásban kellett élnie. A hatalomnak még ez sem volt elég, mert a „felszabadulás” veszedelme, a 23 éves fiatal Rozáliát, minden ok nélkül internáltatta, majd rendőrségi felügyelet alá helyezte, és hogy emberileg megalázza, egy másik településre, Kunbaracsra, egy tanyasi iskolába helyezte.

Székely Emma római katolikus egyházi tanítónő

Maros – Torda vármegyei Mikházán született, 1901. február 9-én. Édesapja Székely György, anyjának családi neve, Málnási Zsuzsanna. Székely Emma, a Trianoni döntést követően, megvált az elszakított szülőföldjétől, és hogy megőrizhesse hazaszeretetét, magyarságát, áttelepült az anyaországba, Magyarországra. Székely tanítónőről, nagyon kevés írásos anyag, illetve dokumentum áll rendelkezésre, az egyházi iskoláink államosításához kötődő, koncepciós kirakatper kapcsán, de ettől függetlenül értékesek és önmagukért beszélnek. Székely Emma római katolikus egyházi tanítónő, hívő életet élt, tagja volt a helyi Kiszgazda Pártnak, és jobboldali politikai beállítottságú volt, mely értékek nem voltak összeegyeztethetőek, a kommunista párt nézeteivel.

Székely Emma tanítónő jobbról. Mellette balról Horváth Mária, valamint Puchardt Győző látható még a képen. (A kép a Kerekegyháza Móra Ferenc Általános Iskolában van kifüggesztve, többekkel)

A kerekegyházi római katolikus egyház erejének, tartásának megtörésére, igen nagy hatással volt az 1948-as koncepciós kirakatper megrendezése, melyben a vádlottak padjára ültették a plébánosunkat, öt tanítót, a politikai közelet több szereplőjét, elsősorban olyanokat, akik kötődtek az egyházhoz, kiszgazda párti tagokat, tisztségviselőket, és a Szociáldemokrata Párt, egy kiemelkedő személyiségét. A diktatúra totális ellenőrzési rendszere, ezekben, az években épült ki teljesen, az állam mindent megtehetett, templomokat robbantott fel, vagy éppen templomokat záratott be. Bárkit bíróság elé állíttathatott, még bírósági ítélet nélkül is bárkit internáltathatott, de még arra sem volt szükség, az „ítélet” végrehajtásához.

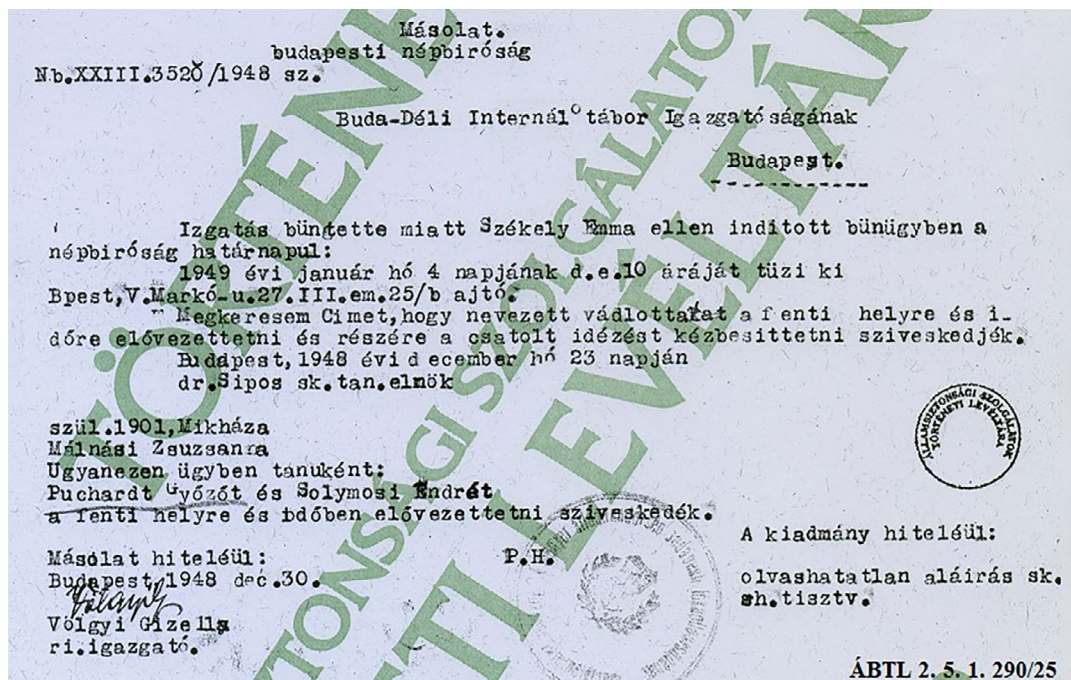
Székely Emma, római katolikus egyházi tanítónő, 1948. június 17-i letartóztatását követő kihallgatása, két nap múlva történt a Kecskeméti ÁVÓ-n. Székely tanítónő, nem ismerte el, az ellene felsorolt terhelő adatokat.²¹² Székely tanítónőt a meghurcoltatása során, a kihallgatását követően kiengedték, azonban bő egy hónapra rá, július 28-tól már ő is rendőrségi őrizetben volt, majd nem sokkal ezt követően őt is internálták. Székely az internáltak országos nyilvántartása alapján, az Államrendőrség Kecskeméti Kapitanysága Államvédelmi Osztálya, 2149/1948. sz. határozata alapján, 1948. augusztus 3-tól, a Buda – Déli Internálótáborban, 1949. szeptember 2-ig. Szabadon bocsátási száma: 604.914/49.²¹³

A Budapesti Népbíróság, /Nb.XXIII.3520/1948 sz./ 1948. december 23-án a Buda – Déli Internálótábor Igazgatóságához fordult azzal a kéréssel, hogy:

212 ÁBTL, 2. 5. 4. 189 / 78 Székely Emma vizsgálati dosszié. 9-11.

213 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 59-60.

„Izgatás büntette miatt, Székely Emma ellen indított bűnügyben a Népbíróság határnapul: 1949. évi január hó 4 napjának d. e. 10 óráját tűzi ki, Budapest V. Markó – u. 27. III. em. 25/b ajtó. Megkeresem a címet, hogy nevezett vádlottat a fenti helyre és időre elővezettetni és részére a csatolt idézést kézbesíttetni szíveskedjék.”²¹⁴

Székely Emma tárgyalásra idézése, Puchardt dossziéjában van, ki ugyanabban az internálótáborban volt, mint Solymos és Puchardt.

Sajnos e bírósági eljárás vádiratáról, nem áll rendelkezésre dokumentum, így nem tudhatjuk a vádiratának a tartalmát. Arról is említést kell, hogy tegyek, egyedüli az, akit 1949-ben állítottak bíróság elé, e koncepciók perben. A fentebb említett idézés dokumentuma, Puchardt Győző dokumentumainak anyagai között található.

A Buda – Déli Internálótáborból vitték a tárgyalásra. Ahol „1949. január 4-én a Magyar Köztársaság Nevében, izgatás büntetével ítélték el, 1 évi börtönre, mint főbüntetésre, 5 évi hivatalvesztésre, és ugyanannyi tartamú politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre. A szabadságvesztés büntetésből, az elszenvedett rendőrhatalom őrizettel, 5 hónapot és 8 napot kitöltöttnek tekintik. Az eddig felmerült 368 Ft 60 fillér bűnügyi költséget köteles az államkincstárnak befizetni, de ezt egyelőre behajthatatlannak nyilvánítják.”²¹⁵

214 ÁBTL, 2. 5. 1. 290 Puchardt Győző vizsgálati dossziéja. 25.

215 Megjegyzem, hogy ebben az esetben szerencsésnek mondható, hogy nem semmisítették meg, ugyanis a „küldözéssel” kapcsolatosan szelektálták a dokumentumokat, illetve 1951-től a teljes közigazgatási dokumentumunkat megsemmisítették. MNL BKML XXIII. 742/d Kerekgyháza Község Tanácsának iratai - 1950-1951.

Székely Emma tanítónőnk a népbíróági ítéletet követően, 1949. január 4-én a Márianosztrai Börtönbe került, ahonnan 1949. július 26-án szabadult. Mint ahogy a színdarabi komédiának a koncepciója, „a bírói ítélet is, előre meg volt írva”, úgy előre meg volt írva az is, hogy az ítélethirdetést követően, melyik börtönbe fog kerülni Székely tanítónőnk. Mert az nem lehetett véletlenszerű, hogy olyan a kereszténységhez kötődő női fegyintézetben töltötte le a börtönbüntetését, ahol a Vincés Nővérek még a II. világháború előtt: házi-, kézi-, kerti-, munkára tanították a foglyokat, írni-olvasni az írástudatlanokat, és segítették őket emberi méltóságtudatuk visszaszerzésében. Hogy milyen fogadtatásban volt tanítónőnknek része e fegyházban, szeretett, vagy kíméletlen, hogy a kommunistáknak volt-e befolyása a börtönéletre, már soha nem fogjuk megtudni? Mindenesetre tény lehet pl. az is, hogy mindképp női börtönben kívánták elhelyezni. Az viszont konkrét tény, hogy az ott tartózkodása alatt, 1949. májusában megtörtént a női fegyház államosítása. A kommunistáknak nem volt szüksége olyan börtönökre, ahol, „erkölcsi és keresztény értékek” mellett történt az elítéltek átnevelése. A kommunistáknak olyan börtönök kellettek, amelyekben a politikai ellenfeleinek ezreit börtönbe zárhatja, hogy fizikailag, emberileg, lelkileg tönkretégye, megsemmisítse őket, hatalmi törekvéseinek beteljesüléséért. Csak Kerekegyháza esetében is áldozatok soráról tudnék beszélni, e konkrét kirakatper is részben, vagy teljes egészében erről szól. A kerekegyházi kirakatper forгатókönyvét nem csak itt helyben, hanem a felsőbb politikai vezetés részéről is írták, ahol országos szintű politikai döntések születtek, pl. az egyházi és a magánvagyon államosításáról stb., amelyekre előre felkészültek. Az 1948. június 17-i letartóztatások előkészítésének az első bizonyítéka az 1947. november 16-i a Katolikus Szülők Szövetsége által szervezett tiltakozó gyűlés, amelyet megelőzött egy propaganda, amelyet meg kellett előznie egy ilyen jellegű döntésnek, ami minimum 8 hónap lehetett.²¹⁶ Vagyis, ha belegondol az ember, miért ne lehetne összefüggés, a Márianosztrai Börtön és a kerekegyházi Székely Emma az előbb említett börtönbe való zárása között. E kirakatperben 3 tanítónő van, Mikity Rozália (mondjuk) megúsza internálással, illetve még azzal, hogy egy kunbaracsi tanyasi iskolába helyezték tanítani. Horváth Máriát a Katolikus Asszonyok és Leányok Szövetségének a vezetőjét már elsőként a nyilasok letartóztatták, majd a kommunisták 1946-ban és 1948-ban. Ekkor a Budapesti Népbíróság Különtanácsa 1948. december 17-én 2 hónapi fogházra ítélte. Mind a hárman megjárták a Buda-Déli Internálótábor, de az azt követő ítéletek különbözőek.

Mi lehetett a Székely Emma tanítónőnk mögötti hosszantartó meghurcoltatásnak a motívációja, mikor ugyanolyan tanítónő volt, mint a másik kettő, illetve mint a Puchardt és Solymos? Azt elmondhatjuk róla, hogy Ő, olyan belső küldetéssel jött Kerekegyházára, amely mellett mindvégig kitartott. Egyházi tanítónőként, a vallásos nevelés mellett, példaeértékű elhivatottsággal és kiváló érzékkel, a haza és a nemzet iránti felelős gondolkodásával, hazafias nevelésben részesítette a növendékeinket. Nem az a visszahúzódo félénk, szerény személyiség volt, hanem ellenkezőleg, egy végtelenül egyenes tartású, szókimondó,

216 Emlékeztetőül, Szirtes Jánost, az 1947. november 16-i a Katolikus Szülők Szövetsége által szervezett tiltakozó gyűlésen tartott beszédéért marasztalták el.

szabad véleményalkotó karakter, ki kimondta mindenkor az igazságot, akkor is, ha ezt nem volt szabad. A kommunista hatalom célja és törekvése, hogy mindenki félelemben, rettegésben éljen, hogy bármikor, bárkit le lehet tartóztatni úgy, hogy azt meg sem kell indokolni. Székely tanítónő meghurcoltatásának több összetevője van. El kellett hallgattatni, meg kellett törni, de azt is mondhatjuk, hogy valakit húzósabban ki kívántak emelni a tanítói testületből, és így rajta keresztül példát statuálni, hogy ezen túl az egyházi tanításra nincs tovább szükség, és ezek után már csak a kommunisták akarata érvényesülhet a tanítói testületben. Miután az FKGP-nek is tagja volt, letartóztatásának időhúzása üzenet volt azon demokratikus politikai pártok irányába is, akik a demokrácia alapszabályait tiszteletben tartva, közös összefogással, felelősséget vállalva kívánták előre vinni településünk, országunk, s nemzetünk gyarapodását, fejlődését és boldogulását.

A Márianosztrai Fegyházról és Börtönről el kell mondanom, hogy az egyik legrégebbi magyar büntetés-végrehajtási intézet. Az épületegyüttes története a XIV századik nyúlik vissza. 1352-ben Nagy Lajos király a pálos szerzetesrendnek adományozott a Börzsöny hegység, erdőkkel borított részén területet és építőanyagot kolostor építésére. A rendet II. József 1786-ban feloszlatta. Az 1848–1849-es szabadságharc leverése után, Magyarországon az osztrák büntetőjog lépett hatályba, melynek köszönhetően, 1854 és 1858 között, a kolostort átalakították börtönné. 1858. október 17-én itt kezdte meg működését Magyarország első országos női börtöne. A büntetés-végrehajtási feladatokat a Szent Vince Rend nővérei látták el. A II. világháború érezte hatását a börtön működésében, majd a kommunisták befolyása, akarata, térhódítása érvényesült a börtönben is, aminek következményeként, 1949-ben a Vincés Nővérektől az intézet üzemeltetését átvette az állam.²¹⁷ Szinte biztosra vehető, hogy Székely Emma tanítónő, a kommunisták befolyása alatt működő, Vincés Nővérek felügyelete alatt került e börtönbe, mert az államosítást követően 1950-től, a fegyházban már csak férfiakat őriztek, zömmel politikai elítélteket. Hogy időközben államosították a börtönt, a belső működését illetően változást okozhatott, de ehhez azt is látni kell, hogy már ezt megelőzően ott vannak a kommunista befolyás alatt tevékenykedő beépített emberek.

Az emberben felmerül a kérdés, hogy hogyan és miért került Székely tanítónő, a kommunisták leghírhedtebb börtöneinek egyikébe, Márianosztrára? Székely Emma római katolikus egyházi tanítónő, keresztény hívő tanítónőként esküt tett, a vallásos hitélet és a hazafias nevelésre. A nemzet iránti kötődésével, tudta mi a feladata, a kötelessége, tudott és értett a gyerekek nyelvén beszélni, és tanítani. Személyesen átélve az ország, a nemzet szétszaggatását, a valós történelmi tényeket, látta az összetartozás fontosságát, és ennek megfelelően az iskolapadban, egymás iránti kölcsönös tiszteletre, megbecsülésre, hitre, szeretetre nevelte a gyerekeket. A szülőföldtől elszakítottan, a szívében élő felülmúlhatatlan hazaszeretet, belső érzéssel, Istentől kapott adottsággal, áldással adta tovább tanítványainak.

217 Márianosztrai Fegyház és Börtön. <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/marianosztra/kapcsolatIn:pdf> (letöltés: 2018.10.20.)

Székely tanítónő, a felsorolt értékek miatt is, már élő ellenségkép volt a politikai hatalom szemében, ami összeegyeztethetetlen volt ideológiájukkal, hatalmi törekvéseikkel, és számukra mindegyike a legjobb választás volt, az elrettentő, a példát statuáló ítélet.

Tanítónőnk, 1949. július 26-án szabadult a Márianosztrai Fegyházból. A börtönéletől ugyan megszabadult, de újra becsukódott mögötte a rácsos ajtó, mert újra internálótáborba helyezték. 1949. április-májusában a Buda-Déli Internálótáborba átköltöztették Kistarcsára. Székely Emma tanítónőnknek hiába járt le, a hamis vádakra épült bírósági ítélettel együtt járó, jogtalan börtönbüntetése, ezúttal a Kistarcsai Internálótáborba helyezték. A politikai hatalom határtalan bosszúja, minden józan ész felül múlt. Persze nem csak az ő esetében volt ez így. A kirakatper szenvedőalanyai közül többekkel eljátszották, hogy a koholt vádakra épült bírósági ítélet letöltését követően, internálták a kiszemelt áldozataikat. Ugyanis ehhez már bírósági végzés nem kellett, mert az irányításuk alatt álló rendőrség, minden bosszúvágyukat kielégíti, attól függetlenül, hogy szabályozott volt az internálás időtartama, annyi időre internáltak bárkit, amennyire csak lehetett, s ha még ez sem volt elég, időszakonként meghosszabbították az internálást. Természetesen ezt többekkel megtették, kik közül többen két internálótáborba is megjártak. Így volt ez pl. Puchardt Győző esetében is, ki a Kistarcsai Internálótáborban várta a szabadulását, ami 1949. július 23-án teljesülhetett be.²¹⁸

És most, nehogy azt mondja valaki, hogy ez az időpont, már, mint az őrizetben tartásának a határideje is véletlen volt. A teljes kirakatper forгатókönyvére jellemző a precizitás, a jó előre kitervelt, megfontolt, döntések, amelyekkel negatív módon álltak bosszút a kiszemelt áldozataikon. Székely Emma tanítónő, 1949. július 26-án szabadult a Márianosztrai Fegyházból. Mindössze három nap különbséggel váltotta egymást, Puchardt Győző római katolikus kántor, kántortanító, iskolaigazgató, és Székely Emma római katolikus egyházi tanítónő, a Kistarcsai Internálótáborban.

Teljesen nyilvánvaló volt, hogy a kirakatper forгатókönyv írója, mindent napra pontosan követett, és arra is gondolt, hogy a két kerek egyházi, nehogy összefusson az internálótáborban, nehogy átbeszéljék a másik féllel történt eseményeket. Vagyis, mindent elkövettek annak érdekében, hogy megakadályozzák a személyes kapcsolat lehetőségét, el kellett szigetelni egyiket a másiktól, hogy a félelem lángja minél mélyebben éljen bennük. Ma már nem tudjuk megkérdezni egyikőjüket sem, hogy az itt elmondottokról, későbbi életútjuk során beszéltek-e? Nem szándékozom Vári plébános meghurcoltatásából is azokat a részeket felidézni, amelyek Puchardtnál és Székelynél is kísértetiesen hasonlatosak voltak, csak csupán emlékeztetni szeretnék és felhívni a figyelmet az összefüggésekre.

Székely Emma tanítónő esetében, egyedülálló történelmi értékű dokumentum áll rendelkezésünkre, ami kerek egyháziakra vonatkoztathatóan, több személyre is érvényes lehet. Ugyanis van hasonló esetről tudomásom, mikor börtönbüntetésre ítéltet, /pl. Farkas Antalt,

218 Megjegyzem, hogy a dokumentumból közvetve nem derül ki, hogy a Dél-Budai Internálótáborban időközben áttelepítették Kistarcsára. ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié.

a kulákküldözés kapcsán börtönre ítélték/, kit szintén köteleztek a rabtartási költség, megtérítésére. E dokumentum arról tanúskodik, hogy a Budapesti Büntetőtörvényszéki Fogház vezetője által kibocsátott, 1950. nov. 12-én kelt Tkvsz. 56/1949. iktatószámú irat, a börtönre ítélt Székely Emma tanítónőt, a szabadságvesztés végrehajtásával felmerült rabtartási költség megtérítésére kötelezte. 203 napot töltött valamely büntetés végrehajtási intézmény börtönében, (tanúk állítása szerint Márianosztrán), és ez napi 5Ft költséggel számolva, 1015Ft rabtartási költséget tesz ki, melyet köteles az elítélt megfizetni.

Amatőr kutatóként kezdtem felvállalni 2006-ban, a kommunizmus áldozatainak az emlékezetét. És mikor kutattam, a nem kellő ismeretekből eredően, nem dokumentáltam pontos részleteire kiterjedően a dokumentumok forrásainak a jelzetét. 2021 év elején, kiegészítő, célirányos kutatásokat végeztem több levéltárban, és számomra váratlan ténnyel szembesültem. A bemutatott dokumentumnak, e kutatásom során az iratszám jelzetét, forrását megtaláltam, de a jelzett helyen a dokumentum nem volt. Nem ismerjük a bemutatni kívánt dokumentum sorsát. Attól függetlenül, hogy (nincs jelenleg levéltári forrása) a szóban forgó dokumentumnak, nem szabad hagyni elveszni az értékét, mert letagadhatatlanul, egyértelmű bizonyítékként szolgál arra vonatkozóan, hogy a büntetőeljárás lejártaát követően, rabtartási költség megtérítésére kötelezték a volt tanítónőnket.

elvárt ítéletet. A „politikai trükk”, az újabb megtorlási szándékot sugallja, amely mögött ott van a megfélemlítés, de legfőképpen az ellehetetlenítés. Nincs konkrét dokumentumunk arra vonatkozóan, hogy melyik börtönben töltötte le börtönbüntetését Székely Emma tanítónő, de úgy gondolom, hogy el kell fogadnunk azon adatközlők visszaemlékezését, kik tartották a kapcsolatot volt tanítónőnkkel. A teljes ellehetetlenítésre törő kommunista hatalom, a törvénytelen börtönbezárásból szabaduló Székely Emma tanítónőt, az elveszített állás mellett, akkor is sújtotta a pénzbüntetéssel, amikor már csak alkalmi korrepetálásból élt.

Nem tudni miért ez a bődületes megtorlás Székely Emma tanítónőnkkel szemben, mely mögött ott van a háttérben egyértelműen a propaganda, és az elrettentés is? Tudjuk, hogy az 1947-es országgyűlési választáson, a helyi kommunisták minden csalási lehetőséget bevetettek a (sikeres) választási eredményük érdekében. Településünk főként mezőgazdaságból tartotta fenn önmagát, így erős volt a helyi Kisgazda Párt támogatottsága. A szóban forgó kirakatperben, öt kisgazdapárti tag van, köztük dr. Móczár, dr. André, Szirtes, Puchardt és Székely.²¹⁹ Teljesen világos a Kommunista Párt egyeduralmi, diktatórikus törekvése, és a még ekkor ingatag, rozoga, hadilábon álló kommunista vezetésünk, ily módon próbálta kikényszeríteni, kierőszakolni, és azt a látszatot bizonygatni, hogy már nem ingatag a hatalmi pozíciójuk, hanem urai az adott politikai helyzetnek. A Kisgazda Párt gyengítésére, szétverésére, kiváló eszköz volt a kirakatper, és az abban helyet kapó párttagokkal szembeni megtorlás, politikai üldöztetés, a félelem légkörének a kiépítése, és megteremtése. A tagság irányába, mindaddig éltetni kellett az elrettentést, míg a kommunista párt hatalmi és egyeduralmi törekvései, stabil talajon nem álltak, míg meg nem erősödtek. Minderre kiváló eszköz volt a Puchardttal és a Székellyel szembeni megtorlás életbenntartása, valamint a háttérben meghúzódó, és az ezzel párosuló propaganda, a kisgazda párttagok irányába. Azt a szomorú történelmi tény is kimondhatjuk, hogy a Kommunista Párt egyeduralmának kiépítése érdekében, embereket áldozott fel, s mivel az egyházakat is legfőbb ellenségeként tekintette, nem véletlen a választás a keresztény gyökerekkel rendelkező Székely Emma római katolikus egyházi tanítónővel szemben, már csak azért sem, mert a településünkön az országos átlagtól is jóval erősebb volt a katolikus többség. Az elmondottak mellett, természetesen még ott lehet a személyes bizonyítási vagy bosszúvágy is. Pl. Simkó Vilmos nyilasból mundért váltó első kommunista párttitkárunk egyeduralma, gazember-sége, kiben élt a bizonyítási vágy, hogy elkerülje a „tisztázatlan” nyilas múltjával szembeni esetleges megtorlást. Helytörténetünkéből, múltunkból az látszik kirajzolódni, hogy még a Rákosi kormány elvárásait is túlteljesíthette.

Ha már említést tettem az 1947-es parlamenti választási csalássorozatról, említést kell tennem az 1948. június 2-i Nemzeti Bizottság rendkívüli ülésének előkészítéséről is, amelyen az egyházi iskoláink államosításának sorsáról döntöttek. Az említett rendkívüli ülés is, és az azt megelőző időszak is, „sorozatos politikai trükkök, bevetését sejteti”. Azt kimondhatjuk, hogy a kommunisták legfőbb ellensége a Kisgazda Párt, amelyen belül a beépített

219 Kerekegyházai FKGP dokumentumai. (A kézirat a szerző birtokában.)

embereiken keresztül folyik a „szalámi politika”, a párt feldarabolása, megosztása, bomlasztása, emberek szembeállítás, stb. Mindennek egyértelmű bizonyítéka pl., hogy az FKGP, 1948. március 8-án bejelenti a N. B-nak, hogy Szirtes Jánost, valamint még két társát visszahívja, és helyükre újakat delegál. A háttér motiváció, a cél világos, hogy az elkövetkezendő június 2-án tartandó N B-i ülésen, már olyan befolyás alatt álló pártdelegáltakra van szükség a továbbiakban, kik a kommunisták befolyásolása alatt állnak, és (valószínűleg) az egyházi iskoláink államosítása mellett fognak voksolni. Egyébként a három új delegált közül egyet, meg sem hívtak e rendkívüli ülésre.²²⁰ Óhatatlanul felmerül bennem a kérdés, miért nem hívták meg, és miért nem vett részt a sorsdöntő szavazáson? Mint tudjuk, ekkor már legalább fél éve írták a kirakatper forgatókönyvét, amely a legkisebb részleteire kiterjedően, csak a kommunisták javát szolgálta, és minden egyes „politikai meghurcoltatás, politikai trükk” mögött ott van az egypártrendszer, a diktatúra kiépítésének motivációja, szándéka, akarata, célja. Hogy valójában hány „politikai trükk” áll a N. B. történelmi értékű döntése mögött, soha sem fogjuk megtudni? Azt a szomorú tényt sem szabad elfelejteni, hogy a „politikai trükkök” megvalósításához, ott van a kommunista párt ökle, előbb az ÁVÓ, majd az ÁVH, amely éjszakai letartóztatásokkal, erőszakkal, igyekezett megtörni és hallgatásra kényszeríteni az embereket. Egy-egy letartóztatást követően, az emberekben ott maradt, ott élt a félsz. Félték beszélni az átélt erőszakról és félték az újabb éjszakai letartóztatásoktól. A sorozatos „politikai trükkökkel” szemben, egyértelműen kimondhatjuk azt, hogy valójában egyetlen olyan politikai erőnek, amely mögött ott vannak a keresztény értékek, sem volt esélye arra, hogy megvédje az egyházi iskoláinkat, az államosításokkal szemben.

Vári Ferenc plébános a Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úrnak, 1948. április 16-án címzett levelében fantasztikus módon, és hihetetlen érzékkel mutatott rá, a N. B-i ülés döntésére, az egyházi iskoláink államosításával kapcsolatban, ugyanis mind a négy párt egyetértésével, 1948. június 2-án a községházán, megszavazták az egyházi iskoláink államosítását.²²¹ E N. B-i ülésen, egyetlen tanító, egy szabad szakszervezeti tanító vett

220 Kutatásaim kezdeti időszakában élő tanúkat igyekeztem felkutatni, majd az általam feltárt politikai üldözöttjeinkről, „kulák tragédiákhöz, sorsokhoz” kapcsolódóan próbáltam bizonyítékok, dokumentumok után kutatni levéltári forrásokból. Levéltári kutatásaimhoz, senkitől nem kértem és kaptam felvilágosítást, tájékoztatást, mit hogyan dokumentáljak. Megjegyzem, hogy ekkor még kiállítással kívántam emlékezni a kommunizmus áldozataira. Tulajdonképpen már akkor fontosnak tartottam feljegyezni önmagamnak, hogy a Kisgazda Párt 1948. március 8-án visszahívja a Nemzeti Bizottságból, Szirtest, Zólyomit, Bánt, és helyettük Gengeliczkít, Romancsikot és Kozákot delegálja. Az utóbbit meg sem hívták a sorsdöntő június 2-i N. B-i ülésre, amely világosan kiderül a N. B. dokumentumaiból. Az okok, egyértelműen láthatók. Kozák, településünk megbecsült tagja, tekintéllyel bíró személy, már a csupa jelenléte is befolyásolhatta volna a N. B-i ülésen jelenlévő tagokat, anélkül, hogy véleményt nyilvánított volna az egyházi iskoláink államosításával szemben. Egyszóval, olyan befolyás alatt álló delegáltak kellett a sorsdöntő N. B-i ülésre, függetlenül attól, hogy ki melyik párt delegáltja, akik pártállástól függetlenül, a párt akarata, véleménynyilvánítása, és megkérdése nélkül, az egyházi iskoláink államosítása mellett teszik le a voksukat. (A kézirat a szerző birtokában.)

221 BFL XXV. 2. b. Budapesti Népjúrásság iratai - Büntető iratok
- 5335/1948 Bűnjúrá Vári Ferenc és társai

részt, ki hozzászólásában „*hirdeti a községben, hogy ne féltsék az erkölcsöt, bár több oldalról támadások érik őtet, de ő azért kitart az államosítás mellett.*”²²²

Nekünk élőknek, nem is az, az első feladatunk, hogy minden részletére kiterjedően feltárjuk e kirakatpert, mert az úgy is, a „politikai trükköknek” köszönhetően teljesen lehetetlen, hanem az, hogy elégteltelt szolgáltatassunk mindazoknak, kik méltatlanul voltak szenvedőalanyai e kirakatpernek.

Székely Emma tanítónőnk, 1949. szeptember 2-án szabadult a Kistarcsai Internálótáborból.²²³ Kerekegyháza történelme élő bizonyítéka az emberiség, a keresztény hívő emberek bűnössé való megbélyegzésének, és aztán e keresztények érdemtelen bűnben való vergődésének. A megtorlás módját, s annak mértékét, mindig itt helyben, a kommunista eszme megtestesítői döntötték el. A bolsevista ideológia, a számára nem kívánatos személyeket, a legkülönbözőbb módon próbálta ellehetetleníteni, tönkretenni. Mindebből kiindulva, a tanítónőnk internálótáborból való szabadulása időpontjának a megválasztása sem volt véletlen, mert ekkor már eldöntött tény volt, a tanítók szétoosztása az osztályokra. Bosszú, bosszú hátán, minden józan ész felülmúlt. A politikai hatalom, „politikai trükkökkel” bizonyítani kívánta Székely Emma tanítónő lekicsinyítését, megalázását, és ezért szeptember 2-ig, míg meg nem kezdődött a tanév, mindenképp őrizetben kívánta tartatni. Az elveszített munkahely, a mindent felülmúló megbélyegzés, „a példát statuálás”, az elrettentés, a megfélemlítés, a társadalom minden rétege irányába üzenet volt, amellyel bizonytalanságot, de legfőképpen félelmet igyekeztek kelteni, generálni a kiszolgáltatott emberekben. A félelem és a rettegés életbenntartásával, némaságra, hallgatásra kényszerítették az egyházat, a keresztény hívő embereket, a tanítói testületet, a politikai ellenzéket, és mindazokat, kik élni szerettek volna demokratikus jogaikkal, a szólásszabadság lehetőségével. Tanítónőnk, hazafias és nemzeti öntudatával, lelkében belső érzéssel hozta magával az élő leckét, a házi feladatot, a magyarok örökségét, a nemzet összetartozását, amelyet át kívánt adni a fiataljainknak, amellyel gazdagítani kívánta gyermekeink életcéljait. Székely tanítónőnk, kiváló szakmai felkészültséggel és elkötelezettséggel, egyedülálló élettapasztalattal tanította a reá bízott gyerekeket. Bizonyára sok olyan növendéket nevelt volna fel a későbbi pályafutása során, kikre ma büszkék lehetnénk mindannyian, de a kommunista rendszer az életútját kettétörte, és kirekesztette a társadalom szélére.

Nehéz rá szavakat találni, miért részesült Székely Emma tanítónő ebben az eszméletlen megtorlásban, mert nem látni, hogy politikai és vallási identitásán kívül, bármilyen felelős pozíciót betöltött volna, akár politikai, egyházi, vagy iskolai szinten. Székely Emma tanítónő, több időt töltött hatósági őrizet alatt, az internálással és a börtönbezárással együtt, mint Puchardt Győző, aki iskolaigazgató volt, az egyháznál kántor és szintén tagja volt FKGP-nek is.

222 MNL BKML XVII. 1949. Kerekegyháza Nemzeti Bizottsága iratai. 24-es doboz. 69/948.

223 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié

Tanítónőnk pályafutása alatt özvegy Pósfay Jánosnénál lakott albérletben a Fő utcán, kinek unokái „nénikének” hívták. A meghurcoltatását követően, miután elvesztette tanítónői állását, és csak az időnkénti korrepetálásból élt, „szívességi lakó” volt a Pósfay néninél. Feltehetően 1953-ban, egy Budapest környéki kis faluba költözött, s annak ellenére, hogy ki volt tiltva Budapestről, bejárt dolgozni, egyszerre több helyen, kisebb adminisztrációs munkát végzett. Testvére Budapesten lakott a családjával, majd 1956-ban disszidáltak és akkor ráhagyták a lakást, de mivel a házmester leánya is beköltözött a lakásba, így csak egy szobát használhatott – konyha és fürdőszoba használattal. Később súlyosan megbetegedett – megoperálták és ekkor Szolnokra unokahúgához került és ott is halt meg. Pósfay néni, ma Budapesten élő két unokájával sokáig tartotta a kapcsolatot, tőlük tudni az eddig leírtakat, és azt, hogy Márianosztrán volt börtönben.²²⁴ Tanítónőnk test közelből ismerte meg a proletárdiktatúra különös bánásmódját, és sajnos azt is tudjuk, hogy a politikai elitéltek, üldözöttek, úgy meg voltak félemlítve, hogy nem mertek beszélni sem a börtönletről, sem a meghurcoltatás részleteiről. E kevés információ, egy helytörténet után kutató számára nagyon értékes, mert nemcsak Székely tanítónő élettörténetét gazdagítja, hanem helytörténetünket is, és így e kevés, de értékes információért is köszönettel tartozunk.

A szíves adatközlőknek köszönhetően, újabb „politikai trükköt” kell lelepleznem, mert az sem volt véletlen, hogy a testvére által reá hagyott házba, beköltözött a házmester leánya is. Tudjuk, hogy ezen alkalmazottak is külön szerepet töltöttek be az akkori rendszerben. Megfigyelhették egy-egy személy tevékenységét, mozgását, kapcsolatait, vagy akár külön feladattal is megbízhatták, pl. molesztálással, zaklatással, stb., amelyek mind a személyiség kikészítésére, tönkretételére irányultak. Két ilyen jellegű zaklatást is említenék helytörténetünkéből. Pl. dr. Balatoni Farkas Zoltánné, a II. világháború elől elmenekült, majd ezt követően be sem tehetette a lábát Kerekegyházára. Kecskeméten a Csongrádi utcai szülői lakásban élt, s az udvarába ÁVÓ-s költözött, ki folyamatosan molesztálta, zaklatta, mindaddig, míg ott nem hagyta a lakást.²²⁵ Az 56-os Rendekező Tibor esetében a szomszédokat vették rá Rendekező zaklatására, és ezzel olyan légkört kívántak kialakítani a környezetben, hogy összeférhetetlen a szomszédokkal. Aztán az egyik, feltehetően politikai elvárással fel is jelentette.²²⁶ Természetesen minden a másik fél kikészítésére irányuló „politikai trükkért”, politikai védelmet kaptak a felbérelt bérencek. Székely tanítónő, hiába hagyta el Kerekegyházát, követték, ott voltak a nyomában, így életén keresztül kísérté a „politikai megbélyegzés, az üldöztetés,” a semmiért, illetve a keresztény értékrendjéért, és csupán azért, mert másként gondolkodott. Ahhoz, hogy a kommunisták, „személyes bosszúból, vagy pártérdekből” tönkretessenek embereket, igen gazdag eszköztáraikban minden megtalálható volt, csak csupán az emberi gonoszság szükségeltetett a sátáni feladat kivitelezéséhez. Koholt vádak alapján rásütötték a bélyeget, hogy az egyházi iskoláink államosítá-

224 .Pósfay család szíves adatközlése alapján.

225 A kézirat a szerző birtokában.

226 Szalai 2017: 69.

sakor „izgatott”, ezzel példát statuáltak a társadalom minden rétegének a megfélemlítésére, majd ellehetetlenítették, tönkretették, s a társadalomból való kirekesztés mellett, megkeserítették az életét érdemtelenül, és méltatlanul. Tanítónőnk lelke mélyén, haláláig ott élt az a kibeszéletlen emberi gonoszságra épült igazságtalanság, amelyről talán egyedül testvérének beszélhetett bővebben, ki családjával együtt 1956-ban elhagyta Magyarországot.

Székely Emma 1958-ban kéri a büntetett előélethez fűződő hátrányok alóli felmentését.

„Tisztelt Fővárosi Ügyészség!

A Budapesti Népbíróság különtanácsa 1949. január 4-én Nb. XXIII. 3520-1948/6. sz. ítéletével az 1946.VII.t.c. 2./§-ának b. és c pontjaiba ütköző izgatás büntette miatt 1 /egy/ évi börtönre, mint főbüntetésre, valamint 5 /öt/ évi hivatalvesztésre ítelt. Szabadságvesztés büntetésemet még 1949-ben kiállottam.

Az alatt igazolt ügyvédem útján, kérem az Ügyészséget, szíveskedjék határozatban megállapítani, hogy a közkegyelem gyakorlásáról szóló 1953. II. sz. tvr. hatálya alá esem. Ennél fogva a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól mentesültem.

Tisztelettel: Székely Emma háztartásbeli, Budapest XIII. ker. Szent István körút 30. szám alatti lakos.

A másik dokumentum lényege: dr. Farkas Béla ügyvéd kéri, Székely Emma képviselőjében, az elítéléséhez fűződő hátrányos jogkövetkezmények megszüntetésének a megállapítását.

Fővárosi Ügyészséghez címzett levelek, 1958. június 9-i érkezésűek”

Érdekes, hogy e dokumentumok, a Fővárosi Levéltárban, Vári Ferenc plébános még az elsőként, 1948-ban megnyitott dossziéjában találhatók. Ami azt a tényt igyekszik bizonyítani, hogy e dokumentumokat el kellett dugni, el kellett hallgattatni.”²²⁷

Csupán egy ember élettörténetéből is kirajzolódik, miként igyekezett a kommunista rendszer, diktatúrájának fenntartása érdekében koncepciós pereket generálni, és aztán rádöbbenhetünk arra is, hogy miért lehetnek hiányosak a dokumentumok, és miért semmisítettek meg „rendszerváltáskor” mondhatni azt, hogy országos szinten „politikai trükkök” sorainak a bevetésével, óriási dokumentum mennyiséget.

Próbáltam felvenni a Márianosztrai Börtönmúzeummal a kapcsolatot, hogy van-e Székely Emma tanítónőnkéről valamilyen adat. „*Adataink nincsenek ebből a korból, azt valószínűleg az intézet iratraktárában évtizedekkel ezelőtt pusztító tűz elemésztette. A Márianosztrai Börtönről szóló kiállítás egy része bemutatja a női börtön korszakát, itt érdekességgéppen*

227 BFL XXV. 2. b. Budapesti Népművészet iratai - Büntető iratok - 5335/1948 Vári Ferenc és társai. 52-53.

*szívesen bemutatjuk röviden az itt raboskodó Székely Emma történetét.*²²⁸ Megjegyzésem az elmondottakhoz, hogy az irattár leégése esetében is, „politikai trükk” állhat a háttérben, és ez sem volt véletlen! Már, mint az, hogy a kommunista rendszer Márianosztrai hírhedt politikai elítéltek börtönének iratai, véletlen semmisültek meg?

Kerekegyházán a közigazgatási dokumentumainkat „rendszer váltáskor” lovas kocsival vitték ki az akkori szeméttelre, és „politikai trükkel” szándékosan tűz áldozata lett. Kénytelenek voltak megsemmisülni a diktatórikus rendszer kényes dokumentumai, hogy nehogy rávilágítsanak, vagy emlékeztessék az utókort, az adott kor történelmére. A helyi Kommunista Párt dokumentumait is megsemmisítésre szánták, de azok akkor magánszemély lakására kerültek. Azt még mindenképpen elmondanám, hogy Kecskemét központjában a Nagytemplom közelségében, a magas ház, „PÁRTHÁZ”, dokumentumait volt tűzoltó kollégák rakták napokon keresztül reggelente pótkocsis teherautóra, melyeknek küldetése a Szolnoki Papírgyárban „politikai trükkel” végeztetett be. Visszatérve a népbírói eljárások dokumentumaihoz, arról is említést kívánok még tenni, hogy Vári Ferenc plébános és társainak tárgyalása, 1948. október 30-án volt a Kecskeméti Törvényszéken, amely több napig tartott, és több személyt érintett. Sajnos, e tárgyalássorozat, személyekre bontott dokumentumai, /ítéletei/ is hiányosak. Bizonyára valakiknek érdekében állt, e szégyenteljes per dokumentumainak a megsemmisítése. Arra viszont nem gondoltak, hogy az érintett személyeket, attól függően, hogy ki meddig élt, az Állambiztonsági Szolgálatok, életük végéig, vagy maximum rendszerváltásig megfigyelés alatt tartotta, ahol őriztek róluk dokumentumokat. Nem tudhatni, hogy maradt-e olyan szál, amelyiket nem kutattam, mindenestre örülnünk kell a rendelkezésre álló dokumentumoknak, mert ezek is, a korszak megítélésében, tisztánlátásában, a kommunista terrorgépezetet illetően, borzalmas dolgokról tanúskodnak.²²⁹

Az egyházi iskoláink államosításával az értelmiség a lehető legszorosabb ellenőrzés alá került azzal, hogy egy pártkatona, Jenei Jenő tanító került az iskola élére. Az egyházak, miután a kommunista hatalom erőszakkal megtörte őket, kényszerből eleget tettek a törvénynek, s átadták iskoláikat az állami tanügyi szervek képviselőinek. Hatalmas anyagi érték, óriási pénzösszegeket érő telkek, épületek, minden ellenszolgáltatás nélkül kerültek a pártállam birtokába. Hatalmas szellemi – lelki – erkölcsi érték ment veszendőbe a keresztény kultúra és a művelődés alapjainak a megszüntetésével. A kommunista hatalom, az egyházüldözéssel, nemkívánatossá tette az egyház szerepét, a születés – házasság – temetés rítusában. Az egypártrendszeri változó népi demokrácia szavatolta ugyan a vallásszabad-

228 Márianosztrai Fegyház és Börtön, Büntetés-végrehajtási Intézet.
E-mailen érkezett válaszlevél tartalma volt.

229 A dokumentumok megsemmisítésének hátteréről, nevüket elhallgatók a szíves adatközlők. Az teljesen nyilvánvaló, hogy a kommunista párt, bűnösségének teljes tudatában volt már akkor, amikor ártatlan emberek politikai meghurcoltatásához, törvénytelen eszközöket használt. Mindebből érthetően, már az eljárásokat követően, és „rendszer váltáskor” is, nagymennyiségű dokumentumot megsemmisítettek meg annak érdekében, hogy minél kevesebb bizonyíték maradjon arra vonatkozóan, hogy milyen eszközökkel kényszerítették ki, diktatúrájuknak a hosszabbtávú fennmaradását.

ságot, ezzel szemben valójában azonban, az egyház társadalmi életből történő teljes kiszorítása zajlott.

Nem tudni, hogy Székely Emma tanítónőnek, eszébe jutott-e gyermekkorra, és az, hogy miért jött el Erdélyből, szerény szülőfalujából Mikházáról, oda, ahol még az is bűn volt, ha vasárnap elment az ember a szentmisére. Bizonyára szüleitől örökölte azt az elszántságot, kitartást, hitet, szeretetet, amely arra kötelezte, hogy Kerekegyházán, közösségünket szolgálja. Egy olyan korban kötelezte el magát az emberek szolgálata mellett, amikor a kommunista diktatúra helytartói, a nép ellenségét látták mindenben és mindenkiiben, akik fölött ők maguk nem gyakorolhatták a hatalmat.

Székely Emma tanítónő, szerette hivatását, ezt az is bizonyítja, hogy annak szentelte az életét, és az is, hogy az egyházi iskoláink államosításáig, örömmel, szorgalommal, türelemmel, vallásos nevelésben tanította a gyermekeinket. Tudatos, megfontolt és talpra esett nevelés jellemezte munkáját. Mindez mellett fontosnak tartotta a közösséget szolgálni, amelylyel kivívta a helyiek megbecsülését. Vállalta a politikai tagságot a helyi Kisgazda Pártban is. Nem sejtette, hogy a közösségi életben betöltött szerepéért, számára is elkerülhetetlen lesz, az erkölcsi, a politikai lejáratás, a megaláztatás, s koncepciók perben, bíróság elé állítása. Nem sejtette, azt a szívszorító bizonytalanságot sem, amit át kellett élnie a nehéz években. A hatalom birtokosai, a sztálinista törvénybírák megpecsételték sorsát, bűnösnek nyilvánították ki, ami rányomta bélyegét az életútjára, mert többé hivatalosan nem taníthatott.

Székely Emma élettörténetét, már 3 évvel ezelőtt megírtam, 2018. január közepén olyan információk birtokába jutottam, amellyel átértékelődött bennem az élettörténete, és kimondom, hogy az 1948-as kirakatper szenvedőalanyai közül Ő volt az, ki Vári Ferenc plébánost követően a legsúlyosabb politikai meghurcoltatásban részesült, és ez is tette indokolttá az élettörténetének a bővebb feldolgozását. Természetesen, hozzátevé ehhez dr. Móczár Antalt is, kit e perben nem tudtak bíróság elé állíttatni megromlott egészségi állapota miatt, ki az azt megelőző kor egyik legnagyobb politikai és történelmi személyisége volt Kerekegyházának.

Székely Emma tanítónőnk és társainak életútja, élő példája az 1956-os szabadságharcunk kirobbanásának, majd az azt követő kommunista rendszer bukásának.

Kedves Székely Emma!

Tudjuk, hogy nem e vidékre, de szívedben igaz magyarnak születted!

Tudjuk, hogy köztünk éltél, köztünk alkottál, és nevelted gyermekeinket!

Tudjuk, hogy nem féltél kimondani a szentírást, a szívből jövő hazaszeretet!

Tudjuk, hogy Vári plébánost követően, a hitedért méltatlanul sokat szenvedtél!

Tudjuk, hogy már a szent anyaföldben pihensz, s angyalok kísérnek utadon!

Sose felejtjük el Neved, kőbe vésve örzi örökkön örökké, az emlékezet!

Jancsó Imre Vencel plébános

1919. szeptember 29-én Tápiószelén született és 2011. június 15., Szolnokon hunyt el. Jancsó Imre Vencel plébános, olyan adalékkal szolgált Vári Ferenc plébános politikai üldöztetése, és a katolikus egyházunk irányába megnyilvánuló ávós megfélemlítés területén, hogy tisztelettel tartozunk iránta, és így említést kívánok tenni röviden életútjáról, illetve arról az információról, amellyel kiegészítette plébánosunk élettörténetét, és a katolikus egyházunk történelmét.²³⁰

Jancsó Imre Vencelt, 1946. június 16-án szentelték pappá. Szolgálatát, Tápiógyörgyén kezdte. 1947. június 6-án Kecskemétre a nagytemplomba helyezték, mint káplánt. Nem sokkal ezt követően a Szent Erzsébet templomban, mint lelkész, az Angol Kisasszonyok tanítóképzőjében, mint hittantanár működött.²³¹

Jancsó káplán, 1948. május 9-én, a Kerekegyházi Egyházközség kérésére, az iskola melletti téren, egy rendezvény keretén belül, kb. 400 fő jelenlétében „*Szűz Mária és a magyar nép*” címmel, mintegy 30 perces beszédet tartott. Nagysikerű beszédében kitért, az iskolák államosításával szemben, az egyház hivatalos álláspontjára. Tudva levő, hogy a háborút követően, a szovjet támogatással hatalomra került kommunista párt, minden papot megfigyeltetett és jelentéseket írtattak róluk. Vári Ferenc plébános, az 1948. május 9-i tiltakozó gyűlést követően, két szentmisén is, egyrészt méltatta Jancsó Imre paptestvérének beszédét, másrészt meg aggodalmát fejezte ki aziránt, hogy a kommunista hatalomtól nehogy megtorlás érje, mert kimerte mondani az igazságot. Az ominózus szentmiséken elhangzottokról, maga a „Vizsgálati Jelentés” is tanúskodik, közvetett jelentés formájában, amely a kirakatperünkben Vári plébánosra nézve, mint adat kapott helyet.²³²

Plébánosunk, papi, lelki, szolgálati ismereteivel, esküjével, kötelességét teljesítette, Istent szolgálta a szentmisén elhangzott beszédével. A kommunista rendszer, minden fufangját, gonoszságát bevetette, hogy Vári Ferenc plébánost, börtönbe vettethesse.

Jancsó Imre Vencel plébános (Fotó, dr. Jancsó János)

230 A kézirat a szerző birtokában.

231 Jancsó Imre Vencel életútja, *Az Úr Lelke Üzen*, a Kerekegyházi Szent István Egyházközség tájékoztatója, 2011. XIII. évfolyam 5. száma mellett, mellékletként mind a húsz oldallal megjelent.

232 ÁBTL 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai vizsgálati dosszié. 163-175.

Az egyszerű ember azt gondolja, hogy a kommunista börtönökbe igazi bűnösök kerültek. Ez a kommunista politikában másként volt. Törvénytisztelőkkal, politikai üldözöttekkel voltak tele a börtönök, sőt a párthű elvtársak közül is kerültek börtönbe. Jancsó Imre Vencel plébános is szálla volt a kommunista hatalom szemében. Őt 1948. december 8-án akarta a Kecskeméti ÁVH letartóztatni, amelyet megghiúsított. Egy gyors fondorlattal, egy vakmerő ötlettel, rájuk zárta lakásának ajtaját, ami elég volt ahhoz, hogy el tudjon menekülni. Hat és fél éven át illegálisban, Dunántúlon, álnéven élt és dolgozott. 1955. március 24-én nem tudta elkerülni a letartóztatását. *„A Fővárosi Bíróság, 1956. június 26–27-én, zárt tárgyaláson, folytatólagosan elkövetett „izgatás” bűntettében, 2 évi börtönre, mint főbüntetésre ítélte és 5 évig egyes jogoktól való eltiltásra, valamint 200 Ft vagyonekobzásra ítélte.”*²³³

2011-ben, dokumentumok birtokában, telefonos kutatásba kezdtem, az akkor még Szolnokon élő, 92 éves Jancsó Imre plébános után. Halála előtt két héttel került látókörömbe. Betegsége miatt, már csak a testvérével tudtam kommunikálni. A kerekegyházi eseménnyel összefüggésben az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában gyűjtött dokumentumokból elküldtem négy oldal dokumentumot. Természetesen engem is érdekelt az életútja, illetve a meghurcoltatása.

Jancsó Imre Vencel plébános élettörténetét, a *Keresztény Életben*, egy visszaemlékezésben riportszerűen, egy húsz oldalas cikksorozatban írja le, és ebben a kerekegyházi szerepléséről is említést tett. Ebből a visszaemlékezésből, személy szerint én négy cikket kaptam meg akkor, amely nagyon fontos információkat tartalmazott. Mindjárt az első cikkben olyanról beszélt, amely talán hosszabb idézést is megérdemelne, de mivel nem Kerekegyházához, hanem csak élettörténetéhez, illetve egy más településhez kötődik, így érdekes, és fontos témájánál fogva, csak röviden kívánok említést tenni róla. 1947-ben, Ortutay Gyula, előállt a fakultatív hitoktatás törvényjavaslatának beterjesztésével, ami olaj volt a tűzre, mert tiltakozást váltott ki az emberekben. Tápiógyörgyén, ahol Jancsó Imre pappá szentelését követően elkezdett szolgálni, a kommunista párt március 25-re, plakátokon gyűlést hirdetett a templom mellé, a litánia utánra, aminek a szónoka, egy pap volt. Jancsó Imre plébánost már ekkor sem lehetett becsapni. Mert ezen a napon délelőtt szülőfalujában, Tápiószelén, az a papi ruhába öltözött kommunista tartott beszédet, aki délután, Tápiógyörgyén. Miután kitudakolta, hogy e papi ruhába öltözött akárki, egy kommunista, elhíresztelte Tápiógyörgyén, és így sokan mentek el a litániát követő gyűlésre. Az álpap, minden zavaró körülmény nélkül elmondhatta beszédét, majd a helyi pártelnök lépett az emelvényre, hogy befejezze a gyűlést. Jancsó Imre káplán, ekkor oda szólt neki, szeretné a kolléga úrtól megkérdezni, igaz-e, amit róla mondanak, hogy nem is pap? Erre majdnem elszabadult a pokol. Bizonyára nem véletlen, hogy a csepeli vasmunkások, azon a napon, közcélú javításokat végeztek a faluban, és részt vettek a gyűlésen. Jancsó Imre, a helyi legények karéjában állt, s a vasmunkások azonnal körbevették a csoportot. A szerencsének

233 ÁBTL, 3. 1. 9. V – 77080 Jancsó Imre vizsgálati dosszié. 43.

köszönhető, hogy senki nem kezdeményezett verekedést, mert ennek szomorú, és kegyetlen megtorlás is lehetett volna a vége. Jancsó Imre plébános, derék, gerinces, törhetetlen ember volt, aki igazmondásával, hihetetlen szókimondásával, felhívta magára a kommunisták figyelmét. Élettörténetéből még nagyon sokat lehetne idézni, de ez egy külön történet.

Köszönet Jancsó Imre római katolikus plébánosnak, hogy emlékiratában megírta, miért nem volt kedve bekerülni a Kecskeméti ÁVÓ-ra. Ekkor már ismert volt számára a kegyetlenségeiről híres Kecskeméti ÁVÓ-ról kiszivárgott hírekből, Vári Ferenc és társainak megrendítő története, milyen rémséges embertelenséggel, brutalitással, vég nélküli kifárasztással, megaláztatással történt a kihallgatása, majd az ezt követő, október 30-i ítélete is.

A kommunista diktatúra, tudatos cinikussággal üldözte saját népét, mindent megtett azért, hogy szétverje, megsemmisítse, az egyházi közösségi életet. Az elnyomással, a megaláztatások sorával, nap, mint nap, folyamatos fenyegetettséget kellett elviselnie az egyháznak és az itt élő embereknek.

Plébánosaink áldozatvállalása nem volt hiábavaló. Mert szenvedéseikkel, kitartásukkal, imádságaikkal, csodát tettek, példát mutattak, és hitet ébresztettek, egy kibeszéltlen korszakról, melyben a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok, ha fél évszázad után is, de új értelmet nyertek.

Jancsó Imre Vencel plébános csodálatra méltó életével, fáradhatatlannak bizonyult. Jó ember, jó pástor volt. Azok közé tartozott, akik körül nem fogyott el a megértés, a szeretet levegője, s a hívek tiszteletétől és szeretetétől övezve élte életét. Sokat köszönhetünk neki, többet annál, mint amit emberi szó kifejezhet. Köszönet Jancsó Imre Vencel plébánosnak, hogy elvégezte azt a dokumentálást, amit a politikailag üldözött paptestvére, a diktatúra miatt, nem élhetett meg, és így fontos adalékkal szolgált Vári Ferenc plébános élettörténetéhez, és a katolikus egyházunk történelméhez. Emléke legyen áldott, és találjon minél több, méltó követőre!

A következő imát, Jancsó Imre atya, a börtönben töltött évei alatt írta,
A „Jézusomnak szívében megnyugodni jó” dallamára.
Az ávós-tartózkodása idején is, és azt követően haláláig, minden nap elimádkozta.

„Ima

*Jó Atyám, fogadd el áldozatomat,
Hogy levezekeljem bűnös voltomat.
A magyar bűnökért mindezt felajánlom,
A papok vétkeiért áldozatul szánom.*

*Mindenből sarjadjon kegyelmi vetés,
Katolikus magyar újjászületés.
Mindent erre szánok, s azért a munkáért,
Amit egykor végezhetek Istenért, hazáért.*

*De Jézussal kérem, hogy ez a pohár,
Ha csak lehetséges, múlják tőlem már.
Mégis kéresemmel nem kötöm meg karod,
Úgy történjék velem minden, ahogy Te akarod.*

*Istenem, Istenem, miért hagytál el?
Imám meghallgatlan még mindig száll fel?
Mégis Szent Fiaddal kezedbe ajánlom
Lelkem, sorsom jövőm, bárhogyan is álljon.*

*Jézus keresztjénél Te hű maradtál,
Szűzanyám, Te senkit el sose hagytál.
Ha mindenki elhagy, Szíved el ne hagyjon,
Golgota keresztútján, mellettem maradjon”²³⁴*

234 Jancsó Imre Vencel életútja, *Az Úr Lelke Üzen*, a Kerekegyházi Szent István Egyházközség tájékoztatója, 2011. XIII. évfolyam 5. száma mellett, mellékletként mind a húsz oldallal megjelent.

Ivánovits Zoltán igazgató-tanító, iskolaszék elnöke

Ivánovits nem tartozott konkrétan az egyházi iskoláinkhoz kötődő kirakatperünkhöz, de kísértetiesen hasonlatos koncepció per áldozata, mint a kerekegyházi feldolgozásban szereplő tanítóink. Mint politikailag üldözött tanítóról, röviden említést kívánok tenni, mert neki is kijár a tisztelet, a megbecsülés, az emlékezés. Ivánovits tanító, a Búhegyi Iskolánkban tanított, az 1950-es években, kit büntetésből helyezett a politikai hatalom Kerekegyházára, az említett tanyasi iskolába, politikailag elszigetelve, kirekesztve, a tágabb közösségi életből.

Grósz József kalocsai érsek és társai pere, a kerekegyházihoz hasonló, Rákosi Mátyás vezette magyar kommunista rezsim koncepciós pere volt, mely része a magyar katolikus egyház társadalmi befolyása megtörésére irányuló politikának, melyre Budapesten 1951. június 15-e és július 20-a között került sor.

Grósz József kalocsai érseket, a per során 15 év börtönre ítélték.²³⁵

E perben volt benne, Ivánovits kántortanító is, aki viszonylag mérsékelt büntetést kapott, legalább is erre lehet következtetni, az itteni tanítói tevékenységéből. Sajnos semmilyen adatom nincs a perre vonatkozóan, de azt tiszta lelkiismerettel kimondhatjuk, hogy a meghurcoltatása, a politikai megbélyegzése mögött, ugyanazon indítékok állhattak, mint a kerekegyházi katolikus tanítóink esetében. A géderlaki római katolikus plébánia hivatalban elhelyezett História Domusban, rövid bejegyzés található Ivánovitsal összefüggésben, mely szerint, 1923. szeptember 2-án tartott képviselő-testületi gyűlésen, az egyháztanács megválasztotta, 10 rendes és 5 póttagját. E gyűlésen Ivánovits Zoltán tanítót hitközségi jegyzőnek választották. Az így megválasztott egyháztanács lépett a régi iskolaszék helyére.²³⁶

1930 – 33-as helytörténeti feljegyzésben, Ivánovits 3 tantermes iskola igazgatója. Tiszta katolikus település révén, az emberek összetartása, segítségnyújtása, az akkori tanító szerint, csodálatos volt. Az első osztályban, libapásztorkodás, kukoricamorzsolás miatt voltak

Ivánovits Zoltán és felesége. Családjuk nem született.
A kép hátoldalán, „Emlékl volt kis tanítványomnak:
Kecskeméti Lajosnak! Búhegy 1957. január 15-én,
szeretettel Tanító bácsi” (Fotó, Vonnák Lászlóné)

235 Mikó 2001

236 Géderlaki Szent László Iskola adattára

hiányzások, de ezt látva, a tanító együttműködött a szülőkkel, a diák bepótolta az elmaradást, és ez miatt csak elvétve voltak lemorzsolódások. E feljegyzések időszakában Ivánovits Zoltán igazgató-tanító, iskolaszék elnöke.²³⁷

A II. világháborút követően, a kommunista diktatúra kiépítésének időszakában, az egyházakat is ellenséggént tekintette a kommunista párt, és azok gyengítése, szétverése érdekében mindent elkövetett. Ivánovits, a katolikus egyháznál is felelős tisztséget töltött be, így a személye irányába megnyilvánuló politikai üldöztetéssel, példát statuáltak, az egymással szoros kapcsolatot ápoló vallásos közösség, e társadalmi réteg gyengítése, megfélemlítése, elrettentése érdekében. Ivánovits, a koncepció per előtt, Géderlakon élt és ott is tanított, ahol nagyon népszerű ember volt, mielőtt még be nem vonták a Grósz perbe. E per következményeként, mint a település meghatározó és kiemelkedő személyiségét, kiemelték a megszokott környezetéből, a hite, az értékrendje, az identitása, a világnézete, a kereszténysége, a katolikus egyháznál betöltött szerepéért, és így került Kerekegyházára, kb. 1952-ben a Búhegyi Iskolába.²³⁸

Nem nagyon tolakodtak a tanítók egy olyan tanyasi iskolába, amelyik kilométerekre volt a nagyobb közösségtől, a homokbuckák, a borovicskások között, ahol szegény körülmények között éltek az emberek, emberpróbáló körülmények között. Az 1950-es években, a homokos, buckás terület is sok családnak adott még megélhetést, így akkor ott is sok volt még a gyerekek, a tanyavilágban.

Ivánovits tanító, az áldott szülőföldtől, a szeretett közösségtől való kirekesztés, megbélyegzés mellett, igazi magyar tanítóként, emberszeretetével igyekezett jó kedvvel végezni azt a nevelői munkát, amelyre Isten teremtette. Hangulatos, vicces kedélyével, nagyon szoros kapcsolatot tartott és ápolt, a szegény körülmények között élő pusztai emberekkel, kik ezért végtelenül tisztelték és szerették.

Az 1950-es évek végén, visszakerült Géderlakra és még ott is tanított valamennyi időt, míg nyugdíjba nem vonult. Hazag László, volt iskola igazgatóhelyettesünk, később meglátogatta, és elmondása szerint, már meghasonlást, elkeseredést látott benne, megtört, levert, bánatos volt, nem az a víg kedélyű ember volt a megjelenésével, mint mikor Kerekegyházán a tanyasi iskolánkban tanított.

Az okok világosan láthatók, hiszen visszakerült abba társadalmi környezetbe, közösségbe, ahol abszolút ártatlanul megalázták, megbélyegezték, ahol a politikai propaganda, a politikai rendszernek köszönhetően, még akkor is igyekezhetett bizonyítani Ivánovits tanító bűnösségét, mikor már leépítették, mikor már nem az a megbecsült tagja a közösségnek, mint egy évtizeddel azelőtt, mielőtt még nem sújtották a koncepció eljárással. Kerekegyházán, a tanyasi környezetben nem bántotta senki sem, mikor visszakerült szeretett környezetébe, olyan politikai propaganda záport zúdíthattak rá, amellyel megtörték, amellyel

237 Uo.

238 A kézirat a szerző birtokában.

tönkre teheték. Ivánovitsot a hitéért, az értékrendjéért, a kereszténységéért alázták meg, bélyegezték meg, politikailag, különböző társadalmi rétegek előtt, azon a szeretett településen, amelyen keresztény kisugárzásával, örömmel és szeretettel nevelte a reá bízott gyerekeket. Felborult, megváltozott benne, az a rendíthetetlen hit, amely az egyházhoz, a keresztény közösséghez kötötte, a politikai megbélyegzéstől, az üldöztetéstől, s ott élt belülről a lelkében az élő fájdalom, mikor átlépte a templom küszöbét, mikor imára térdelt a pad-sorok között, lelki sebeinek gyógyulásáért. Mint ártatlanul megbélyegzett, ki mindenkor az igazságos, tiszta utat választotta, ki mindenkor az önzetlen segítőszándékával, a lehető legbecsületesebb utat taposta, ki korábban az őszinteségével, az egyenes, tiszta beszédével, igen nagy megbecsülést szerzett a közösség előtt, ki a becsületét soha nem áldozta fel semennyiért, kinek ellenállhatatlanul dolgozott az igazságérzete, nem tudta megemésztetni, hogy már megszűnt irányába a tisztelet, a bizalom, a megbecsülés. A kommunista diktatúra, pokollá tette életét, a lelki erő helyett, lelki fájdalommal hallgatta Isten Igehirdetését, s a keresztények iránti gyűlölet propagandának köszönhetően, feldolgozhatatlanul, kudarc-ként élte meg, politikai üldöztetését. A politikai megbélyegzéssel, igaztalanul, érdemtelenül kirekesztették abból a közösségből, ahol korábban tiszteletben, boldogságban, szeretetben éltek egymás mellett az emberek. Az életre szóló megbélyegzést követően, elfordultak tőle az emberek, már nem emelték kalapjukat a régi barátok, s a társadalmi kirekesztés mellett, örökre vége lett mindazon baráti kapcsolatnak, amely egykor boldoggá, széppé tette a mindennapi életét. Hiába próbálta a régi kapcsolatokat újra felvenni, ápolni, ő már soha többé nem tudott az, a megbecsült ember lenni a közösség előtt, mint aki korábban volt. Az elfojtott sérelem, a ki nem beszélt, közösség előtti igazságtalan megaláztatás, szürkévé tette hét-köznapijait. Ki egykor vallásos emberként élte mindennapjait, a kereszténysége miatti politikai üldöztetést, megbélyegzést követően, kettétört életúttal a háta mögött, fásulttá, levertté, lehangelletté, kedvtelenné, s hitevesztetté vált azok az emberek iránt, kikkel egykor békeségben, tiszteletben, szeretetben éltek egymás mellett.

Ivánovits, katolikus kántortanítóként, nem titkolta vallási hovatartozását, s ezért, legfőképpen a kereszténységéért került Grösz József kalocsai érsek és társai, koncepciók perének listájára, a kommunista diktatúra kiépítésének időszakában, akkor, amikor, minden vallási közösséget, társadalmi réteget, politikailag üldöztek. Ivánovits Zoltánt, a koncepciók eljárással, a jól előre kitervelt, kifinomult politikai propagandával, sikerült megalázní, megbélyegezni, s kirekesztetni, abból a vallásos közösségből, amelyikhez szorosan kötődött. Belülről, a lelke mélyéről szóló hitét, Istenhez való kötődését, szeretetét, a politikai megaláztatással tudatosan elsorvasztották, ezzel a sorsát, életútját, egy életre szólóan, megbélyegezték, tönkretették.

Ivánovits Zoltán nem kerekegyházi születésű volt, viszont életútjának egy része Kerekegyháza történelméhez szorosan kapcsolódik, hisz a Grösz per megtorlása részeként, nem önszántából, nem saját akaratából, hanem politikai büntetésből, nem akárhogyan és akármiért, ártatlanul megbélyegzettként, Kerekegyházán töltött el néhány esztendő, csupán azért,

mert keresztény hívő katolikus emberként, el kellett távolítani abból a közösségből, ahol az emberek előtt igen népszerű, és megbecsült katolikus kántortanító volt.

A géderlaki Temetőben, nyughelyének síremlékén, ezek az adatok vannak feltüntetve: „*Ivánovits Zoltán nyugdíjas iskolaigazgató, született Adán, Géderlakon tanított 40 évig, élt 69 évet. Neje Weiser Margit, született Dévaványán, élt 74 évet.*”

A Délvidéki születésű Ivánovits és az Erdélyi gyökerekkel rendelkező neje, a Trianoni döntést követően települhettek át az anyaországba. Az elszakított szülőföldről távol is, micsoda megfontolt döntéssel üzentek az utókornak, mikor a síremlékükre felíraták, hogy itt és itt születtek, gyakorlatilag azt, hogy hol éltek gyökereik, honnan származnak, és honnan hozták magukkal keresztény értékeiket, a haza és a nemzet iránti kötődésüket, a hazaszeretetüket. Fontosnak tartották meghagyni az utókornak, hogy a belülről elfojtott érzelmeikkel halálukig együtt éltek, és hogy holtuk után sem adják fel, s míg e síremlék nem lesz az enyészeté, üzeni az utókornak, a jövő nemzedékének, hogy az 1950-es évekbeli keresztényüldöztetéssel szemben sem adták fel értékrendjüket, küldetésüket. Ivánovits fájdalomosan, némán, csendben, a túlvilágon is hirdeti, az évtizedekig erőszakkal elhallgattatott történelmi valóságot, a kereszténységéért való méltatlan politikai üldöztetést, a társadalom előtti megbélyegzést, a közösségből való kirekesztést, hogy 40 évig tanított Géderlakon, és hogy áldozatvállalását, emlékét, soha ne feledjük.

Gábor Imre plébános

1940. augusztus 24-én Pusztamérgesen született és 2015. szeptember 12., Bordányban hunyt el. Gábor Imre, a szülők első gyermekeként született 1940-ben. Budapesten nevelkedett, és ott is érettségizett. Teológiai tanulmányait, a Váci Egyházmegye kispap-

Gábor Imre plébános elől jobbról.

(Fotó, Plébánosunk 1999-2013-ig Gábor Imre kanonok a kerekegyházi hívek emlékei kiadványban. Csiksomlyói búcsúban a kerekegyházi plébános és hívei)

jaként Egerben végezte. Vácon szentelte pappá, dr. Kovács Vince püspök, 1966. június 19-én. Első kápláni helye Kiskunhalas. Két év múlva Galgamácsára került, ahonnan ugyancsak két év után Izsákra nevezték ki, a későbbi püspök, Maros Izidor mellé hitoktatónak. Itt 4 évet töltött. Első plébánosi kinevezése, Ópusztaszerre szólította, ahol 3 évig munkálkodott. 1977-ben Bordányba küldte főpásztora plébánosnak, ahol 14 évig szolgálta a híveket. Következő állomáshelye Kiskunfélegyháza, ahonnan az ótemplomban, a hívek szolgálatában töltött 8 év után Kerekegyházára nyert kinevezést. Kerekegyházáról ment nyugdíjba, 14 év Isten szolgálata után, egészségi állapotának maradandó károsodása miatt, 2013. augusztus elsejével. 1999-ben, Bordány Község Képviselő-testülete, Díszpolgári Címet adományozott részére, a községért nyújtott kimagasló közéleti és a településhez kötődő tevékenysége elismeréseként. Kerekegyháza Város Képviselő-testülete, és a város lakossága, 2013. augusztus 19-én „Kerekegyháza Díszpolgára” kitüntető címmel köszönte meg, és ismerte el Gábor Imre plébánosnak, azt az önzetlen és áldozatos munkáját, amit a katolikus egyházközségért tett az itt töltött 14 esztendő alatt.²³⁹ Nyugdíjazását követően, a hátralévő éveit Bordányban töltötte, ahova családi gyökerei kötötték, ahol szülei és öccse hamvai nyugszanak.²⁴⁰

Fontosnak tartottam Gábor Imre plébánosra is emlékezni: ki papi hivatását küldetésnek tekintette, ki felelősséget érzett és vállalt mindazon honfitársunk, köztük paptestvérei iránt is, kik valamilyen módon szenvedőalanyai voltak a kommunista üldöztetésnek, s nem hagyta, hogy elfeledtessék velünk történelmünket. Felkérésünkre egyedülálló olyan fejezetet nyitott történelmünkben, mikor felvállalta, hogy 2009. február 25-én, név szerint fog

239 Gábor Imre atyáról az eddig leírtak, Kerekegyháza Város Ünnepi Képviselő-testületi ülésén, 2013. augusztus 19-én hangzottak el, a „Kerekegyháza Díszpolgára” cím átadásakor, az érdemeit méltató laudációjában, amit fontosnak tartottam bemutatni az élettörténetében, és ezért papírra vettem.

240 A kézirat a szerző birtokában.

emlékezni, az akkor még környezetemben általam feltárt kommunizmus áldozataira, köztük több kerekgyházra, egy szentmise keretén belül. A felkérést kötelességének érezte, mert tudta, hogy az áldozatok mindenkor szívükben hordozták egy település sorsát, s minden tudásukkal tenni akarásukkal, és nem utolsó sorban hitükkel vitték előre a településünk fejlődését, mellyel olyan közösséget kívántak teremteni mindenki számára, melyben minden kerekgyházi örömmel él. Tudta, hogy amiért megdolgoztak, megküzdöttek, s megszenvedtek, olyan jogos örökségünk – mindannyiunk számára, amelyet tovább kell adnunk az utókor számára. Imre atya tudta, hogy eleink áldozatvállalásukkal olyan magasra tették a mércét nekünk, amelyet minden hazáját szerető, múltunkat tiszteletben tartó embernek a lelkén kell hordoznia, mert olyan utat mutattak nekünk, amely tiszteletet, megbecsülést parancsol az utókornak. Meg kell védenünk mindazon történelmi személyiségeinket, és emléket kell állítani mindazoknak, kik felelős döntéseikkel, tiszta és fedhetetlen értékrendjükkel, őszinte és egyenes tartásukkal, küldetésüknek tekintették településünkért való kiállásukkal, egy közösség békés egymás mellett élését, a jövőnket is megalapozó településünk fejlődését, előremenetelét.

Plébánosaink életútjának a bemutatása mellett, őszintén, egyenesen, tisztán és hitelesen kell kimondanunk azt a kendőzetlen gázságot is, hogy előre kitervelten hogyan vezették meg Imre atyát, az egyházat, a közösséget mindazért, hogy a Vári plébános és társai kirakatperét elfeledtessék. Értékeink feltárása, történelmi nagyságaink, történelmi igazságának a feldolgozása, felelősséget, kötelességet ró reánk és az utókorra. Gábor Imre plébános, mint minden jóérzésű lelkipásztor, felelősséget érzett Vári plébános és történelmünk keresztény üldöztetés áldozatainak az emlékezetének a felvállalásában. Miután szimpatizált törekvéseimmel, az ezzel kapcsolatos E-mail leveleimet megosztottam vele. Ekkor még Ő sem, és én sem sejtettem azt, hogy a vele történt levelezést harmadik személy is olvassa, melynek következményeként ellenállások sorába ütköztem, és így több értékmentési törekvésem megghiúsult. A katolikus plébánia irányába megnyilvánuló, abszolút jó szándékú törekvésemmel, leginkább önmagamnak ártottam, mert miután lelepleztem gonosztevőm magatartását, a jótét helyett, ellenséget szereztem önmagamnak. Nem panaszkodásként írtam le ezeket a sorokat, amelyek sokak számára hihetetlennek tűnnek. Mindenért keményen megdolgoztam, megszenvedtem, s miután e sorok is hozzátartoznak Vári plébános kutatástörténetéhez, kötelességemnek tartom emlékeztetni az utókort, hogy az eleink által megkezdett, demokratikus elvekért küzdelem, a jelenben, a XXI. században sem ért véget.

Mindig is voltak és lesznek olyan emberek, kik a Krisztusi tanítást, a „Keresztről való beszédet” másként értelmezik, és nem az az erő, és nem az a fény hirdeti számukra az Igét, az Evangéliumot, mint a keresztény hívő emberek többségét. Mindig is voltak és lesznek olyan irányzatú emberek, kik az Igehirdető plébánosaink bizalmába férkőzve, szerepet vállaltak, vállalnak, papok, keresztény emberek politikai meghurcoltatásában, üldöztetésében, közben mindenkor igyekeztek, igyekeznek az egyház iránti hűségükről meggyőzni mindannyiunkat. Mindig is voltak és lesznek olyan emberek, kik megvezetik Krisztus szolgálóit, s visszaélve a bizalmukkal, titkos és bizalmas információk lenyúlásával, ellenállások sorá-

nak kitervelésével, igyekeznek ellehetetleníteni azt, ki feltartóztathatatlanul, konokul kiáll, keresztény emberek történelmi elégtételéért, történelmi igazságtételéért.

Kötelességünk, küldetésünk, hogy településünkön mindenkor olyan légkört teremtsünk, melyben mindannyian békességben és szeretetben élhetünk. Politikai identitástól függetlenül, úgy kell dolgoznunk a településünk előremenetele érdekében, hogy amiért eleink keményen megdolgoztak, megküzdöttek, az a mi örökségünk, a mi jussunk, amit a lehetőségeinkhez képest úgy kell átadnunk az utódainknak, ahogy azt az utódaink, jogos örökségként elvárják tőlünk. Joga van mindenkinek megismerni a XX. és a XXI. századi történelmi valóságot, mert az iskolai tankönyvekből, soha senki nem fogja megismerni, pl., az 1948-as koncepciók kirakatper valós történetét, és a per szenvedőalanyainak megrázó életútjait.

Imre atya, Krisztusi küldetésén, az Ige hirdetésén felül, küldetésének Kerekegyházán töltött utolsó időszakában, olyan nehéz terhet, „keresztet” vett a vállára, korára és megromlott egészségi állapotára való tekintettel, megfáradtan, mint pl. a templomunk építésének a 100-ik évfordulójának a méltó megünneplését, a méltó emlékeztetét. Az évfordulóra, a több évtizedes Krisztusi szolgálat után, számtalan kihívással, a hívők összetartásával, összefogásával, tenni akarásával, a közösség iránti állhatatosságával, alázatosságával vállalta fel a „keresztet” mindannyiunkért, az itt élő emberek keresztény értékeinek a megtestesítéséért. Az évforduló emlékeztetének a felvállalásával, Imre atya vállára vette azt a „keresztet” áldozatot is, és emlékezett mindazon keresztény eleinkre is, kik 100 évvel ezelőtt, áldozatot hoztak, teremtettek, katolikus templomunk megépítéséhez. Melyben keresztény emberek nem csak közelebb kerülhettek Istenhez, hanem élő kapcsolatba is kerültek vele. Krisztus tanítása, 100 évvel ezelőtt is, és a jelenben is, közelebb vitte, viszi a hívő embereket egymáshoz, és olyan személyes és baráti kapcsolatok alakultak, alakulnak ki az Istentiszteletek alkalmával, amelyek a mindennapi életünk elválaszthatatlan részei. Gábor Imre plébános, tiszta lélekkel, tiszta lelkiismerettel tért haza 2015. szeptember 12-én. Példát mutatott mindannyiunk számára, mikor szimpatizált értékmentési törekvéssel és felvállalta paptársa emlékeztetének megörökítését, mikor felajánlotta segítségét, tudását, együttműködését, Vári Ferenc plébános élettörténetének a feltárása érdekében. Hívását Istentől kapott küldetésnek tekintette. Olyan pap volt, kire mindannyian felnézhetünk, ki mértékmutató elkötelezettséggel érezte át pap testvérének sorsát, küzdelmét, fájdalmát, szenvedését, megkeserített életútját, azért az áldozatért, amellyel, szívvel-lélekkel, felülmúlhatatlan és kitartó hittel, s alázattal, Istent szolgálta. Imre atya teste, a legnagyobb tiszteletben és szeretetben nyugszik a bordányi temetőben.²⁴¹

241 A kézirat a szerző birtokában.

Hájos Géza káplán

1953. október 1-től – 1955. augusztus 31-ig Kerekegyházán szolgált. Hájos Géza később Dunaharasztin, Kiskunfélegyházán káplán, Petőfiszállás – Pálösszentkúton volt plébános, majd Tápiószelén. Hájos Gézáról egyáltalán nincs adat az ÁBTL-ben, ami egyébként nem zárja ki, hogy történt-e vele szemben politikai üldöztetés. Mert mint tudjuk az 1956 előtt történt politikai üldöztetéssel kapcsolatos valamennyi dokumentumot, 1956-ban megsemmisítették.²⁴²

Szent-Andrássy Tibor káplán

1955. szeptember 1-től – 1956. február 15-ig Kerekegyházán szolgált. 1956 év elejéig, mindössze öt és fél hónap Kerekegyházán töltött tevékenységét követően, bírósági eljárással börtönbüntetésre ítélték. A börtönben összetalálkozott egy kerekegyházival, kinek elmondta, hogy hamis tanúvallomás alapján állították bíróság elé. Természetesen ez a személy, ki már nincs közöttünk, elmondta másnak is, ki e rövid tény, megosztotta velem. Nem tudhatjuk a vele szembeni eljárás kezdeményezésének a valódi okát, a hátterét, de az nagy valószínűséggel kimondható, hogy politikai háttere van e bírósági eljárásnak is, mert ezen pertípusok voltak azon idők leginkább bevált eszközei azokkal szemben, kiket elkíváncsiáltak távolítani a közéletből, illetve az egyházainktól. A kor történéseiből világosan kirajzolódik, hogy céltudatosan hogyan vezettek, vagy zsaroltak meg, különböző módszerekkel embereket, politikai hatalmi érdekek kieszközölése érdekében. A börtönbe zárás háttérében, a megfélemlítés, a megbélyegzés, a megtörés állhatott. Az is tisztán látható helytörténetünkben, a kutatási területem körében, hogy internálással, börtönbezárással, itt is többen megtörték, a társadalom minden rétegében, a jobb módú paraszttól, az értelmiségiig a tanítótól az orvosig. Szent-Andrássyról már van dokumentum az ÁBTL-ben, de olyan területet ölel fel, amely nem tartozik az értékmentési törekvéseimhez.²⁴³

242 A Kerekegyházai Római Katolikus Plébánia folyosóján kifüggesztett Kerekegyháza Község RK. lelkészei kimutatásban nyomon követhető, hogy ki mettől-meddig tevékenykedett Kerekegyházán. Ez a kimutatás megtalálható a História Domus 1969-es bejegyzései között is. 2020 tavaszán, kiegészítő kutatást végeztem az ÁBTL-ben, az 1953 és 1965 között Kerekegyházára helyezett káplánok után is. Kíváncsi voltam az elhivatottságuk, a szolgálatuk, későbbi alakulására. Ezen időszak káplánjainak későbbi életútjainak megismerésében, segítségemre volt Görbe László piarista atya is. (A kézirat a szerző birtokában.)

243 A kézirat a szerző birtokában.

Szent-Andrássy Tibor káplán, személyisége vonzotta, összetartotta a fiatalokat, tisztelettel és szeretettel voltak iránta. A kommunista rendszer, tudatosan törekedett minden keresztény közösség bomlasztására, szétverésére. Ez lehetett a legfőbb bűne, a fiatal káplánunknak is, kinek a későbbi életútjára rányomhatta bélyegét, a perbe fogása.²⁴⁴

Bartos Béla SOP szalézi szerzetes

Erdőtarcsán született 1925-ben, Jobbágyiban halt meg 2006-ban. 1953-ban szentelték pappá Egerben. A szerzetesrendek feloszlata után a Váci Egyházmegyében teljesített szolgálatot. Segédlelkész a szolnoki Szentháromság plébánián, Mendén, hitoktató Rákoskeresztúron, 1956. február 16-tól – 1958. szeptember 25-ig Kerekegyházán, majd Kecskeméten a Szent Erzsébet templomnál, lelkész Gátéren, 1963-tól plébános Tasson, majd Jobbágyiban 1970-től. A lelkipásztori szolgálatában éppen úgy, mint a betegségében hűséges tanítványa volt a Jó Pásztornak.²⁴⁵ Bartos Bélával kapcsolatosan is ugyanaz elmondható, mint Hájos Géza káplánról, róla sincs adat az ÁBTL-ben.

Kis János Lajos káplán

1958. szeptember 26-tól – 1960. február 20-ig Kerekegyházán.²⁴⁶

Németh Tibor jezsuita káplán

1924. október 27-én, Ózdon született és 1985. szeptember 26-án Pannonhalmán hunyt el. Középiskoláit részben Győrött végezte a bencéseknel. 1942-ben lépett be Bp.-en a Manréza újoncházba. A próbaévek után 1945–47-ben Szegeden végezte bölcseleti tanulmányait. 1948-ban Kalocsán volt internátusi nevelő, majd Szatmárnémetibe kellett mennie, de a románok kiutasították. Ezért neki is nyugatra kellett volna távoznia, de társával, Máté Józseffel a határon elfogták. 1948. november 26-án vitték be őket a Buda-dél elnevezésű internálótáborba. Onnan 1949 áprilisában kerültek Kistarcsára. Ott elvégezte a P. Mócsy

244 A kézirat a szerző birtokában.

245 Bartos Béla https://www.szaleziak.hu/_static/magyar_tartomany_elhunyt_szaleziak.php (Letöltés: 2020. január 10.)

246 Sok helyen volt káplán illetve plébános. Róla van dokumentum az ÁBTL-ben, de mivel időpontilag távol esik a Kerekegyházán töltött tevékenységétől, már nem kutattam. (A kézirat a szerző birtokában.)

Imre szervezte teológiai tanulmányokat. Valószínűleg a tábor felosztatásakor szabadult, 1953 őszén. Először kántorként dolgozott. 1957-ben felvették teológushallgatónak az egri szemináriumba. Az internálótáborban letett vizsgáit elismerték, ezért a váci egyházmegye címére 1958-ban pappá szentelték. Lelkipásztori munkát végzett Hódmezővásárhelyen, Szolnokon és Farnoson. Utolsó éveire a pannonhalmi szociális otthon fogadta be. Ott érte őt a megváltó halál.²⁴⁷

Németh Tibor 1960. február 20-tól, - 1960. szeptember 15-ig Kerekegyházán. Kerekegyházáról rövid időre Felsőgödre került, majd a Nógrád megyei Nőtincs községbe internálták. Kényszer lakhelyen tartották, rendszeresen jelentkeznie kellett a rendőrségen, nem hagyhatta el a lakhelyét csak engedéllyel, és megfigyelés alatt tartották.

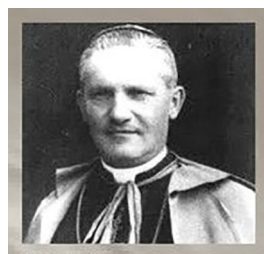
Németh Tibor neve az ÁBTL-ben 5 dossziében szerepel. Jezsuita szerzetesek ügyében, „Missziósok” fedőnevű csoport dossziékban, ami hatalmas anyag. Csak az első dossziéba tekintettem bele, mivel a dossziékat, a kerekegyházi küldetését követően nyitották, és így nincs kötődése Kerekegyházához²⁴⁸

Már 1960. decemberétől, Kerekegyházáról való távozása után 3 hónapra van róla feljegyzés, 5 hónapra pedig, 1961. februárjában, hódmezővásárhelyi lakásán házkutatást tartottak. Abszolút tiszta lelkületű és gondolkodású lelkipásztor volt, ki nem simult a rendszerhez, a kapcsolatai miatt és e rend megfigyelése, megtörése érdekében nyithatták róluk a dossziékat.

Dr. Bárd János kalocsai egyházmegyes pap, segédpüspök

Mérk 1908. augusztus 27., – Kalocsa 1982. szeptember 23., 32 éven át, házi őrizetben.

Egy egyszerű falusi családban született. Gimnáziumot 1919 és 1927 között Nagykárolyban, Nyírbátorban, Nagykállón és Kalocsán végezte. A bölcsészeti doktorátust 1930-ban, a teológiai tanulmányait 1935-ben szerezte meg Rómában. Káplán Hajóson, majd Baján kollégiumigazgató. Budapesten a Szent Imre Kollégium prefektusa (1939-1946). 1943-tól a budapesti egyetemen tanít. 1944-ben az A. C. igazgatója. 1946-tól érseki tanácsos, majd az A. C. országos főtitkára, 1947-től igazgatóhelyettese. 1951-ben címzetes ulpai püspök. 1951-1953 között a Szegedi Hittudományi Főiskola rektora és tanára. 1954-től lelkipásztori szolgálatot teljesített Kalocsán, 1962-től Kerekegyházán, majd 1967-től Öregcsertőn. 1970-től újra Kalocsán élt, az érseki palotá-

Dr. Bárd János kalocsai
segédpüspök
[https://docplayer.hu/
docs-images/46/2750417/
images/page_16.jpg](https://docplayer.hu/docs-images/46/2750417/images/page_16.jpg)

247 <http://jezsuita.hu/nevtar/nemeth-tibor/> (letöltés: 2020. június 1.)

248 ÁBTL – 3. 1. 5. – O – 12202/1-2 és ÁBTL – 3. 1. 5. – O – 12372. 1-3.

ban lakott. 1947-től haláláig a Kalocsai Főszékeskáptalan ifjabb mesterkanonoki stallumát viselte, előmenetele az adott politikai helyzetben nem volt lehetséges.²⁴⁹

Bárd János püspök, rövid életútjából kirajzolódik, hogy politikai érdekből leépítették, „akadályozták” tisztségeinek betöltésében. Miután 32 éven át házi őrizetben élt, így valószínűnek tartom, hogy a Szegedi Hittudományi Főiskola rektori tisztségének teljes időszakát sem tölthette ki.

Mit jelentett a házi őrizet? Mozgási szabadságát és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozták. Csak engedéllyel hagyhatta el a kijelölt lakhelyét, és korlátozták a kapcsolattartást másokkal is.

Bárd Jánost 1951. április 1-én szentelte püspökké Grósz József kalocsai érsek, kit, ezt követően nem sokkal 1951. május 18-án több más egyházi vezetővel együtt letartóztatták, stb.

1961. október 11-én, Grósz József kalocsai érsek halálával, a kalocsai érseki szék megüresedett.

1961. november 20-án, hétfőn kapta kézhez Bárd János kalocsai segédpüspök, ulpianai címzetes püspök, Amlato Giovanni Cicognani bíboros államtitkár, neki címzett latin nyelvű táviratát, melyben arról értesítette a püspököt, hogy a pápa őt nevezte ki a Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye apostoli kormányzójává.²⁵⁰

A pápa döntését, az Állami Egyházügyi Hivatal, (ÁEH) állami nyomásra, befolyásra, figyelmen kívül hagyta, így fel sem merült az a hivatal részéről, hogy Bárd apostoli kormányzói kinevezéséhez hozzájáruljanak, mert világos volt a számukra, hogy Bárd János püspök világlátása, ellentétes volt a rezsimmel. Így hiába szólt a pápa kinevezési támogató levele Bárd püspök mellett, hamvába hullt az apostoli kormányzói kinevezése. A „reakciónak” minősített segédpüspököt, 1962. januárjában állami nyomásra eltávolították Kalocsáról, és Kerekegyházára rendelték, ahol sem püspöki, sem lelkipásztori funkciói betöltésében nem hagyták érvényesülni. Amit egy ma is élő, akkori ministráns is, megerősít. Az 1960-as évek elejéig a magyar részről, a püspöki kinevezésekkel szembeni egyöntetű elutasítást, az egyházak felszámolására irányuló határozott célkitűzéssel lehet magyarázni. Az emberek mindennapjaiba is beavatkozni kész Kádár-rendszer, az ÁEH útján, diktatórikus eszközökkel avatkozott be, az egyházak belügyeibe.

Itt meg kívánom jegyezni, hogy az akkori békepapunk, az ezen idők prépostja, nagyon jó kapcsolatot ápolt Kádár Jánossal. Egy magas beosztású tisztségviselőnk, valamilyen

249 Bárd életrajzi adatai: Mikó Zsuzsanna (szerk.): A Grósz-per előkészítése 1951. Osiris, Budapest, 2001. Magyar Elektronikus Könyvtár <http://mek.oszk.hu/14000/14025/14025.pdf> (letöltés: 2020. június 1.) (a továbbiakban: Mikó 2001) 381.

250 Bárd sikertelen apostoli kormányzói kinevezése és következménye. Sági György: A kalocsai érseki szék 1961-es megüresedése. In: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/sagigyorgy-kalocsa.pdf> (letöltés: 2020. június 1.) 51-54.

módon elszólta magát. Egy telefon Kádárnak, és már másnap ott volt az íróasztalán, hogy köszönjük szépen az eddigi munkáját.

Dr. Bárd János püspököt Kerekegyházán, lekicsinyítésként, megalázásként, alárendelték a helyi egyházi méltóságunknak. Bár élettörténetén belül, lelkipásztorként van feltüntetve több településhez köthetően, itt Kerekegyházán nem misézhetett, csak gyóntathatott, amelyet többen is megerősítenek. Mindebből kiindulva, valószínűsíthető, hogy a másik településeken sem misézhetett. Miután a házi őrizet büntetésforma volt, és egyformán érvényesült minden ilyen módszerrel megbélyegzett egyházi méltóságunkra, függetlenül attól, hogy a házi őrizet időtartamát hány településen töltötték ki. Különösen fontos a püspök úr nevét rögzítenünk, mert a Kerekegyházán töltött, házi őrizetének büntetés formáját nem dokumentálták, és mindebből kifolyólag, nagyon nem mindegy, hogy hogyan vállaljuk fel az emlékezetének a megőrkítését, különösen úgy, hogy a plébániánkon elhelyezett História Domusban, a lelkipásztorok és a káplánok között, egy szóval sem kap említést a neve. A kommunista rendszer, az egyházak társadalmi befolyásának gyengítését kívánta elérni, az egyházi vezetésből való Bárd püspök kizárásával, kiközösítésével, hogy a kulcsfontosságú pozíció betöltésére saját emberét ültethesse, hogy befolyással lehessen az egyház belső működésére. Mindezek után, határozottan ki kell mondanunk az igazságot, és azt a történelmi tény, Bárd segédpüspök, ulpiai címzetes püspök, méltóságának a tiszteletbenntartása érdekében, hogy házi őrizet céljából helyezték Kerekegyházára, az akkori békepapunk mellé.

Bárd püspök nagyon jó beszédkészséggel rendelkezett, abszolút pozitív kisugárzás jellemezte az életét. Kerekegyházán egyetlen szentmisét tartott, amelyet úgyszólván kiprovokált. Nagycsütörtökön csak egyetlen szentmisét lehetett tartani, délután 3 órakor, az utolsó vacsora szentmisét. A püspök úr kérte, hogy ő tarthassa a szentmisét, amelyre a prépost atya nem merte mondani, hogy nem. Teljesen nyilvánvaló, hogy a politikai üldöztetése mögött, nem egyházi, hanem összehangolt politikai döntések álltak. Bárd püspök, hatalmas tudásával, kimagasló szakmai felkészültségével, a szívével, a lelkével, a hitével szolgált Istent, és az Isten szeretetére nevelte, tanította a keresztény hívő embereket. Nyíltan és őszintén vallotta politikai nézetét, töretlen és példaértékű áldozatos kitartással kiállt a keresztény értékek, a keresztény kultúra megőrzéséért, megvédéséért. Mindezt bünhődnie kellett, és a félreállításának, a mellőzésének a módját, leépítéssel, házi őrizettel eszközölte ki a rendszer, a kommunista diktatúra. Példaértékű, hogy egy viszonylag kis település, hogyan vette ki a részét, az egyház és a keresztény üldöztetésből, mikor egy magas beosztású egyházi méltóság politikai üldöztetésében, megaláztatásában, a társadalmi életből való kirekesztésében szerepet vállalt. A kerekegyházi események, csak egy láncszeme volt az országos, egyház és keresztény üldöztetésnek, amely mögött ott van a szovjet megszálló erők tanácsadóival együttműködő, felsőbb politikai vezetés döntése, elvárása, utasítása. Az egyházüldözés, mind az alsóbb, és mind a felsőbb papságot érintette, amely eszközként szolgált a megfélemlítésre, az elrettentésre, a kommunista ideológiával szembenálló mindazon egyházi méltóság irányába, kik Istenbe vetett hitükkel, közösségteremtő életvitelükkel, összetartották a híveket, a közösséget. A Kerekegyházán történt, egyházi méltóságainkkal

szembeni politikai üldöztetés, ugyan úgy része Kerekegyháza történelmének, mint a Katolikus Egyházunknak, amit csak úgy, politikai érdekből nem lehet elfeledtetni, mert az elődök iránti történelmi igazságtétel, a tisztelet, a főhajtás, az emlékezet felvállalása, ideológiai nézetre, nemre, és vallásra való tekintet nélkül, mindenkit megillet.

Kimondani is borzasztó, hogy 32 év házi őrizet! Vajon miért félt tőle ennyire a kommunista rendszer? Ő olyan egyéniség volt, kit az akadályoztatással, a házi őrizettel sem tudtak megtörni, az Istenbe vetett hitében, szeretetében. Bárd röviden bemutatott életútjából is kiderül, hogy hogyan vetette meg a lábát a kommunista diktatúra, és, hogy hogyan tudott fennmaradni évtizedekig.

Mácz István római katolikus lelkész és hittantanár

1934. január 28-án Gyomán született, Mácz Ákos gyógyszerész, és Filemon Mária Irén, közös gyermekként, és jelenleg 88 évesen, Cegléden él. Mezőtúron érettségizett 1952-ben. Az Egri Római Katolikus Hittudományi Főiskolán szerzett diplomát, majd szentelték pappá 1957 júniusában.

1960. IX. 16-tól – 1961. VII. 31-ig Kerekegyházán káplán és hittantanár.

Egyedüli megtiszteltetés ért 2020. január 18-án, mikor a ceglédi lakásán felkereshettem Mácz Istvánt, ki 1957 és 1968 között, több településen hittantanár és lelkész volt, köztük Kerekegyházán is. Az életében bekövetkezett olyan sorsfordító eseményről beszélgethettem vele, amelyről soha senkinek nem beszélt, még az 1968-as felmentését követő, Erdős Zsuzsanna tanítónővel kötött házastársával, és a házasságában született, Melinda tanár, Ákos közgazdász, Lea tanár, gyermekeinek sem.

Mácz István lelképásztor
(Fotó, Mácz István)

*„Ha engem üldöznek, titeket is üldözni fognak.” (Jn. 5,20)
„Aki ma a papi pályára lép, vértanúk útján jár” (1952. P. Kovács Gábor)*

P. Kovács szavai nem leptek meg, 1952. szeptember egyik első napján, amikor teológus tanulmányaimat megkezdtem 18 éves koromban.

Mezőtúron jártam gimnáziumba, ahol Nyitrai Ferenc és Jeszenszky Zsigmond atyák lelkesen foglalkoztak az ifjúsággal. A ministráns fiúknak, szerda délután volt a foglalkozása. Hétvégén otthon, Gyomán, a szerdán hallott, látott, gyakorolt programot megismételtem 10-15 fiúval, rendszeresen szombaton délelőtt. Egy rendőr jött be a katolikus osztály ter-

mébe. „Mit csináltak?!” – kérdezte fenyegető hangon; „ministrálni tanulunk, imádkozunk, játszunk.” „Többé ez elő ne forduljon! Következményei lesznek!” Ezután nevünket felírta és elment.

Ekkor találkoztam először rendőrrel, aki kifogásolta vallásos gyakorlatunkat. 14 éves voltam.

Később a plébános kért, a tanyákon szedjek barátommal egyházi adót. Heteken át jártuk a vidéket, majd dolgozni mentünk a gyomai hídra. Velünk volt Atyám, ki akkor már munkanélküli, a patikáját elvették, államosították. Mi diákok senkit nem ismertünk a munkások közül. Egy napon a munka elosztásánál félre állítottak, szerszámot nem adtak. Közölték, délután jelentkezzünk a rendőrségen. Az udvaron várakoztunk. A pincéből vezettek fel egy embert. Ismertem. Kolman bácsi volt, nagykereskedő. Arca, feje, véres volt.

A rendőrkapitány külön-külön hallgatott ki. Neveket követelt, kiket ismerünk a híd munkásai közül. „Senkit” – vallottam, mert valóban ekkor láttam először őket.

Másnap mentünk dolgozni. Szerszámot nem kaptunk. „El vannak bocsájtva!” – mondta a munkavezető. S azokat is hazaküldték, akiknek a nevét mi elmondtuk.

Ez volt a második találkozásom a rendőrséggel.

A gimnáziumban működött, a DISZ. Szemináriumokon kellett részt venni. Néhány hét múlva vezetőjük elkérte a könyvemet, DISZ tag templomba nem járhat. Aztán egy másik társam nagy titokban elmondta, ő figyel engem és jelentéseket ír rólam, vigyázzak.

1951-ben, a mezőtúri lapban, nagybetűs címmel jelent meg: *Dr. Nyitrai plébános ember alakra, mint céltáblára puskával lövet, tört hordanak magukkal a fiúk, hogy a nép hátába döfjék...* A kicsapástól az igazgató, Őri Zoltán mentett meg. Ám félévi osztályjegyeim mind romlottak. Egy tanár adott jobb jegyet a megérdemlettnél, dr. Benkő Gyula, aki vallásellenesnek mondta magát, de hitéért, világnézetéért bántani valakit, helytelenítette.

1952 tavaszán, a görög óráról kihívtak és mennem kellett a városházára. Egy ávós tiszt fogadott. Mögöttem kulcsra zárta az ajtót. Félttem. Nem ütött meg, de közölte, ha papnak megyek, az érettségim megbuktatunk...

Ekkor találkoztam harmadszor az ávóval. Az érettségim nem buktam meg.

IZSÁK

1957. júniusában történt pappá szentelésemet követően, szeptember elején érkeztem Izsákra. Elődöm kitűnő hittanár volt, kb. 400 tanulót oktatott hittanra. A szülők erősen tartották hitüket.

Kecskemétre, az államesküre csak a harmadik felszólításra mentem el, mert annak letételéhez kötötték a hittan tanítás lehetőségét.

Kezdetben minden osztályba bementem, hogy lássam, kik a hittanosok. Az egyik első osztályban hangsúlyoztam: aki a szívét szereti, az jár a hittanra.

Másnap Kecskemétről jött a telefon, azonnal menjek be az egyházügyi miniszteri biztoshoz. „Hogy mert maga osztályról-osztályra jární, holott a rendelkezés, a folyosón tartózkodást is tiltja, sőt agitál” ravasz módon a kicsiket „aki a szívét szereti, azt a kisjézus szereti?” „Úgy véltem, ezzel nem teszek kárt, szabálytalanságot nem követek el.” – válaszoltam. A miniszteri biztos úr, (talán Szakács volt a neve) figyelmeztetésben részesített. Mindent megtettek a hittan ellen. ¼ órával hamarabb elengedték az iskolásokat haza. Volt, akit megpofozott a tanárnő, egy 2-os kislányt, mert az a hittanórára várt. Szóltam az igazgatónak. Válasza: „Mehetsz panaszra Szakács úrhoz, vagy bárhova, neked nem adnak igazat, mert pap vagy!” Vasárnaponként tanyára jártunk misézni. „Matyó” nevű iskolába mentem. A hívek az udvaron vártak, mert a teremben futballmeccset közvetített a TV. Fél órát vártunk, és kezdtük a misét. Feljelentettek. Ismét Szakács úr elé idéztek. „Maga akadályozza a falu kulturális életét... Ha így folytatja, súlyos következményei lesznek.” Vasárnap a diákmisén egyre többen vettek részt. A misék után, mindig azonos időben, egy kis elsős apja, kinos udvariassággal bekísért a plébániára. A szobámba is bejött, ott mindig szétnézett, mintha keresett volna valamit. Egyszer kérte, hogy csukjam be az ajtókat, szó ne hallatsszék ki. Zokogni kezdett. Szégyelli magát, de őt kényszerítik, hogy figyeljen engem, és írjon rólam jelentést. Esküdött, csak a könyvekről ír, amit az asztalomon látott. Bejött megnézni! Zsarolják a Szabadszállási Katonai Központ kémelhárításából. Álltam megdöbbenően. Tudatosult bennem, az Állami Egyházügyi Hivatal (az ÁEH), egyháziakat figyelő célkeresztjében vagyok. Nem volt hónap, hogy meg ne kelljen jelennem Szakács úrnál, különböző rágalom miatt. Intelligens ember volt, végül belátta, hogy zaklatnak. Egyszer egy nevetséges feljelentés tisztázásakor, megértően kérdezte: „Mondja, most mit tegyek magával?” Megoldódott. Kerekegyházára helyezték. Az Izsákkal közeli szomszédságban lévő nagyközségre. A plébánosáról már hallottam.

KEREKEGYHÁZA

Thököly István prépost fogadott irodai szobájában. Szívélyes, úriemberként szólt. Első mondatai: „nyilván tudja, rendőri megfigyelés alatt áll. Figyelik. A plébániára, gyerek nem jöhet be. Ha pap látogatója érkezik, azonnal telefonon jelentenie kell a tanácsházára.” Kis szünet után: „érezze jól magát.” Elmondta a házirendet, megmutatta a szobámat.

Iskolába közel 300 gyerek járt hittanra. Az igazgató tökéletes órarendet adott át. A tanítás zavartalanul folyt.

Az állami rendelkezések szerint, a templomban heti két alkalommal 20-20 perc, tanítás lehetett volna, de a Prépost Úr megtiltotta. Lelkiismeretem nem nyugodott. A gyónatószékben, gyónás után érdeklődtem, van-e iskolás gyermeke, unokája. Ha van, küldje (talán) pénteken a templomba, és ott tanuljon hittant. A főnökömnek nem szóltam. Az egyik családból 2 középiskolás is járt. A család örömmel dicsekedett, hogy a gyerekek hittant tanulnak. A Prépost lekötöztette volt a családnak, azoknak a véleménynyilvánítása után szólt. Engem kérdőre vont a Prépost Úr, hogy a templomban hittanórát tartok? „Hogyan is mernék

hittant tanítani? Rózsafüzért, meg más szentek imáit gyakoroltuk”. „Ajánlom is!” A gyerekekkel közöltem, biztos meglátogat a Prépost Úr. Akkor azonnal imádkozni fogjuk a rózsafüzért. – Így is történt, és hónapokon át ment a hitoktatás. Az 1961-es hittan beíratásnál, növekedett a beírtak száma. Talán ez már sok volt az állami ellenőrzésnek. Egy nap, váratlanul meglátogatott előző főnököm, Marosi Izidor atya, (ki később a váci megyés püspök). Szigorú titoktartást kért, majd megkérdezte, segíthet-e nekem? Miben? – kérdeztem. „Tudomásomra jutott, Te következel, akit börtönbe visznek Bács-Kiskun Megyében, működésed miatt, elrettentés példaként.” Hallgattam. A börtöntől féltam. Nem éreztem magam hősnek. Igen, atyám, segítsen! Kb. harmadnap reggel 7 óra tájban, Vácról telefonáltak. Közölték a Prépost Úrral, azonnali hatállyal elhelyeznek. Csodálkozva mondtam, „nem értem.” Délután 3 óra körül ismét Vác hívott, engem kért a telefonhoz, Ákos Géza aulista. „Figyelden. 17 órakor indul Pestre busz. Fogja az aktatáskáját és utazzék azonnal Dányba.” „Érthetetlen” – mondta a Prépost, de tudomásul vette. Buszra ültem, Pesten átszálltam és jelentkeztem este 9 óra körül Kozár Gyula plébánosnál. Ki maga? – kérdezte. Mondtam a nevem. „Ezt tudom, meg azt, hogy eredményesen foglalkozik a gyerekekkel. Nekem éppen ilyen káplánra lenne szükségem. Délelőtt kapom a táviratot, hogy ide helyezik, most estefelé telefonon közölték velem, hogy reggel, a mise után azonnal induljon Káldra, a szüleihez, és maradjon ott további rendelkezésig.” Így történt. Szeptember elején levélben kértem a Püspök Urat, ezután mi lesz. Ekkor letettem a plébánosi vizsgát.

GÖDÖLLŐ

A Püspök Úr Gödöllőre helyezett. Örültem! Egyetemi város, sok fiatallal. Iskolai hittanra ugyan kevesen iratkoztak be (kb. 100-120 gyerek), de vasárnaponként a templom megtelt iskolásokkal. A hét egyik késő délutánján egyetemistáknak adtam alkalmat, hogy a hit ismereteit elmélyítsék. A fiatal papok békemozgalmát, ekkor kezdték szervezni. Berecztóczy Miklós úr, főszervező, saját kezű aláírással küldte a meghívót. Illőnek tartottam válaszolni rá, melyben megköszöntem a figyelmességet, és közöltem Vele, hogy nem megyek el. Munkatársai egyikétől jutott hozzám a hír, hogy nagy haragra gerjedt. Soraimat vakmerőségnek tartotta. Az alakuló gyűlésre nem mentem el. Néhány nap múlva, éjszaka kopognak az ablakomon. Egyik ismerősöm volt, Kacziba József győri püspök úr rokona. A püspök üzenete, a következő héten Isaszegen lesz tájékoztatás, oda föltétlenül menjek el, mert ha nem, beláthatatlan következményei lesznek. Mihácz József főtisztelendő úr jött el. Ő a Váci Egyházmegyei Hivatalban dolgozott. Hosszasan magyarázta az állam nagyvonalúságát, amellyel biztosítja a vallás szabad gyakorlását. Halász Endre péceli plébánossal ketten, a valóságot vázoltuk fel, amit ő nem fogadott el. A békepapi mozgalomba való nyilatkozatot nem írtuk alá. Közben Pesten dolgozó ügyvéd barátom figyelmeztetett, a bíróságok könnyedén ítélik 3-5 év börtönre a megvádolt papokat. Vigyázzak. Munkám folytattam, azt nem tagadom, a félelem sűrűsödött bennem. Gödöllő központjától 4 kilométerre lévő Blaha városrészen, egy család által épített kápolna volt. Vasárnaponként délelőtt oda is jártam misézni, délután pedig hittanórát tartani. A hívek kérésére, felújítottuk a kápolnát. Antal

Sándor esperes úr volt a főnököm. Tevékenységemet figyelemmel kísérte. 40 ministráns szolgált beosztva az oltárnál, hetente foglalkoztam velük. Nem jó szemmel nézte, de tűrte. Beszédeiben, a hirdetésekben, bíráló megjegyzéseket tett a rendszerre. Így a hívek megítélése szerint nem tűnt fel senkinek, hogy békepap. Aztán hatalmas meglepetés ért, miután 2006-ban, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából, kikértem a rám vonatkozó anyagot. Döbbenet olvastam, Antal Sándor esperes úr részletes beszámolóit, havonta, kéthavonta, mind arról, ami akkor történt a plébánián. Hogyan ment a templomi hittan, az egyetemistákkal a foglalkozás, és, hogy kik jártak be hozzám, a plébániára. Sőt, családok neveit is megadta, akik a templomba rendszeresen jártak, azokét, akik akkor kapcsolatban voltak velem... Az állambiztonsági szerveknek ez sem volt elég. Kéthetente, havonta, Pestre kellett utaznom, megadott étteremben, megadott órában megjelennem. Egy, olykor két nyomozó, a kihallgatások szigorával faggatott, hogy valami terhelőtényt kiszedjenek belőlem. Kérték, hogy tájékoztassam őket paptársaim munkájáról, betartják-e az állami előírásokat. Gödöllői tevékenységem nem zárult letartóztatással. Csongrádra helyeztek. Tudtam, nyomomban maradnak. Csak bírtam idegekkel. Isten velem volt, hiszen Jézus nemcsak azt mondotta, hogy üldözni fogják az övéit, hanem mindenkor velük van.

CSONGRÁD

A történetek után, mi várt rám Csongrádon? Berkecz József esperes volt a plébános. Szigorú házirendet követelt meg, a káplánjaitól. Négyen voltunk. A munkát elosztottuk egymás közt. Néhány hittanóra jutott nekem, a ministránsokkal egy fiatalabb atya foglalkozott. Templomi hitoktatást a plébános nem tűrt. Néhány fiatal, azért bátran bejött a plébániára, és a szobámban tartottunk hittanórát. Ezt is tiltotta a plébános, de aztán rám hagyta. A szülőknek szólt, hogy ne engedjék gyermekeiket óráimra. Csongrád mélyen vallásos város volt, még tartotta magát a hatvanas évek elején is. Körülbelül 400 gyermeket készített elő bérmlásra elődöm. Kitűnő hitoktató volt. Rám csupán néhány hét, néhány órája maradt. Bérmlás előtti szombaton, a bérmaszülőkkel és a szülőkkel megtelt a templom. Lehetek 500-an. Esperes úré volt a szó. Szószékről hirdette a bérmlás nagyszerűségét, utána így folytatta: „Az iskolai hittanra ne írássátok be gyermekeiteket, mert kellemetlenségek akad. Jön az őszi, a tél, a templomban hideg van, nem egészséges. Otthon imádkozatok. Bérmlás után felesleges hittanra járnotok.” – Mi káplánok, döbbenet hallgattuk. Hogyan lehetséges az, hogy maga a pap mondja, templomba ne járjatok? Hárman elhatároztuk, személyesen elmondjuk mindezt a Püspök Úrnak. Vácra utaztunk. Kovács Vince püspök úr fogadott hármunkat. Meghallgatta a bejelentésünket. Hosszasan gondolkodott, azután így szólt: „Franciaországban van egy könyvkiadó. AHOGY LEHET a jelszavuk”. Tisztelendő urak, menjenek csak haza, és dolgozzanak, „ahogy lehet.” Mindhárman éreztük, a Püspök Úrnak gúzsba van kötve a keze. Ez a helyzet, jellemző volt akkor az egész országra. Berkecz esperes úr sem volt nyíltan békepap. Titkoltan szolgált ki, az istenellenes államot. Másnap egyik társamat elhelyezték. Néhány nap múlva, előzetes megkérdezésem után, Újszilvasra helyeztek.

Csongrádról motorral mentem Újszilváásra. Dolgaimat teherautó hozta. Estére értem oda. Vártak. Az udvaron a plébános, Mucza Béla atya, az egyháztanács elnöke, és néhány férfi, rakodáshoz segítségül. Falu, akkor még „falu” sem volt igazán, hanem egymáshoz közeli tanyák. Földműveléssel foglalkoztak. Posta, orvos, boltok voltak. A plébánia épülete, 4 kilométer távolságra volt a templomtól. Iskolák hasonló távolságra. Reméltem, itt már nem gyanakszanak rám „antiateista” szervezkedés szervezésével. Tévedtem. Már a második héten megjelent a fekete autó, a plébániától néhány száz méterre. Ismét ketten kerestek. Egy bűnöző kihallgatási hangulatában kérdezgettek. Látogatásukat havonta, 6 hetenként ismételtették, hol nappal, hol késő éjjel. Meglátogatták a tanácsházát is. Érdeklődtek felőlem és rágalmakat terjesztettek. Például: „gyermekeim vannak, akik után nem fizetek gyerek-tartást.” Újszilvási éveimhez tartozik, hogy lehetőségem volt a 4 év alatt, 23 lelkigyakorlatot tartanom más-más városokban, falvakban, sőt egyet Pannonhalmán, egyet Győrben a bencés diákoknak... A plébániát elődöm építtette, ám tetőszerkezete elhibázott volt, így az életveszélyes helyzetet lebontással kellett megoldani. Addig egy jó ember helyet adott üres házában. Több mint 1 évig laktam ott. A mindennapi feladatok mellett, új leterhelés volt az építkezés. Szívesen tettem ezt is, de megtépett idegeim miatt orvoshoz kellett járnom. Szerettem ott. Nagyon. Az emberek jellembeli tisztasága, munkájuk egyszerűsége, őszinteségük, és a természet adta környezetben, szívesen éltem. Ám ezt, a külső állandó megfigyelést növelte, egy ottan élő ismerősöm bevallása, hogy ő maga is jelentéseket ír, mert zsarolják. Figyelnie kell, mit teszek? Legyek azért nyugodt, olyat nem ír, amelyből bajom lehetne... Mindez sok volt. „A tett szenvedés, a szenvedés tett” – olvastam az angol Eliotnál. És éltem. És segíteni próbált, dr. Danis György pszichiáter barátom, a teher viselésében... Akkor már évek óta fenntartott kapcsolatom volt, dr. Endrey Mihály püspök úrral. Ő 14 évet töltött házi őrizetben. Budapesten a Bakáts téri plébánián lakott, még a megfigyelés alatt. Ott felkereshettem. Bizalmas beszélgetéseinkkor a Duna partra mentünk, hogy a lakásában elhelyezett rejtett lehallgató készülékek, ne legyenek tanúk. Föltártam előtte lelkivilágomat és tanácsot kértem. Mit tegyek? Maradjak egyházi keretben, vagy kérjem felmentésemet a cölibátus alól, mely egyre súlyosabb terhet jelentett megviselt idegeimnek. Többszöri együtt gondolkodás után, ez utóbbival értett egyet. Így egyetértésével felmentésemet kértem, VI. Pál pápától a cölibátus alól, melyet megkaptam. Erdős Zsuzsanna tanárnővel, Endrey Püspök Úr áldásával kötöttem egyházi esküvőt. 3 gyermekünk és 7 unokánk van. 1971-ben, Magyar Mihály tápiószelei plébánossal találkoztam. Baráti öleléssel köszöntöttük egymást. Majd tartózkodó félelemmel kérdezte: „mi történt veled?” Mielőtt válaszolni tudtam volna, folytatta: „Újszilváson Endrey Püspök Úr bérált, majd a plébánián ebédeltünk. Az asztalnál rólad ejtettünk szót, bizony elmarasztaltunk. Akkor a Püspök Úr megszólalt: Mácz Istvánt ne bántsátok. A helyében én is azt tettem volna, amit Ő.”

1969-ben elkezdődött civil életem. Hivatásom, küldetésem, szívem mélyén, lelkemben őriztem. Állást kellett keresnem. Első munkahelyem, egy Termelőszövetkezet volt. Bérel-számolónak vettek fel. Most már – gondoltam – békén hagynak. Két hét múlva, bizalmasan valaki szólt, hogy az államvédelmiék két embere, megkereste a TSZ elnökét és figyelmébe ajánlottak... Néhány hónap múlva lakásomon keresett fel régi ismerősöm, Pelikán úr a társával. Bejelentés nélkül jöttek. Az eddig nem ismert nyomozó azzal kezdte, hogy Édesanyám községében, Endrődön élt ő is, tehát valamiképp „földiek” vagyunk. Pelikán úr érdeklődött munkám iránt és hogy mennyit keresek. „Ő mi ennél jelentősebben tudnánk megélhetését biztosítani, ha munkatársunk lenne.” Közöltem, nagyon meg vagyok elégedve a keresetemmel. Nem változtatok munkahelyet.

1970-ben építőipari területre, teljesítményszámoló munkakörbe, a Ceglédi Városgazdálkodási Vállalat vett fel. Kezük ide is elért. A Városi Pártbizottságon keresztül, a vállalat igazgatójának és a párttitkárjának hívták fel a figyelmét személyemre. „Figyelmük” eredménye érvényre jutott a fizetés rendezésekor, és az előmenetelemet illetően. Közben elvégeztem a főiskolai végzettségnek megfelelő munkaügyi szakemberképzést. Egyre több területen vont be az igazgató a munkába. Figyelmeztették (ezt 1989 után mondta el az akkori igazgató), „ne foglalkoztasson.” Ő, amint mondta, közölte, ha küldenek neki ilyen képzett embert, azonnal levált. Körülbelül még 1985-ben is a meghatározott időnként kötelező vállalati szintű „személyi értékelésben” a párttitkár, a személyzeti vezető, és a főkönyvelő azt írta, hogy nincs megfelelő alkalmazása a munkakönyv törvényeinek a munkámban. Az elbocsátás árnyéka vetült rám. Hiszen állításukat bizonyítani nem tudták. Később kifogásolták, hogy a református lelkész által szervezett Nagytemplomi Kör, havonta rendezett összejövetelein, hol írók, művészek, tudósok tartottak előadást, tevékenyen miért kapcsolódom bele? Akkor már az ország politikai légköre, nevetségessé tette az ilyen elmarasztalásokat.

Végül eljött 1990 és 1994-ig az első szabadon választott polgármestere lettem Cegléd városának.

Úgy éreztem magam, mint a kalitkából kiröppenő madár. Szívem mélyéből megvalósulhatott hivatásom és küldetésem jelentős része. Magát a polgármesteri munkát hivatásomból eredően szolgáltként éltem meg. Azután újjá szerveztem a Ceglédi 144. sz. Kossuth Cserkészcsapatot, amely ma is él, és működik. A Magyar Cserkészszövetség elnökségében éveken át dolgoztam. A Keresztény Értelmiségiek Szövetségének csoportját Cegléden megszerveztem, és 13 év alatt 130 előadás hangzott el a városban, tudósok, írók, költők, művészek részéről. Könyveim 1988-tól megjelenhettek. 18 könyv, egy CD lemez és egy ikonográfiai és bibliai társasjáték. Valamikor lelkigyakorlatra hívtak, ezekben az években, a KÉSZ szervezésében sok városban tartottam előadásokat. Írásaim jelentek meg folyóiratokban, szaklapokban. Nyugdíjazásom után 15 évig a Közoktatás Politikai Tanácsban dolgoztam a Magyar Önkormányzatok Szövetségét képviselve. Jelenleg, 86-ik életévemben csöndesen, és kíváncsian készülök a „találkozásra”, melybe Isten ajándékaént mindig hittem és hiszek. Mindezeket írva, hangsúlyozom, esetem az üldöztetést, a szorongatást illetően nem

egyedi. Nem voltam egyetlen. A kommunista diktatúrában azok a papok, akik különösen a gyermekekkel, az ifjakkal foglalkoztak, első számú közellenségek voltak. A nevem most ismertté vált. De a sok-sok sorstársam, a névteleneket különösen megilleti a tisztelet és hála, amiért kockáztattak az Isten országáért.²⁵¹

Egy akkori ministráns, így emlékezett vissza Mácz Istvánra: „Nekem, azt hiszem, hogy egy évig volt hittanárom, de lehet, hogy rövidebb ideig. Nagyon szerettük. Nagyon tanultuk a hittant, mert Wallace: Ben Húr című regényét mesélte órán. De csak akkor mesélt, ha lefeleltünk és az anyagot elmagyarázta, akkor maradt negyed óra, s az alatt mesélt. Ha valaki nem tanulta meg és nehezen felelt, akkor a mese elmaradt. Olyan terrort csináltunk, hogy mindenki megtanulja a katekizmus-kérdéseire a feleletet, hogy no. Jaj volt annak, aki nem tudta, – tölünk. Fantasztikusan jól mesélt, síri csend volt. A tanárok beszöktek, hogy hallgassák a meséjét. Azt hiszem csak egy évet volt, mert erre az egy regényre emlékszem.

Nagyon szerettük. Foglalkozott velünk, ministránsokkal is. Nagyon felnéztünk rá, és hirtelen elhelyezték. Szinte egyik napról a másikra.”²⁵²

Mácz István életútjának, kimaradhatatlan része volt a megfigyelése. Egy róla készült, és Kerekegyházához kötődő jelentést mutatok be, bizonyítékként, illetve a tisztelete jeléül.

Bm. Pestmegyei Rendőrfőkapitányság.

Politikai Nyomozó Osztály

V. alosztály

259/1132

Szigorúan titkos!

Tárgy: Az „antiateisták” ügyében jelentés.

J e l e n t é s.

Budapest 1961. július hó 11-én.

Jelentem, hogy f. hó 10-én eljártam Bács megyében az illetékes társosztályunknál és az „antiateisták” ügyében a következőket állapítottam meg:

Mácz István kerekegyházi káplán – szerepel az ügyben. Szabó Lászlóval egy évfolyamon végzett, tartják is a kapcsolatot. Ezen kívül Mácz Istvánnak önálló jezsuita kapcsolatai is vannak. „Töhötöm” fn. ügynök, jó lehetőséggel rendelkezik Mácz felé, sajnos találkozója meghiúsult.

Mácz István anyagát átnézve, több értékes dokumentum számba menő K anyagot találtunk. Pl. 1960. július 21-én szüleinek írt levelében az alábbiak szerepelnek, az illegálisan megtartott egri összejövetelről: Egerben nagyon vártak. Nagyon fontos kérdéseket tárgyaltunk meg. Kérdezed, hogy mi volt a megbeszélés tárgya? Az egyház égető kérdése, hogyan gondozzák azokat a falvakat, városokat, melyek már a szocializmus útján járnak. Milyen legyen a helyes magatartás, az állam mellett. Gyerekek és ifjak nevelése a hitoktatás kere-

251 A településeket érintő események felidézése, Mácz István volt lelkipásztorunk, hittanánárunk feljegyzése. (A kézirat a szerző birtokában)

252 A kerekegyházi születésű Görbe László piarista atya feljegyzése. (A kézirat a szerző birtokában)

tében, ott ahol már nincs hitoktatás. Mik azok az új eszközök, amelyek az új időben gyümölcsözőek a lelkipásztorkodásban. A levél további része, családi vonatkozású volt. Mácz István a szüleitől valószínű szemrehányást kapott, hogy szabadságát nem náluk töltötte, ezért írta meg mintegy mentegetődzésképpen a fentieket. A K anyag tartalma, alátámasztja „Nagy György” idevonatkozó jelentését, mely eddig egyoldalú volt, ugyanakkor dokumentumot is képez, mert eredetije Mácz István szüleinél, házkutatás alkalmával előtalálható.

Ugyancsak K ellenőrzés adatai vetik el, hogy július hónapban Németh Tibor jezsuita szerzetes 3-hetet szeretne Mácz-al együtt tölteni Kerekegyházán. A levél szerint Németh úgy erőszakolja rá a társaságát Mácz Istvánra. Mácz meg is írja válaszlevelében, hogy szülei várják, de ennek ellenére eleget tesz Németh kérésének. Valószínű jelen lesznek Domján László káplán, és Fritz Péter tápéi káplánok is. Ugyanerről jelent egyébként szóban „Tőhötöm” fn. ügynök is.

Németh Tibor, Mácz Istvánnak írt leveléből kivehető, hogy f. év nyarán huzamosabb ideig Budapesten a II. ker. Timár u. 26-sz alatt fog tartózkodni fsz. 13. Ugyanakkor f. év június elején kelt levélben, pedig egy elmaradt összejövetel miatt sajnálkozik. Mácz István levélben is terjeszt irományokat. Pl. egyik kecskeméti címre, Isten létezését bizonyító anyagot küldött levélben. Kapcsolatot tart továbbá Mócsi Margit Bp. I. ker. Lovas u. 9-sz alatti lakossal is. Lehetséges, hogy Mócsi Imre rokonával. Találtunk egy levelet, melyben Mácz István egy kiskőrösi címre küldött, dupla borítékban. A második borítékra csupán az volt írva, hogy azt a jezsuita atyának adják át. Tartalmában, egy összejövetel kilátásairól ír, hogy rövidesen szeretné meglátogatni az atyát.

Bíró Sándor r. örgy.
alosztályvezető

Lóránt Vilmos
r. százados.”²⁵³

Mácz Istvánnal, nekünk találkozni kellett. Az Isten is úgy akarta, mert mindkettőnknek közös küldetésünk van. A kapcsolatfelvételt követően, 2019. november végén, kértem volna Tőle egy dokumentum felvétel lehetőségét, amelynek az idős korára és a megromlott egészségi állapotára való tekintettel a mellőzését kérte, de hozzátette, hogy egy látogatásra, egy beszélgetésre, szeretettel lát. A kérésemre, a felvetésemre tett megjegyzése, a következő volt, amely örökre megmarad bennem, hogy „végig ríjam a történetem”? Az Égiek, az elmúló, és a feledésbe merülő értékek mentsvára, közös találkozásra, beszélgetésre szólított mindkettőnket. Az ezt követő találkozás, feledhetetlen élmény volt mindkettőnk számára. Megnyílt egy szív, amely értünk dobog, és mindazokért a keresztény üldözöttekért, kiknek a lelki sebei nem gyógyulhattak be a diktatúra évtizedeiben, kik nem kaphattak elégtételt, kiknek nem adatott meg, a méltó emlékezet megörökítése és felvállalása. A diktatúrában nem volt ildomos beszélni az üldöztetés részleteiről, mert annak nem várt, és kiszámíthatatlan következményei lehettek volna.

A Teremtő csodálatos erővel látta el Istvánt, mikor az Istenbe vetett hitével, a tengernyi ellenállással és az üldöztetéssel szemben, nem csak talpon tudott maradni, hanem a mindennapi élet kihívásai mellett, szívébe és a lelke mélyébe zárva, életben tartotta, és hitelesen ápolta lelki szenvedéseit, vezekléseit, közel hat évtizeden át. Hogy megmaradjon az utókor-nak, történelmünk azon időszakára való emlékezete, mikor a baloldal, egyházi méltóságok, és keresztény emberek, politikai üldöztetésével, építette ki egyeduralmát, a diktatúrát.

Istvánt nem kellett győzködnöm arról, hogy beszéljen az üldöztetéséről. Mert tudta, hogy egyedülálló küldetése van mindazon üldözött keresztények, és a sorstársai iránt, kiknek nem adatott meg az igazságtétel, és feltárta, a több évtizedig, a lelke és a szíve mélyén őrzött emlékeit, hogy átadhassuk az utókor-nak, az üldözött keresztények emlékezetét. István, már készült, nagyon készült, hogy találkozhassunk, hogy kitarhassa a lelke mélyéről mindazt, amelyet titkon hordozott, és titkon őrzött. Amelyet emlékezetében időnként hadrendbe állított, hogy ne merüljenek feledésbe, amelytől soha nem tudott megszabadulni a kibeszéletlenség miatt, amely alattomosan, némán, csendben, örölte a lelkét. Ez a lélek, 59 év után kitérült. Végtelenül büszke vagyok arra a bizalomra, amely irányomba megnyilvánult. Ez a bizalom azt tükrözi irányomba, hogy fontos, amit csinálok, hogy fontos az elődök, az üldözött keresztények emlékezetének a megörökítése, a felvállalása.

Mindkettőnkben van egy Istentől kapott vonzalom, küldetés, amely mindkettőnket belsőleg ösztönöz a történelmi értékmentésben, hogy a papok miként voltak az ÁVH célkeresztjében. Istvánt, a Jóisten megóvta attól, hogy az üldöztetés alatt komolyabb baja ne történjen. Isten akaratából, Isteni sugallatra, Isten segítségével, megírta röviden összefoglalva az üldöztetését, segítségemre állt, és a saját szavaival, gondolataival, példamutató módon megfogalmazta mindazt, ami az adott kor történelmi tisztánlátásához szükséges, amelyet félszázadon keresztül, erőszakkal, megfélemlítéssel, terrorral, elhallgattattak.

István nem volt megalkuvó a kommunista rendszert kiszolgálók irányába. Eltántoríthatatlan volt attól a feladattól, amellyel Isten felhatalmazta, és az Istentől kapott hivatásánál, küldetésénél fogva, nem volt hajlandó feláldozni a tisztaságát, a becsületét, és letérni arról az útról, amelyen a keresztény eleink is évezredek óta járnak. Mert nem volt hajlandó egy olyan ideológiai rendszert kiszolgálni, amely Isten ellenes volt, a kommunista rendszert kiszolgálók, igyekeztek megtörni az értékrendjében, az identitásában, az Istenbe vetett hitében, és eltántorítani az Isteni szolgálatról, a papi hivatástól, és a keresztény ifjúság hitre való nevelésétől. Az üldözői, ezzel ugyan részben elérték céljaikat, de a hitében, a szívében, a lelkében, a keresztény értékvitelében, az Istentől kapott földi küldetésében, mindvégig tiszta és fedhetetlen maradt.

A közös találkozásunkat, nem a véletlenek hozták össze. Hanem az Isten gondviselése, a közös értékrend, a közös értékteremtés, a közös értékeink megőrzése és ápolása iránti tenniakarás, az üldözött keresztények emlékezetének a megörökítése, a felvállalása, és a továbbadása, a következő nemzedékek számára, hogy politikai érdekek érvényesítése a jövőben, csakis demokratikus úton, a választópolgárok szabad akaratából, erőszaktól mentesen, kényszerítő eszközök nélkül, és politikai üldöztetéstől mentesen, valósulhasson meg.

Mi, akik nem éltük meg az egyház és a keresztény üldöztetést, fel sem tudjuk fogni, hogy mit éltek át maguk az üldözöttek, az Istenbe vetett hitükért, és maga a hit tanításáért. Köszönettel és tisztelettel tartozunk Mácz Istvánnak, volt lelkipásztorunknak és hittantanárunknak, a magunk és az „üldözött keresztények nevében”, hogy a minimálisan elvárható történelmi elégtételük érdekében, felvállalta a saját üldöztetésének a papírra vetését. És természetesen, azért az önzetlen áldozathozataláért is hálával tartozunk, amellyel megtisztelt mindannyiunkat és az utókort, hogy az életútján keresztül, nem csak megismerhetjük, hanem át is élhettük a keresztény üldöztetést.

Leánya Melinda, egy felvetésemre, a következő szavakkal reagált, miután felkerestem édesapját:

„Munkád, elhívásod, életünkbe Áldást hozott. HÁLÁVAL TELVE SZÍVÜNK.”

Mácz István életútjának, és emberi nagyságának méltatása, megillet minden olyan névtelen üldözött egyházi méltóságot és keresztény embert, kiknek nem adatott meg az átélt sérelmeiknek a kibeszélése, kik nem kaptak jóvátételt senkitől sem. Két kerekgyházi születésű lelkipásztorról tudom, hogy pl., Domján Lászlót, az 1948-as letartóztatások időszakában, mint KALOT taggal szemben erőszakot alkalmaztak, míg Ipoly Ottó disszidált a későbbi üldöztetés elől.²⁵⁴

PÁZMÁNY PÉTER ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁRÁNAK köszönhetően, Mácz István számos könyve már elektronikus formátumokban is elérhető, (epub, mobi, pdf, doc), ahogyan a legnépszerűbb könyvei hangoskönyvként is meghallgathatók a honlapján, a www.macz.hu.

Kísértés a jóra

Örülj velem!

Egészen szép vagy

Élni vagy meghalni?

Hétpecsétes könyv az élet

Íme az Ember

Léleketvételeim-Szívdobbanások

Megmentett mondatok

Suttogások és kiáltások

Szép az Isten

Találkoztam a szeretettel

Hangoskönyv formában elérhető könyvei:

Örülj velem!

Élni vagy meghalni?

<http://www.macz.hu/e-konyv>

Utószó

A szovjet megszállók kísértetiesen vérfagyasztó, hátborzongató módon, készítették fel a magyar felsőbb politikai vezetést a kirakatpereinkre. Melyekben igyekeztek mindenkit, mindenkivel szembeállítani, hogy bebizonyítsák, hogy a kirakatper szereplői közül egyikükben sem lehet megbízni. A persorozat, a megfélemlítésen, az elrettentésen felül, üzenet volt a településen élők, társadalmi rétegeinek az irányába, hogy senki se érezze magát biztonságban, mert bármikor, bárkit, bíróság elé lehet állíttatni.

Politikai elítélteink, soha nem tudták magukat tisztázni, különösen a közösségünk előtt, mikor a letartóztatással, a bírósági eljárással, és a lejárató propagandával súlyosan megbélyegezték, megalázták őket. Mert a politikai hatalom, a politikai üldöztetéssel, a megfélemlítéssel, beléjük fojtotta a szót, úgy, hogy közben folyamatosan demokráciáról beszélt.

A baloldal propagandája most is arról szól, hogy a múltat felejtjük el, mert nem érdekli az 1948-as egyházi iskoláink államosításához kapcsolódó koncepciós kirakatper az embereket. Nem szabad könnyel tekintenünk eleinkre, kik felmérhetetlen áldozatot vállaltak az igazságért. Igen is felelősségünk, kötelességünk, minden közösségi, kulturális, történelmi, s nemzeti örökséget ápolni, mert őseink életvitelükkel, szokásaikkal, tetteikkel, cselekedeteikkel olyan értékeket teremtettek, amelyért mindenkor tisztelet és emlékezet jár. 70 évvel ezelőtt, hiába tudták a kirakatper szenvedőalanyai, hogy politikai üldöztetés áldozatai, s hiába volt tiszta a lelkiismeretük, a lelkükben ott élt a fájdalom, hogy mégis csak megbélyegzett, börtönviselt emberek. A politikai üldözöttjeinkről, folyamatosan ellenségképet igyekeztek kialakítani, hogy pártoljanak el tőlük az emberek. Sokszor csak idő kérdése volt, hogy az alattomos hátsó szándék mögött, meddig bírják, hogy az idegrendszerük fokozatos felőrlése miatt, mikor borulnak ki. Nem más, mint a kommunisták különös, borzalmas, és kegyetlen bosszúja, a lelkek rombolása, amivel szemben tehetetlenek voltak az emberek, mert képtelenség volt feldolgozni, az ellehetetlenítést, a közösségből, a társadalomból való kirekesztést. A politikai hatalom bosszúvágya, a megbélyegzést követően sem ért véget, mert megpróbálta a közvéleménnyel bűnösségüket elhitetni, s a megaláztatás az üldöztetés, családi tragédiákhoz, családok széthullásához vezetett, mert elhagyták szülőfalujukat, vagy egyszerűen elköltöztek más településre. Emlékeztetnünk kell az utókort arra, hogy az ember és a keresztényellenes XX. századi kommunista diktatúra, egymillió ember életét követelte Közép-Kelet Európában – s ettől jóval több, a testileg, lelkileg megnyomorított emberek száma.

Akik a szentmiséről adatokat szolgáltatnak, éltek, mint hal a vízben, fényes karriert futottak be, nekik semmi bántódásuk nem esett, őket senki sem állította bíróság elé. E perben szereplő, és e perhez kapcsolható plébánossal szemben, a letartóztatások alkalmával, brutális erőszakot alkalmaztak. Megaláztatottan, imádságaik tömkelegét mondták el, a börtönök poklában, az életben maradásukért. A kommunista hatalom, semmi másra nem törekedett, mint, hogy eltörölje az egyházakat, eltörölje azokat az atyákat, akik kimertek állni a

közösségért, kik a közösség érdekében cselekedtek, akik alázattal szolgálták a közösséget. Tudták ők, ha kegyetlen erőszakkal megverik a pásztort, szétszéled a nyáj.

A bolsevizmus, folyamatosan szülte az árulókat, akik az adott törvény szabályait átlépve, olyan embereket fosztottak meg emberi méltóságuktól, akiket különös kegyetlenséggel és kíméletlen módon kényszerítettek szenvedésre azért, mert csupán az volt a bűnük, hogy keresztények voltak, és másként gondolkodtak. Méltó helyet kell kapnia történelmünkben mindazoknak, kiket érdemtelenül megbélyegeztek egy közösség, egy ország előtt, csupán azért, hogy megfélemlítsenek embereket, különböző társadalmi rétegeket, hogy a terror és az erőszak árnyékában, fenn tudják tartani a hatalmukat, a kommunista diktatúrát.

Még a volt kommunista diktatúra kiszolgálói, ügynökei, besúgói, aktivistái köztünk élnek, addig az egyháznak, számolnia kell azzal, hogy beépülnek, s visszaélve az emberek egyházzal szembeni bizalmával, és ennek a bizalomnak a hátterében, /tisztelet a kivételnek/, olyan tevékenységet képesek folytatni, amelyből az egyház semmit sem lát. A katolikus plébániával történt információ megosztással, egyértelműen kimondhatom azt, hogy a rosszakaróm, a plébánián hozzájutott bizalmas információk alapján, két püspöki levéltárba is utánam nyúlt. Amiről később bizonyítékot is tudtam volna szerezni, de én magam nem akartam. Mindezek után, ez a személy, miként tekint azon keresztény elődeinkre, akik igazáért dolgozom, kiknek köszönhetjük a csupa létezésünket, kiknek köszönettel tartozunk azért is, hogy áldozatos munkájukkal, mégis csak egy létező, működőképes, települést hagytak maguk után.

Úgy érzem, hogy tiszta lelkiismerettel kimondhatom azt, hogy a kutatásom, és a per feldolgozása során, az egyház méltóságát, mindvégig tiszteletben tartottam, és nem nekem, és nem az egyháznak kell szégyenkeznie azon személlyel szemben, aki kihasználva az egyházba vetett bizalmat, ezt meglovagolva, visszaélve az egyház iránti bizalommal, a hátterben, a legkülönbözőbb politikai támadásokkal, akadályoztatásokkal, ellenállásokkal sújtott.

Fontos, hogy ne csak a múlt eseményeiről beszéljünk és dokumentáljuk, hanem a jelent is, mert minden politikai megtorlás, provokáció, akadályoztatás, megfélemlítés, része volt a kutatásomnak, része e koncepciós per, teljes feldolgozásának, és része az eleink áldozatváltalásáért tett történelmi igazságtételnek is.

Ha az egyházon belül napvilágot is lát a volt kommunista rendszer kiszolgálóinak a háttértevékenysége, és ez bármennyire teher is az egyháznak, mondhatom azt, hogy nincs más választása, kénytelen beletörödni kiszolgáltatott helyzetébe, és nem biztos, hogy felvállalja a konfrontációnak a lehetőségét, mert az egyházhoz beépült besúgók, ügynökök, kiszámíthatatlansága, akár az egyház lejáratásába is torkolhat. Településünk, helytörténeti kutatásaim során, összességében kutattam politikai elítéltek után. Teljesen spontán szembesültem az egyházi iskoláink államosításához kötődő koncepciós kirakatperrel. Mivel a legnagyobb horderejű koncepciós per volt településünk helytörténetében, elsőként igyekeztem feltárni. Az ehhez kapcsolódó kutatásaim során, alkalmam nyílt belelátni, az egyház belső világába,

az egyházhoz beépült kommunista ügynökök tevékenységébe, hogy hogyan próbálták befollyásolni az egyház belső életét, működését, megvezetve a papokat, és az egyházközséget. Borzasztó volt belelátni abba is, hogy az egyházhoz beépült diktatúra kiszolgálói, hogyan vállaltak szerepet az egyház külső és belső bomlasztásában, hívőinket a plébánosainkkal való szembeállításában, papok, keresztény hívő emberek politikai meghurcoltatásában, üldöztetésében, lejáratásában, egzisztenciális tönkretételében úgy, hogy sokarcúságukkal, nagyon jól leplezték háttér tevékenységüket. Az egyházhoz beépült kommunista ügynökök, egyszerre szolgálták az egyházat, és a kommunista pártot is. Viselkedésük, magatartásuk, maximálisan beilleszkedett az egyház működésébe, belső életébe. Hogy mit jelentett 1948-ban, az egyházunkhoz beépült kommunista rendszer kiszolgálóinak a tevékenysége, az a volt plébánosunk és a társainak meghurcoltatásából világosan kiderül. Tagadhatatlan szerepük volt, a kommunista párt felé az információszolgáltatásban, és az egyházon belüli kommunista propagandában, mert máskülönben e kirakatper sem valósulhatott volna meg.

Az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején, volt 7 órakor, fél 9-kor, 10 órakor, és este is szentmise, és minden alkalommal tele volt a templom. Ha nem ment időben az ember a szentmisére, nem tudott leülni. A diktatúra, az egyház és keresztény üldöztetéssel, óriásian megölte a vallást, kiölte az emberekből a hitet.

Valamennyi méltóságukban megalázott politikai üldözötteknek, joga van a történelmi elégtételhez. Mindannyiunknak, akik valamilyen módon megpróbálunk elégtételt szolgáltatni azoknak, akik mérhetetlenül sokat szenvedtek értünk, nekünk is jogunk van a szabad véleménynyilvánításhoz, az őseink előtti tiszteletadásra, a főhajtásra. A jelenben is történelmet írunk, így a jelen eseményei is hozzátartoznak településünk helytörténetéhez. Azért, mert őseink iránti tiszteletből, a magam egyszerűségével igyekeztem elégtételt szolgáltatni a keresztény politikai üldözöttjeinknek, nem érhetnének gonosz hátsó szándékú politikai támadások, megtorlások, akadályoztatások. Mindezen oknál fogva, a jelen eseményeiről leírtak könnyebben érthetővé teszik a múlt megismerését, hogy hogyan működött a kommunista diktatúra, mikor mindent a megfélemlítésre, az emberek félelemben tartására építettek.

Nagy utat tettünk meg azzal, hogy felvállaltuk az 1956-os és az 1948-as két nagy koncepció perünk feldolgozását, és e perek ártatlan áldozatainak az emlékezetét. Az elmúlt években rengeteget dolgoztunk azon, hogy emléket állíthassunk a kommunista rendszer politikai üldözöttjeinek. Továbbra is kellő elszántsággal azon kell dolgoznunk, hogy megvédjük értékeinket, s közben felelősséget kell vállalnunk önmagunkért, a közösségünkért, a múltunkért, és legfőképpen a jövőnkért, a jövő nemzedékéért. Történelmi nagyságaink küzdelmes életútja, nem másról, mint arról szólt, hogy olyan szabadságban szerettek volna élni, ahol a saját sorsukról, a saját hazájuk sorsáról, maguk szerettek volna dönteni. Nem adhatjuk fel, s nem adjuk fel azt a történelmi lehetőséget, az eleink iránti emlékezetet, amelyért eleink, a magyar nemzet történelmében, történelmi tetteikkel, örök időkre történelmet írtak. A jelen és a jövő nemzedéke, köszönettel, hálával és tisztelettel kell, hogy adózzon azok emléke előtt, akiken a kommunista rendszer példát statuált a magyar társadalom

minden rétege iránt a megfélemlítésre, az elrettentésre, diktatúrájának kiépítése, s hatalmának fenntartása érdekében.

Hosszú volna emlékezni mindazokra, és talán nem is itt az emlékezés helye azon elődeinkre, kiket érintett az államosítás, a kuláküldözés. Ezen időszakban, családok menekültek el Kerekegyházárról, kik ezt követően soha többé nem tették a lábukat Kerekegyházára, és soha többé még csak hallani sem akartak Kerekegyházárról. Mikor több év kitartó kutató munkám után, sikerült felkutatnom e perben szereplő dr. Móczár Antal leszármazottját, aki két évesként, közvetlen a háborút követően volt utoljára Kerekegyházán, azt a választ kaptam tőle, hogy eljön Kerekegyházára, de az ősi birtokot, *melytől megfosztották felmenőit*, nem kívánja megtekinteni. Az itt élők, vajmi keveset látnak abból, hogy a kommunista hatalom, generációkon keresztül, hogyan kívánta ellehetetleníteni, megsemmisíteni, a településünkön több felelős tisztséget betöltő, nemesi származású Móczár családot. A Kerekegyházárról elmenekült családok közül, csak kevés családra van rálátásom, de azt látom, hogy a kommunista hatalom, akit akart, mindenkit utolért, és akinek utána akart nyúlni, az bárhol is élt, utolérte, és még a leszármazottjait is osztályidegennek nyilvánította, s üldözte. A Móczár família élettörténete, nem más, mint egy tragédia halmaz, amely egy bővebb feldolgozást is megérdemelne.

Összefoglalva az elhangzottakat, 1948-ban az „egyházra”, mint a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből összekovácsolódott, összetartó erejére épült, a „konceptiós kirakatper”, amely együtt járt a politikai ellenzék felszámolásával és szétverésével is. Mindezzel párhuzamosan kimondhatjuk azt, hogy a kommunista hatalom, diktatúrájának kiépítése érdekében, az egyházat, mint a legnagyobb közösségi összetartó erőt, igyekezett bomlasztani, szétverni elsőként.

Kerekegyháza esetében, teljes bizonyossággal kimondható, hogy több százra tehető azon személyek száma, kik a kommunista hatalomtól, különböző megtorlást, üldöztetést szenvedtek. E per feldolgozása, bemutatása, névvel vagy név nélkül, legyen némi vigasz, elégtétel, mindazon ismeretlen politikai üldözött számára is, kik az igazságért tett áldozatvállalásukkal, bármilyen politikai üldöztetésben részesültek. A konceptiós per szenvedő alanyainak, és valamennyi politikai üldözöttjeinknek az emberi élete, példája az emberi tisztességnek, a másoknak megadott tiszteletnek, a belülről, a szívből jövő hazaszeretetnek, a minden tekintetben demokratikus szabadság vágyának. Példát vehetünk azokról, akik képesek voltak áldozatot vállalni a diktatúra bukásáért, a demokráciáért, a mi szabadságunkért, az utánunk következő nemzedékek igazságos jövőjéért. Politikai meghurcoltjaink, szerénységükkel nem térhettek ki azon kihívás elől, mikor a kommunista diktatúra, osztályidegennek nyilvánította őket, amiért veszélybe került a csupa létük, az életük. Hazafias magatartásukkal, bátran néztek szembe a kiszorítottsággal, a zaklatással, az erőszakkal, a megaláztatással. Büszkéek lehetünk meghurcoltjaink életútjára, kik egyedülálló elszántsággal, a vészterhes időkben is, amikor az elvhűséghez, bátorság is kellett, a megpróbáltatások ellenére is, hűek maradtak demokratikus elveikhez.

A kommunista diktatúra, politikai üldözöttjeinek, áldozatainak, emlékezetét soha ne feledjük, mert a településünkért, és az itt élő emberekért tett, szerény, de áldozatos kiállással, a megaláztatással teli életútjukkal, hozzájárultak a kommunista rendszer bukásához, a demokrácia megteremtéséhez.

Helytörténetünkben világosan kirajzolódik, hogy az államosítás előkészítésének, és magának a kirakatperünknek, mindkét felekezet részéről voltak nyertesei. Bizonyára nem véletlen, hogy e kis településről, a felsőbb politikai vezetés, ki nyilvánvalóan figyelemmel kísérte a kirakatperünket, két embert, a kirakatperünket követően, olyan beosztásba helyezett, amelyben az egész megye irányítását látták el különböző feladatkörben. Ezek az emberek, a politikai szerepvállalásukért, megkapták a méltónak nem mondható elismerésüket, míg a kirakatperünk ártatlan szenvedőalanyainak életútján, hét évtizeden át, ott szegyenkezett az érdemtelen politikai megbélyegzés.

Végtelenül hálás vagyok a Gondviselőnek, hogy erőt adott a politikai támadások túlélésére, kárpótolva a sok-sok fájdalmat, szenvedést, olyan csodálatos kitüntetéssel ajándékozott meg, mellyel feltárhattam Kerekegyháza történelmi személyiségeinek élettörténetét, meghurcoltatását. Több mint egy évtizedes kitartó kutató munkám után, némi büszkeséggel, szerénységgel, kimondhatom azt, hogy mindent felülmúló óriási megtiszteltetés volt számomra az, hogy olyan értékeket menthettem át az utókornak, amelyek Kerekegyháza történelmét, végig kísérik.

Az örök törvény érvényesült: minden politikai rendszer, egyszer pusztulásra van ítélve, így vége lett annak a társadalmi, gazdasági, politikai rendszernek is, amely emberi sorsokat keserített meg. A politikai hatalom, az életre szóló politikai üldöztetéssel, megbélyegzéssel, nagyra tette azokat, akiket megpróbált a bosszú, és a gyűlölet árnyaival befekéteni. A történelem, előbb vagy utóbb igazságot szolgáltat mindazoknak, akik rettegve éltek, akik féltek az éjszaka néma tragédiáitól, a méltatlan és szinte hihetetlennek tűnő erőszaktól, a rendőrség nyirkos pincebörtöneitől, a hazugságokra épült kifogyhatatlan lejáratásoktól. E koncepciós perben szereplő vádlottakra, és családtagjaikra is nehéz sors jutott, és ha ellentmondásosnak látszik is elsőre a rájuk mért sors, a Krisztusi Kegyelem, ellenállóbbá, értékebbé, emberileg nagyra tette a politikai üldözöttjeinket és családtagjaikat, mert szívük, s lelkük mélyén, mindenkor tisztességesnek, és emberségesnek maradtak.

Minden látszat ellenére, Isten ura a történelmünknek.

A gonoszság nem maradhat büntetés nélkül, a jószág megjutalmazása nélkül.

Erre garancia Jézus, aki magáról mondotta: „Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet”.

Az időben folyó emberi történelem, benne az egyes emberi sorsok, Isten mérlegére kerülnek.

Erre garancia maga Jézus Krisztus: kereszttút, kereszthalál, feltámadás...

Köszönetnyilvánítás

Tisztelettel és szeretettel szeretném megköszönni mindazon személynek, családtagnak, leszármazottnak, barátnak, ismerősnek, plébániai hivataloknak, levéltáraknak, stb., akik kutatásom, adatgyűjtésem során, önzetlen segítséggel álltak rendelkezésemre, dokumentumokkal, fotókkal, ismereteikkel, hogy ha nem is teljes, de a lehetőségeinkhez képest, maximalisan lehetővé tették a koncepciós perbe fogottak élettörténetének, és meghurcoltatásának a feldolgozását, a dokumentálását.

Ezúton is szeretném megköszönni, Kerekegyháza Város Vezetésének, az irányomba megnyilvánuló bizalmat, melynek köszönhetően közös összefogással megvalósulhatott egy történelmi korszak, egy történelmi esemény lezárása. Köszönöm, hogy az elődeink iránti tiszteletből, felelősségtudatból, felvállalták és támogatták, településünk legszégyenteljesebb koncepciós kirakatperének a feldolgozását, és könyvben való megjelentetését. A könyv megjelentetésével, szívünkbe zárhatjuk azokat, kiknek példamutató életútjuk megmarad az utókornak, kiknek történelmi teljesítménye felülmúlhatatlan, és megkérdőjelezhetetlen volt, mert alázattal vállalták a sorsukat, az erőszakot, s a megaláztatásuk és a megbélyegzésük ellenére is, minden szívdobbanásukkal a demokráciát, az igazságot kívánták éltetni, felelősséget érezve, a településünkön élőkért, és a jövő nemzedékéért.

Szirtes János lelke, a bolsevista megfélemlítés alól, rendszerváltást követően, Szlanka József pap sógorának jelenlétében oldódott fel. Ekkor beszélt elsőként családja előtt arról az erőszakról, brutalitásról, emberi méltóságában történő megaláztatásáról, mely élettörténetének legfájdalmasabb része volt. Köszönet és tisztelet, Szirtes leszármazottjainak azért a közreműködésért, amelyben vállalták az édesapjuk dokumentálását, és ennek érdekében önzetlen segítséggel álltak rendelkezésemre. Köszönet érte, hogy megosztották velem, édesapjuk féltve őrzött dokumentumait, és visszaemlékezéseit, melyben bepillanthat a jelen és az utókor, hogy mire is volt képes, a felfoghatatlan és az érzéketlen emberi gonoszság.

Szeretném megköszönni özvegy Herpay Kálmánnénak, a fülöpházi születésű D. Nagy Máriának, a férjéről, a plébánosról, az iskolaigazgatóról, a sok-sok szomorúsággal, fájdalommal, megaláztatással teli élménybeszámolóját. Öröm, felejthetetlen élmény és megtiszteltetés volt számomra, hogy beszélgethettem Marika nénivel. A vele történt beszélgetéssel, történelmünknek olyan fehér foltját tárhattam fel, amely adatszolgáltatásnak köszönhetően, pótolhatatlan és egyedülálló értékekkel gazdagodott településünk. Mindannyiunk és az utókor számára is, legyen példakép a koncepciós kirakatper szenvedőalanyainak az életútja.

Egy évtizedes alkalmoszerű kommunizmus áldozatai utáni kutatási háttérrel a háтам mögött, volt alkalmam megismerni, hogy hogyan működött maga a rendszer, hogy hogyan lettek áldozatai ártatlan emberek, koholt vádaknak, hamis tanúvallomásoknak, koncepciós eljárásoknak, csupán azért, hogy a kommunisták feszültséget generáljanak, a közösség, a társadalom különböző rétegeiben, vagy éppen a politikai ellenzékében, az ellenségkép kialakítása, a megfélemlítés, az elrettentés érdekében.

Nem kevés lelki megrázkódtatáson mentem át, a kutatásom és az értékmentési törekvéseim során, a politikai támadásoknak köszönhetően. Többször voltam az idegi, lelki, emberi összeomlás határán, de a Jóisten mindig erőt, hitet, áldást adott ahhoz, hogy túléljem, hogy tovább dolgozhassam elődeink igazáért. Bármennyire is nem igazán volt szokás rosszakaróim részéről a bocsánatkérés, én most ezúton mindettől függetlenül, szeretnék mindazoktól bocsánatot kérni, kiket az értékmentési, vagy a politikailag üldözött áldozatok igazáért való kiállásomban, szándékomon kívül, valamilyen módon megsértettem, vagy megbántottam.

Szeretném megköszönni Végső István történésznek, ki felhívta a figyelmemet, a forrásanyagok megjelölésére, a hivatkozások, a lábjegyzetek használatára, fontosságára. Mert a lábjegyzeteken keresztül, bármikor visszaellenőrizhetők, a történelmi események, a tények, hogy az élettörténetekben bemutatott dokumentumok hol állnak rendelkezésünkre, honnan származik az a megbízható információ, amely történetileg hitelesíti a leírtakat, a megfogalmazottakat.

Szeretném megköszönni Görbe László atyának, az önzetlen segítségét, ki Kerekegyháza szülöttjeként, egyedülálló értékekkel gazdagította, település és egyháztörténelmünket. Ki elhivatottságával, felelősségtudatával, együtt érzett a kerekegyházi egyház és keresztényüldöztetés áldozatainak a történelmi igazságtételével. 72 évvel a Vári plébános letartóztatását követően, 2020. augusztus 20-án, Szent István napján, a kerekegyházai Szent István király templomban, a Szentmise egykori plébánosunknak lett felajánlva, amelyet Görbe László piarista atya, celebrált. Tisztelet, köszönet, hála, és megbecsülés, Görbe atyának azért az önzetlen áldozathozataláért, amellyel Vári Ferenc volt plébánosunk emlékét, emlékezetét, megidézte, felvállalta, és fáradhatatlanul azon dolgozik, hogy megszabadítsa a lelkét azon hazugságoktól, amelyért a kommunista rendszert kiszolgáló vérbírák, törvénytelen ítéleteikkel megalázták, megbélyegezték, szűkebb közösségünk, és az egész országunk előtt.

A kerekegyháziak nevében, tisztelettel, és nagyrabecsüléssel szeretném megköszönni, dr. Jobbágy Lajos kecskeméti ügyvédnek, a Vári Ferenc plébános rehabilitálásáért tett önzetlen segítségét, áldozathozatalát. A lelkiismeretes és az odaadó munkájáért, mindannyian megbecsülésünket fejezzük ki. A további elhivatott munkájához, sok erőt, sikert, és jó egészséget kívánunk.

Tisztelettel, szeretettel, és hálával gondolok vissza, azokra az '56-os ismerőseimre, kikkel 2006-ban, és az azt követő években kerültem kapcsolatba. Kik nem csak hiteles tanúi voltak az 1956-os szabadságharcunknak, hanem szenvedőalanyai is voltak az azt követő megtorlásnak, kik az 56-os társadalom igazáért való példamutató életútjukkal, kiállásukkal, segítségemre voltak a kor történelmének a tisztánlátásában, és az áldozatok történelmi emlékezetének a megőrkítésében, a felvállalásában. 2006 és 2010 között, szervezésemben, négy 56-os tartott előadást Kerekegyházán, Mihala Ferenc, Pap Tivadar, Wittner Mária, és Fekete Pál, ki a kiállítása anyagával, igen nagy hatással volt rám. Az Ő értékteremtő, értékapoló életútja, mérföldkő volt az életemben, hiszen én is kezdetben kiállítás anyagába gyűjtöttem a politikai üldözöttjeink élettörténeteit, kikre nem csak a jelenben, hanem a jövőben is büszkék lehetünk,

mert a szabadságért, az értünk tett felbecsülhetetlen áldozathozatalukkal, méltóak az emlékezetük ápolására, a továbbadására.

Köszönettel, tisztelettel, és hálával tartozom Mikics Antal cséplőgép tulajdonos családjának, kik ápolták édesapjuk politikai meghurcoltatásának az emlékezetét, és ezzel egyedülálló értékkel gazdagították településtörténetünket. Mikics Antalt, azért tartóztatta le az ÁVÓ, mert egy gyűlésen, az 1947-es választásokat követően, igaz magyarként, hazája, s nemzete iránti elkötelezettségével, merte bírálni a Kommunista Pártot, a tisztességtelen, az igaztalan, a demokratikus választásokat megcsúfoló kékcédulás választásokért.

Köszönöm mindazoknak, kik mögöttem álltak e hosszú út során, kik végig bíztak bennem, kik nagyon sokszor tartották bennem a lelket, egy-egy elismerő, vagy biztató szóval, gondolattal, azokon a mélypontokon, amikor a tengernyi politikai ellenállásnak köszönhetően, teljesen remény vesztett voltam. Köszönöm Atyám, hogy a mindennapi szenvedés, s kihívás mellett, különleges emberpróbáló életöszönnel áldottál meg, amellyel fel tudtam venni a harcot, a minden gonosszággal felvértezett volt kommunista rendszer kiszolgálóival szemben.

Itt és most, ezúton szeretnék bocsánatot kérni a családomtól, legfőképpen a kedves feleségemtől, Borsos Erzsébettől, ki sokat szenvedett a politikai ellenállásokból eredő, belső lelki-világom, a szótlanságom, a zárkózottságom miatt. A családom és mások sem, semmit nem láttak az irányomba megnyilvánuló pszichikai lelki terrorból, hogy a talpon maradásomért éveken keresztül, az emberi, testi, lelki, összeomlás határán dolgoztam.

Drága menyei Atyám!

Köszönöm, hogy értelmet adtál az életemnek, hogy oly csodálatosan szép és gyönyörű életet adtál nekem! Köszönöm, azt a megélt és átélt boldogságot, amelyet soha senki el nem tud venni tőlem. Köszönöm az életem legnagyobb ajándékát, hogy a kitartó és verejtékes munkámmal, végig sétálhattam azon az úton, amelyen eleink példát mutattak településünk iránti felülmúlhatatlan elkötelezettségükkel, kik egymás iránti kölcsönös megbecsüléssel, tisztelettel, békességben, és szeretetben éltek egymás mellett településünkön. Köszönöm, hogy lehettem mindazok válláról azt a terhet, azt a keresztet, amely ártatlan emberek, megbélyegzését hordozta magában, amely kereszt, az önmaga valóságában, a sátáni gonosszágnak köszönhetően, az áldozatok irányába, egy társadalom, egy közösség előtti lekicsinyítését, egzisztenciális leépítését volt hivatott betölteni. Politikai üldözöttjeink, valamennyien értékes és megbecsült tagjai voltak a településünknek. Neveiket méltatlanul hagyta feledésbe a kommunista rendszer, s helyettük azokat díjazta, azoknak ismerte el a munkáját, kik szerepet vállaltak a keresztény emberek meghurcoltatásában.

Ahhoz, hogy megkoronázhattam kitartó munkámat, az Úr is kellett.

Drága menyei Atyám! Köszönöm, hogy láttad szenvedésem, a tengernyi politikai ellenállással szemben, hogy átérezted fájdalmassá tett életem, mikor az élettől is elment a kedvem, ernyőt vontál fejem fölé, és olyan csodálatos erővel, hittel, áldottál meg, amellyel fel tudtam kapaszkodni a szakadék széléről, és segítségével értéket tudtam teremteni. Hálás vagyok Atyám, hogy három évtizeddel a kommunista rendszer bukása után, méltónak talál-

tál arra a feladatra, amelyben még mindig keményen harcolni kell, a volt bolsevista rendszer minden gonoszságával szemben, hogy kiállhassak a politikailag üldözött keresztényeink igazáért. Kiváltképpen hálával és köszönettel tartozom azért, hogy olyan feladattal, küldetéssel ajándékoztál meg, amellyel egyszerű emberként dolgozhattam közösségünkért, az itt élt eleink igazáért, amelyet a nehéz körülmények ellenére is mindenkor örömmel teljesítettem, mert kimondhatatlan megtiszteltetés volt mindazok igazáért dolgozni, kik méltóak a dicsőségre, az emlékezésre, az emlékeztetésre, és arra, hogy bekerüljenek Kerekegyháza történelmébe.

Vári plébános társai többségének, 70 év után sem adatott meg az el nem követett bűnökért, a történelmi rehabilitálás, csak csupán a történelmi korszak dokumentálása, és az ezzel elválaszthatatlanul párosuló történelmi emlékezet felvállalása. Településünk nagyjainak az emléket, úgy kell átadnunk az utókornak, ahogy azt megérdemlik. Áldozatvállalásuk, példamutató életútjuk, pedig arra kell, hogy ösztönözzön minden kerekegyházit, hogy nem lehetünk közömbösek történelmünk iránt. Az utódoknak méltóképpen emlékezniük kell a múltra, tisztelniük kell a lelki sebeket elszenvedett elődeink előtt, és meg kell mutatni a következő generációknak, hogy voltak emberek, akik sokat tettek értünk, az utókorért.

Bő egy évtizede cipelem a vállamon azt a keresztet, amelyik kereszt a mindennapi életünkben a mindennapi kenyerünk. Amelyik kereszt, hét évtizeddel ezelőtt, a kommunisták határtalan és embertelen bosszúvágyának köszönhetően, kerekegyháziak sorát egy életre szólon szenedésre, és szülőföldjüktől való megválásra készítette. Köszönöm Atyám, hogy e keresztet a vállamra vehettem, és a mi üdvözítő Istenünknek köszönhetően, megtisztíthattuk és megszentelhettük mindazok életútját a kereszt által, kiket méltatlanul, embertelenül üldözött a kommunista rendszer. A kirakatper áldozatai, mérhetetlen szenvedéssel, de annál inkább tiszta lélekkel és erkölccsel, életük végéig vitték a vállukon, a megbélyegzés keresztjét. Példaértékű áldozathozataluk nem volt hiábavaló, mert arcuk képmásait, lelkük szent vonásait, megalázott és gyötrelmes életútjaikat, bevéstük emlékezetünkbe, s mára már az áldozathozatalukért méltó elégtételben részesülhettek, és immár a Szűz Anya ölében, békében és szeretetben nyugodhatnak, az örökkévalóságban.

Hálásan köszönöm mindazoknak a közreműködését, segítségét, kik tetteikkel, cselekedeteikkel, szellemi és fizikai munkával, kivették a részüket abban a közös munkában, amelynek köszönhetően e könyv megjelenhetett.

Köszönöm mindazoknak, kik megtiszteltek azzal, hogy elolvasták e könyvet, és ezzel fejet hajtottak Vári Ferenc plébános és sorstársai, emléke előtt. Kérem, hogy ne ítélkezzünk a kommunista rendszer bűnei felett, inkább mondjunk el egy imát, azon keresztény történelmi személyiségeink lelki üdvéért, kiket legfőképpen az Istenbe vetett hitükért, s a több ezer éves keresztény értékek, hagyományok, ápolásáért, továbbviteléért, üldözött és bélyegzett meg egy életre szólon, a társadalom minden rétege előtt, az akkori politikai hatalom.

***„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent,
és munkálkodhass a jövőn!”***

Széchenyi István

Források

Felhasznált szakirodalom

Bálintné Mikes Katalin (szerk.): *Így kezdődött – Dokumentumok Bács-Kiskun megye történetéből 1944-1945*. Bács-Kiskun Megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya, Kecskemét, 1971.

Balogh Sándor – Izsák Lajos: *Földet, köztársaságot, állami iskolát! Viták a magyar parlamentben 1944–1948*. Gondolat, Budapest, 1980.

Bank Barbara – Soós Viktor Attila: A „nép nevében” halál – avagy Páter Vezér Ferenc és a Pálosszentkúti ügy. In: *Decus solitudinis. Pálos évszázadok*. Szerk.: Öze Sándor – Sarbak Gábor Bp., 2007 (Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti Konferenciák 4/1.) 264-272. p.

Bögre Zsuzsa: Békepapság az üldözött egyházban. In: http://acta.bibl.u-szeged.hu/25168/1/religiosa_001_061-071.pdf

F. Szabó Géza (szerk.): *Pest – Pilis – Solt – Kiskun – Vármegye általános ismertetője és cím-tára, első körzet*. Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete. Budapest 1930.

Hazag László: *Adalékok Kerekegyháza történelméhez*. Kerekegyházáért Baráti Egyesület, Kerekegyháza, 2007.

Kőfalviné Ónodi Márta: *Hetényegyháza története 1952 – 2002*. Kecskemét Önkormányzata, Kecskemét 2002.

Mikó Zsuzsanna (szerk.): *A Grósz-per előkészítése 1951*. Osiris, Budapest, 2001. Magyar Elektronikus Könyvtár <http://mek.oszk.hu/14000/14025/14025.pdf>

Pető Melinda: *Kerekegyháza*. Kerekegyháza Nagyközség Önkormányzata, Kerekegyháza, 2000.

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

Sági György: *A kalocsai érseki székhely 1961-es megüresedése*. In: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/sagigyorgy-kalocsa.pdf>

Szalai József: *Kerekegyházi sorsok 1956*. Kerekegyháza Város Önkormányzata, Kerekegyháza, 2017.

Szapannos István: *A kecskeméti református Szapannos család legendáriuma I. és II. kötet*. OH, USA 2020.

Tomka Ferenc: *Halálra szántak, mégis élünk (Egyházüldözés 1945–1990 és az ügynökkérdés)*. Szent István Társulat, Budapest, 2005.

Végső István: *Kerekegyháza-Fülöpháza-Kunpuszta-Kunbaracsi Református Társegyházközség története 1861-2011*. Kerekegyháza-Fülöpháza-Kunpuszta-Kunbaracsi Református Társegyházközség 2011.

Böszörményi Géza: *Recsk*. Széphalom Könyvműhely, Budapest 2006.

Levéltárak, adattárak források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

Budapest Főváros Levéltára.

Hadtörténeti Levéltár és Irattára

Hódmezővásárhelyi Szent István Király Plébánia

Kerekegyházai Római Katolikus Plébánia

Magyar Nemzeti Levéltár, Bács-Kiskun Megyei Levéltára.

Szentesi Szent Anna Plébánia

Váci Püspöki Káptalani Levéltár

Újságok

Kecskeméti Lapok, 1948

Szabad Nép, 1946-1947

Vácegyházmegyei Papok Közlönye 1943-1944

Adatközlők

Özvegy Herpay Kálmánné

Jancsó János dr.

Máczy István

Mikics Antal leszármazottja

Dr Móczár Antal leszármazottja

Móczár Ferenc

Pethes Balázs

Solymos Imre unokahúga

Szirtes Mária

Szirtes Miklós

E könyv elsősorban, az egyházi iskoláink államosításához kötődő, 1948-as koncepciók kirakatper áldozatainak állít emléket. Azoknak az egyházi méltóságainknak, és keresztény hívő embereknek, kik érdemtelenül bűnhődtek a kereszténységükért, elveikért, hitükért, identitásukért, hazaszeretetükért, közösségünk iránti példamutató helytállásukért, s a történelmünk évszázadok, évezredek során kialakult, keresztény értékeink ápolásáért, s tovább viteléért. A könyvben, élettörténetek kerültek bemutatásra, példaértékű dokumentumokkal. Egyedülálló érzés volt megismerni, és egyben át is élni, hogy miként tettek tönkre emberi lelkeket, tudatosan felépített emberi gonoszságok sorával, előre megírt forgatókönyv alapján, és mindez, baloldali politikai hataloméhségből. Ahány élettörténet, annyi koncepcióra megírt forgatókönyv, de a cél, a végeredmény közös, az elrettentés, a példát statuálás, egy közösség, egy ország irányába a megfélemlítésre, hogy az emberek ne merjenek ellenállást tanúsítani, az egyházi iskolák államosításával szemben. Hatalmas kihívás volt megvédenem, a nemzeti keresztény, és a többség oldalán, az áldozatok tisztaságát, méltóságát. Hálát adok Istennek, hogy a több mint másfél évtizede tartó politikai ellenállásokból eredő lelki vezeklésemben kezet nyújtott, és adott annyt az életből, hogy a kerekegyházi egyház és keresztényüldöztetés áldozatainak az emlékezetét, a szerény adottságaimhoz és lehetőségeimhez képest bemutathattam, megörökíthettem, és átadhatom az utókornak, a mi szabadságunkért tett áldozathozatalukat, hogy megismerje az utókor, történelmünknek azon fejezetét, amelyről egy emberöltőn át, nem volt ildomos beszélni.

IV. Igazolószelvény a szállásadó részére a kijelentés teljesítéséről.

Az ideiglenes lakás amelyből távozik:

Kistarcsa

város
község

Gödöllői

kerület
járás

Sztalin

utca
út
tér

1.

sz.
hrsz.

iszl.
em.

ajtó.

A kijelentett személy	családi és utóneve: *	Vári Ferenc			
	atyjának családi és utóneve:	+ Vári Ferenc		anyjának ieánykori családi és utóneve: + Sági Mária	
	születési helye: *	Csongrád		ország: éve: 1902	
	állása, foglalkozása:	rk. plébános		állampolgársága: magyar	
	hová távozik:	ország Kerekegyháza		város község Salgóvári	
Kistarcsa, 1953. év szeptember 16. napján.		A nyilvántartókönyvbe való bejegyzést igazolom:		utca út tér 47 szám	
<i>Vári Ferenc</i>		P. H.			
a kijelentőlap kitöltőjére kötelezett személy aláírása.		a szállásadó aláírása.		a nyilvántartókönyv vezetőjének aláírása.	

73679/5 — Vörös Csillag Nyomda, Budapest (M)

A borító oldalon, a Vári család fotója látható.

A plébániánk bebútorozásánál, miután Kerekegyházára helyezték 1943-ban Vári Ferenc plébánost, nagy segítséget nyújtottak nővérei, az ülő sorban balról az 1. Vári Margit apáca, és a 3. Selmeczi Istvánné, Vári Julianna. A 4. mostohaanyja Fehér Mária, idős Vári Ferenc második felesége, több levelet írt, különböző helyekre, Vári Ferenc szabadulása reményében, a hatalommal szemben eredménytelenül. 5. Idős Vári Ferenc 6. Vári Ferenc plébános. Fotó Vári Dezsőné